

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİH BİLİMİ ANABİLİM DALI

TARİH PROGRAMI

TRABZON KAMUOYUNDA ASALA TERÖR ÖRGÜTÜ

YÜKSEK LİSANS

Gökçe SEVİM

ARALIK - 2018

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİH BİLİMİ ANABİLİM DALI

TARİH PROGRAMI

TRABZON KAMUOYUNDA ASALA TERÖR ÖRGÜTÜ

YÜKSEK LİSANS

Gökçe SEVİM

Tez Danışmanı : Doç. Dr.Uğur ÜÇÜNCÜ

ARALIK - 2018

TRABZON

ONAY SAYFASI

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ – Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim

Gökçe SEVİM

12.12.2018

ÖNSÖZ

Ermeniler yıllarca Türklere birlikte yaşamışlardır. Her iki millet de acılarını paylaşarak azaltmış, sevinçlerini artırmışlardır. Ancak tarihi sürece baktığımızda bu durumun bir yerde koptuğunu görmekteyiz. Emperyalist amaçlara kurban edilen Ermeniler, 1800'lü yıllardan itibaren birlikte yaşadıkları Türklere karşı terör faaliyetlerine girişmişlerdir. Söz konusu terör faaliyetleri Birinci Dünya Savaşı ile doruğa ulaşmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türk Milleti'nin başarıyla gerçekleştirdiği Milli Mücadele, Ermenilerin yıkıcı faaliyetlerini durdurmuştur. Bu durum sözde Ermeni soykırımının 50. Yılına anma hadisesiyle yeniden alevlenmiştir.

1970'li yıllarda ASALA adıyla Ermeni terörü başlamıştır. ASALA terör örgütü, Türk Milleti ve özellikle Türkiye Cumhuriyeti üzerinde asla kapanmayacak yaralar açmıştır. ASALA, bir yandan Türkiye'nin nadide diplomatlarına karşı suikastlar düzenleyerek çoğunun ölümüne sebep olurken, tek günahı sadece olay yerinde bulunan masum birçok insanın da katledilmesinde rol oynamıştır.

ASALA terör örgütü ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır. Bizler bu çalışmada ASALA terör örgütünün eylemlerine başladığı yıl olan 1975'ten ve örgüt liderinin öldürüldüğü yıl olan 1988 yılına kadarki süreçte Trabzon kamuoyunun verdiği tepkileri ölçmeye çalıştık. Bir başka ifade ile Trabzon halkının 1975–1988 yılları arasında ASALA terör örgütüne karşı refleksleri, tepkileri ve düşüncelerini incelemeye çalıştık. Çalışmanın başından sonuna kadar hiçbir yardımını esirgemeyen desteklerini her zaman arkamda hissettiğim tez danışmanım Doç. Dr. Uğur Üçüncü ve sevgili ailem; röportaj yaptığım değerli hocalarım Veysel Usta, Nihat Ali Özcan, Süleyman Erkan, İsmail Köse; Avukat Necati Özlü; Trabzon Türk Ocağı Eski Başkanı Prof. Dr. Mithat Kerim Arslan; Gazeteciler Cemiyeti Eski Başkanı Murat Taşkın; Muhasebeci Ömer Üçüncü; Aydın Birincioğlu; Ekrem Akgün; Zekeriya Şahin; Gazeteci Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, Turgay Beşyıldız, Hikmet Aksoy, Ali Öztürk, Hasan Kurt; Trabzon eski belediye başkanı Hasan Melek; Trabzon'un değerli esnaflarından Salih Tayfun Sezeroğlu, Selahattin Hamzaoğlu; Yeminli Mali Müşavir Muharrem Arz; Cumhuriyet Halk Partisi Trabzon Eski Milletvekili Şevket Arz ve Emekli Devlet Memuru Arif Melikoğlu'na değerli katkılarından ötürü teşekkür ederim.

Aralık, 2018

Gökçe SEVİM

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
KISALTMALAR LİSTESİ	X
GİRİŞ	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ERMENİLER VE ASALA.....	5-43
1.1.Berlin Kongresi'nden 1.Dünya Savaşına Kadar Ermeni Olayları.....	5
1.1.1.Antlaşmalar ve Kongreler Süreci.....	5
1.1.2.Ermeni Cemiyetleri.....	8
1.1.2.1.Hınçak Cemiyeti	10
1.1.2.2.Taşnak Cemiyeti	12
1.2.Birinci Dünya Savaşı'nda Ermeniler ve Ermeni Terör Olayları	14
1.3.24 Nisan 1915 Kararnamesi ve Tehcir Hadisesi	17
1.4.Türk İstiklal Harbi Döneminde Ermeni Meselesi	20
1.5.Lozan Barış Konferansında Ermeni Meselesi.....	26
1.6.ASALA Terör Örgütü	29
1.6.1.ASALA'nın Kuruluşu	31
1.6.2.ASALA'yı Meydana Getiren Sebepler	32
1.6.3.ASALA'nın Siyasi Programı ve Örgüt Yapısı	34
1.6.3.1.ASALA'nın Siyasi Programı.....	34
1.6.3.2.ASALA'nın Örgüt Yapısı	37
1.6.4.ASALA'nın Gelişmesi ve Faaliyetleri	38
1.6.5.ASALA'nın Çökertilmesi.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

2.TRABZON YEREL BASININA GÖRE ASALA TERÖR ÖRGÜTÜ	44-90
2.1.Diplomat Suikastları.....	44
2.1.1.İsmail Erez, Talip Yener ve Daniş Tunalıgil Suikastları	44

2.1.2.Taha Carım Suikastı	47
2.1.3.Necla Kunalp ve Bekir Balcıoğlu Suikastları	48
2.1.4.Şarık Arıyak Suikastı.....	50
2.1.5.Paris Büyükelçiliği Maliye Müşaviri'ne Suikast Girişimi ve Türkiye'deki Ermenilerin Tutumlarının Trabzon Basınına Yansımaları	52
2.1.6.Reşat Moralı Suikastı.....	52
2.1.7.Cavit Demir Suikast Girişimi.....	55
2.1.8.Mehmet Yergüz Suikastı	56
2.1.9.Kemal Arıkan Suikastı.....	57
2.1.10.Orhan Gündüz Suikastı.....	59
2.1.11.Erkut Akbay Suikastı.....	60
2.1.12.Atilla Altıkat Suikastı	61
2.1.13.Bora Suelkan Suikastı.....	62
2.1.14.Dursun Aksoy Suikastı	63
2.2.Havalimanı, Büyükelçilik Saldırıları ve Bombalama Eylemleri.....	64
2.2.1.Esenboğa Havalimanı Saldırısı.....	64
2.2.2.Paris Orly Havalimanı THY Bürosu Saldırısı	68
2.2.3.Lizbon Büyükelçilik Saldırısı	69
2.3.ASALA Terör Örgütü İle İlgili Genel Yargılar ve Yazı Dizileri	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.DEVRİN ŞAHİTLERİNDEN RÖPORTAJ YAPILANLARA GÖRE ASALA	91-122
3.1.Röportaj Yapılan Kişilerin Seçimi ve Tasnifi	91
3.1.1.Gazeteciler.....	91
3.1.2.Akademisyenler	93
3.1.3.Esnaflar ve Sivil Toplum Kuruluş Üyeleri.....	95
3.1.4.Diğerleri	97
3.2.ASALA Terör Örgütü'nün Dinamikleri	99
3.3.ASALA'nın Ortaya Çıkmasındaki Yakın Tarihsel Sebepler	103
3.4.1915 Olaylarında Trabzon'da Yaşanan Hadiselerin ASALA ile Kıyaslanması.....	106
3.5.ASALA Terör Örgütü'nün Amacı.....	107
3.6.ASALA Terör Örgütü'nün Trabzon Kamuoyu'nda Yarattığı Tepkiler	110
3.7.Esenboğa Havalimanı Baskınına Bakış	118
3.8.ASALA Terör Örgütü'nün Çökertilmesi	121
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	127
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	131
EKLER	139

ÖZET

Çalışmamızda, 1975–1988 yılları arasında ASALA terör örgütünün Türk diplomat suikastleri başta olmak üzere havaalanları ve büyükelçilik saldırılarının Trabzon kamuoyunda meydana getirdiği etkiler incelenmiştir. Bu çalışmayı yaparken Türkiye'nin hem dış hem de iç politikada yaşadığı sorun ve istikrarsızların

Trabzon halkı üzerinde bıraktığı etkiler neticesinde ASALA terror örgütüne verilen tepkileri incelemeye çalıştık. ASALA'nın bir Ermeni terör örgütü olması sebebiyle Ermeni soykırım iddialarının ortaya atıldığı dönem baz alınarak Türk – Ermeni ilişkilerine değinilmiştir.

ASALA'nın Trabzon kamuoyunda meydana getirdiği etkiler incelenirken döneme ait yerel gazetelerden yararlanılmıştır. Son olarak Trabzonlu ya da ASALA'nın saldırılarını gerçekleştirdiği yıllarda Trabzon'da ikamet eden çeşitli meslek gruplarına sahip 20 kişi ile röportaj yapılmıştır. Bu kişileri seçerken, 1975-1988 yılları arasında bir meslek sahibi ve farklı siyasi görüşlerde olmalarına özen gösterilmiştir. Özellikle köşe yazıları ve röportajlardan çıkarılan sonuç Trabzon halkının ASALA saldırılarına karşı oldukça öfkeli olmalarıdır. Ancak 1970'li ve 1980'li yıllarda Türkiye'nin iç politikasındaki istikrarsızlıklar dikkate alındığında Trabzon halkının öfkesini dışarıya yansıtamadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: ASALA, Terör, Ermeni, Trabzon, Ermeni Terörü, Osmanlı

ABSTRACT

In this work, ASALA Terrorist Organization's mainly Turkish diplomat assassinations and airports and embassy attacks' effects on Trabzon public opinion were examined. While doing this study, we tried to examine the reaction on ASALA Terrorist Organization in consideration of problems and instability in Turkey's both external and domestic policy's effects on people of Trabzon. Since ASALA was an Armenian terrorist organization, based on the period in which the Armenian genocide allegations were raised, Turkish - Armenian relations are mentioned.

While analyzing the effects of ASALA on Trabzon public, local newspapers belonging to the period were used. Finally, 20 people with various occupational groups from Trabzon or in the years when ASALA carried out its attacks lived in Trabzon, were interviewed. When choosing these people, we cared them to have a profession and different political views. The result obtained from especially the columns and interviews is the people of Trabzon are very angry against the ASALA attacks. However, in the 1980s and 1970s, considering the instability in Turkey's domestic policy it was seen that the people of Trabzon could not reflect their anger.

Keywords: ASALA, Terrorism, Armenian, Trabzon, Armenian Terror, Ottoman,

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.b.	: adı geçen bölüm
ASALA	: Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia
ATASE	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt
bkz.	: bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
çev.	: çeviren
ed.	: editor
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
haz.	: hazırlayan
GRU	: Rus Askeri İstihbaratı
KGB	: Sovyet İstihbarat Örgütü
s.	: sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
PFLP	: Populer Front For The Liberation of Palestine
yay.	: yayınlayan
Yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Ermenistan adı tarihte ilk defa Behistun yazıtında Armia, Arminia, Harminiye, Harminiyap adlarıyla geçmektedir. Behistun yazıtı M. Ö. 518 tarihinde Pers Kralı 1. Darius tarafından inşa edilmiştir.¹ Aslında buradan da anlaşılacağı üzere Ermenistan sözcüğü Pers Kralı tarafından ortaya atılmıştır. Ermenistan sözcüğünün bir coğrafi terim anlamında Pers'lerin Doğu Anadolu'daki valiliklerinden birine verilmiş olduğu bilinmektedir.²

Kendilerine "Hay" adını veren Ermeniler, Haik/Hayk adlı bir atadan türediklerini söylemektedirler. Ancak, döneme ait yazıtlar incelendiğinde Hayk/Haik sözcükleri ile Armia, Arminia, Harminiye ve Harminiyap sözcüklerinin ilişkili olduğuna dair bir kanıt ulaşılamamıştır.³

Anadolu toprakları ve bugünkü Ermenistan bölgesi tarihte sürekli istilalara maruz kalmıştır. Yaşanan olumsuzluklardan etkilenen Ermeniler, bu topraklarda hiçbir zaman söz sahibi olamamıştır. Selçukluların Anadolu'ya gelmelerine kadarki sürece baktığımızda Ermenilerin genel olarak Pers ve daha sonra Bizans İmparatorluğu'nun himayesi altına girdiklerini söylemek mümkündür.⁴

Türklerin Anadolu'ya gelmelerini sevinçle karşılayan Ermeniler, Bizans zulmünden kurtulmayı ümit ederek Türklerin yanında yer almışlardır. Bundan sonra Ermenilerin kaderleri Türklerle beraber mücadele etmek ve Türklerle yan yana yaşamak olmuştur. Osmanlı Millet Sistemi'nden yararlanarak yıllarca huzur içinde yaşamışlardır ve yine Osmanlı Devleti döneminde Millet-i Sâdika olarak adlandırılmışlardır. 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı ile elçilik, genel müfettişlik ve valilik görevlerine bile getirilmişlerdir.⁵

Osmanlı Devleti'ni çeşitli tebaaları ile birlikte bir arada tutan Osmanlı Millet Sistemi, Osmanlı'nın dağılma sürecine girmesi ile aleyhte bir faktöre dönüşmüştür. Misyonerlik faaliyetlerinin artması ile birlikte çeşitli milletlere mensup Osmanlı vatandaşları devlet aleyhine bölücü faaliyetlere girişmişlerdir. Millet-i Sadıka olarak adlandırılan Ermeniler de diğer milletler

¹ Esat Uras, **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, Belge Yayınları, İstanbul, 1987, s. 5 – 7.

² Halil Metin, **Türkiye'nin Siyasi Tarihinde Ermeniler ve Ermeni Olayları**, İstanbul 1992, s. 10 – 11.

³ Uras, **age**, s. 96 – 97.

⁴ Erdal İltar, "Ermenistan Adı, Ermenilerin Menşei ve Türk Ermeni İlişkileri Konusunda Tespitler", İdris Bal, Mustafa Çufalı (Ed.), **Dünden Bugüne Türk Ermeni İlişkileri**, Genişletilmiş 2. Baskı içinde (3 – 10), Lalezar Kitap Evi, Ankara, s. 3 – 7.

⁵ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi: Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876 – 1907)**, 8, Ankara 1975, s. 5 – 7.

gibi zararlı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Ermeniler bu dönemde suçsuz ve günahsız yere Türk – Müslüman kanı akıtmaktan geri durmamışlardır. Bu süreçte terör faaliyetleri denebilecek kamu binaları saldırıları, banka baskınları ve suikastler dâhil olmak üzere her yolu denemişlerdir.

Türk İstiklal Harbi sonucunda imzalanan Lozan Antlaşması ile birlikte Ermeni meselesi ortadan kaldırılmış gibi görünmektedir. Ancak sözde Ermeni soykırımının 50. yılı adı altında dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmış olan Ermeniler lobi faaliyetleri ile birlikte soykırım yalanını yeniden dünya gündemine getirmişlerdir. Bu süreçte dünyanın çeşitli ülkelerinde sözde soykırım anıtları dikmişler ve söz konusu ülkeler de Ermenilere göz yummuşlardır.

1975 yılına gelindiğinde Ermeniler, ASALA (Armenian Secret Army For The Liberation of Armenia–Ermenistan’ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu) adıyla bir terör örgütü kurmuşlardır. Genellikle Türkiye’nin yurtdışındaki temsilciliklerini hedef alan Ermeni terör mensupları, 1980 yılı itibariyle havaalanları gibi kalabalık yerlere saldırmışlar ve masum birçok insanın ölümüne sebep olmuşlardır.

ASALA terör örgütü, Ermeni terörünün bir parçasını oluşturmaktadır. Literatüre bakıldığında Ermeniler ve Ermeni terörü ile ilgili çeşitli kaynaklar mevcuttur ancak ASALA terör örgütü özelinde yapılan çalışmalar yetersizdir. ASALA terör örgütünü kendi özelinde ele alan iki çalışmadan bahsetmek mümkündür. Bunlar emekli diplomat Bilal Şimşir’in Şehit Diplomatlarımız adlı iki ciltlik eseri ve Ercan Karakoç’un Türk Kamuoyunda ASALA Terör Örgütü adlı doktora çalışmasıdır. Bilal Şimşir çalışmasında öldürülen Türk diplomatları ile ilgili dış işleri bünyesinde yapılan yazışmalar ve raporları kullanarak şehit diplomatların biyografileri dahil olmak üzere suikastlerin detaylarına yer vermiştir.⁶ Ercan Karakoç ise doktora çalışmasında Türk kamuoyunu baz alarak ASALA terör örgütünü incelemiştir. Ermenilerin Osmanlı Devleti döneminden itibaren yaptığı terör eylemlerini araştırarak tarihsel bütünlüğü sağlamıştır. Daha sonra genel anlamda Hürriyet ve Milliyet gazetelerini kullanarak ASALA terör örgütünün Türk kamuoyunda bıraktığı etkiyi ortaya koymuştur.⁷ Asla’nın kamuoyunda nasıl algılandığına dair ciddi çalışmaların bulunmaması, bu yönde çalışmamızın ciddi bir boşluğu dolduracağı ifade edilebilir. Buna rağmen yanıtlanmayı bekleyen birçok soru mevcuttur. Çalışmamızın bundan sonraki araştırmalara kaynak teşkil etmesini ümit ediyoruz.

1970’li ve 1980’li yıllarda Türkiye’nin iç politikasındaki istikrarsızlıklar düşünüldüğünde ASALA terör örgütünün önemi farklı bir boyuta taşınmaktadır. Çalışmamızda esas olarak ASALA terör örgütünün Trabzon kamuoyunda meydana getirdiği etkiyi tespit etmeye çalıştık.

⁶ Detaylı bilgi için bkz. Bilal N. Şimşir, **Şehit Diplomatlarımız (1973–1994) 2. Kitap**, Bilgi Yayınevi, 2.Baskı, Kasım 2015, Ankara.

⁷ Detaylı bilgi için bkz: Ercan Karakoç, **Türk Basımında Ermeni Terörü (1973–1984)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi–Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Yoğunlaştığımız nokta, Türkiye'nin iç politikasındaki istikrarsızlıkların Trabzon halkı üzerinde bıraktığı etkiler üzerinden ASALA terör örgütüne gösterilen tepkinin analiz edilmesidir.

Konu itibariyle çalışmamızın ana kaynakları Trabzon yerel gazetelerinin incelenmesi ve röportajlardır. Bilindiği gibi ASALA terör örgütü 1975–1988 yılları arasında faaliyet göstermiştir, Trabzon yerel gazetelerinde bu dönemde yer alan haber ve köşe yazılarının hemen hepsi çalışmamızda kullanılmıştır. Röportajlar kısmında şahıslara 13 soru sorulmuştur. Burada amacımız o dönemde yaşamış Trabzonlu şahısların döneme ait izlenimlerini ortaya çıkarmaktır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tarihsel bütünlüğü sağlamak amacıyla Türk–Ermeni ilişkileri esas alınmıştır. Bu süreci, Osmanlı Devleti'nin tebaası iken Ermenilere bağımsızlık yolunu açan Ayestefanos Antlaşması ile başlatmayı uygun bulduk. Bu tarihten itibaren kronoloji esas alınarak Lozan Konferansı dâhil olmak üzere Türk–Ermeni ilişkileri değerlendirilmiştir. Birinci bölümün son kısmında ise ASALA terör örgütünün tarihçesi incelenmiştir. ASALA'nın kurulması, neyi amaçladığı, bağlantıları, faaliyetleri ve dağılması değerlendirilmiştir. Bu bölümde, Milliyet, Sabah, gibi ulusal gazetelerden de yararlanılmıştır.

İkinci bölümde 1975 ve 1985 tarihleri arasında Trabzon'da çıkan yerel gazeteler incelenmiştir. Bu dönemde Trabzon'da İleri, Yenigün, Bayrak ve Türksesi gazeteleri çıkmaktaydı. 1980 askeri darbesinden sonra sadece Türksesi gazetesi yayınlanmıştır. Gazetelerde ASALA terör örgütünün bütün saldırıları yer bulmamıştır. Genel olarak ifade etmek gerekirse ölümlü sonuçlanan diplomat suikastleri ve havaalanları saldırıları yer almıştır. Bütünlüğün bozulmaması amacıyla eksik kalan kısımlar, Bilal Şimşir'in Şehit Diplomatlarımız adlı eseri ile tamamlanmıştır.

ASALA terör örgütünün saldırıları, olay meydana geldikten en az iki gün sonra Trabzon yerel basınında yer bulabilmiştir. Bu süre içerisinde bir başka ASALA saldırısı gerçekleştiyse, iki saldırı aynı haber ya da aynı köşe yazısında işlenmiştir. Biz de anlam kargaşası olmaması açısından bu haber ve köşe yazılarını aynı başlık altında inceledik.

Trabzon yerel basınında çıkan bazı köşe yazılarında Ermenilere karşı ağır hakaretler edilmiştir. Dönemin atmosferini yansıtabilmek amacıyla hakaret içeren cümleleri “direkt alıntı” kullanarak çalışmamızda yer verdik. Trabzon basını, dönemin büyük devletlerinin ASALA terör örgütüne göz yumduğunu düşünmekteydi. Bu konuda Fransa başta olmak üzere, bazı Avrupa ülkeleri eleştirilmiştir. Söz konusu eleştirilerde de direkt alıntı kullanmaya özen gösterdik.

Üçüncü bölümde, Trabzon doğumlu ya da 1975–1985 yılları arasında Trabzon'da ikamet eden çeşitli meslek gruplarına sahip farklı siyasi görüşlerde 20 kişi ile yaptığımız röportajlar yer almaktadır. Röportaj yaptığımız kişilere, görüşmenin hangi amaçla gerçekleştirileceği ve ulaşılan verilerin nerede kullanılacağı belirtilmiştir. Her birinden onay alındıktan sonra görüşme

gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş, kayıt altına alınmış ve sonrasında yazılı metin haline getirilerek çalışmamızda yer almıştır.

Röportaj yaparken sorduğumuz sorular, 1975–1985 yılları arasında ASALA terör örgütü ile ilgili neler hatırlandığı üzerinedir. Bunun için şahıslara, yaşananlarla ilgili kısa ve net bilgiler vererek dönemi hatırlamalarını sağlamaya çalıştık. Kısmen başarılı da olduk. Bu yöntem yaşananlarla ilgili daha detaylı bilgiler öğrenmemizi sağladı. Yine de bazı yorumlar bugünün bakış açısı ile yapılmıştır. ASALA terör örgütünün daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla bu yorumlara çalışmamızda yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.ERMENİLER VE ASALA

1.1.Berlin Kongresi'nden Birinci Dünya Savaşı'na Kadar Ermeniler ve Ermeni Olayları

1.1.1.Antlaşmalar ve Kongre Süreci

1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonunda imzalanan Yeşilköy(Ayestefanos) Antlaşması⁸, Rusya'nın liderliğinde Ermeniler için bağımsızlık sürecinin başlatılmasında ilk tavizlerin verildiği antlaşmadır. Yeşilköy Antlaşması'nın 16. maddesi, Osmanlı Devleti'ni Ermeni Meselesiyle ilgili uzun vadede zora sokacak bilgiler ihtiva ediyordu. Söz konusu 16. maddeye göre özetle, Ermenistan'da yerel ıslahatlar yapılacak ve Ermeniler, Kürt ve Çerkezlerle karşı korunacaktı.Ermenistan olarak bahsedilen bölge ise Sivas, Van, Muş ve Erzurum vilayetleridir. Bu arada, İstanbul Ermeni PatriğiNarses Varjabedyan, Rusya'ya müracaat ederek bu vilayetlerin bir süre Rus işgali altında bulundurulmasını olumlu karşılayacaklarını bildirmiştir.⁹

Yeşilköy(Ayestefanos) Antlaşması'nın Ermeniler ile ilgili 16. maddesi dâhil olmak üzere diğer maddelerin içerikleri özellikle İngiltere'yi rahatsız etmişti. Çünkü bu antlaşma, Çarlık Rusya'ya Osmanlı Devleti üzerinde büyük haklar veriyordu. Rusya'nın böylesi geniş imtiyazlara sahip olması; Osmanlı Devleti üzerinde geniş haklar elde etmesi, İngiltere'yi rahatsız etmişti. Bundan ötürü İngiltere, 1877–1878 Osmanlı Rus Savaşı'ndan sonra imzalanan Yeşilköy Antlaşması'na(Ayestefanos) müdahale etme yükümlülüğü hissetmişti.¹⁰

Ağır bir yenilgi sonucunda anlaşmayı imzalamak zorunda kalan Osmanlı Devleti, İngiltere'nin bu yaklaşımını olumlu karşılamıştır. Ancak, İngiltere'nin öncülüğünde toplanan Berlin Konferansı özellikle Ermeni Meselesi'nin uluslararası bir nitelik kazanmasına olanak sağlamıştır.

Berlin Kongresi'nde konu edilen Ermenilerle ilgili madde, Yeşilköy Antlaşması'nda yer alan Ermenilerle ilgili maddeyi aynen tekrar etmiştir. Bununla birlikte Yeşilköy Antlaşması'nı sadece

⁸ Ayestefanos (Yeşilköy) Antlaşmasının transkripsiyonu için bkz: Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri (Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları)**, 1, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s. 384–400.

⁹ Fahir Armaoğlu, **19. Y.Y. Siyasi Tarihi (1789–1914)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 522.

¹⁰ Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 513–517.

Osmanlı Devleti ve Rusya imzalamışken, Berlin Kongresi'nde Ermenilerle ilgili maddenin altına Osmanlı Devleti ve Rusya'nın dışında İngiltere, Avusturya, Fransa, İtalya ve Almanyaimza atmıştır.¹¹ Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, Berlin Kongresi'nin bu özelliği bilhassa Ermeni Meselesini uluslararası bir sorun haline getirmiştir.

Berlin Kongresi ilk bakışta Rusya için bir kayıp olarak görülse de esasında öyle değildi. Rusya, Yeşilköy Antlaşması ile Osmanlı Devleti üzerinde elde edebileceği hakları kazanmıştı. Ayrıca Yeşilköy Antlaşması'na giden yolda, 1877–1878 savaşı sonunda Kafkaslarda nüfuzunu genişletmişti. Bundan ötürü Rusya, İngiltere'nin Ermenilere sahip çıkma teşebbüslerini hemen hemen 1905 yılına kadar görmezlikten gelmiştir.¹²

Ermeni Meselesi'nde söz sahibi olan ülkelerin niteliğinden ziyade, önemli olan bu meselenin kökleşmesi ve tüm dünyada yankı bulması idi. Yeşilköy ve Berlin Antlaşmalarında Osmanlı Devleti'nin vermek zorunda kaldığı tavizler, Osmanlı tebaasından olan Ermenileri Osmanlı'dan ayrılıp bağımsız olabilecekleri düşüncesine itmişti. Önce Rusya'nın sonra İngiltere'nin Ermenileri kışkırtmaları, Osmanlı Devleti'nin aksine diğer devletler için olumlu sonuçlar vermiştir. Özellikle Osmanlı Millet Sistemi¹³'nin de yarattığı özgür ortam, büyük devletlerin Ermenileri kışkırtıp Osmanlı Devleti'ne karşı cephe almalarına olanak sağlamıştır.¹⁴

Osmanlı Millet Sistemi'nde, Ermeniler konusunda devleti en zor durumadüşüren konu eğitimidir. Millet Sistemi'nin getirdiği ayrıcalıklardan yararlanarak Osmanlı Devleti'ne Hıristiyanlığı yaymak için gelen misyonerler, Ermenileri tanıyınca siyasi bir olaylar zincirinin içine düştüklerini anladılar. Yabancı devletlerin etkisi ile Ermenilerin siyasi amacı Osmanlı topraklarından kendilerine bir yurt koparma hedefine dönüşünce misyonerler de hizmet ettikleri söz konusu yabancı devletlerin emri üzerine Ermenilerin üzerine eğildiler ve onları *piyon* gibi kullandılar.¹⁵ Özetle, Osmanlı Millet Sistemi'nden kaynaklanan avantajlardan yararlanmayı çok iyi başaran

¹¹ Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 517.

¹² Kemal Çiçek, **Ermenilerin Zorunlu Göçü (1915–1917)**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2012, s.9-10.

¹³ “Millet Sistemi Osmanlı Devletinin tebaası olan milletlerin din ve mezhep esasına göre örgütlenmelerine ve idare edilmelerine verilen isimdir.” İlber Ortaylı, “Millet: Osmanlılar'da Millet Sistemi”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 30, İstanbul 2005, s. 66; Osmanlı Millet Sisteminde her bir dini cemaatin en yüksek mertebedeki din adamlarından biri kendi cemaati tarafından cemaatini düzenlemek ve yönetmek üzere seçilirdi. Bir başka ifade ile, Osmanlı tebaasından olan gayri müslimler, kendi dinlerinin özelliklerine göre örgütlenme serbestiyetine sahip oluyorlardı. Osmanlı Devleti gayri müslimlerin din, eğitim, hukuk iktisat gibi sosyal içerikli hadiselerde kendi aralarında organize olmalarına olanak sağlamıştır. Ceza, miras, evlenme, boşanma gibi davalarını kendi dini hukuklarına göre yargılayabilirlerdi. Gayri müslimler, istedikleri takdirde müslüman mahkemelerine de müracaat edebilirlerdi. Bu açıdan bakıldığında gayri müslimlerin, müslümanlara göre daha avantajlı olduklarını söylemek mümkündür. Bkz. Necmettin Alkan, **Ve Selanik Düştü**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 61–71.

¹⁴ Alkan, **a.g.e.**, s. 68–71.

¹⁵ Çiçek, **a.g.e.**, s. 11–12.

misyonerler, ülke içerisindeki Ermenileri açtıkları misyoner okulları sayesinde etkilemişler ve Osmanlı Devleti'ne karşı Ermenileri kışkırtmışlardır.¹⁶

Misyonerlerin yanında yabancı devlet konsoloslarının ve konsolos çalışanlarının, Osmanlı Devleti'ni hiçe sayarak, devletin ceza almalarını uygun gördüğü Ermenilere örtülü bir şekilde sahip çıktığına dair belgeler mevcuttur. Örneğin, sakıncalı faaliyetlerinden dolayı aranan ve bu yüzden Rusçuk'tan Yerköy'e kaçmakta olan, Osmanlı vatandaşlarından Erzincan doğumlu Ermeni Ohannes oğlu Artin ve Tekirdağ doğumlu Serkiz oğlu Kirkor yakalanmış ve İstanbul'a götürülmek istenmiştir. Ancak Rusçuk'ta tutuklanan bu şahıslara İngiltere'nin Rusçuk Konsolos Vekili Daily'nin sahip çıktığına dair bilgiler ilki 28 Nisan 1892 ve ikincisi 5 Mayıs 1892 olmak üzere iki telgraf aracılığı ile Sadaret'e ulaştırılmıştır.¹⁷

Yine yabancı devlet konsoloslarının ve konsolos çalışanlarının Osmanlı tebaasından olan Ermeniler hakkında bilgi topladığı anlaşılmaktadır. 31 Ekim 1893'te Sivas Valiliğinden Dâhiliye Nezâretine çekilen bir telgrafta Trabzon İngiliz Konsolos Vekili Mösyö Fitzmaurice, hizmetçisi Karşlı bir Ermeni aracılığı ile Hâmidîye'deki Ermenilerin durumlarını incelediği ve nüfus bilgilerine dair araştırmalar yaptığı bilgisi verilmiştir.¹⁸

1914 yılına gelinceye değin, özellikle İngiltere ve ABD'nin, Osmanlı tebaasından olan Ermeniler üzerinde misyonerlik faaliyetleri devam etmişti. Yine aynı dönemde Osmanlı Devleti radikalleşen Ermeni çeteleri ile de uğraşmaktaydı. Elbette söz konusu misyonerlik faaliyetlerinin Ermeni gençliğinin radikalleşmesi üzerinde çok büyük etkisi vardı. Bunun yanında Osmanlı Devleti, dönemin büyük devletlerine, Ermeniler için ıslahat yapacağı sözü vermişti. Ancak bir yandan da Ermenilerin radikalleşmesi Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmıştı.¹⁹

1914 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin imzalamak zorunda kaldığı ve Cemal Paşa'nın ifadesi ile "Rusya'nın Ermenilerin koruyuculuğuna uluslararası alanda tekrar kavuşma olanağı sağlayan..."²⁰ Yeniköy Antlaşması, bir diğer adı ile İtilafnâme, Ermenilere bağımsızlık vermektedir. Yeniköy Antlaşması 9 Şubat 1914 tarihinde Osmanlı Devleti ve Rusya arasında imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre 6 vilayet olarak adlandırılan yerler iki bölüme ayrılacak (Erzurum, Trabzon, Sivas ve Van, Bitlis, Diyarbakır) ve bu vilayetler yabancı müfettişlerin idaresine verilecekti. Valiler de dâhil olmak üzere sivil idare, adliye, jandarma ve polis yetkileri yabancı müfettişlere verilecekti. Eğer müfettişler gerekli görürse askeri kuvvet talebinde

¹⁶ Çiçek, a.g.e., s. 14.

¹⁷ BOA, Y. A. HUS, 259, 53.

¹⁸ BOA, Y. PRK. UM, 28, 61.

¹⁹ Armaoğlu, a.g.e., s. 40-411.

²⁰ Cemal Paşa, **Hâtıralar, İttihat ve Terakki ve 1. Dünya Savaşı Anıları**, haz. Alpay Kabacalı, İstanbul, 2001, s. 464.

bulunabilecekti. Bütün kanunlar yerel dillere çevrilecek ve genel müfettişin onayı alındıktan sonra mahkemelerde yerel dillerde konuşulabilecekti.²¹

İttihat ve Terakki iktidarı ileri gelenleri, îtilafnâme'yi Ermenilerin bağımsızlık sürecinin ilk adımı ve Osmanlı Ermenilerini devletten koparan sürecin başlangıcı olarak görüyorlardı. Balkanların Osmanlı Devleti'nden ayrılmasına göz yummak zorunda kalan İttihat ve Terakki iktidarı, Anadolu'dan toprak vermek istemiyordu. Bu yüzden Yeniköy Antlaşması'nın fiiliyata dönüşmemesi için ne yapılması gerektiğini düşünüyorlardı. Bu sırada çıkan Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Ermenilerinin Rusya ile yakınlaşarak işbirliği yapması, İttihat ve Terakki iktidarına beklediği fırsatı sunmuştu. Busüreçten sonra Ermeniler hassas bölgelerden uzaklaştırılacaklardı.²²

1.1.2. Ermeni Cemiyetleri

Cemiyet adı altında, özellikle 19. yüzyıldan itibaren birçok Ermeni teşkilatlanmaları ortaya çıkmıştır. Bunlar, Ermenilerin nasıl planlı ve programlı şekilde çalıştıklarının göstergesidir. Bu cemiyetlerin amaçları arasında Osmanlı Ermenilerini iktisadi ve sosyal alanlarda geliştirmek olduğu gibi devletten koparmak amacı vardı ve bu cemiyetlerin birçoğudış destek görüyordu.²³ Esat Uras, 19. yüzyıl itibarıyla ortaya çıkmaya başlayan Ermeni cemiyetlerinin tek gayelerini Ermenistan'ın bağımsızlığı olarak göstermektedir.²⁴

Kumkapı Olayı²⁵ndan sonra, aranan Mihran Damadyan Osmanlı kuvvetlerine yakalanınca pişman olduğunu dile getirerek Ermeni Cemiyetleri hakkında önemli bilgiler aktarmıştır. Damadyan'ın verdiği bilgiler Ermeni Cemiyetleri'nin Osmanlı topraklarını bölme gayesi taşıdıklarını ve özellikle İngiltere ve Rusya'dan ciddi destek gördüklerini gün yüzüne çıkartmaktadır. Örneğin Ermeni Milletperveran Cemiyeti'nin merkezinin Londra'da bulunduğunu ve cemiyetin, İngiltere Başbakanı Mösyo Gladstone tarafından himaye olunduğunu belirtmektedir.

²¹ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkilâbı Tarihi**, 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1963, s. 170–172.

²² Çiçek, **a.g.e.**, s. 11–14.

²³ Cahit Küleççi, "Arşiv Vesikalarına Göre Osmanlı Devleti'nde Ermeni Cemiyetleri", **İstem**, 8 (15), 2010, s. 144–146.

²⁴ Esat Uras, **a.g.e.**, s. 421.

²⁵ İstanbul Patriği Horen Aşıkyan, 2. Abdülhamit'e yakınlığı ile biliniyordu. Bu durum Ermeni Komitacılarını ve onların ardındaki güçleri rahatsız etmekteydi. Bundan başka Anadolu'nun özellikle doğu bölgesinde kalan vilayetlerde ayaklanmalar çıkarmaya çalışan Ermeni komitacıları, istedikleri başarıya ulaşamıyorlardı. Avrupalı devletlerin dikkatlerini daha fazla üzerlerine çekebilmek için İstanbul'da bir eylem yapmaya karar verdiler. İstanbul Patriği Aşıkyan Efendi'nin 2. Abdülhamit'e olan yakınlığı ise Ermeni komitacılarının görünürdeki sebebi olacaktı. Nihayet 15 Temmuz 1890 tarihinde, Kumkapı Kilisesi'nde yapılan bir ayinden sonra Hamparsum Boyacıyan ve Cangülyan isimli iki Ermeni, Patrik Aşıkyan Efendi'yi saraya götürmek istediler. Ancak Aşıkyan Efendi gitmek istemeyerek karşı çıkmıştır. Teröristler Aşıkyan Efendi'yi zapt ederek bir arabaya bindirdiler ve saraya gönderdiler ardından patrikhaneyi işgal ettiler. Olayı öğrenen hükümet kuvvetleri Aşıkyan Efendi'nin arabasını durdurarak kendisini Patrikhane'ye geri göndermek istediler. Bu sırada Ermeni teröristler ile hükümet kuvvetleri arasında yaşanan çatışmada 6 asker ağır olmak üzere 10 asker yaralandı ve iki Ermeni terörist öldürüldü. Bu olay kayıtlara Kumkapı hadisesi olarak geçmiştir." Bkz. Nurettin Birol, "1890–1901 Ermeni Olayları ve Halil Rifat Paşa", **Yeni Türkiye**, (60), 2014, s. 435.

Birçok İngiliz mebusun cemiyetin azalarından olduğunu ve cemiyetin nihaiamacının İngiltere'nin dostluğu ve yardımları ile Ermenilere devlet kurdurmak olduğunu eklemektedir.²⁶

Ermeni cemiyetlerizamanla kendi aralarında birleşerek güçlerini tek elde toplama yoluna gitmişlerdir. Örneğin 1870–1880 yılları arasında kurulan Araratlı, Okul Sevenler, Doğulu ve Kilikya cemiyetleri birleşerek Ermenilerin Birleşik Cemiyeti'ni meydana getirmişlerdir. Araratlı Cemiyeti Ermeni zenginlerinden ve Kafkas Ermenilerinden büyük ölçüde yardım almıştır. Bu nedenle meydana getirilen Ermenilerin Birleşik Cemiyeti ile Türkiye ve Rusya Ermenileri arasında milli bir bağ kurulmuştur.²⁷Söz konusu teşkilatların çoğu birer terör örgütü gibi çalışmışlardır. Tebaası oldukları Osmanlı Devletinin düşmanları ile işbirliği yapmışlar ve devletin dağılması hususunda etkiler meydana getirmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında, devletin Ermeni Tehciri kararı almasında, bu cemiyetlerinde etkileri olduğu söylenebilir.

Söz konusu cemiyetlerin kullandığı yöntemlerde fazla farklılık yoktur. Bunlardan bir kaçını sıralamak gerekirse: *Cemiyet-i Tedrisiye*, eğitime hizmet vermek adı altında kurulmuştur. Ancak Osmanlı Ermenilerini devlet aleyhine kışkırttığı fark edilince kapatılmaya çalışılmış fakat bunda başarılı olunamamıştır. *Ermeni Cemiyeti Vataniyesi* ve *Ermeniyan Cemiyeti* neşriyat yaparak zararlı amaçlarını gizlemeye çalışmıştır. *Vatanperveran Cemiyeti* neşir faaliyetleri yanında toplantılar ve konferanslarda yapmıştır. Bu toplantı ve konferansların iyi niyetli olmadığı cemiyet taraftarlarının Zeytun isyanına katılmaları ile anlaşılmaktadır.²⁸

Kara Haç, *Anavatan Müdâfileri*, *İhtilalci Armenekan Partisi*, *Hınçak* ve *Taşnak* örgütleri gibi sayılarını daha da arttırabileceğimiz Ermeni örgütleri mevcuttur. Bu örgütlerin kimileri Osmanlı topraklarında kurulup genişlemiş, geri kalanlar ise yurt dışında kurulmuş ve hepsi de dış yardım görmüştür.²⁹ Özellikle yurt dışında kurulmuş olan örgütlerin buldukları ülkenin avantajlarından yararlanarak Osmanlı Devleti aleyhine yayınlar yapmaları ve bunları dünyaya servis etmeleri ile Osmanlı Devleti'nin Ermenilere kötü muamele yaptığı propagandası gittikçe yayılmıştır.³⁰

Ermeni Cemiyetlerinin bir başka özelliği bunlardan bazılarının kendi başlarına hareket etmek istemeleri ve kuruluş aşamasında yardım görmüş olsalar da, hiçbir güce tâbi olmak istememeleridir. Mihran Damadyan'ın Ermeni cemiyetleri ile ilgili verdiği bilgilerden hareketle bu tarz bir cemiyetin Marsilya'da kurulduğunu öğrenmekteyiz. Armenia adlı bir gazete çıkaran cemiyet kendisine bağlı küçük cemiyetler meydana getirmiştir. Böyle bir yapı içerisinde, Marsilya'daki

²⁶Haluk Selvi, *Bir Ermeni Komitacının İtirafları*, Ankara, 2009, s. 57–61.

²⁷ Uras, *a.g.e.*, s.421.

²⁸Küleççi, "a.g.m." s.144–150.

²⁹ Çiçek, *a.g.e.*, s.16.

³⁰ Uras, *a.g.e.*, s. 408–418.

merkez tarafından yönetilmiştir. Van ve İran sınırı taraflarında etkili olmak isteyen cemiyet özellikle söz konusu bölge halkını kışkırtma amaçlı faaliyetler yürütmüştür.³¹

27 Mayıs 1892 tarihinde Londra Büyükelçiliğinden Babıâli'ye çekilen bir telgrafta, İngiliz yayıncı Marengo'nun *Ermeni Vatanperver Cemiyeti* ile sıkı ilişkiler içinde olduğunun anlaşıldığı yazılmaktadır. Bu telgraf gayet tabii ki Osmanlı Devleti'nin söz konusu şahıs hakkında Londra Büyükelçiliğine gönderdiği yazıya istinaden yazılmıştır. Marengo'nun hayatını Ermeni bozguncuların savunuculuğuna adayan Mösyö Bryce ile görüştüğü, kendisinden para dâhi aldığı bilinmektedir.³² Bu ilişki, Osmanlı toprakları dışında Ermeni davasına hizmet eden yabancılara ve yine aynı şahısların Ermeni Cemiyetleri ile ilişkilerine örnek olması bakımından önemlidir.

Osmanlı Devleti bu süreçte Batılı ülkelere verdiği *ıslahat* sözünü yerine getirmeye çalışırken aynı ülkelerin destek verdiği zararlı faaliyetlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bir başka ifade ile Osmanlı Devleti'nin bütün iyi niyetli girişimleri Batılı ülkeler tarafından manipüle edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu buhranlı günler ise Batılı ülkelere istedikleri fırsatı sunmuştur.

Ermeni terör örgütleri arasında Hınçak ve Taşnak örgütleri en önemlileridir. Ayrıca tezimizin asıl konusunu ihtiva eden ASALA terör örgütünün bu iki örgütü örnek aldığı ilerde daha ayrıntılı bir şekilde analiz edeceğiz. Bundan ötürüdür ki, Hınçak ve Taşnak örgütlerini daha detaylı incelemek gerekmektedir.

1.1.2.1.Hınçak Cemiyeti

Çan ve çan sesi anlamlarına gelen Hınçak Cemiyeti, Kafkasyalı Ermenilerden biri olan Avedis Nazarbeg, eşi Mara ve ortak arkadaşları tarafından Karl Marx'ın prensipleri doğrultusunda 1887 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde kurulmuştur.³³

Karl Marx'ın prensipleri doğrultusunda kurulduğunu söylediğimiz Hınçak Cemiyeti için sosyalist–Marksist bir bakış açısına sahiptir demek yanlış olmayacaktır.Hınçak Cemiyeti'nin İsviçre'de kurulduğu sıralarda, İstanbul'da da bir başka teşkilat oluşturulmuştur. Tıbbiye Mektebi'nden Haçinli Harbarsum Boyacıyan, hukuk mektebinden Arapkirli Kirkor Açıkbaşıyan, Divrikli Kirkor Kılınçyan, Sivaslı Markar Mumcuyan ve Marker Vramyan bu teşkilatı meydana

³¹Selvi, **a.g.e.**, s. 78.

³²BOA, HR. SYS, 654, 78.

³³Uras, **a.g.e.**, s.431.

getirmişlerdi. Söz konusu teşkilat 1890 yılında Londra merkezli Hınçak Cemiyetine tabii olmuş ve böylece Hınçak Cemiyeti'nin İstanbul şubesi oluşturulmuştur.³⁴

İstanbul'da meydana getirilen şube *Yönetim Kurulu* ve *İcra Komitesi'nden* oluşuyordu. Kararlar Yönetim Kurulu'nda alınıyor ve sonrasında İcra Komitesi aracılığı ile tatbik ediliyordu.³⁵ Bundan başka İstanbul merkezli İcra Komitesi'nin Anadolu'daki ayağı Merzifon merkezli *Küçük Ermenistan İhtilal Komitesi* idi. Merzifon Amerikan Koleji öğretmenlerinden Karabet Tomayan komitenin reisiydi. Tomayan'ın yardımcısı olarak nitelendirebileceğimiz Ohannes Kayayan, Tomayan gibi Merzifon Amerikan Koleji'nde öğretmen idi.³⁶

Hınçak cemiyeti ilk siyasi programında amacını şöyle açıklamıştır:

Türkiye Ermenistan'ı halkı hakkında şu derin inancı taşırız: Kesinlikle kendilerinin ilerlemelerine engel olan zincirler kırılmalı ve burası herhalde siyasi bağımsızlığa sahip olmalıdır. Bu gayeye varmak için de propaganda, tahrikler ve yıldırma hareketleri yapmalıdır. Akıncı isyan çeteleri kurmaları gerekmektedir.³⁷

Cemiyet, Anadolu toprakları içerisinde kendisine daha rahat manevra alanı bulmuştur. Hınçak Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nin aldığı tedbirlere rağmen Anadolu topraklarında örgütlenebilmiştir. Cemiyetin Anadolu topraklarında tutunabilmesini sağlayan en önemli etkenlerden biri Osmanlı Ermenilerinin destekleridir.³⁸ Cemiyetin sosyalist–Marksist bakış açısı Osmanlı Ermenileri arasında değer görmemişken Cemiyetin milliyetçi bakışı önemli ölçüde destek bulmuştur. Cemiyetin siyasi programında ilan ettiği sosyalist–Marksist bakış açısı çoğunlukla cemiyete destek olan dış güçler ve cemiyetin kendisi tarafından birer propaganda aracı olarak kullanılmıştır.³⁹

Hınçaklara göre uzun vadeli amaçların gerçekleştirilebilmesi öncelikle kısa vadeli hedeflerin başarıyla sonuçlandırılmasına bağlıydı. Örneğin öncelikle Ermeni halkının kültürel ve iktisadi gelişmesi sağlanmalıydı. Bunun yanında Ermeni gençliğinin eğitilmesi çok önemliydi. Elbette bu eğitimden kasıt yerleşik düzene düşman Ermeni bireyler yetiştirmektir. Bunların yanında Ermeni halkının yönetime katılması da sağlanmalıydı.⁴⁰

³⁴Selvi, **a.g.e.**, s. 20–26.

³⁵Birol, “a.g.m.”, s. 423.

³⁶Birol, “a.g.m.”, s. 420.

³⁷ Uras, **a.g.e.**,s. 440–441.

³⁸ Özlem Karsandık, “Ermeni Milliyetçiliğinin Oluşmasında Yasadışı Ermeni Terör Örgütlerinin Rolü”, **Hoşgöründen Yol Ayrımına Ermeniler (İkinci Uluslararası Sosyal Araştırmalar Sempozyumu)**,3, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri 2008, s. 465.

³⁹Karsandık, “a.g.m.”, s. 464–467.

⁴⁰ Uras, **a.g.e.**, s. 433.

Hınçak Cemiyeti'nin özellikle Anadolu'da istediği başarıyı elde edemeyişi ve buna bağlı olarak Avrupa Devletleri'nin desteğini alamayışı cemiyet içerisinde sorunlar yaratmıştır. Cemiyet içerisinde farklı söylemler ve farklı çözüm yolları dillendirilmeye başlanmıştır. Bunlardan birinci grubu oluşturanlar sosyalist söylemler dolayısı ile Avrupalı devletlerin yeterli desteği vermediğini savunmaktaydı. Bu durum Cemiyet içerisinde Marksist Nazarbekyan taraftarları ve anti Nazarbekyan taraftarları olarak bir ikiliğe yol açmıştır. İkinci grup ise Yeni Hınçak Partisi'ni kurmuştur. Bundan sonra ise Hınçak Cemiyeti etkili olamayacaktır.⁴¹

1.1.2.2. Taşnak Cemiyeti

Taşnak⁴² Cemiyeti, 1890 yılında Kafkasya'da kurulmuştur.⁴³ Taşnak Cemiyeti, diğer Ermeni cemiyetlerine nazaran halk nezdinde daha fazla rağbet görmüştür. Kendisinden önce kurulmuş olan Ermeni cemiyetlerini tek bir çatı altında toplamak ve Anadolu topraklarında isyanlar çıkarmak üzere bölgeye giden Rusya destekli çetelere yardım etmek amacıyla kurulmuştur.⁴⁴

Taşnak Cemiyetini Okulsevenler, Kilikya ve Doğulu cemiyetlerinin birleşiminden oluşan Ermenilerin Birleşik Cemiyetine benzetmek mümkündür. Çünkü Taşnak Cemiyeti, ilk olarak merkezi Van'da yer alan Hınçaklar ve Armenegyanlar ile merkezi Tiflis'te yer alan Genç Ermenileri birleştirmek amacıyla *Ermeni İhtilal Cemiyetleri* adıyla kurulmuştur.⁴⁵

Cemiyetin sloganı, “Türk'ü, Kürd'ü, nerede ve hangi şartlarda görürsen öldür. Gericileri ve sözünden dönenleri, Ermeni hafiyelerini, hainleri öldür, intikam al”⁴⁶ şeklinde idi. İntikam duygularını cemiyetin sembolüne de yansıtan Taşnak üyeleri bu amaçla hançer ögesini seçmiştir. Fedaileri ve savaşı sembolize eden hançer dışında, işçileri sembolize eden kürek ve aydınları sembolize eden kalem figürleri kullanmıştır.⁴⁷

Taşnak Cemiyeti silahlanma faaliyetlerine oldukça önem vermiştir. Eylemlerinin başarıya ulaşması ve ses getirebilmesi iyi silahlanabilmelerine bağlıydı. Osmanlı Devleti içerisinde Ermenilerin yaşadığı en küçük köylere kadar sızan Taşnak üyeleri, bu köylerdeki yandaşlarına

⁴¹ Kamuran Gürün, **Ermeni Dosyası**, Bilgi Yayınevi, 2012, s. 191

⁴² Türkçe'ye Taşnak olarak çevrilen cemiyet adının orijinali Taşnaksutyun (Daşnaksutyun)'dur. Taşnaksutyun kelimesi, birlik, ittifak ve federasyon anlamlarına gelmektedir. Erdal İlter, “Taşnaksutyun”, Hikmet Özdemir (Ed.), **Türk-Ermeni İhtilafı Makaleler**, içinde (78–98) TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu, Nisan 2007, s. 78

⁴³ Abdulhaluk Mehmet Çay, “Ermeni Meselesi Üzerine Bazı Notlar”, **Yeni Türkiye Ermeni Sorunu Özel Sayısı**, 1 (37), içinde (15 – 25), 2001, s. 17.

⁴⁴ Uras, **a.g.e.**, s. 442.

⁴⁵ Uras, **a.g.e.**, s. 440–460.

⁴⁶ M. Vartanyan, **Taşnaksutyun Tarihi**, s. 78–80'den naklen Azmi Süslü, **Ermeni Meselesi Üzerine Bazı Notlar**, Württemberg Türk Dernekleri Koordinasyon Kurulu, Ankara, 2001, s. 172.

⁴⁷ Erdal İlter, “a.g.m.”, s. 78.

yapacakları eylemleri ve onların alacağı görevleri anlatırken aynı zamanda silahlanmalarına da yardım etmiştir.⁴⁸

Taşnak Cemiyeti, 1890 yılındaki kuruluş bildirisinde *birleşme* çağrısı yapmıştır. Avrupa'nın Ermenilerin "haklı davasını" gördüğünü ve yardıma hazır olduğunu dile getirdikten sonra Ermeniler lehine böyle bir ortamda birleşmek gerektiğini vurgulamıştır. Bildiride bağımsızlık için Osmanlı Hükümetine karşı kan dökmekten geri durmayacakları ifade edilmiştir. Ayrıca sadece eli silah tutan erkekler değil, genç, yaşlı, kadın, din adamı vs. bütün Ermeni halkı seferberliğe ve birleşmeye çağırılmıştır.⁴⁹

1895 yılında özellikle Van'daki Hınçak komitesi Taşnaksutyun komitesine katılmıştır.⁵⁰ 1896 yılının Haziran ayında Van'da, Temmuz 1897 ve Nisan 1904'te Sason'da Taşnak Cemiyeti'nin teşvikleriyle Ermeni isyanları çıkartılmıştır. Ermeni isyanlarına ek olarak işgal eylemleri de yapılmıştır. 26 Ağustos 1896 tarihinde Osmanlı Bankası Baskını buna bir örnektir. Bunun haricinde Ermeniler suikast eylemleri gerçekleştirmişlerdir. Cuma selamlığı sırasında Sultan'ın bineceği araba yakınlarına yerleştirilen bombanın zamansız patlaması ile Sultan 2.Abdülhamit kurtulmuştur.⁵¹

Ermenilerin Osmanlı Devleti'nde çıkardıkları ve dönemin büyük devletleri tarafından desteklenen isyanlar oldukça fazladır. Yukarıda bir kaçını ifade ettiğimiz isyanlardan başka 1895 yılında Trabzon'da çıkarılan isyan da önemlidir. Bu isyanın önemi Trabzon'un, Ermeniler tarafından casusluk faaliyetleri ve silah kaçakçılığında bir liman olarak kullanılmasıdır. Trabzon'da 1895 yılındaki isyanın fitili Van'ın eski valisi Bahri Bey ve Trabzon Fırka-i Askeriye Kumandanı Hamdi Bey'in sokakta dolaşırken ayaklarından yaralanmalarıyla ateşlenmiştir. İki gün sonra bir er yine sokak ortasında silahlı saldırıya uğramış ve ağır şekilde yaralanmıştır. Bu olay üzerine sokağa dökülen Müslüman ahali yatıştırılmış ve asayiş sağlanmıştır. Ancak 3 gün sonra ağır yaralanan erin şehit olduğu duyulunca olaylar yatıştırılamayacak noktaya gelmiştir. Divan-ı Harbi Örfi Mahkemeleri kurulmuş ve yargılamalar yapılmıştır.⁵²

3 Haziran 1896 tarihinde başlayıp aralıklarla 24 Haziran 1896 tarihine kadar devam eden Van isyanında 418 Müslüman şehit edilmiş ve 1715 isyancı öldürülmüştür. Bu isyan her yönüyle bir terör faaliyetidir. Van-Bağlar mevkiinde devriye gezen görevlilere ateş açılmış ve Nizamiye Yüzbaşısı Receb Efendi ağır şekilde yaralanmıştır. Yine aynı tarihlerde Ermeni isyancılar

⁴⁸Erdal İlter, **Türkiye'de Sosyalist Ermeniler ve Silahlanma Faaliyetleri (1890-1923)**, İstanbul 1995, s. 49-50.

⁴⁹Azmi Süslü, **Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı**, Ankara, 1990, s.55.

⁵⁰İhsan Sakarya, **Belgelerle Ermeni Sorunu**, Ankara, 1984, s. 119.

⁵¹İlter, "a.g.m.", s. 79-80.

⁵²Ahmet Halaçoğlu, "XIX. Yüzyılın Sonlarında Ermeni İsyanları - 1895 Trabzon Olayları Örneği", (Ed.) İdris Bal ve Mustafa Çufalı, **Dünden Bugüne Türk Ermeni İlişkileri**, 5. Baskı içinde 265-280, Lalezar Kitapevi, 2006, s. 271-275.

tarafından Müslüman ahalinin evleri kurşuna dizilmiştir. Rus, Fransız ve İngiliz konsolosları araya girmek istemiş ve Ermenilere ateşkes çağrısı yapmıştır ancak bu girişimler sonuçsuz kalmıştır. Ermeniler saldırılarına devam ederek çeşitli köylere baskınlar düzenlemişler ve birçok Müslüman – Türk’ü şehit etmiş ve yaralamışlardır.⁵³

1.2.Birinci Dünya Savaşı’nda Ermeniler ve Ermeni Terör Olayları

Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti’nden toprak kopararak bağımsızlık elde etmek isteyen Ermeniler için bir fırsattı. Ermeniler savaş ortamının getirdiği kaostan yararlanarak Osmanlı Devleti’ni daha da güçsüz duruma düşürmeyi amaçlıyorlardı. Zaten Batılı devletlerin desteğini aldıkları için korkusuzca hareket ediyorlar, Türk ve Müslümanları katlediyorlardı. Seferberlik ilanı ile birlikte Batılı devletler ile birlikte hareket eden Ermeniler kıyama geçmişti. Osmanlı ordusunda silah altına alınan Ermeniler firar etmeye çalışmışlar, Osmanlı ordusundan mühimmat kaçırmışlar ve yollardagördükleri Müslümanlara saldırmışlardır. Aileleri ile birlikte köylerde ve kasabalarda kalan Ermeniler ise doğrudan Türk–Müslüman halka taarruz etmişlerdir.⁵⁴

Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması ile birlikte 1915 Tehcir hadisesine kadar meydana gelen Ermeni ayaklanmalarına değinmek gerekmektedir. Çünkü bu olaylar, Osmanlı Devleti’nin neden Tehcir Kararı aldığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Kemal Çiçek’in “Ermenilerin Zorunlu Göçü” ifadesi yersiz değildir.⁵⁵ Birinci Dünya Savaşı ile 1915 Tehcir hadisesi arasında kalan yaklaşık bir yıllık süreçte Ermeniler için kilit Osmanlı şehri, Van olmuştur.⁵⁶ Van başta olmak üzere Anadolu’nun çeşitli doğu vilayetleri Ermeni isyanlarından etkilenmiştir. Ermeniler, genellikle doğu vilayetleri olmak üzere Anadolu’nun batısında da etkinlik göstermişlerdir. Bu vilayetler; Zeytun (Süleymaniye), Kayseri, Bitlis, Muş, Diyarbakır, Ma’muratü’l Aziz (Elazığ), Erzurum, Sivas, Trabzon, Ankara, Adana, Urfa, İzmit ve Adapazarı, Hüdavendigar (Bursa) sayılabilir.⁵⁷

Birinci Dünya Savaşı başladıktan yaklaşık bir ay sonra 20 Ağustos 1914 tarihinde Hınçak Komitesi Paris Merkez Reisi İstefan Kargiyan Rusya’nın teşvik ve desteği ile Kafkasya üzerinden Van’a geçmiştir. Taşnak üyelerinden Samson ise 20 Eylül 1914’te yaklaşık 200 kişilik gönüllü Ermeni askeriyle Van’a 100 km mesafedeki Salmas’a gelmiştir. Samson burada gönüllü Ermeni kuvvetlerini 1000’e çıkarmayı başarmıştır. Ayrıca Salmas’ta bulunan bütün Ermenileri silahlandırmış ve Van’da çıkacak bir ayaklanma ve isyana destek olmaları için örgütlemiştir.⁵⁸

⁵³Gürün, **a.g.e.**, s. 160–163.

⁵⁴Süslü, **a.g.e.**, s. 186.

⁵⁵Çiçek, **a.g.e.**, s.15–29.

⁵⁶Çiçek, **a.g.e.**, s.25.

⁵⁷Süslü, **a.g.e.**, s. 71–94.

⁵⁸Hasan Oktay, “Taşnak Partisi Van Şubesi’nin 5. Kongresi (Vasपुरagan Ermeni İhtilal Komitesi Meclis-i Meşveretinin Müzakerat Fezlekesi)”, **Yeni Türkiye Dergisi**, (38), Mart–Nisan 2001, s. 822–826.

Osmanlı Devleti'nin Tehcir kararı almadan evvel, Ermenilere gereken bütün uyarıları yaptığı, hatta kan dökülmemesi için devlet kanalı ile Ermenilerle görüşmeler yapıldığı Azmi Süslü ve Kemal Çiçek tarafından dikkatle dile getirilmektedir.⁵⁹ Birinci Dünya Savaşı ile birlikte Van'da başlayan olaylar sebebiyle Van Valisi Cevdet Bey'in Ermeni reisleriyle bir görüşme yaptığı ve bu görüşmede söz konusu olayların sadece Türk-Müslüman ahaliyi değil Ermeni halkını da olumsuz etkileyeceği ifade edilmiştir.⁶⁰

Van Valisi Cevdet Bey'in çabaları sonuç vermemiş ve Ermeniler tedhiş hareketlerini arttırarak devam etmişlerdir. Seferberlik ilanı sebebiyle şehirde bulunan erkek nüfusun çoğu cephelere gitmek zorunda kalmıştır. Şehirde kalan kolluk kuvvetleri artan Ermeni çetecilerle baş edemiyorlardı. Bu durum çetecilere psikolojik üstünlük sağlarken Osmanlı askerini ise gittikçe yıpratıyordu.

Özellikle Rusya'nın desteği ile gittikçe güçlenen Ermeni çeteciler Van merkezde toplanmaya başlamıştı.⁶¹ 20 Nisan 1915 tarihinde Van'da bulunan eli silahlı bütün Ermeniler şehri zapt etmek için harekete geçmiştir. Bu tarih ayrıca Van isyanının başladığı tarih olarak kabul edilmektedir.⁶²

20 Nisan 1915 tarihinden önce, küçük çapta ayaklanmalar ve suikast eylemleri gerçekleştirilmiştir. Örneğin, Van'ın Tımar nahiyesinde koyun sayımı sırasında Ermenilerin saldırısına uğrayan devlet görevlileri hazırlıksız yakalanmalarının da etkisi ile çok sayıda şehit vermiştir. Gevaş Kadısı İsmail Hakkı Efendi, Jandarma Kumandanı Süleyman Bey maiyetindeki askerler ile birlikte şehit edilmişlerdir. Bitlis'e bağlı Adilcevaz'dan Van'a gelmek üzere hareket eden Müslüman askerlere pusu kuran Ermeni çeteciler hükümet kuvvetlerinin Erciş'ten yetişmeleri üzerine kaçmışlardır.⁶³

20 Nisan'da Van merkezde başlayan isyan Gevaş ve Şıtak kazaları başta olmak üzere Van merkeze bağlı diğer ilçelere sıçramıştır. Daha önce de belirttiğimiz üzere isyancılar Müslüman kanı akıtmanın dışında şehrin çevre muhitlerle olan irtibatını kesebilmek adına iletişim ağlarına zarar vermişlerdir. Telgraf hatları kesilip tahrip edilmiş, bu saldırılara mani olmak isteyen Osmanlı kuvvetleri şehit edilmiştir. Osmanlı Bankası, Düyun-u Umumiye, Reji, Posta ve Telgraf binaları

⁵⁹ Çiçek, a.g.e., s.30-33; Süslü, a.g.e., s. 102-109.

⁶⁰ Hikmet Özdemir, "Seferberlik İlanından Rus İşgaline Kadar Ermeni Milislerle Çatışmalar", Hale Şıvgın (Ed.), **Türk Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara 2006, s. 152-165.

⁶¹ Dilek Akgümüş, **Arşiv Belgelerine Göre 1. Dünya Savaşı'nda Van ve Çevresinde Asayiş Problemleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011, s. 60-65.

⁶² Oktay, "a.g.m.", s. 132-133.

⁶³ Süslü, a.g.e. s. 77.

Ermeni çeteciler tarafından işgale uğramış ve tahrip edilmiştir.⁶⁴ Vali Cevdet Bey'i zor durumda bırakan hadiselerden biri de isyanın çevreye yayılması olmuştur. Civar kazalara kuvvet göndermek zorunda kalan Cevdet Bey, merkezde sahip olduğu etkiyi kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.⁶⁵ Osmanlı Bankası, Duyun-u Umumiye, Reji, Posta ve Telgraf binalarının ateşe verilmesi bu anlamda düşünülebilir.

Van Valisi Cevdet Bey, 24 Nisan 1915 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bir telgraf göndermiştir. Telgraftan anlaşıldığı üzere Cevdet Bey, Türk ve Müslüman ahaliyi koruyabilmek için Ermenilerin göç ettirilmelerini Dâhiliye Nezareti'nden sormaktadır:

Asiler (Ermeniler) yol kesiyor ve civar köylere hücum ederek buraları yakıyorlar. Bunlara engel olmak imkânsızdır. Şimdiden birçok kadın ve çocuk yersiz–yurtsuz kalmıştır. Bunları aşiret köylerinde barındırmak da uygun ve mümkün değildir. Bunların batıdaki vilayetlere göndermeye [gönderilmeye] başlanması münasip midir?⁶⁶

Olumlu yanıt alınca Van Valisi Cevdet Bey, daha fazla Müslüman kıyımına engel olabilmek adına Müslüman ahaliyi göç ettirmek zorunda kalmıştır. Boşalan Van şehrine önce Ermeniler hâkim olmuş ardından Ruslar şehri işgal etmiştir. Müslümanların katledilmesi ve işgal hareketi Van vilayeti ile sınırlı kalmamış, Rusların teşvik ve desteği ile çevre illere yayılmıştır.⁶⁷

Ermeniler yıllardır Anadolu topraklarında yaşadıklarından dolayı şehirlerin dokusu ve özellikleri olmak üzere yerli halkın yapısını çok iyi biliyorlardı. Bu anlamda Ruslara öncülük ediyorlar ve tahribatın etkisini artırıyorlardı. Örneğin, Trabzon ve Samsun limanlarını çok iyi kullanan Ermeniler bu şehirlerde silah kaçakçılığı alanında teşkilatlanmışlardır.⁶⁸

Trabzon, Samsun ve Erzurum başta olmak üzere ayaklanma çıkarılan hemen her şehirde yerli halkın askere alınması Ermeni çeteciler tarafından engellenmiştir. Çevre muhitlerden kabileler halinde orduya katılmak için gelen Müslüman askerlere pusu kurulmuş ve askerler şehit edilmişlerdir. Eli silah tutan bütün Müslümanlar seferberlik ilan edilir edilmez askerlik şubelerine koşmuştur, Ermeniler ise orduya katılmamak için türlü yollara başvurmuşlardır. Ermeni kiliseleri, 43 Osmanlı lirası karşılığında başvuran Ermenileri rahip olarak göstermiş ve askere alınmalarına mani olmuştur. Özellikle Erzurum ve çevre illerde bu yola başvurup askere alınmayan sayısız sözde Ermeni din adamı türemiştir.⁶⁹

⁶⁴Çiçek, a.g.e., s. 25–26.

⁶⁵**Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi Kafkas Cephesi 3. Ordu Harekâtı**, Genel Kurmay Başkanlığı, Ankara 1993, s. 592–593.

⁶⁶Genel Kurmay ATASE Arşivi, nu. 1/1, kls. 44, dos. 207, fh. 2'den naklen Süslü, a.g.e., s. 78.

⁶⁷Süslü, a.g.e., s. 78.

⁶⁸Süslü, a.g.e., s. 89.

⁶⁹Süslü, a.g.e., s. 87–88.

1.3. 24 Nisan 1915 Kararnamesi ve Tehcir Hadisesi

Osmanlı Devleti, seferberlik ilanından 24 Nisan 1915 tarihine kadar Ermeni ayaklanmalarına karşı yalnızca yerel ve özel tedbirler almakla yetinmiştir. Ancak Van'ın düşmesi ile birlikte Rusya'nın ilerleyeceği düşüncesi Osmanlı devlet adamlarını endişeye sevk etmişti; ayrıca Van isyanı, Ermenilerin uslanmayacağını da göstermiştir. Dâhiliye Nazırı Talat Bey, 24 Nisan 1915 tarihinde 14 vilayet ve 10 mutasarrıflığa gizli ibaresi ile bir tamim yollamıştır.⁷⁰

Edirne, Erzurum, Ankara, Adana, Aydın, Bitlis, Halep, Hüdavendigâr, Diyarbakır, Sivas, Trabzon, Konya, Ma'mûratü'l Aziz ve Van vilayetleri ile Urfa, İzmit, Bolu, Canik, Kayseri, Karesi, Niğde, Eskişehir, Karahisarısahib ve Maraş Mutasarrıflıklarına gizli ibaresi ile gönderilen tamim, zararlı faaliyetleri ifade olunan Ermeni komitelerinin kapatılmasını, bütün evraklarına el konularak elebaşlarının tutuklanmasını içermektedir.⁷¹ Ankara ve Çankırı'ya gönderilmek üzere 2345 kişitutuklanmıştır.⁷² Ayrıca Ermenilerin soykırım günü olarak andıkları 24 Nisan, bu tutuklamaların sonucudur.⁷³

Başkumandan Vekili Enver Paşa, 2 Mayıs 1915 tarihinde Talat Paşa'ya gönderdiği gizli bir yazıda, Ermenilerin tedhiş hareketlerine devam etmek için daima hazır beklediklerini, bütün önlemlere rağmen Van vilayetinin kilit bir öneme sahip olduğunu ve bu suretle Ermenilerin dağıtılması gerektiğini bildirmiştir.⁷⁴ Dâhiliye Nazırı Talat Paşa, Başkumandan Vekili Enver Paşa'dan gelen bu bilgiyi önemli görmüş ve Ermenilerin tedhiş hareketlerine girişemeyecekleri bir bölgeye sevk edilmelerine karar vermiştir. Ayrıca Talat Paşa, Erzurum Valisi Tahsin Bey ve Van Valisi Cevdet Bey'e gönderdiği telgraflarda kendisine yardımcı olmalarını ve birlikte hareket etmelerini istemiştir.⁷⁵

Talat Paşa, 23 Mayıs 1915 tarihinde Van ve Bitlis dolaylarında yoğun olarak bulunan Ermenilerin nereye göç ettirilebileceğine karar vermiştir. Bu yerler, Musul Vilayeti'nin güneyi, Zor ve Urfa merkez hariç Urfa Sancağı olarak kararlaştırılmıştır. Talat Paşa, sevk işlemlerinin kazasız ve adil bir şekilde yürütülebilmesi için bir heyet oluşturmuştur. Ali Seydi ve Hamit Beylerden oluşan heyete bir mülkiye müfettişi ve bir maliye memuru verilmesi kararlaştırılmıştır⁷⁶

⁷⁰Hasan Babacan, "Talat Paşa ve Ermeni Tehciri Üzerine Bir Değerlendirme", **Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri**, 1, ASAM Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Ankara 2003, s. 40.

⁷¹Süslü, **a.g.e.**, s. 106–108.

⁷²Gürün, **a.g.e.**, s. 213.

⁷³Çiçek, **a.g.e.**, s. 31.

⁷⁴Çiçek, **a.g.e.**, s. 33.

⁷⁵BOA. DH. ŞFR., 52/282'den naklen **Osmanlı Belgelerinde Ermeniler (1915–1920)**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Nr. 14, Ankara, 1995, s. 282.

⁷⁶Çiçek, **a.g.e.**, s. 36.

Ermeniler gittikleri yerlerde köy ve kasabalara yerleştirilecekti. Uygun bulunmayan yerler olursa hükümet tarafından tespit edilen yerlere göç ettirilen Ermeniler için yeniden köy kurulacaktı. Ermenilerin her türlü ihtiyaçları; yiyecek, konaklama, can ve mal güvenlikleri tehcir yolu üzerinde görev yapacak olan idari memurlar tarafından sağlanacaktı. Hükümet bu memurlara gereken yetkiyi vermişti. Ayrıca Ermeniler, diledikleri takdirde taşınabilir mal ve eşyalarını yanlarında götürebileceklerdi.⁷⁷

24 Nisan Kararnamesi de dâhil olmak üzere buraya kadarki bütün önemler Dâhiliye Nazırı Talat Paşa'nın insiyatifinde gerçekleşmiştir. Bir başka ifade ile bir Meclis-i Vükela (Bakanlar Kurulu) kararı söz konusu değildir. Dâhiliye Nazırı Talat Paşa, tek başına bu sorumluluktan kurtulmak için konuyu Dâhiliye Nazırı olarak Meclis-i Vükela'ya taşımıştır. Meclis-i Vükela 24 Nisan 1915 tarihinde alınan kararı, 30 Mayıs 1915'te *Sefer Zamanında Hükümetin İcraatına Karşı Gelenler için Ordu Tarafından Alınacak Önlemler Hakkında Geçici Kanun*⁷⁸ başlığını taşıyan kanun hükmünde kararnameyi onaylamıştır. Söz konusu kanun hükmünde kararname 1 Haziran 1915 günü Takvim-i Vekâyi'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁷⁹

1-Sefer zamanında ordu, kolordu ve tümen komutanları ile bunların vekilleri ve müstakil bölge komutanları halk tarafından herhangi bir şekilde hükümetin emirlerine, ülkenin savunmasına ve emniyetin sağlanmasına dair yapılan düzenlemelere karşı muhalefet ve silahla saldırma ve karşı koyma görürlerse, derhal askeri güçlerle en şiddetli şekilde cezalandırmaya, saldırı ve karşı koymaya tamamen ortadan kaldırmaya yetkili ve zorunludur.

2-Ordu, müstakil kolordu ve tümen komutanları askeri nedenlerle veya casusluk ve hainliklerini hissettikleri köyler ve kasabalar ahalisini tek tek veya toplu olarak diğer yerlere sevk ve iskan ettirebilirler.

3-Bu kanun yayın tarihinden itibaren geçerlidir.

4-Bu kanunun uygulanmasından Başkomutanlık Vekili ve Harbiye Nazırı sorumludur.⁸⁰

Sevk ve İskân Kanunu'nun maddeleri dikkatlice incelendiğinde *Ermeni* ibaresine rastlanmadığı görülmektedir. Yoğun şekilde Ermenilerin tehciye tabii tutulması, kanunun Ermeniler için çıkartıldığı tezini güçlendirse de bazı Rum ve Arap kabilelerinin sürgün edilmesi gözden kaçırılmamalıdır. Ayrıca Rum ve Arap kabilelerin de tehciye tabii tutulması Osmanlı Devleti'nin salt güvenlik endişesi taşıdığını ispatlamaktadır.⁸¹

30 Mayıs 1915 tarihinde Bakanlar Kurulu'nun uygulamayı onaylayan kararında özetle şu hususlara değinilmiştir:

⁷⁷BOA. DH. ŞFR., 53, 94'den naklen Yusuf Halaçoğlu, *Ermeni Tehciri ve Gerçekler (1914–1918)*, Ankara, 2001, s. 48-49.

⁷⁸ Kanunun orijinal adı şöyledir: “Vakt-ı Seferde İcraat-ı Hükûmete Karşı Gelenler İçin Cihet-i Askeriyece İttihaz Olunacak Tedabir Hakkında Kanun-ı Muvakkat”.

⁷⁹ Atilla Şehirli, “Ermeni Tehciri”, *Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri*, 2, ASAM Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Ankara, 2003, s. 17.

⁸⁰ Çiçek, *a.g.e.*, s. 40; Kanunun transkripsiyonu için bkz: Süslü, *a.g.e.*, s. 110–111.

⁸¹ Çiçek, *a.g.e.*, s. 40–41.

1. Kabul edilen kanun hükmünde kararnamenin ilk iki maddesinde yer alan önlemlerin alınması zorunludur.
2. Nakledilen vatandaşların can ve mal emniyetleri sağlanacaktır.
3. Gittikleri bölgeye kesin olarak yerleşinceye kadar yeme ve içme dahil olmak üzere geçimleri *Muhacirin Tahsisati*'ndan karşılanacaktır.
4. Eski ekonomik durumları göz önüne alınarak vatandaşlara emlak ve arazi dağıtılacaktır. Muhtaç olanların ise bu ihtiyaçları hükümet tarafından sağlanacaktır.
5. Çıkarıldıkları yerlerde kalan mal, eşya veya kıymetli eşyaları uygun şekilde kendilerine iade edilecektir.
6. Bütün bu işlerin adil ve uygun şekilde yürütülebilmesi için İç İşleri Bakanlığına bağlı alt komisyonlar oluşturulacaktır.
7. Komisyonlar dört kişiden oluşacaktır. Bunlar bir başkan, içişleri bakanlığından bir görevli ve maliyeden iki görevli olacaklardır.⁸²

Özetlenen yedi maddelik karar mazbatası, Tehcire tabii tutulan vatandaşların hem yolda hem de vardıkları yerde her türlü ihtiyaçlarını karşılamaya ve güvenliklerini temin etmeye yöneliktir. Görüldüğü üzere bir soykırım söz konusu değildir. Ayrıca, 29 Ağustos 1915 tarihinde merkezden vilayet ve mutasarrıflıklara gönderilen şifreli telgraflarda tehcirin amacı bir kez daha vurgulanmıştır. Bu şifreli telgraflarda, Ermenilerin Osmanlı Devleti aleyhinde zararlı faaliyetlerde bulduklarını vurgulanmış ve amacın Osmanlı topraklarında bir Ermenistan Devleti kurulmasını engellemek olduğu belirtilmiştir.⁸³

Osmanlı Devleti'nin 1915 yılında almış olduğu Tehcir Kararı geçici bir kanundur. 1918 yılına gelindiğinde, dönem şartlarının da değişmesi üzerine tehcir edilen Ermenilerin geri dönüşleri sağlanmıştır. Bu kararın alınmasındaki en önemli sebep 1917 yılında Bolşevik İhtilâli sebebiyle Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesidir.⁸⁴

Ermenistan'ın ilk Başbakan'ı Hovhannes Kaçaznuni'nin talimatlarıyla Avetis Aharonian başkanlığındaki Ermeni Heyeti İstanbul'a gelmiş ve Osmanlı Devleti yetkilileri ile görüşmüşlerdir. Osmanlı Devleti yukarıda saydığımız sebepler neticesinde 22 Ekim 1918 tarihinde vilayet ve mutasarrıflıklara çekilen telgrafta Ermenilerin geri dönmelerine müsaade etmiştir. Aynı tarihlerde Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı unutulmamalıdır. Mütareke şartlarında Ermenilerin geri dönüşleri ve ihtiyaçlarının karşılanması oldukça zor olmuştur.⁸⁵

⁸² Süslü, **a.g.e.**, s. 112.

⁸³ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.e.**, s. 56.

⁸⁴ İ. Ethem Atmur, "Osmanlı Hükümetleri ve Tehcir Edilen Rum ve Ermenilerin İskânı Meselesi", **Atatürk Yolu**, Kasım 1994, s. 120–121.

⁸⁵ Hacer Çelik, "Ermeni Tehciri ve Tehcirden Dönen Ermenilerin İskân Sorunu", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (ÇTTAD)**, 7 (16–17), Bahar–Güz, 2008, s. 148–149.

1.4. Türk İstiklal Harbi Döneminde Ermeni Meselesi

Sevk ve İskân Kanunu'ndan sonra Ermeni Komitacılar zararlı faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bunda Rus casusların Osmanlı topraklarına sızıp Ermeni komitacılarla işbirliği yapmaları etkili olmuştur. Ayrıca Ermenilerin Fransa Büyükelçiliği casusları ile de iyi ilişkiler içinde olduğu biliniyordu. Ayrıca 1. Dünya Savaşı'nın devam ettiğini de düşünürsek Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu güç durum daha da belirgin hale gelmektedir.⁸⁶

Milli Mücadele'nin Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir Paşa da anılarında Rus casusların Osmanlı topraklarında nasıl faaliyetler düzenlediğini aktarmaktadır. Örneğin Karabekir Paşa, Rus Topçu Kumandanlığı dairesinde bulunduğu bir sırada eline Erzurum hakkında Rusça yazılmış bir kitabın geçtiğinden bahseder. Eserdeki resim ve krokilere hayran kaldığını belirttiikten sonra Erzurum hakkında yazılabilecek her bilginin bu kitapta yer aldığını ifade etmektedir. Bu anekdot, Rus casusların ne kadar etkili olduklarını anlatması açısından önemlidir.⁸⁷

Osmanlı Devleti 1.Dünya Savaşı'ndan yenik çıkarak 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalamıştır. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın Ermeniler ile ilgili olan maddeleri şöyledir:

4.Madde: Gözaltında ve tutsak bulunan tüm Ermeniler İstanbul'da toplanarak hiçbir şart aranmaksızın müttefik devletlere teslim edilecek.

24.Madde: Altı Ermeni vilayetinde herhangi bir karışıklık çıkarsa müttefik devletler bu vilayetlerin herhangi bir bölümünü işgal edebilme hakkına sahip olacaktır.

7.Madde: Müttefik Devletler kendi güvenliklerine tehdit oluşturacak bir durum sezmeleri halinde herhangi bir stratejik noktayı işgal etme hakkına sahip olacaktır.⁸⁸

4 ve 24. maddeler doğrudan Ermeniler ile ilgilidir ancak 7.madde doğrudan Ermeniler ile ilgili değildir. Baskın Oran'ın ifadesi ile 7.madde, 24.maddenin bütün Osmanlı coğrafyasına hitap etmiş halidir. İtilaf Devletleri bu maddeyi başta Ermeniler olmak üzere Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan bütün azınlıklara uygulayabilirdi.⁸⁹

Osmanlı Devleti mütareke masasına oturmadan önce özellikle Kars, Ardahan ve Batum'un kendisine ait olduğunu belirterek bunu İtilaf Devletlerine kabul ettirmek istemiştir. Ancak mütareke imzalandıktan 10 gün sonra İngilizler; Kars, Ardahan ve Batum'un boşaltılmasını istemiştir. Osmanlı Devleti yerel yönetimlerin kurulması için süreci ertelemeye çalışmıştır. Bölgede daha

⁸⁶ Berna Türkdöğen, **Türk-Ermeni İlişkileri (Tehcirden Günümüze)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, Eylül 2006 s. 85.

⁸⁷ Kazım Karabekir, **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik (Sarıkamış, Kars ve Ötesi)**, Emre Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1995, s. 14-15.

⁸⁸ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası (Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar)**, 1, 15. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 111.

⁸⁹ Oran, **a.g.e.**, s. 111.

önce yaşanan Ermeni zulümleri hala çok tazeydi. Osmanlı Ordusu'nun çekilmesi demek aynı şeylerin yaşanmasına sebep olabilirdi. Bunun üzerine 5 Kasım'da Kars vilayetinde, Cenûb-i Garbi Kafkas Hükümeti toplandı.⁹⁰

24 Aralık 1918 tarihinde, 27. İngiliz Tümeni Batum'a gelerek Osmanlı askerlerini Batum'dan çıkartmış; ayrıca Osmanlı Ordusu'na ait silah ve teçhizatları Ermenilere dağıtmıştır. 9. Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa, İngilizler ile iyi ilişkiler kurarak yeniden bir Ermeni mezalimi yaşanmaması için İngilizlerle görüşmeler yapmıştır. Yakup Şevki Paşa'nın çabaları iyi sonuç vermiş ve İngiltere 13 Ocak 1919 tarihinde, Kars İslam Şurası'nı tanımıştır.⁹¹ Ancak bu durum, İngilizlerin bölgeye Ermeni göçmenleri yerleştirmesine engel olamamıştır. Kafkaslara hâkim olmak isteyen İngiltere, bu dönemde Ermenilere her türlü desteği sağlamıştır. Bu fırsattan yararlanan Ermeniler de, 1915 Tehcir Kararı'ndan önce yaptıkları gibi Türklere saldırmaya devam etmişlerdir.⁹² Diplomatik yolları da kullanan Ermeniler, daha sonra Paris Barış Konferansı'na katılacak olan Bogos Nubar Paşa ve Zaven Efendi'yi Avrupa'ya göndermişlerdir. İngiltere ve Fransa ile görüşen Ermeniler, kendilerine bağımsızlık verilmesini istemişlerdir.⁹³

İtilaf Devletleri, 1. Dünya Savaşı'nın mağlup tarafları ile bir barış antlaşması imzalamadan önce Paris'te genel bir konferans toplamıştır. Bu konferansın amacı, mağlup devletlerle yapılacak barış antlaşmalarının bir taslağını oluşturmak ve dünyayı yeniden şekillendirmektir. Paris Barış Konferansı'nın en önemli konularından biri de Osmanlı Devleti'nin geleceğiydi.⁹⁴ Ayrıca Ermeniler de Paris Barış Konferansı'na katılmış ve bağımsız Ermenistan meselesini gündeme taşımışlardır.⁹⁵

Ermeniler, Paris Barış Konferansı'na üç heyet ile katılmışlardır. Bunlar: Bogos Nubar Paşa'nın başkanlık ettiği *Avrupa Milli Ermeni Delegasyonu*, Avedis Ahoronnian Başkanlığındaki *Ermeni Cumhuriyeti Delegasyonu* ve Kilikya Ermeni Katogigosu Paul Terziyan Başkanlığındaki *Din Adamları Delegasyonu*'dur.⁹⁶ Heyetin konferansa sundukları muhtıralardaki ortak noktalar şöyledir: Erzurum, Mamerat-ül-Aziz, Sivas, Adana, Van, Trabzon, Diyarbakır ve Bitlis vilayetlerini Büyük Ermenistan topraklarına katmak ve buraya Karadeniz'den bir liman

⁹⁰Fahri Belen, **Türk Kurtuluş Savaşı**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973, s. 30–35.

⁹¹ Sakarya, **a.g.e.**, s. 333- 334.

⁹²Ahmet Ender Gökdemir, **Cenûb-i Garbi Kafkas Hükümeti**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989, s. 150 - 165.

⁹³Uras, **a.g.e.**, s. 942–945.

⁹⁴ Fahir Armaoğlu, **20. Y.Y. Siyasi Tarihi**, Ankara 1985, s. 45.

⁹⁵ Mehmet Okur, “Paris Barış Konferansı'nda Ermeni Yurdu Tartışmaları ve Osmanlı Hükümeti'nin Çözüm Önerileri”, **Yeni Türkiye**, (60), 2014, s. 113.

⁹⁶ Okur, **a.g.m.**, s. 115.

açmaktır.⁹⁷ Ayrıca Ermeniler, sözde Ermeni soykırımı sebebiyle Türkiye’den 19 milyar Frank tazminat talep etmişlerdi.⁹⁸

Osmanlı Hükümeti ise, Ermeni taleplerinin hiçbir dayanağının olmadığını belirttiği bir muhtıra kaleme alıp 16 Şubat 1919’da Paris Konferansı’na göndermiştir.⁹⁹ Osmanlı Hükümeti, konferansa gönderdiği muhtırada ilk olarak nüfus meselesini ele almıştır. Muhtıra’ya göre Osmanlı Devleti’ndeki nüfus verileri şöyledir:

Unsurlar	Nüfus	Yüzde
İslam	9.291.346	%85
Rum	1.144.612	%9
Ermeni	542.575	%5
Musevi, Yabancı, Diğer	93.364	%0.8

Osmanlı Hükümeti, bu nüfus oranları ile Ermeni ve Rumların Anadolu’da ayrı devletler kurmalarının hem Türkler açısından hem de Wilson Prensipleri açısından mümkün olmadığına dikkat çekmek istemiştir.¹⁰⁰

Ermeniler bu dönemde hem diplomatik faaliyetler yürütüyor hem de özellikle Doğu Cephesi’nde kanlı saldırılarına devam ediyordu. Bu saldırılarda 1000’den fazla Türk öldürülmüş ve 113 köy yakılmıştır. Bu dönemde İtilaf Devletlerinin Ermenilere verdiği destek daha da arttırılmıştır. Çünkü Ermeniler Bolşeviklerin önünde bir engel teşkil edecekti.¹⁰¹ Bu stratejiyi fark eden Heyet-i Temsiliye ise, Doğu’da Ermenileri püskürttükten sonra asker ve gerekli teçhizatı Batı’ya kaydırıp İtilaf Devletlerine son darbeyi vurmaya planlıyordu.¹⁰²

İtilaf Devletleri bu dönemde Doğu’da Ermenileri kullanarak Ankara Hükümeti’ni ortadan kaldırmayı planlarken bir yandan da barış antlaşması imzalatmak üzere Osmanlı Devleti’ni 10 Mayıs 1920 tarihinde Sevres’e davet etmiştir.¹⁰³

Tevfik Paşa başkanlığında, Maarif Nazırı Fahreddin Bey ve Nâfia Nazırı Cemil Paşa’dan oluşan Osmanlı HeyetiSevres’e gitmişlerdir. Antlaşma maddelerini çok ağır bulan Tevfik Paşa

⁹⁷ Salahi R. Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, 1, Ankara 1995, s. 21.

⁹⁸ Okur, “a.g.m.”, s. 115

⁹⁹ Vakıf, 3 Mart 1335 / 1919, no: 489’dan naklen Okur, “a.g.m.”, s. 117

¹⁰⁰ Okur, “a.g.m.”, s. 117

¹⁰¹ Stefanos Yerasimos, **Kurtuluş Savaşı’nda Türk Sovyet İlişkileri (1917–1923)**, İstanbul, 2000, s. 116.

¹⁰² Kazım Karabekir, **İstiklal Harbimiz**, 3, Emre Yayınları, İstanbul, 1995, s. 40.

¹⁰³ Oran, **a.g.e.**, s. 119.

görüşmeleri kesmiştir. Bunun üzerine İtilaf Devletleri Yunan kuvvetlerine harekât izni vermişlerdir. Yunanlılar; Bursa, Uşak ve Balıkesir'i işgal etmişlerdi. Bunun üzerine 22 Temmuz 1920 Perşembe günü Yıldız Sarayı'nda Padişah 5.Vahdettin'in başkanlığında toplanan Şura-yı Saltanat antlaşmanın her şartta imzalanmasına karar vermiştir. Ayan Meclisi'nden Hadi Paşa, Rıza Tevfik Bey ve Bern Sefiri Reşat Halis Bey'den oluşan Osmanlı Devleti'nin yeni heyeti 10 Ağustos 1920'de Sevr Antlaşması'nı imzalamıştır.¹⁰⁴

Sevr Antlaşması'nda Ermeniler ile ilgili olan maddeler şöyledir:

Madde 88: Türkiye Ermenistan'ı bağımsız bir devlet olarak tanıır.

Madde 89: Erzurum, Van, Trabzon ve Bitlis vilayetlerinin Ermenistan ile olan sınırını ABD Başkanı tayin edecektir. Ayrıca Osmanlı Devleti, ABD Başkanı'nın Ermenistan'ın denize çıkışı ve yukarıda bahsi geçen dört vilayet sınırının askersizleştirilmesi konularında vereceği hükümleri kabul eder.

Madde 92: Ermenistan'ın Azerbaycan ve Gürcistan ile olan sınırını ilgili devletler tayin edecektir. Ancak ilgili devletler sorunu halledemediklerinde İtilaf Devletlerine danışılacaktır.

Madde 230: Savaş sürecinde Osmanlı toprakları üzerinde işlenen toplu cinayetlerden sorumlu olan ve İtilaf Devletlerince istenen kişiler teslim edilecektir.¹⁰⁵

Sevr Antlaşması sadece Osmanlı Devleti değil, Türk Milleti'ni de tarih sahnesinden silmeyi amaçlamaktaydı. Sadece Ermeniler ile ilgili olan dört madde yukarıda izah edilmiştir. Buna göre Anadolu'nun doğu vilayetlerinde bir Ermenistan kurulacaktır. Ancak bu antlaşmanın hukuki anlamda geçerli olabilmesi için Meclis tarafından onaylanması şarttı. Nitekim bu sırada Osmanlı Mebusan Meclisi dağıtılmıştı ve TBMM Sevr Antlaşması'nı onaylamamıştı. Hatta TBMM Sevr Antlaşması'nı imzalayan temsilcileri vatan haini ilan etmişti. Bu nedenle Sevr Antlaşması ölü doğmuş ve hiçbir hukuki dayanağı olmayan bir antlaşmadır.¹⁰⁶

Sevr Antlaşması'nın 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalandığı sıralarda Anadolu'da Milli Mücadele başlamıştı. M. Kemal Paşa'nın liderlik ettiği Milli Mücadele, Ermenilerin Anadolu'dan toprak taleplerinin sonu olacaktır. TBMM 15 Haziran 1920 tarihinde resmi olarak Doğu Cephesi Komutanlığını kurmuş ve seferberlik ilan etmiştir. Ankara Hükümeti, Ermeniler üzerine yürümeden önce Bolşeviklerle anlaşma yoluna gitmiştir. Çünkü Mustafa Kemal Paşa'ya göre, Milli Mücadele'ye destek veren Bolşevikler küstürülmemeliydi.¹⁰⁷

Ankara'nın Bolşeviklerle diplomatik görüşmeleri devam ederken Kazım Karabekir Paşa hazırlıklara başlamıştı. Bolşeviklerle gerekli görüşmeler yapıldıktan sonra, Ankara Hükümeti 20 Eylül 1920'de taarruz emri vermiştir. 28 Eylül'de başlayan Türk taarruzu kısa sürede sonuç vermiş,

¹⁰⁴Oran, **a.g.e.**, s. 119.

¹⁰⁵Süleyman Beyoğlu, "Sevr ve Lozan'da Ermeni Sorunu", **Akademik Bakış**, 2 (4), Kış, 2008, s. 129.

¹⁰⁶Okur, "a.g.m.", s. 117.

¹⁰⁷Yerasimos, **a.g.e.**, s. 90-93.

Kazım Karabekir ve ordusu 29 Eylül'de Sarıkamış'a ayak basmıştır. Bunu 30 Eylül'de Oltu ve 30 Ekim'de Kars izlemiştir.¹⁰⁸

Ermeniler, Kars'ta büyük bir tahribat yaratıp Gümrü istikametine doğru kaçmıştır. 3 Kasım 1920'de başlayan Türk hücumuna karşı tutunamayan Ermeniler 6 Kasım'da mütareke ve barış istemek zorunda kalmıştır. Barış görüşmeleri Gümrü'de gerçekleşmiştir. Görüşmelere TBMM adına Doğu Cephesi Kumandanı Kazım Karabekir Paşa, Erzurum Valisi Hamit Bey ve Erzurum Milletvekili Süleyman Necati Bey katılmıştır. Ermenistan adına ise eski Başbakan Aleksander Hatisyan, eski Maliye Bakanı Avram Gülhandanian ile İçişleri Bakan Yardımcısı İsteyan Gorgonian katılmıştır.¹⁰⁹

Gümrü Antlaşması Türk Hükümeti'nin yabancı bir devletle imzaladığı ilk antlaşmadır. Gümrü Antlaşması onaylanamamış ve dolayısı ile yürürlüğe girememiştir, bu antlaşmanın yerini Moskova Antlaşması almıştır. Ancak yine de Gümrü Antlaşması, Türk Hükümeti'nin yabancı bir devletle imzaladığı ilk antlaşma olması bakımından önemlidir.¹¹⁰

Gümrü Antlaşması'nın maddeleri şöyledir:

Madde 1 – Türkiye ile Ermenistan arasında savaş durumuna son verilmiştir.

Madde 2 – Türkiye ile Ermenistan arasındaki sınır aşağı Karasu'nun döküldüğü yerden başlayarak Aras Irmağı Kekaç kuzeyine dek Arpaçayı, daha sonra Karahan deresi – Tiğnis batısı – Büyük Kımlı doğusu – Kızıldağ – Büyük Akbaba dağı çizgisinden oluşur.

Madde 3 – Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, ikinci maddede sözü geçen sınır ile Osmanlı sınırı arasında bulunup işbu Antlaşma uyarınca Türkiye'de kalacak olan ve üzerine Türkiye'nin tarihsel, etnik ve hukuksal ilişkisi inkar edilemez toprakların hukuksal durumu konusunda, Ermenistan Cumhuriyeti istediği takdirde, asıl halkının tümüyle geri dönmelerinin gerçekleştirilmesi için, Antlaşmanın onaylanmasından sonra üç yıl geçince plebisite başvurmaya kabul eder.

Madde 4 – (...) Ermenistan Cumhuriyeti, iç güvenliği korumağa yetecek düzeyde, hafif silahlı jandarma kuvveti ve ülkeyi savunmaya ayrılan sekiz dağ ya da sahra topu ile yirmi makineli tüfeğe sahip ücretle tutulacak bin beşyüz askerden oluşan bir birlikten fazla bir askersel kuruluşu izin vermemeği yükümlenir. Ermenistan'da zorunlu askerlik hizmeti olmayacaktır. (...)

Madde 5 – Barışın yapılmasından sonra Erivan'da yerleşecek Türkiye'nin siyasi Temsilcisi ya da Büyükelçisinin yukarıda sözü edilen konularda her zaman denetleme ve soruşturma yapmasına Erivan Hükümeti izin vermediği işbu Antlaşma ile kabul etmiştir. Buna karşılık Ermenistan Cumhuriyeti istemde bulunursa, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Ermenistan'a silahlı yardımda bulunmağı yükümlenir.

Madde 6 – Bağlı taraflar, Büyük Savaş sırasında düşman ordularına katılarak kendi devletine karşı silah kullanmış ya da işgal altındaki topraklar üzerinde toptan kırimlara katılmış olanları dışındaki göçmenlerin eski sınır içindeki yurtlarına dönmelerine izin verir.

Madde 7 – Altıncı Maddede sözü geçen göçmenlerin işbu Antlaşma'nın onayı ve onay belgelerinin verilişi gününden sonra bir yıllık süre içinde yurtlarına dönmeyenler o maddenin verdiği Olanaktan yararlanamayacakları gibi, tasarruf haklarına ilişkin savları da geçerli olmayacaktır.

Madde 8 – Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, iki yıldan beri silah altında tutmak zorunda kaldığı Ordunun büyük harcamalar gerektirmiş olmasına karşın, Ermenistan'a karşı girişmek zorunluluğunda kaldığı savaş nedeniyle hakkı olan zarar gideriminden, benimsenip açıklanan insancıl ve hukuksal ilkelere uymak isteğiyle, vazgeçmiştir.

¹⁰⁸Karabekir, **İstiklal Harbimiz**, s. 170–185.

¹⁰⁹İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları (1920–1945)**, (1), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1985, s. 19.

¹¹⁰Soysal, **a.g.e.**, s. 20.

Madde 9 – Türkiye Büyük Meclisi Hükümeti, Erivan Cumhuriyetine, ikinci maddede belirlenen sınır içinde, egemenliğini bütünüyle geliştirmek ve güçlendirmek üzere, içtenlikle yardımda bulunmağı yükümlenir.

Madde 10 – Erivan Hükümeti, Türkiye Büyük Milletince kesinlikle reddedilmiş olan (Sevr) Andlaşmasını hükümsüz sayıp bunu ve kimi emperyalist hükümet ve siyasal çevreler elinde bir kışkırtma aracı olan Avrupa ve Amerika'daki Temsilci Heyetlerini geri çağırmağı, bundan böyle iki ülke arasında her türlü yanlış düşünceleri ortadan kaldırmak iyiniyetiyle yükümlendiğini açıklar. (...)

Madde 11 – Ermenistan Cumhuriyetinin toprakları üzerinde yaşayan Müslüman halkın haklarını korumak ve onların dinsel ve kültürel özellikleri içinde gelişmelerini sağlamak için, toplumsal biçimde örgütlenmelerini, Müftülerin doğrudan doğruya Müslüman toplumunca seçilmesini ve yerel müftülerin seçecekleri Başmüftü'nün memurluk görevinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Şer'iyeye Vekaletince onaylanmasını kabul ederek yükümlenir.

Madde 12 – Bağlı taraflardan her biri, karşı tarafa ilintili kişi ve malların kendi demiryolları ve genellikle tüm ulaşım yolları üzerinden özgürce geçmelerini ve öteki tarafın denize ya da herhangi bir ülkeye transitini, hiçbir biçimde, engellememeğı yükümlenir. (...) Türkiye Devleti, varlık ve yaşamına Emperyalistler tarafından girişilmesi kesinlikle beklenen yıkıcı kışkırtmalara karşı koymak zorunluluğunda bulunduğundan, genel barışın gerçekleşmesine değin, ulaşım serbestliğini bozmadık koşulu ile, Dördüncü Maddede sözü edilen sayıdan fazla silah sokulmasını önlemek için Erivan Cumhuriyeti içindeki demiryolları ve ulaşım yollarını denetim ve gözetim altında bulunduracaktır.

Madde 13 – Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Devletin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü tehdit edebilecek saldırılara karşı, işbu Andlaşma'nın Erivan Cumhuriyeti'ne sağladığı haklara zarar gelmemek koşulu ile Ermenistan içinde geçici olarak askersel önlemler alabilir.

Madde 14 – Erivan Cumhuriyetince herhangi bir Devletle yapılmış olan tüm antlaşmaların Türkiye'yi ilgilendiren, ya da Türkiye'nin çıkarlarına zararlı hükümlerini geçersiz saymayı bu Cumhuriyet kabul eder ve yükümlenir.

Madde 15 – Bağlı taraflar arasında Andlaşmanın imzasından sonra ticaret ilişkileri başlayacak ve Taraflar Büyükelçi ve Konsolos atayabileceklerdir.

Madde 16 – Telgraf, posta, telefon, konsolosluk ve ticarete ilişkin bağlar Alt – komisyonlarca işbu Andlaşma hükümleri uyarınca yapılacaktır. (...)

Madde 17 - Bu Andlaşma gereğince Ermenistan'ın olup Türk ordusu işgali altında bulunan toprakların boşaltılması ve tutsakların geri verilmesi ve değiştirilmesi, Andlaşmada Ermenistan Hükümetine ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmesinden sonra gerçekleştirilecektir. (...)

Madde 18 – İşbu Andlaşma bir ay içinde onaylanarak, onaylanmış örnekleri Ankara'da verilecektir.¹¹¹

Ermeni Meselesi Gümrü Antlaşması ile büyük ölçüde halledilmiş oldu. Ancak, Antlaşma imzalandıktan sonra Erivan'da rejim değişikliği meydana gelmiştir. Bolşevikler Erivan'a hâkim olmuş ve Gümrü Antlaşması'nı kabul etmediklerini beyan etmişlerdir. Bu pürüz ise TBMM ve Sovyet Rusya arasında imzalanan Moskova Antlaşması ile çözülmüştür.¹¹² Moskova Antlaşması'nda alınan kararların Kafkas Cumhuriyetleri tarafından kabul edildiğini gösteren bir belgenin imzalanması gerekiyordu. Bunun üzerine TBMM, Sovyet Rusya, Ermenistan Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti, Azerbaycan Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti ve Gürcistan Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti arasında Kars'ta bir Dostluk Antlaşması imzalanmıştır.¹¹³

¹¹¹ Soysal, a.g.e., s. 19-22.

¹¹² Mehmet Okur, "Gümrü, Moskova ve Kars Antlaşmaları Çerçevesinde Ermeni Sorunu Üzerine Genel Bir Değerlendirme", **3.Uluslararası Kafkasya Tarih Sempozyumu (Kars Antlaşması ve Bölgesel Etkileri)**, (ed) Selçuk Ural, Süleyman Tekir, Kars 2012 s. 94.

¹¹³ Soysal, a.g.e., s. 41.

Kars Antlaşması'nın Türk – Ermeni ilişkilerini ilgilendiren maddeleri şöyledir:

Madde 1- TBMM Hükümeti ile Ermenistan Azerbaycan ve Gürcistan Sosyalist Sovyetler Cumhuriyetleri Hükümetleri Bağıtlı Tarafların ülkelerinin parçalarından bulunan topraklar üzerinde daha önce egemenlik haklarını kullanmış olan Hükümetler arasında kararlaştırılmış olup söz konusu topraklara ilişkin antlaşmalar ile üçüncü hükümetler arasında yapılmış Güney Kafkasya Cumhuriyetlerine ilişkin antlaşmaları geçersiz sayarlar. Moskova'da 16 Mart 1921 günü imza edilen Türk – Rus Antlaşması bu madde hükmünün dışındadır.

Madde 2- TBMM Hükümeti de, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'a ilişkin olup bu ülkelerin bugün Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan Sovyetlerince temsil olunan Hükümetlerince tanınmayan hiçbir uluslararası bağıtı tanımamağı kabul eder.

Madde 10- Bağıtlı taraflar toprakları üzerinde, karşı taraf ülkesinin ya da ona bağlı topraklardan birinin Hükümeti rolünü üstlenmek savında bulunan örgüt ve grupların kurulmasını ya da yerleşmesini ve öteki ülkeye karşı savaşım amacıyla olan grupların yerleşmesini hiçbir zaman kabul etmemegi yükümlenir.

Madde 13- 1918 yılından önce Rusya'ya bağlı iken, üzerinde Türkiye'nin egemenlik hakkı doğrulanana topraklar halkından olup Türk uyrukluğundan çıkmak isteyenler Türkiye'yi özgürce terk etmek hakkına sahip olacaklardır. Bunun gibi egemenlik hakkı Türkiye tarafından Gürcistan'a bırakılmış olan toprakların halkından olup da Gürcistan uyuğundan çıkmak isteyenler, Gürcistan'dan çıkmak hakkına sahip olacaklardır.¹¹⁴

1.5.Lozan Barış Konferansı'nda Ermeni Meselesi

Büyük Taarruz Zaferi'nden sonra İstiklal Harbi'nin Türkler lehine kazanıldığı ortaya çıkmıştır. Savaşı sonlandıracak olan Mudanya Ateşkes Antlaşması 11 Ekim 1920 tarihinde imzalanmıştır. Mudanya Ateşkesi'ne Ermeniler ile ilgili herhangi bir madde konmamıştır.¹¹⁵

Mudanya Ateşkes Antlaşması'ndan sonra, Lozan'da barış görüşmeleri yapılacağını haber alan Ermeniler, propaganda faaliyetlerine hız vermek amacıyla çalışmalarına başlamışlardır.¹¹⁶ O dönemde faal olarak çalışan iki tane Ermeni örgütü vardı. “Ermeni Cumhuriyeti Heyeti” ve “Ermeni Milli Heyeti” amaçlarında birleşmiş olsalar da uygulamada farklı yollar takip ediyorlardı. Ancak, Lozan'da ortak hareket etmenin önemini çok iyi bilen Ermeniler görüş ve hareket birliğine karar vermişlerdir. Bu amaçla “Birleşik Ermeni Heyeti” ismi altında toplanmışlardır¹¹⁷

Ermeniler Lozan'a gönderdikleri heyet ile gayri resmi temaslarda bulunmuşlardır. Amerikan, İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcileri ile görüşerek taleplerinin Lozan'da kabul edilmesini sağlamaya çalışmışlardır.¹¹⁸ Buna ek olarak konferansın genel kuruluna katılma talebinde bulunmuşlardır. Türk temsilcilerinin itirazı neticesinde genel kurula kabul edilmemişlerdir. Ancak,

¹¹⁴ Soysal, **a.g.e.**, s. 41–44.

¹¹⁵ Beyoğlu, “a.g.m.”, s. 129.

¹¹⁶ Özçelik, “a.g.m.”, s. 671.

¹¹⁷ Sadettin Baştürk, “Lozan Barış Konferansı'nda Ermeniler Hakkında”, Şenol Kantarcı, vd. (haz.), **Ermeni Araştırmaları 1.Türkiye Kongresi Bildirileri**, 1, ASAM, Ankara, 2003, s. 569.

¹¹⁸ Hikmet Öksüz, İsmail Köse, **ABD Yüksek Komiseri Amiral Bristol'un Rapor ve Savaş Günlüklerinde Ermeni Meselesi (1919-1927)**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 221-226.

İngiliz ve Fransız yetkililerle gayri resmi yapılan görüşmeler neticesinde azınlıklar ile ilgili konuların görüşüleceği alt komisyona katılmaları uygun görülmüştür.¹¹⁹

Ermenilerin Lozan Konferansı'na taraf olarak katılmaması, aslında İngiltere dahil olmak üzere diğer devletlerin tutumunu gözler önüne sermiştir. Ermenilerin genel kurula kabul edilmesi ile ilgili Türk Heyetine baskı yapılmaması önemli bir işarettir. Ayrıca, konferanstan önce Paris'e giden İsmet (İnönü) Paşa ile görüşen Lord Curzon azınlıklar ile ilgili düşüncelerini şöyle belirtmiştir: "...ekalliyetler kaldı mı ki, ne olacağını düşünmek mümkün olsun..."¹²⁰ Bundan başka, İngiltere Başbakanı Bonar Law konferansın başında Ermenilerle ilgili olumlu yorumlar yapmış ve şunları eklemiştir: "Biz dünyanın Don Kişot'u olamayız. Dünyaya yardım etmeyi isteriz ama bunu tek başımıza yapamayız ve yapmayacağız da..."¹²¹

Türk Heyeti Lozan'a gönderilirken, kendilerine taviz verilmemesi gereken 14 maddelik bir talimat verilmiştir. Bu talimatın ilk maddesi Ermeniler ile ilgiliydi. Buna göre konferansta Ermeni Yurdu tartışmaları yapılır ve çıkar yol bulunamazsa görüşmeler kesilecektir. Türkiye'nin bu hazırlığına karşılık Lozan'da bulunan Ermeni Heyeti de konferansa bir muhtıra sunmuştur. Ermeniler tarafından konferansa sunulan muhtırada, Türklerin bir milyondan fazla Ermeni'yi katlederek 700 bin Ermeni'yi zorla göç ettirdiklerini, ABD Başkanı'nın hakemliğinde Türkiye'nin doğu illerinden toprak alınarak Erivan Cumhuriyeti'ne katılmasını ve Ermenilere deniz yolu ile bir bağlantı sağlanmasını istemişlerdir.¹²²

Lozan'da Ermeni Meselesi'nin görüşüleceği azınlıklar konusu 12 Aralık 1922 tarihinde müzakere edilmiştir. Ancak azınlıklar konusunun 12 Aralık'ta görüşüleceği İsmet (İnönü) Paşa başkanlığındaki Türk Heyeti'ne önceki gece geç saatlerde bildirilmiştir. Bu nedenle İsmet Paşa hazırlıksız yakalanmıştır. Daha önce Ankara'da hazırlanmış olan Ermeni Meselesi ile ilgili uzun bir yazıyı okumak zorunda kalmıştır. Bir sonraki gün yapılan oturumda ise Türk Devleti'nin kesin tavrını ifade eden İsmet (İnönü) Paşa, Türkiye toprakları içerisinde bir Ermeni Yurdu kurulmasını Türkiye'yi parçalama olarak kabul ederek buna asla izin vermeyeceklerini açıklamıştır.¹²³ İsmet Paşa son olarak, Ermenilerin Türk toprakları içerisinde yer alan diğer azınlıklardan hiçbir farkı olmadığını dile getirmiş ve Türkiye dışında kalan Müslüman halklara nasıl davranılıyor ise Ermeniler de dâhil Türkiye'de kalan bütün azınlıklara aynı şekilde davranılacağını belirtmiştir.¹²⁴

¹¹⁹Mehmet Saray, **Ermenistan ve Türk Ermeni İlişkileri**, 2. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2005, s. 111.

¹²⁰İsmet İnönü, **Hatıralar**, 2, Bilgi Yayınları, 1987, s. 52.

¹²¹Mustafa Çufalı, "Lozan Konferansı ve Antlaşması'nda Ermeni Sorunu", İdris Bal ve Mustafa Çufalı (Ed.), **Dünden Bugüne Türk Ermeni İlişkileri**, 5. Baskı içinde 539–550, Lalezar Kitapevi, Ankara, 2006, s. 540.

¹²²Mim Kemal Öke, **Ermeni Sorunu 1914–1923**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 194.

¹²³Çufalı, "a.g.b.", s. 542-543.

¹²⁴Çufalı, "a.g.b.", s. 542.

15 Aralık'ta yapılan toplantıda İtalyan temsilci Montagna 10 maddelik bir görüşülecekler listesihazırlamıştır. Bu listede genel olarak, Ermeni Yurdu, askerlikten muafiyet ve genel af konuları yer almıştı. Rıza Nur, genel affın Mondros Mütarekesi ve Lozan Antlaşması'nın imzalandığı tarihler arasındaki siyasi veya askeri bütün suçları kapsamı gerektiğini belirtmiştir. Askerlikten muaf tutulma ve Ermeni Yurdu karşısında Türk tarafının tutumu ise kesin ve netti. Türkiye dışında bulunan Müslüman halka nasıl davranılıyor ise Ermeniler de dâhil Türk toprakları içerisinde bulunan bütün azınlıklara aynı şekilde muamele gösterilecekti.¹²⁵ Bundan sonra Montagna Süryani, Keldani ve Ermeni temsilcilerinin aynı toplantıda dinlenmelerini teklif etmiştir. Ancak Türk tarafının bütün karşı çıkmalarına rağmen teklifte direnilince Türk Heyeti oturumu terk etmiştir.¹²⁶

İsmet (İnönü) Paşa, özellikle İngiltere'nin Ermeni tezleri konusundaki ısrarlarından oldukça rahatsızdı. Türk Devleti'nin kesin tavrı karşısında asla müsamaha göstermiyordu ancak barış görüşmelerini nihayete erdirememenin de endişesini taşıyordu. İsmet Paşa ise İngiltere'nin barış istemediği konusundaki endişelerini bir İngiliz diplomatı ile paylaşmıştı. İngiliz diplomat İsmet Paşa'ya şu karşılığı vermiştir: "İsmet Paşa! Senelerce çok şeyler söyledik, çok şeyler vaat ettik. Bütün dünyada çok taahhüt altına girdik. Şimdi bunlara son verirken, bu kadar merasim yapılmasını neden yadırgıyorsun?"¹²⁷

Lozan Konferansı'na taraf devletler Türk tarafının kesin tavrı karşısında daha fazla dayanamamışlardır. Ermeni Meselesi'nin onlar için hiçbir ehemmiyeti kalmadığından dolayı Türklerle barış yapmanın gereğini yerine getirmişler ve Ermeniler konusundaki ısrarlarından vazgeçmişlerdir. Ermeniler konferansa taraf olmadıklarından, arkalarındaki gücü yitirince etkinliklerini de kaybetmişlerdir.¹²⁸ Ermeniler istediklerini elde edemeyeceklerini anlayınca konferanstan ayrılmışlardır. Ancak ayrılmadan önce konferansa taraf olan devletleri protesto etmişlerdir. Lozan'da bulunan Ermeni Heyeti bir protesto mektubu kaleme almış ve bunu 2 Şubat 1923 tarihinde konferansa göndermişlerdir. Hemen ardından ise Lozan'dan ayrılmışlardır.¹²⁹

Ermeni Heyeti Lozan'dan ayrıldıktan sonra konferansta Ermeni tezleri ile ilgili hiçbir konu gündeme gelmemiştir. 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nda Ermeniler ile ilgili hiçbir madde yer almamıştır. Türk tarafının konferansın başından itibaren dile getirdiği husus esas alınmıştır. Ermenilere hiçbir özel ayrıcalık tanınmayacaktır. Lozan

¹²⁵Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler, Seha L. Meray (çev.), 2. Baskı, 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 180 - 181.

¹²⁶Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler, s. 243.

¹²⁷İnönü, a.g.e., s. 85.

¹²⁸Özçelik, "a.g.m.", s. 676.

¹²⁹Gürün, a.g.e., s. 305.

Antlaşması'nın azınlıklar ile ilgili olan 37. – 44. Maddeleri Ermeniler için de geçerli olacaktır.¹³⁰

Lozan Antlaşması'nda azınlıklar ile ilgili olan maddeler şunlardır:

Madde 39 – Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşları Müslümanlarla özdeş medeni ve siyasal haklardan yararlanacaklardır. Türkiye'nin tüm halkı, din ayırt edilmeksizin, yasa önünde eşit olacaktır.

Madde 40 – Müslüman olmayan azınlıklara ilintili olan Türk yurttaşları hukuk bakımından ve fiilen öteki Türk yurttaşlarına uygulanan işlemlerin ve sağlanan güvencelerin tıpkısından yararlanacaklar ve özellikle, harcamaları kendilerince yapılmak üzere yardım, dinsel ya da sosyal kurumları, her türlü okul ve benzeri öğretim ve eğitim kurumları kurma, yönetme ve denetleme ve buralarda kendi dillerini özgürce kullanma ve dinsel ayinlerini serbestçe yapma bakımından eşit bir hakka sahip bulunacaklardır.

Madde 41 – Genel öğretim konusunda Türk Hükümeti, Müslüman olmayan yurttaşların önemli oranda yerleşmiş oldukları kentler ve kasabalarda, bu Türk yurttaşlarının çocuklarının ilkokullarda kendi dilleriyle öğretim görmelerini sağlamak üzere gerekli kolaylığı gösterecektir. Bu hüküm Türk Hükümeti'nin söz konusu okullarda Türk dilinin öğretilmesini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır.

Madde 42 – Türk Hükümeti Müslüman olmayan azınlıkların aile ya da kişi statüleri konusunda, bu sorunların sözü geçen azınlıkların törelerine göre çözümlenmesine uygun her türlü hükümleri koymayı kabul eder. İşbu hükümler Türkiye Hükümeti ile Milletler Cemiyeti Meclisi, birlikte, Avrupalı Hukukçular arasından bir üst hakem atayacaktır.

Madde 43 – Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşları, inançlarına aykırı ya da dinsel ayinlerini bozucu herhangi bir işlem yapmaya zorlanamayacakları gibi hafta tatilleri gününde mahkemelerde hazır bulunmaktan ya da herhangi bir yasal işlemin yapılmasından kaçınmaları nedeniyle onların hiçbir hakkı ortadan kalkmayacaktır. Bununla birlikte, bu hüküm söz konusu Türk yurttaşlarının, kamu düzeninin korunması bakımından öteki tüm Türk yurttaşlarının bağlı olduğu hükümlerden bağışık kılmayacaktır.

Madde 44 –Türkiye işbu kesimin yukarıdaki maddelerinin, Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına ilişkin bulunduğu ölçüde, uluslararası toplumu ilgilendirici nitelikte yükümler getirdiğini ve onların Milletler Cemiyeti'nin güvencesi altına konulmasını kabul eder. İşbu hükümler Milletler Cemiyeti Meclisi'nde çoğunlukta bir karar olmaksızın değiştirilemeyecektir. Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japonya Milletler Cemiyeti Meclisi'nde işbu maddeler konusunda, yöntemine uygun biçimde çoğunlukla kabul edilecek olan her hangi bir değişikliği reddetmemeyi bu antlaşma ile yükümlenirler.¹³¹

1.6. ASALA Terör Örgütü

ASALA, Ermeni terörünün son halkasıdır. Sözde 50 yıllık bir davanın savunuculuğunu yapmakla kendilerini avutan ASALA örgüt üyesi Ermeniler, Türk diplomatları, onların aileleri, büyükelçilik çalışanları ve Türkiye dışındaki Türk hedeflerine saldırılar düzenlemiştir. ASALA terör örgütünün saldırıları neticesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti, yerleri asla doldurulamayacak, nadide birçok diplomatını şehit vermiştir.¹³²

Türk diplomatlarına ASALA terör örgütü tarafından düzenlenen suikastların dünyada bir başka örneği yoktur. Bu kanlı eylemlerin bir başka özelliği, örgüt üyelerinin saldırılarını *demokratik* ülkelerde düzenlemeleridir. ASALA terör örgütünün Batı ülkelerini tercih etmesinin

¹³⁰Çufalı, “a.g.b.”, s. 547–549.

¹³¹Soysal, a.g.e., s. 455.

¹³² Bilal Şimşir, **Ermeni Meselesi (1774–2005)**,2. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005, s. 92.

sebebi ise bu ülkelerde yerleşme imkânı bulması ve hatta onlar tarafından lojistik destek görmesidir.¹³³

1960'lı yıllarda başlatılan Ermeni propagandaları günümüze kadar geline süreçte çok daha ileriye taşınmıştır. Osmanlı Devleti'nin işlemediği ve Türkiye'nin ise mesul tutulamayacağı sözde Ermeni soykırımı yalanıyla, Türkiye'yi yargılamak ve yargılatmak isteyen Batı dünyası, kendi ülkelerinde Türk diplomatlarına karşı işlenen suikastlarda sessiz kalmışlardır. Batı ülkeleri kendi sorumluluk alanı içerisinde meydana gelen bu kanlı eylemlerin faillerini yargılamak ve onlara hak ettikleri cezayı vermekten bile aciz kalmışlardır.

Batılı devletlerin ASALA terör örgütüne karşı duyarsız tutumları Ermeni diasporası ile açıklanabilir. Birinci Dünya Savaşı'nı bir nevi dönüm noktası kabul eden Ermeniler, dönemin büyük devletlerinin yardımıyla Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmışlardır. Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Türkler, Lozan Konferansı'na geline süreçte kazanan taraf olmuşlar ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kurmuşlardır. Ermeniler ise göç etmek zorunda kalmışlardır. Dünyanın çeşitli ülkelerine dağılan Ermeniler güçlenerek Ermeni diasporasını meydana getirmişlerdir.¹³⁴

1965 yılına kadar bir nevi hazırlık süreci geçiren Ermeniler, bu tarihte, Ermeni diasporasının çalışmaları neticesinde bütün dünyanın dikkatini çekecek propagandalara başlamışlardır. Dünyanın çeşitli ülkelerinde sözde soykırım anma anıtları inşa etmişlerdir ve bu ülkeler Ermenilere sessiz kalmışlardır. Ermeniler, göç ettikleri ülkelerde nüfus olarak az olsalar dahi başarılı lobi faaliyetleri ile o ülke yönetimlerinin kendileri lehine karar almalarını sağlamıştır.¹³⁵

Soğuk Savaş döneminin meydana getirdiği uluslararası sistemin kanlı eylemler için gayet müsait olması ve buna ek olarak Türkiye'nin iç politikasındaki tutarsızlıklar ASALA örgüt üyeleri için bulunmaz bir fırsat olmuştur. Yine belirtilen sebepler nedeni ile Türkiye bir süre bu kanlı suikast eylemlerinin gerçek amacını anlayamamış dolayısı ile örgüt üyeleri daha da cüretkâr davranmışlardır. ASALA terör örgütü sadece Türkleri hedef almamış, yabancı uyruklu kişilere de zarar vermiştir. Türkler öldürülürken tepkisiz kalan öteki devletler, kendi ırkdaşlarına zarar gelince ASALA'ya karşı önlem almak istemişlerdir. Bu süreç ASALA terör örgütünün sonunu hazırlamıştır.

¹³³ Şimşir, **a.g.e.**, s. 92.

¹³⁴ Özer Özocak, "Diaspora Kavramı ve Ermeni Diasporası", **Yeni Türkiye**, (60), Eylül-Aralık 2014, s. 3487.

¹³⁵ Özocak, "a.g.m.", s. 3489.

1.6.1. ASALA'nın Kuruluşu

ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia / Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu), Lübnan¹³⁶ Bekaa'da kurulmuştur. ASALA'nın gizliliği günümüze kadar aydınlatılamamış bir gerçektir. Bundan ötürüdür ki sadece ilk eylem yaptığı 20 Ocak 1975 tarihinden hareket ederek 1974 yılında kurulmuş olabileceğini söylemek mümkündür.¹³⁷

ASALA'nın gizliliği, kurucu lideri ile ilgili sahip olduğumuz bilgileri de kapsamaktadır. Buna karşılık ASALA'nın kurucu liderinin kökeni ve kullandığı takma isimleri bilmekteyiz. Lübnan asıllı bir Ermeni olan örgüt lideri, Hagop Hagopian, Agop Agopyan, İran İrmian ve Vahran Vahranian gibi takma isimler kullanmıştır.¹³⁸ Agop Tarakçıyan, Agop Agopyan'ın yokluğunda örgüte liderlik eden bir başka isimdir. Agop Tarakçıyan'ı bir tür yardımcı veyahut vekil olarak düşünmek mümkündür. Agop Tarakçıyan'ın örgüt liderliği Agop Agopyan'ın çeşitli yaralanma ve tedavi süreleri içerisinde mümkün olabilmektedir.¹³⁹

ASALA'nın kuruluş aşamasında PFLP¹⁴⁰, den büyük ölçüde lojistik ve eğitim desteği aldığı bilinmektedir. Filistin asıllı Hristiyan George Habbaş'a bağlı militanlar Yaser Arafat'ın liderliğinde bulunan El Fetih ve Suriye Askeri İstihbarat Örgütü'nün denetimindeki El Saika gerillalarıyla birlikte, Kırım'da Sivastopol Rus Askeri Akademisi'nde pratik eğitim gördükleri, teorik eğitimlerinin ise KGB (Sovyet İstihbarat Örgütü) ve GRU (Sovyet Askeri İstihbarat Örgütü) tarafından FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) Moskova Ofisi Temsilcisi Hikmet Abu Zaid sorumluluğunda verildiği bilinmektedir.¹⁴¹

¹³⁶ ASALA'nın Lübnan'da kurulması bir rastlantı değildir. Lübnan'ın tercih edilmesi yine tarihi süreç ile ifade edilebilir. İlk olarak söylenmesi gereken nokta şudur: Birinci Dünya Savaşı sebebi ile Osmanlı topraklarından göç eden Ermeniler çoğunluk olarak Lübnan'a gitmişlerdir. ASALA'nın kurulması ile ilgili bundan sonraki süreç Lübnan'ın toplumsal ve siyasi yapısı ile ilgilidir. Lübnan dini cemaatlerin ve mezhepsel farklılıkların temel oluşturduğu kırılğan bir düzlemde varolan bir ülkedir. Bu kırılğan düzlem zaman zaman çatırdamış ve iç savaflara hatta dış müdahalelere varan bir süreç evrilmiştir. 1974 yılında Suriye'nin Lübnan'a müdahalesi ve 1978 yılında İsrail'in müdahalesi dış etkilere verilebilecek örneklerdendir. Büyük bir devlet otoritesi boşluğu ve bundan kaynaklanan terörist / gerilla hareketleri ile birlikte buna ek olarak aynı dönemde vuku bulan Arap-İsrail çatışmasının bölgede meydana getirdiği çatışma ortamı içerisinde ASALA terör örgütünün kurulması hiç de zor olmamıştır. Ayrıca Arap-İsrail çatışmasının birincil nedeni olan Filistin meselesi ve bu durumun halkın manevi duygularını fazlası ile etkilemesi; Ermenilerin aynı yıllarda kendilerine yapıldığını iddia ettikleri sözde soykırım güzellemesi, bölge halkının bu durumu Filistin meselesi ile kıyaslama yapmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı bölge halkı sözde Ermeni davasına sahip çıkmıştır. Bkz. Ahmet Bağlıoğlu, "Lübnan'ın Tarihsel Dokusu ve Yönetim Anlayışındaki Mezhebi Etkiler", **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 13 (1), 2008, s. 17-22; Karakoç, **a.g.t.**, s.106.

¹³⁷ Karakoç, **a.g.t.**, s.104.

¹³⁸ Kolaylık olması açısından çalışma boyunca sadece Agop Agopyan ismini kullanacağız.

¹³⁹ Yavuz Cankara, Gökmen Kılıçoğlu, Ercan Karakoç, "Ermeni Terörü ve ASALA Terör Örgütü", (Ed.) İdris Bal, Mustafa Çufalı, 5. Baskı içinde 681- 699, **Dünden Bugüne Türk Ermeni İlişkileri**, Lalezar Kitapevi, Haziran, 2006, s.691.

¹⁴⁰ Populer Front For The Liberation of Palestine - Filistin'in Kurtuluşu İçin Halkçı Cephe.

¹⁴¹ Çitlioğlu, **a.g.e.**, s.27.

ASALA terör örgütü denince akla sadece Türk diplomatlarına yapılan suikastlar gelir ancak gerçek biraz daha farklıdır. Örgüt, Türk diplomatlarını hedef alırken yabancı uyruklu elçilik çalışanları veyahut o anda elçilik binasının önünden geçmekte olan yabancı uyruklu şahıslar da yaralanmış hatta hayatlarını kaybetmişlerdir. ASALA terör örgütü adını ilk kez 20 Ocak 1975 tarihinde Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta, Dünya Kiliseler Birliği Ofisine yaptığı saldırı ile duyurmuştur. Bu saldırı ASALA'nın ilk saldırısı olarak kabul edilir ve yine aynı zamanda Türk hedefleri dışında başka hedeflere yönelmiş olduğunun ilk örneğidir.¹⁴²

ASALA'nın Türk diplomatlarına karşı ilk saldırısı ise Viyana Büyükelçimiz Hüseyin Daniş Tunalıgil'in 24 Ekim 1975 tarihinde, üç ASALA militanı tarafından şehit edilmesidir. Bu kanlı suikast ASALA'nın Türk hedeflerine yönelen ilk eylemi olarak kabul edilse de, bazı çevreler tarafından Viyana Büyükelçimiz Hüseyin Daniş Tunalıgil suikastı için JCAG – ARA¹⁴³ terör örgütü sorumlu tutulmaktadır.¹⁴⁴

27 Ocak 1973 yılında, Türkiye'nin ABD Los Angeles Başkonsolosu Mehmet Baydar ve Konsolos Bahadır Demir, Mıgırdıç Yanıkyan isimli bir Ermeni tarafından katledilmiştir.¹⁴⁵ ASALA ve JCAG – ARA bu kanlı eylemi üstlenmemiştir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, ASALA, adını ilk kez 1975 yılında Lübnan'ın başkenti Beyrut'taki Dünya Kiliseler Birliği Konseyi'ne yapılan bombalı saldırı ile duyuracaktır. Ancak Los Angeles suikastı ASALA ve ondan sonra türeyecek olan JCAG – ARA gibi örgütlerin vücuda getireceği teröre ilk örnek teşkil etmektedir.

1.6.2. ASALA'yı Meydana Getiren Sebepler

ASALA terör örgütünü meydana getiren sebepleri çeşitlendirmek mümkündür. Osmanlı Devleti zamanında 1800'lerde başlayan Ermeni hâdiseleri, Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin gerektirdiği 1915 Tehciri ve bu tarihten sonra farklı dönemlerin güçlü devletleri tarafından öne çıkarılan ve adına Ermeni Sorunu denilen olgu, 1960'lı yıllarda sözde Ermeni Soykırımının 50. yılı dönümü münasebetiyle yeniden alevlendirilmiştir. Böylece ASALA terör örgütünün yapı taşı diyebileceğimiz ana temel yaratılmıştır.

1960'lı yıllarda başlatılan Ermeni propagandaları ve neredeyse bütün dünyanın bu yalanlarla dolu propagandalara sessiz kalması hatta el altından destek olması aşırı milliyetçi Ermeni gençliğini radikalleşmeye zorlamıştır. Ercan Karakoç'un *gayri memnun Ermeni gençliği*

¹⁴² Karakoç, a.g.t., s.394.

¹⁴³ Justice Commandos of the Armenian Genocide –Armenian Revolutionary Army/Ermeni Soykırımı Adalet Komandoları–Ermeni İhtilalci Ordusu

¹⁴⁴ Karakoç, a.g.t., s.395.

¹⁴⁵ Karakoç, a.g.t., s.394.

tabiriyle tanımladığı bu nesil, 1970’li yıllarda başlayan son dönem Ermeni terörünün tetikleyicilerinden olmuştur.¹⁴⁶

Özellikle 1960’lı yıllarda başlatılan bilinçli Ermeni propagandalarının üzerinde durmak gerekmektedir. SSCB’nin güdümünde Ermenilerin büyük patriği olan Eçmiyadzin Katolikosu Vazken 1, 16 Ağustos 1964’te ve bu tarihten 3 gün sonra 19 Ağustos’ta Lübnan’da oturan ve ABD’nin güdümünde olan Antilyas Patriği Khoren 1, birer bildiri yayınlamışlardır. Bu bildirimlerde özellikle sözde Ermeni soykırımına dikkat çekilmiş ve Türklerin bilerek ve isteyerek Ermenileri katlettiği ifade edilmiştir. Vazken 1, özellikle Ermeni aydınlarına, bütün Ermeni dernek ve vakıflarına, 24 Nisan’ı anmaları, bu konuda konferanslar, toplantılar ve mitingler organize etmeleri gerektiğini söyledikten sonra dünyanın çeşitli ülkelerine yayılmış Ermeni lobi ve cemaatlerine de bu organizasyonlara katılıp destek vermelerini istemişlerdir.¹⁴⁷

Bilal Şimşir, zamanında Türk kamuoyunun pek dikkatini çekmemiş olan bu iki belgeyi son dönem Ermeni terörünün çıkış noktası olarak yorumlamaktadır.¹⁴⁸ Türk kamuoyunun, 1960’lı yıllarda başlayan Ermeni propagandalarına ve hatta sonrasında vuku bulan diplomat suikastlerine bile gereken tepkiyi gösteremediği diğer bazı bilim adamlarınca da kabul edilmektedir.¹⁴⁹

Nisan 1967 yılından itibaren dünyanın birçok yerinde sözde Ermeni soykırım anıtları dikilmiştir. İlk Ermeni soykırım anıtı Nisan 1967’de ABD’nin California Eyaleti’nin Montebello şehrinde dikildi. Propaganda görevi görecek olan anıtın resmi açılışı 21 Nisan 1968 tarihinde yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Washington Büyükelçiliğinin ABD Dışişleri Bakanlığı katındaki bütün girişimlerine rağmen anıtı Türk Milleti’nin onurunu karalayan cümleler konulmasının önüne geçilememiştir.¹⁵⁰

California–Montebello şehrinde, 1967 yılında dikilen söz konusu anıt, diğer başka ülkeleri de etkilemiş ve o ülkelerde de benzer anıtlar dikilmesinin önünü açmıştır. Örneğin biri 7 Kasım, öteki 29 Kasım 1967 yılında olmak üzere SSCB’de iki tane sözde Ermeni soykırım anıtı dikilmiştir.¹⁵¹ ASALA’yı meydana getiren propaganda sürecinin araçları olan Eçmiyadzin Katolikosu Vazken 1 ve Antilyas Patriği Khoren 1’in bildirimleri, buna bağlı olarak meydana gelen

¹⁴⁶ Karakoç, **a.g.t.**, s.102.

¹⁴⁷ Şimşir, **a.g.e.**, s.223-225.

¹⁴⁸ Şimşir, **a.g.e.**, s.224.

¹⁴⁹ Türkiye’nin Ermeni propagandalarına ve hatta ilk diplomat suikastlarına karşı gerekli tedbirleri alamadığı ve pasif kaldığı hakkında bkz: Galip Alçitepe, Erdem Çanak, “İlk Beş Cinayet Karşısında Türk Kamuoyu”, (Haz.) Şenol Kantarcı, İbrahim Kaya, **Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri**, 2, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Ankara, 2003, s. 42-427; Karakoç, **a.g.t.**, s.107.

¹⁵⁰ Anıtta şu ifade yer almaktadır: “Türklerin insanlığa karşı yapmış oldukları katliam ve Türkler tarafından katledilen Ermenilerin hatırasına...” Şimşir, **a.g.e.**, s.228.

¹⁵¹ Şimşir, **a.g.e.**, s. 228-229.

24 Nisan'ı anma organizasyonları¹⁵² ve bütün bunların ardından, dünyanın dört bir yanında dikilen sözde Ermeni soykırım anıtlarına Türkiye'nin engel olamamasının iki ana sebebi vardır. Bu sebepler ASALA örgüt yöneticilerinin cüretkârlıklarını artırması bakımından önemlidir. Bunlar, Soğuk Savaş Dönemi'nin Türkiye'yi aldığı kısıkaç ortamı ve Türkiye'nin iç siyasi durumu ile ilgilidir.¹⁵³

1968 yılında ilk defa Fransa üniversitelerinde başlayan ve *yasaklamak yasaktır* sloganıyla adını duyuran öğrenci devrimi, tüm otoriter değerleri alt üst ederek anarşizmin boyutlarını zorlayan bir özgürlük havasını bütün dünyaya yaymıştır. Bir virüs gibi yayılan bu toplumsal atmosfer, yerleşik düzenin egemenlerini sarsmıştır.¹⁵⁴

Fransa'da başlayan öğrenci hareketleri Türkiye'yi de etkilemiştir. Türkiye'deki öğrenci örgütlenmeleri ve gençlerin hızla radikalleşmesi, Soğuk Savaş Dönemi kısıkaçındaki Türkiye'yi daha da zor durumda bırakmıştır. Ayrıca bu dönemde artarak devam eden ekonomik sıkıntılar halkta memnuniyetsizlik yaratmıştır. Mevcut hükümetin bu olaylarla başa çıkamaması 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası ile sonuçlanmıştır. Türkiye'nin bu karmaşık ve istikrarsız iç siyaseti bir on yıl daha sürmüş ve yine bir askeri darbe, Eylül 1980'de vücuda gelmiştir. Bu istikrarsız iç siyasi ortam ASALA'nın lehine olmuştur.

Soğuk Savaş döneminin meydana getirdiği olgular, ASALA terör örgütünün meydana gelmesinde etkili olmuştur. Bir başka ifade ile kendi çıkarlarını Türkiye üzerinden yarıştırmak ve bazı konularda Türkiye'yi pasifize etmek isteyen dönemin büyük devletleri ASALA'nın vücuda gelmesine ve sonrasında da büyüyen genişlemesine katkı sağlamışlardır.

1.6.3. ASALA'nın Siyasi Programı Ve Örgüt Yapısı

1.6.3.1. ASALA'nın Siyasi Programı

ASALA Marksist – Leninist bir ideolojik bakış açısını kendilerine düstur edindiğini belirtmiştir. Buna ek olarak demokratik, sosyalist ve devrimci bir hükümetin önderliğinde birleşmiş

¹⁵² 24 Nisan Ermenilerin soykırım günü olarak andıkları tarihtir. Ancak, ne 24 Nisan ne de bu tarihten öncesi/sonrasında bir soykırım söz konusu değildir. 1.Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerine maruz kalan Osmanlı Devleti'nin zayıflığından fırsat devşirmek isteyen Ermeniler, 1800'lü yıllarda başlattıkları ayaklanmalarını genişletmişlerdir. Nisan 1915'e gelindiğinde Osmanlı Devleti somut adımlar atmak zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti'nce zaten bilinen ve yıllardır uyarılarla düzelmesi beklenen Ermeni terör yuvalarına baskınlar düzenlenmiştir. Terör yuvalarına üye Ermeni teröristler yakalanıp tutuklanmıştır. Osmanlı Devleti'nce bu kararın alınması 24 Nisan'a tekabül etmektedir. İşte Ermenilerin o tarihten günümüze kadar her yıl 24 Nisan'ı anmalarının sebebi budur. Nejat Göyünç, "Ermeni Tehciri ve Soykırım İddiaları", **Yeni Türkiye Ermeni Sorunu Özel Sayısı**, (37), Ocak - Şubat 2001, s. 297.

¹⁵³ Şimşir, **a.g.e.**, s. 230–232.

¹⁵⁴Oran, **a.g.e.**, s. 659-660.

bir Ermenistan kurma hedefi, ASALA'nın Marksist–Leninist bakış açısını onaylayan bir özelliğidir.¹⁵⁵

ASALA siyasi programını açıkladığı ilk duyurusunu 10 Temmuz 1978 tarihinde kamuoyuyla paylaşmıştır. Buna göre:

1. ASALA'nın tek düşmanı, Ermeni topraklarının 9/10'unu işgal eden Türkiye'dir.
2. Türk devletinin müttefikleri ASALA'nın düşmanıdır. ASALA, istediği zaman ve yerde onlara saldıracaktır.
3. Türkiye ve ABD emperyalizmine karşı mücadele eden bütün devrimci örgütler ASALA'nın dostlarıdır; Türk devletinin baskısı altında bulunan Türk ve Kürt örgütleri de ASALA'nın doğal müttefikleridirler.
4. Ermeni soykırımını kabul eden Ermeni dostları bizim dostumuzdur; Ermeni soykırımını ısrarla kabul etmeyenler bizim düşmanımızdır.
5. Ermeni siyasi parti ve liderleri, 60 yıldır Ermeni sorunu için herhangi bir çözüm elde edemediler; güçlü ve sağcı Taşnak partisinin miadı ise çoktan dolmuştur.
6. Bütün Ermeniler ASALA'ya saygı duymalı ve ASALA'nın ihtiyaçlarını en iyi şekilde gidermelidir. ASALA, Ermeniler arasındaki bütün politik eğilimleri bir araya getirerek onlar arasında güçlü bir bağ oluşturmayı hedeflemektedir.
7. Ermeni kilisesi, geçmişte oynadığı rolü tekrarlayarak; Ermeni halkının ve devrimin önündeki meşaleyi aydınlatmalıdır.
8. ASALA savaşçıları, terörist değil; birer devrimcidirler.
9. ASALA yalnız ve bağımsızdır... Tâviz vermez... Hiçkimseye karşı sorumluluğu yoktur.
10. Sovyet Ermenistan'ı Ermeni halkı için mükemmel, eşsiz ve hür bir Ermeni toprağıdır. SSCB, dost bir ülkedir ancak müttefik değildir.¹⁵⁶

Bu maddelerden anlaşılacağı üzere ASALA, başta Türkiye olmak üzere Türkiye'nin müttefiklerini; Ermeni soykırımını kabul etmeyen diğer ülkeleri düşman olarak görmektedir. Ermeni siyasi parti ve liderlerini Ermeni sorunu ile ilgili çözüm üretmemekle suçlamaktadır. Ermeni kilisesine, kendisine yardım etmesi için çağrı yapmaktadır.

5 yıl sonra Ekim 1983'te ASALA, 1978 yılındaki duyurusundan pek farklı olmayan bir başka duyuruyu Kıbrıs gazetesi Al Nashara'ya göndererek kamuoyuyla paylaşmıştır. Bu yeni duyuruda ise ASALA'nın programı şöyle ifade edilmiştir:

1. ASALA, Ermeni topraklarını sömürgeci Türkler ile onların emperyalist müttefiklerinin zulmünden kurtarmayı amaçlayan ve her türlü savaş aracı ile bağımsızlık mücadelesi vererek Ermeni halkı için çabalayan siyasi bir örgüttür.
2. ASALA, dünya devrimi teorisini kendine rehber edinmiştir.

¹⁵⁵Uras, a.g.e., s. 186.

¹⁵⁶Francis P. Hyland, **Armenian Terrorism: The Past, The Present, The Prospect**, Westview Press, ABD, 1991, s.27.

3. ASALA, Türkiye'deki yöneticilerin Ermeni halkına karşı dayattığı ulusal ve sınıfsal köleliğin karşısında yer almaları hususunda, Ermeni halkının isteklerini temsil eder.
4. ASALA, her ne kadar mücadele edeceği diğer yöntemleri dikkate alsada; Türk sömürgeciliğini ortadan kaldırmak ve baskıya karşı mücadele etmek için devrimci şiddeti temel bir ilke olarak kabul eder.
5. ASALA, bütün devrimcilerin dünya genelinde birlik olmalarının zorunluluğuna inanarak, baskı ve zulüm altındaki halkların ve sınıfların bu durumdan kurtulmalarını sağlamak için, onların devrimci hareket ile bağlarını güçlendirmede olağanüstü çaba harcayacak ve dünya devrimci hareketinin bir parçasını oluşturacaktır.
6. ASALA, Türkiye işgali altındaki Ermeni topraklarını kurtararak, bu toprakların mevcut Türkiye sınırının ötesindeki Ermeni topraklarıyla birleştirecek ve bu topraklarda demokratik devrimci organizasyonun kurulmasını sağlayacaktır.
7. ASALA, Türk elçilikleri ile Ermeni halkı ve Türk düşmanlarının bulunduğu dünyanın her yerinde mücadele etmeye devam edecektir.
8. ASALA'nın amacı, Türk sömürgeciliğini yok etmek için, uzun soluklu bir halk savaşı vererek devrimci bir öncü güç yaratarak; SSCB ve diğer sosyalist ülkeleri Ermeni davasını desteklemeye ve Sovyet Ermenistanı'ndaki Ermeni halkına yardımda bulunmaya ikna etmektir.¹⁵⁷

Bu iki duyurudan da anlaşılacağı üzere, 1978 yılından 1983 yılına değin, ASALA'nın siyasi programında dikkate değer bir değişiklik olmamıştır. ASALA, Türkiye başta olmak üzere Türkiye'nin müttefiklerini düşman addetmiş ve onlara savaş ilan etmiştir. Kendilerini devrimci bir örgüt olarak göstererek, hem Ermeni halkına hem de bütün dünyaya şirin görünmeye çalışmıştır. Zira bu yöntemle, uluslararası desteği artırmayı, böylece amaçlarına daha kolay ulaşmayı amaçlamışlardır.

ASALA yukarıda bahsettiğimiz duyurularında ilk olarak düşmanını tanımlamıştır. Türkiye'yi Ermeni topraklarının 9/10'unu işgal eden bir ülke olarak ifade etmiş ve buradan hareketle başta Türkiye olmak üzere Türkiye'nin müttefiklerini düşman addederek; sözde Ermeni soykırımını kabul eden ve ASALA'ya destek olan diğer ülkeleri dost olarak görmüştür. Söz konusu toprakların Türkiye'den kurtarılması ve devrimci/demokratik bir yönetim altında büyük Ermenistan'ı kurmak istemiştir.

ASALA terör örgütü amaçlarına giden yolda her aracı mübah olarak görmüş ve bu sayede terör eylemlerine meşruluk kazandırmak istemiştir. Bunun için sözde Ermeni topraklarının kurtarılması adına seçtiği yolun devrimci şiddet eylemlerinden geçtiğini ilan etmekten geri durmamıştır. Bunun için, üstün sınıfların hegemonyasını reddedenler desteklenecek ve uluslararası

¹⁵⁷ Hyland, a.g.e., s. 28-29.

devrimci hareket içinde koalisyonlar kurup güçlenmeye çalışılacaktır. Bu yolda şiddet ve terör, amaca giden yolda araç olacaktır.¹⁵⁸

ASALA, dünya devrimci hareketinin bir parçası olmayı amaçlayarak; Ermeni halkı gibi sözde ezilen diğer halklara çağrı yapmış ve onların yanında olduğunu ilan etmişti. Bir anlamda sözde ezilen diğer halklar içinde mücadele ettiğini vurgulamıştır. ASALA'nın burada asıl niyeti amaçlarına bir yenisini eklemek değil bütün dünyanın sempatisini kazanabilmektir.

Son olarak ASALA, Ermeni halkı için mücadele ettiğini söylese de, yanında olmayan ve ona destek vermeyen Ermenileri de hedef almıştır. Onları Ermeni davasına ihanet etmekle suçlayarak öldürülmelerine meşru zemin hazırlamıştır.

ASALA'nın ilan ettiği bütün bu amaç ve hedeflerin en üst noktasında Osmanlı Devleti'nin aldığı 1915 Tehcir kararının, Ermeniler tarafından sözde Ermeni soykırımı olarak görülmesi vardır. Neticede ASALA terör örgütü, sözde Ermeni soykırımının intikamını alabilmek yolunda radikalleşen Ermeni gençliğinin bir ürünüdür.

1.6.3.2. ASALA'nın Örgüt Yapısı

ASALA terör örgütü merkez komiteye bağlı komuta grupları şeklinde örgütlenmiştir. Merkez komite siyasi ve askeri merkezler olarak iki ana bölüme ayrılmıştır. Siyasi merkezlerde çalışanlar “ülke ve bölge sorumluları” olarak adlandırılmış ve görevlendirilmiştir.¹⁵⁹

Bölgeler komuta bölümlerine ayrılmıştır. Her bölümün lideri bölge sorumlusuna, bölge sorumlusu ülke sorumlusuna ve ülke sorumlusu ise doğrudan merkez komiteye bağlanmıştır. Siyasi merkezlerde çalışanlar askeri merkez ile doğrudan irtibat kuramazdı. Askeri merkezlerde yine komuta merkezlerine bölünmüşler ve hücreler biçiminde merkez komiteye bağlı çalışmışlardır. Hücreler genellikle iki ya da dört kişiden oluşmuştur.¹⁶⁰

Açığa çıkarılan ASALA'ya bağlı hücreler şöyledir:

Şehit Refti Belian Komando Grubu
Kara 24 Nisan Komando Timi
Kourken Yanikian Komando Grubu
Yanikian ve Sasunian Komandoları
Avrupa 21. Komando Grubu
Ermeni Adalet Komitesi
Antranig Paşa Komandoları
Aleks Yenikomesian Komando Grubu
Shahan Natali İntihar Komando Timi

¹⁵⁸ Uras, a.g.e., s. CCI; Gökmen Kılıçoğlu vd., “a.g.b.”, s. 694.

¹⁵⁹ Y. Atilla Şehirli, “ASALA'nın Ortaya Çıkışı, Eylemleri, İlişkileri ve Sonu”, (ed.) İdris Bal, Mustafa Çufalı, **Dünden Bugüne Türk Ermeni İlişkileri**, 5. Baskı içinde 651–680, Lalezar Kitapevi, Haziran, 2006, s. 655.

¹⁶⁰ Çitlioğlu, a.g.e., s.23-24.

Şehit Agop Darakcian Komando Timi
Yeghid Keşişian İntihar Komando Timi
24 Eylül İntihar Komando Timi¹⁶¹

1.6.4. ASALA'nın Gelişmesi ve Faaliyetleri

1974 yılında, Lübnan'ın Bekaa şehrinde kurulan ASALA terör örgütü, duyurularında sadece Türkiye ve Türk insanını hedef aldığını ilan etmiş olsa da; Türkiye dışında dünyanın hemen her yerinde ve Türk olmayanlara karşı terör eylemleri icra edecek kadar gelişmiştir.

Burada özellikle Kıbrıs konusu üzerinde durmak gerekmektedir. 1963 yılında, Kıbrıslı Rum polislerin, Kıbrıslı 2 Türk'ü öldürmeleri ile başlayan süreç, Kıbrıs Meselesi'nde iç çatışmayı alevlendirmişti. Bundan sonra daha da artarak devam eden olaylar karşısında, Başbakan İsmet İnönü, askeri komutanlar ve diplomatlar ile yaptığı toplantı sonrasında jet filosunun Kıbrıs üzerinde ihtar uçuşu yapması ve çatışmaların durmaması halinde adanın bombalanmasını emretmiştir. Toplantıda alınan diğer bir karar gereği İngiltere ve Yunanistan'a birer nota gönderilmiştir. Adada bulunan İngiliz ve Yunan askerlerinin çatışan tarafların arasına girmeleri istenmiştir. Aksi halde Türkiye tek taraflı olarak adaya müdahale edeceğini ilan etmiş ve son olarak mesele NATO'ya aksettirilmiştir.¹⁶²

Kıbrıs Meselesi'nin çözümü noktasında 1974 yılına gelinceye değin başarılı olunamamıştı. Bu nedenle Türkiye, Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirmek zorunda kalmıştı. Kıbrıs Meselesi, Soğuk Savaş stratejileri açısından bakıldığında hem ABD hem de Sovyetler Birliği için güç gösterme alanı olarak tanımlanabilir. Bu meseleye ABD ve Sovyetler Birliği dışında Türkiye, İngiltere ve Yunanistan da ortaktır. Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi'ne ortak olması bir yana, adaya cesurca müdahale etmesi dönemin büyük devletlerini rahatsız etmişti. Yaratılacak bir terör örgütü, zaten iç istikrarsızlıklarla boğuşan Türk siyaseti için uğraşılması gereken bir konu olacak ve Türk Devleti Kıbrıs'tan elini çekecekti. En azından ASALA'nın kurulmasına ve güçlenmesine müsaade eden dönemin büyük devletlerinin amacı bu olsa gerektir.

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başarıyla sonuçlanmasından sonra Yunanistan Türkiye'ye karşı olan her türlü girişimin destekçisi olmuştur. Yunanistan ve Güney Kıbrıs her fırsatta, Türkiye'ye karşı olan her kuruluşa yardım etmeye başlamışlardır. Özellikle ASALA gibi Ermeni terör örgütüyle iş birliği ve dayanışma içine girmişlerdir.¹⁶³

¹⁶¹ Şehirli, "a.g.b.", s.655-656.

¹⁶² Oran, a.g.e., s. 723-724.

¹⁶³ Ömer Engin Lütem, **Avrasya Dosyası-Terör**, ASAM yayınları, Ankara 2006, s. 33.

Ali Güler ve Suat Akgül, ASALA'nın 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası Yunan gizli servislerinin organize ve teşviki ile kurulduğunu iddia etmektedirler.¹⁶⁴ Burada tamamlayıcı unsur olarak Yunan gizli servislerinin yanında başka unsurlarında yer aldığını söylemek gerekmektedir. Ayrıca, İsrail'in Lübnan'a müdahalesinden sonra ASALA'nın çeşitli ülkelere dağıldığı ve bunların arasında Yunanistan'ın dahi bulunduğu bilinmektedir. Son olarak, örgüt lideri Agop Agopyan'ın Yunanistan'da bir trende öldürüldüğü¹⁶⁵ hatırlanacak olursa, Yunanistan'ın ASALA'ya olan desteği daha iyi anlaşılabilir.

Yunanlılar ve Rumlar, “Düşmanımın düşmanı dostumdur” anlayışı ile hareket etmişler, Türkiye aleyhinde olan hareketlere yön vermişlerdir. Yunanistan ve Rumlar, Ermenilere, terör eğitimi almalarını kolaylaştırmak, patlayıcı madde ve silah tedarik etmek gibi alanlarda yardımlar yapmışlardır.¹⁶⁶

Bütün bu etkenler ASALA'nın gelişmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca, ASALA'nın kanlı eylemleri sonucu, failler gereken cezaları almamıştır. Türk devletinin bürokratik çabaları da sonuç vermemiştir. Netice olarak bu durum, ASALA ve arkasındaki güçleri daha cüretkâr hale getirmiş ve ASALA'nın gelişmesine katkı sağlamıştır.¹⁶⁷

ASALA terör örgütü ilk kez 20 Ocak 1975'de Dünya Kiliseleri Konseyi Bürosu'na yaptığı saldırıyla adını duyurmuştur. 22 Ekim 1975'te Viyana'da Türkiye'nin Avusturya Büyükelçisi Daniş Tunalıgil'in şehit edilmesi ile Türk diplomatlara yönelik saldırılara başlamıştır.¹⁶⁸

ASALA, 4 kıta 23 ülkede 200'ü aşkın saldırı düzenlemiştir.¹⁶⁹ Söz konusu saldırıları kategorilendirmek gerekirse, 23 ülkenin 38 kentinde 39'u silahlı, 70'i bombalı olmak üzere toplam 109 eyleminde suikast girişimi, bombalı saldırı ve rehin alma türü eylemler gerçekleştirmiştir. Bu saldırılarda Türk büyükelçiliklerine, personellerin yaşadığı ve sürekli gittikleri yerlere, Türk şirketlerinin bürolarına ve araçlarına yönelerek aralarında diplomatların, güvenlik görevlilerinin ve işadamlarının da bulunduğu onlarca Türk vatandaşını öldürmüştür.¹⁷⁰

¹⁶⁴ Ali Güler, Suat Akgül, **Sorun Olan Ermeniler**, Berikan Yayınları, Ankara 2003, s. 366.

¹⁶⁵ “Agopyan Öldürüldü” **Milliyet**, 29. 04. 1988, s. 1,

¹⁶⁶ Berna Türkoğan, **Türk-Ermeni İlişkileri (Tehcirden Günümüze)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, Eylül 2006, s. 247.

¹⁶⁷ Bilal N. Şimşir, “Ermeni Terörü Karşısında Avrupa Devletlerinin Tutumları”, **Ermeni Araştırmaları**, (36), Aralık 2010, s. 203. 203–205.

¹⁶⁸ “Viyana Elçimiz Tunalıgil Öldürüldü” **Milliyet**, 23 Ekim 1975, s. 1.

¹⁶⁹ Hyland, **a.g.e.**, s.1.

¹⁷⁰ Şimşir, **a.g.e.**, s. 87.

Her ne kadar kaynaklarda farklı veriler olsa da, yetkililere göre 1973-1984 yılları arasında 34 Türk diplomatı ve yakını öldürülmüş, olay yerinden geçmekte olan 300 kişi yaralanmıştır. Türkiye’de yaptıkları eylemlere dair birkaç örnek şöyledir: 29 Mayıs 1977 tarihinde İstanbul Yeşilköy Havaalanına patlayıcı madde atılması sonucu 4 kişi hayatını kaybetmiş ve 31 kişi yaralanmıştır.¹⁷¹ 7 Ağustos 1982’de Ankara Esenboğa Havaalanında yapılan eylem sonucu 3’ü emniyet görevlisi olmak üzere 9 şehit verilmiş 72 kişi ise yaralanmıştır.¹⁷²

1.6.5. ASALA’nın Çökertilmesi

ASALA terör örgütünün yetkinliğini yitirmesi konusunda 2 farklı görüş öne sürülmektedir. Bunlardan ilki, ASALA’nın Türk ve Türkiye dışındaki hedeflere yönelmesi neticesinde arkasındaki dış desteğin azalması ve buna paralel olarak örgüt içerisinde bölünmeler yaşanması nedeniyle örgütün zayıflamasıdır.¹⁷³ İkinci görüş ise Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve istihbaratının ASALA’ya karşı eylemler yöneltmesi ve bunda başarılı olmasıdır.¹⁷⁴

Birinci görüşü destekler nitelikte olması bakımından 15 Temmuz 1983 tarihinde Paris Orly Havaalanındaki THY bürosuna saldırı eylemi gösterilebilir.¹⁷⁵ Bu terör saldırısı sonucunda 28’i Türk olmak üzere 60 kişi yaralanmış ve 2’si Türk olmak üzere 8 kişi de hayatını kaybetmiştir. Saldırı sonucunda başını Fransa çekmek üzere Batı dünyası ASALA karşıtı bir duruş sergilemeye başlamıştır.¹⁷⁶

ASALA’yı dağılma sürecine iten unsurun miladı olarak Orly baskınının gösterilmesi doğru olmakla birlikte bu konuyu biraz daha açmak gerekmektedir. Burada aslında Orly baskınından kasıt ASALA terör örgütünün sivillere yönelik eylem yapması ve Türk hedefinin dışına çıkmasıdır. Hyland, eserinde daha çok ASALA’nın sivil hedeflere yönelmesi üzerinde durmaktadır. Bu konuda ASALA’nın Türkiye’de yaptığı eylemlerin hemen hepsinde sivil kayıpların olduğunu vurgulamaktadır. Bu konuda, 7 Ağustos 1982 tarihindeki Esenboğa Havalimanı saldırısını örnek göstermektedir.¹⁷⁷

Hyland, ASALA’nın özellikle 1981 yılından itibaren hazırlıksız ve tecrübesiz elemanları sahaya sürmesi üzerinde de durmaktadır. Yine Esenboğa Havalimanı saldırısının bu kategoriye

¹⁷¹“Yeşilköy ve Sirkeci’de Patlama Oldu” *Milliyet*, 30 Mayıs 1977, s. 1.

¹⁷² “ASALA Cinayetlerini Türkiye’ye Taşdı”, *Milliyet*, 8 Ağustos 1982, s. 1.

¹⁷³ Çitlioğlu, *a.g.e.*, s.66–70; Şimşir, *a.g.e.*, s.93.

¹⁷⁴ Karakoç, *a.g.t.*, s.183.

¹⁷⁵ “Azdılar, THY Orly Bürosu Bombalandı” *Milliyet*, 16 Temmuz 1983, s. 1.

¹⁷⁶ Şehirli, “a.g.b.” s. 672-673.

¹⁷⁷ Hyland, *a.g.e.*, s. 44–45.

girdiğini ifade etmektedir.¹⁷⁸ ASALA militanlarının tecrübesiz ve hazırlıksız oluşu örgüt içindeki karmaşayı da gözler önüne sermektedir. Hem örgüt içindeki sorunlar hem de sivil hedeflere yönelmenin meydana getirdiği dış desteğin azalması ASALA terör örgütünün sonunu hazırlayan etmenlerdendir.¹⁷⁹

1982 yılı itibariyle ASALA terör örgütü içerisinde ciddi anlamda bölünmeler baş göstermiştir. Örgüt üyelerinden ve muhtemelen takma adlarını bildiğimiz Monte Melkonyan ve Ara Toraryan, ASALA'nın lideri Agop Agopyan ile ters düşerek "ASALA İhtilalci Hareketi" (ASALA-MR) adlı bir örgüt kurmuşlardır. Bu bölünmenin nedeni Agop Agopyan'ın sadece Türkiye'ye karşı eylem düzenlemek yerine Türkiye'ye her alanda yardımcı olan ve Türkiye'ye dost görünen ülkelere eylemler düzenlemesidir.¹⁸⁰

ASALA'ya olan dış desteğin azalması ile örgüt içerisinde kopmalar yaşanması birbirinden ayrı düşünülemez. Bu etken, aslında ASALA'ya verilen dış desteğin boyutunu da gözler önüne sermiştir. Söz konusu desteğin azalması, örgüt içerisinde bölünmeler meydana getirmiştir. Bu da ASALA'yı kuran ve yıllarca bir arada tutan en büyük etkenin, örgüte olan dış desteğin olduğunu göstermiştir.

Türkiye'nin ASALA'ya karşı fiili müdahalede bulunduğu ise bir gerçektir. Türk Devleti'nin bu kararı almasında üç ana unsur etkili olmuştur. Bunlardan ilki 7 Ağustos 1982 tarihinde gerçekleştirilen Ankara Esenboğa Havalimanı saldırısıdır. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in "Ermeni terörünün içteki ve dıştaki yuvalarını ortaya çıkarmalıyız." şeklindeki beyânı Türk Devleti'nin fiili müdahale için düğmeye bastığının işaretiydi.¹⁸¹

ASALA terör örgütünün Ankara Esenboğa Havalimanı saldırısından sadece 22 gün sonra, 23 Ağustos 1982 tarihinde Türkiye'nin Ottawa Askeri Ataşesi Hava Kurmay Albay Attila Altıkat'ın şehit edilmesi Türkiye'nin sabrını taşırıştır. Askeri Ataşe Hava Kurmay Albay Attila Altıkat'ın şehit edilmesinden sonra Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in şu beyânı dikkat çekicidir: "Devletimizin gücünü kullanması zaruret halini almıştır."¹⁸² 15 Temmuz 1983 tarihinde gerçekleştirilen Paris-Orly saldırısı ile bütün dünyada oluşan tepkiyi lehe çevirme arzusu yine bu saldırıya bağlı olarak yaşanan sivil kayıplar üçüncü unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁷⁸Hyland, **a.g.e.**, s. 45.

¹⁷⁹Hyland, **a.g.e.**, s. 46.

¹⁸⁰Hyland, **a.g.e.**, s.673.

¹⁸¹ "Evren: Ermeni Terörünün İçteki ve Dıştaki Yuvalarını Çökertmeye Kararlıyız" **Milliyet**, 9 Ağustos 1982, s. 1.

¹⁸² "Kanı Yerde Kalmayacak", **Milliyet**, 28 Ağustos 1982, s. 1.

1982 yılı itibari ile yurt dışındaki belirli Ermeni noktalarına karşı bombalama eylemleri gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda özellikle Paris şehrinde bir dizi bombalama eylemleri yapılmıştır. ASALA-MR'in kurucularından Monte Melkonyan ve Ara Toraryan'ın arabalarına bombalı eylemler düzenlenmiştir. Bunlardan başka Belçika, Yunanistan ve İsviçre'de bazı ASALA üyeleri kendi aralarındaki çatışmalar sonucu ölmüştür.¹⁸³ Bütün bunlar örgütün dağılma sürecini hızlandırmıştır.

Bütün bu olaylar yaşanırken Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve istihbaratının gizli bir yapılanma ile bu örgüte karşı eylemler düzenlediği iddia edilmiştir. Bahsi geçen yapılanmanın operasyonel faaliyetlerinin başında Susurluk kazası ile adını duyduğumuz ve aynı kazada hayatını kaybeden Abdullah Çatlı'nın olduğu ve 1982 yılı itibariyle Ermeni noktalarına yapılan saldırıları bu yapılanmanın gerçekleştirdiği iddia edilmektedir.¹⁸⁴

Milli İstihbarat Teşkilatı'nın eski İstanbul Bölge Başkanı Osman Nuri Gündeş, 2009 yılında Sabah gazetesine verdiği bir röportajda, "ASALA'nın MİT operasyonlarıyla değil, kendi içindeki çekişmeler yüzünden bittiği söylendi. Bu doğru mu?" şeklinde bir soruya, net bir yanıt vermemiş, yurt içinde ve dışındaki operasyonlarla ASALA'nın kanlı eylemlerinin durdurulduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁵

ASALA'ya karşı yapılacak olan operasyonların başında bulunan kişi MİT İstanbul Bölge Başkanı Osman Nuri Gündeş iken koordinasyonu sağlayan kişi ise Metin Günyol'dur. Günyol, başta Abdullah Çatlı¹⁸⁶ olmak üzere ASALA'ya karşı yapılacak olan operasyonlarda "ülkücülere"teklif götüren isim olarak gösterilmektedir.¹⁸⁷

¹⁸³ Karakoç, a.g.t., s.197.

¹⁸⁴ Karakoç, a.g.t., s. 181.

¹⁸⁵ "ASALA'yı Kuru Kafa Resimleriyle Çözdük" **Sabah**, 9 Temmuz 2009, s. 9.

¹⁸⁶ "Abdullah Çatlı, Remziye ve Ahmet Çatlı'nın altı evladından dördüncü olarak 16 Nisan 1956 tarihinde Nevşehir'de dünyaya gelmiştir. Nüfusa kaydı 1 Haziran 1956 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 1963 yılının Eylül ayında Nevşehir Gazi İlkokuluna başlamıştır. Başarılı bir eğitim dönemi geçiren Abdullah, sırasıyla Nevşehir Merkez Ortaokulu ve Nevşehir Merkez Lisesi'ne gitmiştir. 1974 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat-Maliye Bölümü'nü kazanmıştır. 1978 yılında Ülkü Ocakları Genel Başkan Yardımcısı olmuştur. Ayrıca Türkiye İşçi Partili cinayetlerinden ötürü aranan Abdullah Çatlı, 23 Ağustos 1978 yılında Sakarya'da ifade vermiştir. Aynı konu sebebiyle, 8 Kasım 1978 tarihinde Adapazarı Karakol'da ve ardından İstanbul Gayrettepe Emniyet Müdürlüğü'nde ifadesi alınmış ve serbest bırakılmıştır. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra MHP ve Ülkücü Harekete ilişkin yapılan suç duyurusundan ötürü yargılanacağını anlayan Abdullah Çatlı Ekim 1980'de yurtdışına çıkmıştır. ASALA'ya karşı başarılı operasyonlar yürüttüğü iddia edilen Çatlı, 1984 yılında deşifre olmuştur. Adına düzenlenen pasaportları almaya gittiği evde tuzağa düşürülmüş ve gözaltına alınmıştır. 15 yıl cezaya çarptırılmış ve La Sante Cezaevine gönderilmiştir. 1988 yılında İsviçre'ye nakledilmiş ve Bostaden Cezaevi'nde yatmıştır. Altı arkadaşı ile birlikte 15 Mart 1990 tarihinde firar etmiş Türkiye'ye giriş yapmıştır. 1990 yılından 3 Kasım 1996 tarihinde Susurluk mevkiinde trafik kazası süsü altında bir suikaste kurban gidene kadar başta Batı Trakya Türkleri olmak üzere Azerbaycan Cumhurbaşkanı Ebulfez Elçibey ile birlikte Azerbaycan'daki Türkler ve KKTC'deki soydaşları için çalışmalar yürütmüştür. 1990 ve 1996 yılları arasında kendisi ve ailesinin ihtiyaçlarını ticaret yaparak idame ettirmiştir. Abdullah Çatlı milliyetçi bir aileye mensuptur. Dedesi Hacı Mehmet, Çanakkale Muharebeleri sırasında M. Kemal Paşa'nın topçuluğunu yapmıştır. Burada kulağını kaybeden Hacı Mehmet'e "Üstün Hizmet Madalyası" verilmiştir. M. Kemal Paşa kendisine gümüş kaplı bir kılıç hediye etmiştir. Bu yüzden Nevşehir civarında Hacı Mehmet olarak değil Kılıç Mehmet olarak tanınmıştır. *Türkleri maddiyat, bilim, ve teknoloji ile ezmelerinin sebebi savaş ile yenemeyeceklerini bilmelerindedir* diyen Abdullah Çatlı, hem ait olduğunu ırkı

Hem dış desteğin azalması hem de örgüt içerisinde başlayan bölünmeler ve fikir ayrılıkları ASALA terör örgütünün etkisini azaltmıştır ve örgüt bu son yaşananlardan sonra toparlanamamıştır. ASALA terör örgütü bu süreçte son darbeyi MİT'in organize ettiği eylemler neticesinde vatansever Türklerden yemiştir. 28 Nisan 1988 tarihinde ASALA'nın lideri Agop Agopyan'ın cesedinin Atina'da bir trende bulunması örgütün artık tamamen dağıldığının işaretidir.¹⁸⁸

över hem de ait olduğu ırkın eksik yönlerini ifade eder. Gökçen Çatlı, **Çatlı Reis**, Panama Yayıncılık, Şubat, 2016, s. 13–41. Abdullah Çatlı ile ilgili daha geniş bilgi için bkz: Gökçen Çatlı, **Babam Çatlı**, Panama Yayıncılık, 49. Baskı, Şubat, 2018; Haluk Kırcı, **Zamanı Süzerken**, Bilge–Oğuz Yayınları, İstanbul, 2012.

¹⁸⁷ Karakoç, **a.g.t.**, s. 178.

¹⁸⁸ Şehirli, “a.g.b.”s. 674.

İKİNCİ BÖLÜM

2.TRABZON YEREL BASININA GÖRE ASALA TERÖR ÖRGÜTÜ

2.1.Diplomat Suikastları

2.1.1. İsmail Erez,Talip Yener ve Daniş Tunalgil Suikastları

Türkiye'nin Viyana Büyükelçisi Daniş Tunalgil 22 Ekim 1975, Paris Büyükelçisi İsmail Erez ve Büyükelçi Erez'in makam şoförü Talip Yener 24 Ekim 1975 tarihlerinde uğradıkları silahlı saldırılar sonucu hayatlarını kaybetmişlerdir. Suikastların iki gün ara ile işlenmesinden ötürü Trabzon basınında haber ve köşe yazılarında birlikte yer almışlardır.Söz konusu terör olayları Trabzon yerel basınında ziyadesiyle yer bulmuştur.

Viyana, Paris büyükelçileri ve büyükelçilik şoförünün bir suikast sonucu şehit edilmeleri hususunda Trabzon Barosu İleri gazetesinde bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride özetle, söz konusu cinayetlerin dünya tarihinde bir ilk olduğuna dikkat çekilmiştir. Uluslararası hukuk ve normlarının hiçe sayıldığı bu menfur olaya gereken tepkinin gösterilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Fransız televizyon ve radyosunun söz konusu cinayetleri haklı gören yayın yapmaları eleştirilmiştir. Bütün dünya devletlerinin bu terör saldırısından ders alarak başka terör olaylarının gerçekleşmemesi için birlikte hareket edilmesi gerektiği ifade olunmuştur.¹⁸⁹

Almanya Büyükelçisi Dr. Gustav Adolf Sonnenhol, Türkiye'nin Viyana ve Paris büyükelçilerinin suikast sonucu öldürülmeleri ile ilgili, 25 Ekim 1975 tarihinde Türk Dışişleri

¹⁸⁹İleri Gazetesi'nde yayınlanan bildiri şöyledir:“Avusturya ve Fransa büyük elçileri ve Fransa büyükelçiliği şoförü insanlık tarihinde ve devletlerarası ilişkilerde görülmemiş bir şekilde hunharca katledilmişlerdir. Çağımızda kan dökerek karanlık emellerine ulaşmayı planlayanların bulunduğu bilinmekte haklı veya haksız isteklerin gerçekleşmesi için bu isteklerle hiçbir ilgisi bulunmayan masum kişilerin canice ve acımasız bir şekilde öldürüldükleri görülmektedir. Ancak bir devletin en önde gelen temsilcilerinin böylesine metotlarla hem de ard arda öldürülmesi belki de ilk defa olmaktadır. Bu bakımdan ülkemizin Avusturya büyük elçisi sayın Daniş Tunalgille Fransız büyük elçisi sayın İsmail Erez'in öldürülmeleri değişik anlamlar taşımaktadır. Bu eylemlerle uluslararası hukuk kuralları hiçe sayılarak devletimizin ve halkımızın onurunun küçük çıkar hesaplarına kurban edilmek istendiği anlaşılmaktadır. Bu eylemi planlayanların kim olursa olsun; hangi emellere hizmet ederlerse etsinler; kendi aşağılık ruh hallerini dünya kamuoyuna göstermekten başka bir şey yapmadıkları bellidir. Kişinin temel güvenliği ve devletlerarası hukuka yönelilen bu saldırıların pratikte sürekli yarar sağladığı görülmemiştir. Tarih boyunca var olan ulusumuz bu tür alçakça düzenlenen saldırı ve şantajlara boyun eğmez. Halkımız yabancı emellerin tezgâhladığı oyunlara gelmeyecek kadar uyanıktır. Öte yandan uluslararası hukuk kuruluşları ve dost bildiğimiz ülkelerin olaya gereken önemi vermediklerini görmek üzücüdür. Fransız Radyo ve Televizyonu olayı haklı gösterir yönde yayın yapma küstahlığını göstermiştir. Hunharca cinayetleri protesto ederken; tüm dünya hukukçularının ve devletlerinin dikkatini çekiyoruz: Uluslararası tedhişin önlenmesi için bu cinayetler bir vesile olmalıdır, diyoruz. Bu alçakça saldırıların failleri ve onların ardında yatanların ortaya çıkması ve cezalandırılmaları için bütün dünya devletleri elele vermelidir. Saygılarımızla.” “Trabzon Barosu da Elçilerimizin Şehit Edilmesini Kınadı”, İleri,29 Ekim 1975, s. 1.

Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'e bir başsağlığı dileği göndermiştir. Söz konusu bildiri İleri gazetesinin 5 Kasım 1975 tarihli sayısında Trabzon kamuoyuna taşınmıştır. Büyükelçi özetle, artarda yapılan bu menfur saldırılar neticesinde derin üzüntü duyduğunu belirtmiştir. Sayın Erez ve ailesi ile kişisel dostluğu olduğunu hatırlatmış, bu yüzden adeta sarsıldığını ifade etmiştir. Merhum Erez'den övgüyle bahseden büyükelçi kendisinin Türk Dışişleri Bakanlığının en yetkin diplomatlarından olduğunu ifade ederek başta Türk Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil olmak üzere Türk Dışişleri Bakanlığına ve Türk Milleti'ne başsağlığı dilemiştir.¹⁹⁰

Yenigün gazetesinin *Tunalıgil, Erez ve Yener toprağa veriliyor* başlıklı haberinde cenaze törenine katılanlar, naaşların nerede defnedileceği, sorumluların henüz yakalanamadığı ancak Ermeni, Rum asıllı ya da Yunan oldukları üzerinde ciddi emareler bulunduğu ve ayrıca Türkiye'nin Londra Büyükelçisi'nin hayatının da tehlikede olduğu yönünde istihbarat alındığı ifade edilmiştir. Gazetede belirtildiğine göre, Dışişleri Bakanlığı önünde düzenlenen törene Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Başbakan Süleyman Demirel, ana muhalefet partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit, Başbakan yardımcısı Turan Feyzioğlu, Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş, dış işleri bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, dış işleri personeli, kuvvet komutanları, yüksek rütbeli subaylar ve öteki ilgililer katılmışlardır. Elçilerimiz ve elçilik şoförü Talip Yener'in naaşları özel askeri uçakla İstanbul'a götürülmüştür. Tunalıgil, Karacaahmet; Erez, Zincirlikuyu; Yener Karşıyaka mezarlığında defnedileceklerdir.¹⁹¹

24 Ekim 1975 tarihinde, Viyana Büyükelçisi Daniş Tunalıgil suikastına dair Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, Viyana Cinayeti başlıklı bir köşe yazısı kaleme almıştır. O suikastı Kıbrıs Meselesi ile ilişkilendirmiştir. Yazıda, Viyana'nın Kıbrıs konusunun görüşüldüğü bir yer olduğuna vurgu yapılarak, Avusturya'nın Kıbrıs meselesinde Yunanistan ile ters düştüğü ifade edilmiştir. Bir başka ifade ile Viyana Türk Büyükelçisi'nin öldürülmek istenmesi Kıbrıs konusuna bağlanmıştır. Bu yüzden söz konusu cinayetin ardında Yunan devletinin desteklediği Rum ya da Rumların olabileceğine dikkat çekilmektedir. Yazarın ifadesi ile, “Avusturya'da Türk Büyükelçisini öldürmek öldürtmekle Türkiye'den intikam almayı düşünen hangi devlet akla gelir ki (...)”¹⁹²

¹⁹⁰ Alman Büyükelçisi Dr. Gustav Adolf Sonnenhol'un taziye mesajı şöyledir: “Türkiye'nin Viyana büyükelçisine yapılan ve onun hayatına mal olan suikastın büyük sarsıntısı altında iken Türkiye Cumhuriyeti'nin Paris büyükelçisi Ekselans İsmail Erez'in yeni bir iğrenç cinayete kurban gitmesi beni son derece üzmüştür. Rahmetli büyükelçi Erez'in Türk Dışişleri Bakanlığının en seçkin diplomatlarından biri olmasının yanında görevi süresince uluslarımız arasındaki dostluğun güçlenmesine olağanüstü bir biçimde katkıda bulunmuş olması nedeni ile bu acı haber beni son derece sarsmıştır. Bunun ötesinde ben ve eşim ile Erez ailesi arasında sıkı bir kişisel dostluk bağı vardır. Bu nedenle Ekselanslarına büyükelçi Erez'in trajik ölümü ile Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının uğradığı bu acı kayıp için en derin üzüntülerimi belirtmek isterim. Ekselanslarından aynı zamanda rahmetlinin ailesine en içten baş sağlığı dileklerimin iletilmesini rica ederim. En derin saygılarımın kabulünü dilerim Sayın Bakan, Dr. C. A. Sonnenhol' Almanya Federal Cumhuriyeti Büyükelçisi Dr. Gustav Adolf Sonnenhol'un Türk Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'e yolladığı 25-10-1975 tarihli başsağlığı dileği”, *İleri*, 5 Kasım 1975, s. 1.

¹⁹¹ “Tunalıgil, Erez ve Yener toprağa veriliyor”, *Yenigün*, 28 Ekim 1975, s. 1.

¹⁹² Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Viyana Cinayeti”, *İleri*, 24 Ekim 1975, s. 2.

Osmanpaşaoğlu'nun 25 Ekim tarihli bir başka köşe yazısında Türk düşmanlığına vurgu yapılmıştır. Kıbrıs meselesinin Türk düşmanlığını tetiklediği ifade edilmiştir. Söz konusu diplomat suikastları bu Türk düşmanlığı ile özdeşleştirilmiştir. Bir başka ifade ile, Kıbrıs meselesinin Türk düşmanlığını doğurduğu söylenmiştir. Bundan sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, kendi ülkesi dışında dahi olsa katilleri bulabileceği ifade edilmiştir: “Kıbrıs meselemiz Türk düşmanlığını meydana getiren bir husumet bir fırsatçılık bir intikam şekli almıştır. Bizi ilk anda düşündürülenleremellerine kavuşma ümitlerini yitirmişlerin de semtlerinde düşündürecektir. Dahli olmasa bile Yunanın bu cinayetlere *oh* deyişi de bir ortaklık sayılır.”¹⁹³

Trabzon yerel basınında incelenen hemen her gazetede Rum ve Ermenilere yönelik hakaret içerikli ifadelerle çokça rastlanmıştır. Bunlardan ilki Paris ve Viyana Büyükelçilerimize karşı düzenlenen suikastların ardından kaleme alınmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs meselesinden ötürü suikastlardan ilk olarak Yunanlılar ve Rumlar sorumlu tutulduğu için Ermeni adı pek geçmemektedir. Ancak ASALA adının işitilmesi ve örgüt üyelerinin sözde Ermeni soykırımı vurgusu yapmaya başlamasıyla Yunan ve Rum ifadeleri yerini Ermenilere bırakmıştır.

Hakaret içeren ifadeler taşıyan yazıların ilkine Hüseyin Albayrak'ın, *Rum Her Yerde Canidir* başlıklı yazısında rastlamaktayız. “(...) Yunan milletinin ruhunda cinayet, hunharlık, kin, intikam, kan saklıdır. (...) Medeniyetle insanlıkla hiçbir ilgileri yoktur. (...)” Ayrıca yazar, söz konusu cinayetlerden ders çıkartılması gerektiğini vurgulamıştır: “(...) damarlarında Rum kanı bulunanlarla ne konuşmalı, ne irtibat kurmalı, ne alışveriş etmeli ne de insan gözüyle bakmalıdır.”¹⁹⁴

Hüseyin Albayrak 28 Ekim tarihli Yenigün gazetesindeki köşe yazısında ise Türk Milletinin bir Hristiyan İttifakı karşısında olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, Avrupa gazete ve televizyonlarında Türklerin üzerine atılmak istenen Ermeni ve Kıbrıs katliamlarına ait her türlü yalan malzemenin gösterilmesini, konuşmaların yapılmasını bilinçli bir propaganda olarak telakki etmiştir. Ona göre 1960'lı yıllardan itibaren bilinçli başlatılan Ermeni propagandalarına yapılan vurgu çok önemlidir. Çünkü burada Türk Devleti'ne de bir sitem vardır. Söz konusu propagandalarına karşı önlem alınması gerekmektedir. Albayrak şunları ifade etmiştir: “(...)Avrupa ile bütünleşmek zihniyetinden kurtulmamız gerektiği(...) Ben şahsen isyan halindeyim. Avrupa medeniyetinden şuurla söz edenlerin milli duygularından şüphe edeceğim. Biz biziz diyerek, Türk ve Müslüman olduğumuzu gururla söyleyemedik. Bir Hristiyan yok etme ittifakı karşısında olduğumuzu lütfen görelim artık.” Albayrak, bu ifadelerle o zamanki Avrupa Topluluğu (AT), şimdiki ismi ile Avrupa Birliği (AB)'ne de karşı çıkmaktadır. Avrupa medeniyeti ile bütünleşmek adı altında birçok

¹⁹³ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “İşlenen Cinayet”, *İleri*, 25 Ekim 1975, s. 2.

¹⁹⁴ Hüseyin Albayrak, “Rum Her Yerde Canidir” *Yenigün*, 27 Ekim 1975, s. 2.

değerden taviz verildiğini, artık Türk ve Müslüman olduğumuz gerçeğini hatırlamamız gerektiğini savunmaktadır.¹⁹⁵

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu 28 Ekim tarihli köşe yazısında ilginç bir konuya temas etmiştir. Söz konusu köşe yazısında yurt dışında Türk Devletini temsil eden büyükelçilik kadrolarında yer alan personellere değinilmiştir. Kullanılan kelimeler Yenigün gazetesi yazarı Hüseyin Albayrak'ın ifadeleri gibi hakaret içermese de, küçümseyici telakki edilebilir: “(...) Paris Büyükelçimiz kadrosunda 23 Rum asıllı personel vardır. Bunlar Amerika'daki Türklük aleyhtarı Kıbrıs Rumları taraftarlarının kanlarından olanlar değil midirler? (...)” Türk büyükelçiliklerinde görev alan Rumlara dikkat çekilen yazıda aslında Türk istihbaratına bir gönderme vardır. Rum personelin Yunan istihbaratı ile irtibatta olup olmadıkları konusunun araştırılması ima edilmektedir.¹⁹⁶

Bahsedilen köşe yazılarının ortak özelliği söz konusu cinayetlerin Kıbrıs Meselesi üzerinden Yunanistan ve Rumlara ilişkilendirmektir. Sonraki günlerde Rumların yanısıra Ermeniler de ön plana çıkarılmıştır. Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, 30 Ekim 1975 tarihli köşe yazısında bütün bunlardan farklı olarak tarihi bilgiler vermek üzere Ermenilerin komitacı geçmişlerine vurgu yapmıştır: “Ermeniler Türkiye'nin doğu kapılarından topraklarımıza saldırma fırsatını bekliyorlar. (...) birbirlerine bağlı olayların nelere gebe olacağını Afrika'daki en geri kalmışlar bile keşfederler.”¹⁹⁷ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, Ermenilerin Rumlara yardım ettikleri veya edebileceklerini özellikle komitacılık deneyimlerini onlarla paylaşabileceklerinin ihtimal dahilinde olduğuna dikkat çekmiştir.

2.1.2. Taha Carım Suikastı

Türkiye'nin Viyana Büyükelçisi Daniş Tunalıgil ve Paris Büyükelçisi İsmail Erez'in 1975 yılında iki gün ara ile suikasta kurban gitmelerinden 2 yıl sonra 9 Haziran 1977'de, Türkiye'nin Vatikan Büyükelçisi Taha Carım bir suikast sonucu öldürülmüştür. Söz konusu cinayet ile ilgili Trabzon yerel basınında *İleri* gazetesinin 11 Haziran sayısında bir başmakale yayınlanmıştır. Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu makalesinde özetle, “milli vahdet” dediği, milli birlik yolunun seçilmesi ve milletçe/ülkece ortak hareket edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. İç politikadaki sorunlara dikkat çekmiş bunların birlik beraberlik yolunda engel teşkil ettiğini belirtmiştir. Bu durumun da Ermeni tedhiş hareketlerini arttırdığını savunmuştur. İç politikadaki sorunların halledilmesi ile, milli birliğin sağlanacağını ve tedhiş hareketlerinin önlenebileceğini ifade etmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Hüseyin Albayrak, “Hristiyan İttifakı Karşındayız”, **Yenigün**, 28 Ekim 1975, s. 2.

¹⁹⁶ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Büyük Acımız Üzerinde”, **İleri**, 28 Ekim 1975, s. 2.

¹⁹⁷ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Kimler Olabilir”, **İleri**, 30 Ekim 1975, s. 2.

¹⁹⁸ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Vatikan Cinayeti”, **İleri**, 11 Haziran 1977, s. 2.

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, Taha Carım suikastında Rumların dahil olduğundan emindir. “Bu cinayetin başlı başına olmasa dahi Rumlarla müşterek işlendiğine şüphe edilmesin.” Bu kanaatte Kıbrıs Meselesi’nin etkisi görülmektedir. Osmanpaşaoğlu ayrıca Milli Mücadele yıllarına atıf yapmıştır. O yıllarda Ermenilerin Türkiye’den rant devşirmek istediğini ifade ederek, 1970’li yıllarda Ermeniler açısından değişen bir durum olmadığını belirtmiştir. “(...) Bir daha mı İstiklal Savaşı’na dönüş? Ermeniler yalnız kendi hesaplarına Türkiye’ye karşı her fırsattan faydalanma peşindedirler.”¹⁹⁹

Son olarak Türkiye’nin içerisinde bulunduğu durumun fotoğrafını çeken Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, Türkiye’nin dostları varsa bile onların çok uzaklarda kaldığını ve Türkiye’ye yardım ellerinin uzanamadığını ifade etmiştir. Türkiye’nin uluslararası camiada tek başına kalmasının yanında iç politikadaki sorunların Türkiye’yi zor durumda bıraktığını belirtmiştir. Osmanpaşaoğlu, hem içeriden hem de dışarıdan sıkıştırılmak istenen bir Türkiye profili çizmiştir. “(...) Düşmanı çok, samimi dostu varsa uzaklarda kalmış, iç politikada birbirimizi yemeğe koyulmaktan baş kaldıramadığımız bir Türkiye...”²⁰⁰

2.1.3.Necla Kuneralp ve Beşir Balcıoğlu Suikastı

2 Haziran 1978 tarihinde Türkiye’nin Madrid Büyükelçisi Zeki Kuneralp’in aracı silahlı saldırıya uğramış ve Büyükelçi Kuneralp’in eşi ve Kuneralp ailesinin akrabası olan emekli büyükelçi Beşir Balcıoğlu hayatını kaybetmiştir. Konu ile ilgili Trabzon yerel basınında dört adet haber ve bir tane köşe yazısına ulaşabildik.

Bayrak gazetesinin “Madrid Elçimize Suikast Yapıldı” başlığı ile 3 Haziran 1978 tarihinde verdiği habere göre, Madrid Büyükelçimiz Zeki Kuneralp’in aracına makineli tüfeklerle ateş açılması neticesinde araçta bulunan Kuneralp’in eşi ve emekli büyükelçi Balcıoğlu hayatlarını kaybetmiştir. Haberde ayrıca aracın şoförünün de öldüğü ve bu terör saldırısını Ermeni komitacıların yaptığı ileri sürülmüştür. Haberde dikkat çeken bir başka nokta bazı tanıkların birbirleri ile çelişen ifadelerinin olduğu yönündedir. İspanyol yetkililere konuşan bazı tanıklar bir başka arabadan ateş açıldığını söylerken bir kısmı ise kot pantolonlu 3 kişinin kırmızı ışıkta duran makam aracına yaklaşarak ateş ettiği ve sonrasında koşarak kaçtıkları şeklindedir.²⁰¹

Görgü tanıklarının faileri görmesi üzerine İspanyol polisi ifadelerden yola çıkarak arama başlatmıştır. Arkadaşlarının yakalanabileceğini anlayan, ASALA militanları, Madrid’te Beşir Balcıoğlu ve Necla Kuneralp’i öldüren arkadaşları lehine mücadeleye başlamışlardır. İspanya

¹⁹⁹Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Vatikan Cinayeti”, **İleri**, 11 Haziran 1977, s. 2.

²⁰⁰Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Vatikan Cinayeti”, **İleri**, 11 Haziran 1977, s. 2.

²⁰¹“Madrid Elçimize Suikast Yapıldı”, **Bayrak**, 3 Haziran 1978, s. 1.

devlet yetkilileri dâhil olmak üzere bütün dünyaya tehdit mesajları göndermişlerdir. İstekleri Madrit'te iki masum insanın ölümüne sebebiyet veren katillerin ceza almamasıdır. Ayrıca destekçi bulabilmek amacıyla, kendilerine yakın gördükleri kurum ve örgütlere birlik ve beraberlik mesajı vermişlerdir.

Aynı gazetenin 5 Haziran 1978 tarihli bir başka haberine göre *Ermenistan Kurtuluş Gizli Ordusu* adlı terör örgütü Türkiye'nin Madrit Büyükelçisi Zeki Kunalalp'in aracına yapılan saldırıyı üstlenmiştir. Bunun yanında ASALA militanlarının, Fransız (UFB) ajansının Beyruttaki bürosuna telefonla ilettikleri mesajda, suikast düzenleyenlerin ele geçirilmesi halinde İspanyol Hükümeti'ne karşı misillemede bulunacaklarını açıklamışlardır. Ayrıca söz konusu mesajda Basklı ihtilalcilerle Ermenilerin dayanışma içerisinde olduğu belirtilerek İspanya Hükümetine gözdağı verilmeye çalışılmıştır. Son olarak Fransa'da yaşayan Ermenilerin rahatsız edilmemesi de Fransız Hükümeti'nden talep edilmiştir.²⁰²

Dünya Ermenileri elbette ASALA'nın söz konusu saldırılarını takip ediyor ve kendileri için endişeleniyorlardı. Ermeni vurgusu yapmaktan çekinmeyen ASALA terör örgütü mensubu Ermeniler, aslında kendi ırkdaşlarına bir anlamda kötülük etmekteydiler. Buna verilebilecek en güzel örnek Washington ziyaretinde bulunan Bülent Ecevit'in yaşadığı hadisedir. Bülent Ecevit, Washington'da yaptığı konuşmanın ardından salondan ayrılırken broşür dağıtmak amacıyla orada bulunan Ermeni veya Rum gençlerinden birisi, Bülent Ecevit'e yaklaşarak Türkiye'deki Ermenileri korumasını istemiştir. Haberde verildiği üzere gencin ifadesi şöyledir: "Ecevit biz seni seviyoruz, Türkiye'deki Ermenilere iyi bak".²⁰³ Haberdeki ifadeye dikkat edilirse, genç: "... Ermenilere iyi bak..." demiştir. Ancak gazete, haberi verirken "...Ermeni veya Rum gençlerinden birisi..." demektedir. Burada akla Kıbrıs meselesi gelmektedir. ASALA'nın eylemleri Kıbrıs Meselesi'nden dolayı Rumlara yakıştırılmıştır.

4 Haziran 1978 tarihli Türksesi gazetesi suikastin devlet ricali üzerindeki etkilerini Trabzon kamuoyuna taşımıştır. Gazeteye göre, Türkiye'nin Madrit Büyükelçisi Zeki Kunalalp'in eşi ve Kunalalp ailesinin akrabası emekli büyükelçi Beşir Balcıoğlu'nun öldürülmesi, Türkiye'de büyük yankı uyandırmıştır. Devlet ve hükümet yetkilileri sert açıklamalarda bulunarak Büyükelçi Kunalalp'e başsağlığı dileklerini iletmişlerdir. "Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Madrid Büyükelçisi Kunalalp'e bir telgraf çekerek başsağlığı dilemiş ve olayı insanlık dışı bir cinayet olarak nitelendirmiştir." Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün yanı sıra Başbakan Bülent Ecevit, Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel, Milli Selamet Partisi (MSP) Genel Başkanı Necmettin Erbakan ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkanı Alparslan Türkeş

²⁰² "Ermeniler İspanya'yı Tehdit Etmeye Başladı", **Bayrak**, 5 Haziran 1978, s. 1.

²⁰³ "Ermeniler ABD'de Ecevit'e Başvurdu", **Bayrak**, 5 Haziran 1978, s. 1.

duydıkları üzüntüyü dile getirerek olayı Türk Devleti'ne yöneltilmiş alçakça bir saldırı olarak nitelendirmişlerdir.²⁰⁴

İspanyol polis yetkilileri bütün aramalara rağmen failerin bulunamadığını açıklamıştır. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk İspanya Kralı Juan Carlos ve eşinin başsağlığı dileklerine teşekkür etmiştir. Korutürk, Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) başkanı Rauf Denктаş'ın bu konudaki taziyeye mesajına da cevap vermiştir. Ancak gazete, haberinde sadece İspanya Kral'ına gönderilen mesajı yayınlamıştır. “Türk ulusuna olduğu kadar bütün insanlığa yöneltilmiş olan bu vahşi saldırının tekrarlanmaması hususundaki en samimi temennilerimi sunmak isterim²⁰⁵

Cenazeler için düzenlenecek tören ve defin yerleri konusunda 7 Haziran tarihli Bayrak gazetesinde çıkan habere göre, Zeki Kuneralp'in eşi ve emekli büyükelçi Beşir Balcıoğlu'nun cenazeleri için 12.00'da Başbakanlık önünde bir tören düzenlenecektir. Törenin ardından Maltepe Camiinde öğlen namazının ardından kılınacak cenaze namazından sonra emekli büyükelçi Balcıoğlu'nun cenazesi, Karşıyaka Mezarlığında defnedilecektir. İstanbul Feriköy Mezarlığına defnedilecek olan Necla Kuneralp'in cenazesi, özel bir uçakla İstanbul'a gönderilecektir.²⁰⁶

Madrid Büyükelçisi Zeki Kuneralp ve emekli büyükelçi Beşir Balcıoğlu'nun öldürülmeleri Türkiye'de geniş yankı uyandırmıştır. Ancak bazı çevrelerin duyarsız tutumları Trabzon yerel basınında eleştirilere sebep olmuştur. Seyizci mahlaslı Bayrak gazetesi yazarı, Madrid'te gerçekleşen suikastlar ile ilgili TRT'nin vurdumduymazlığını eleştirmiştir. Cinayetlerin milli bir duruş sergilenmeden normal bir haber gibi verilmesini ve hatta Ermeni faaliyetleri ve emelleri üzerine tek bir yorum yapılmamasını tenkit etmiştir. Bunun yanında haberlerin yarıda kesilip Arjantin'den bir futbol maçının gösterilmesi milli duruş sahibi olmakla övünen Türk insanını yaralamıştır. “ (...) Ermeni faaliyetleri ve emelleri üzerine yorum yapılmaması (...) hiçbir şey olmamış gibi haberleri kesip Arjantin'den bir futbol maçının gösterilmesi milletimizi üzmüştür.”²⁰⁷

2.1.4.Şarık Arıyak Suikasti

Türkiye'nin Avusturya–Sydney Başkonsolosu Şarık Arıyak ve koruma polisi 17 Aralık 1980 tarihinde görevlerine gitmek üzere arabalarına binerken silahlı saldırıya uğramış ve hayatlarını kaybetmişlerdir. Başkonsolos Şarık Arıyak ve koruma polisinin öldürülmesi ile ilgili Trabzon yerel basınında iki adet haber ve bir adet köşe yazısı tespit edilmiştir.

²⁰⁴ “Cumhurbaşkanı Korutürk Başsağlığı Diledi”, **Türksesi**, 4 Haziran 1978, s. 1.

²⁰⁵ “Cumhurbaşkanı Korutürk Başsağlığı Diledi”, **Türksesi**, 4 Haziran 1978, s. 1.

²⁰⁶ “Cenazeler Toprağa Veriliyor”, **Bayrak**, 7 Haziran 1978, s. 1.

²⁰⁷ “Seyizci Diyor ki”, **Bayrak**, 7 Haziran 1978, s. 1.

Türkiye'nin Avusturya–Sydney Başkonsolosu Şarık Arıyak ve koruma polisi, görevlerine gitmek üzere arabalarına binerken önce yayılım ateşine tutulmuşlar, ardından saldırganlardan biri arabaya yaklaşarak Başkonsolos Arıyak'a birkaç el daha ateş etmiştir. Başkonsolos Arıyak olay yerinde can verirken, ağır yaralanan koruma polisi Engin Sever kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmiştir. Bu kanlı terör saldırısının sorumluluğunu gizli bir Ermeni örgütü üstlenmiştir. Sidney Büyükelçisi Hasan Öner ile görüşen Avustralya dışişleri bakanı Tonis Sidriyd, üzüntülerini dile getirdikten sonra saldırganların en kısa sürede yakalanacağını vaat etmiştir. Avustralya dışişleri bakanı Tonis Sidriyd, Türk Dışişleri Bakanı İlker Türkmen'le de görüşerek başsağlığı dileklerini iletmiştir. Cumhurbaşkanı Orgeneral Kenan Evren de dışişleri bakanı İlker Türkmen'e başsağlığı mesajı göndermiştir.²⁰⁸

İleri gazetesinin 26 Aralık 1980 tarihli sayısında, Sidney Başkonsolosu Şarık Arıyak ve koruma polisi Engin Sever'in toprağa verileceği bildirilmiştir. Şehit cenazeleri, Avustralya'dan 24 Aralık günü yola çıkarılmış ve 25 Aralık'ta Ankara'ya getirilmiştir. Gazeteye göre, Dışişleri bakanlığı önünde 26 Aralık günü bir tören düzenlenecektir. Cenazeler askeri bando ve tören birliği eşliğinde Maltepe Camii'ne getirilecek Şehit Başkonsolos Şarık Arıyak aynı camide öğleyin kılınacak namazdan sonra Cebeci Asri mezarlığında toprağa verilecektir. Koruma polisi Engin Sever'in cenazesi ise Edirnekapı Polis Şehitliğinden toprağa verilmek üzere İstanbul'a gönderilecektir.²⁰⁹

Türkseşi gazetesi, Şarık Arıyak suikasti ile ilgili Avusturya polisinin ele geçirdiği mektubu Trabzon kamuoyuna taşımıştır. Bu mektup ile ilgili Trabzon'un diğer gazetelerinde hiçbir köşe yazısı ve habere rastlanmamıştır. Avustralya polisinin aktardığına göre mektup acemi bir İngilizce ile yazılmıştır. Kendisini solcu olarak tanımlayan katil, Sydney Başkonsolosu'nu görevi gereği öldürdüğünü ifade etmiştir. Türkseşi gazetesinin aktardığına göre mektuptaki ifadeler şu şekildedir: “Aşırı solcu bir örgütün üyesiyim. Görevim gereği Sidney Başkonsolosumuzu öldürdüm. Hoşça kal Avustralya.” Gazete, bu mektuptan hareketle, dış temsilcilerimizi öldüren kişi veya kişilerin bir Ermeni örgütün üyesi olduğu savının ortadan kalktığını iddia etmiştir. Bir başka ifade ile Türkiye'nin dış ülkelerdeki temsilcilerini öldüren militanların sol fraksiyonlu *radikal teröristler* olduğunun sanıldığını belirtmiştir: “İçerde [içeride] olduğu gibi dışarıda da masum insanlarımıza karşı sistemli olarak sürdürülen terör hep aşırı solcu kaynaklardan yönlendirilmekte ve yönetilmektedir.”²¹⁰

²⁰⁸ “Başkonsolosumuz Şarık Arıyak ve Koruma Polisi Şehit Edildi”, **İleri**, 18 Aralık 1980, s. 1.

²⁰⁹ “Sidney Başkonsolosu ve koruma polisi bugün toprağa veriliyor”, **İleri**, 26 Aralık 1980, s. 1.

²¹⁰ “Dış Terör”, **Türkseşi**, 25 Aralık 1980, s.1.

2.1.5. Paris Büyükelçiliği Maliye Müşaviri'ne Suikast Girişimi ve Türkiye'deki Ermenilerin Tutumlarının Trabzon Basınına Yansımaları

Türkiye'nin Sidney Başkonsolosu Şarik Arıyak'ın şehit edilmesinden birkaç gün sonra Türkiye'nin Paris Büyükelçiliği Maliye Müşavirinin otomobiline bir bomba yerleştirilmiştir. Bomba infilak etmesine rağmen Maliye Müşaviri yara almadan kurtulmuştur. Fransız polisi olayı Ermeni komitacılarının yaptığını ve failerin yakalanması için geniş operasyonlar başlatıldığını açıklamıştır. Fransa'da gerçekleştirilen bu olayın Türkiye'de konuşulduğu günlerde İstanbul Ermenileri Patriği Atatürk'ün doğduğu günün kutlanma masraflarına iki milyon lira bağışta bulunmuştur. Söz konusu bağış Trabzon yerel basınında eleştirilmiştir. İstanbul Ermenilerinin samimi olmadıkları ifade edilmiştir:

(...) Bu bir tesadüf olabileceği gibi bilerek yapılan bir olay da olabilir. Çünkü dış temsilciliklerimizde Ermenilerin işledikleri cinayetlerin haddini aştığı ortadadır. Bu durum İstanbul Ermenilerin de telaş uyandırmaya başlamıştır. (...) Bağışların Ermeniler arasında memnuniyet yönettiği söylenirken milliyetçilik duygusunun mütehevvir bir durum olmasından korkulmaz mı? Ermenilerin yaptıkları bağışlar Türkiye'de kazanılmış servetlerdir.²¹¹

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, 16 Ocak'taki yazısında Ermeni Patriğini işlemiş, kendisini ve Türkiye Ermenilerini eleştirmeye devam etmiştir. *Ermeni Patriği Ne Yumurtladı* başlıklı yazısına Ermeni Patriğinin sözleriyle giriş yapmıştır. Paşaoğlu, yazısında özetle, Patriğin tek amacının kendilerini korumak olduğunu ifade etmiştir. "...milyonlar bağışlamaları iddialarını takviye politikasıdır. Yine Ermeniler bilmektedirler ki Türkiye'de kurulacak bir komünist rejim sayesinde onlarda diledikleri Ermenistan'a kavuşabilirler. Komünist ideolojiyi desteklemelerinin sebebi budur." Cemal Rıza ayrıca yazısında, Ermenilerin Osmanlı Devleti zamanından bu yana emellerinden vazgeçemediklerini o zamanki niyetleri ne ise şimdi de aynısını istediklerini söylemiştir. Bundan sonra tarihi bir anekdot ile yazısına devam etmiştir. Cemal Paşa'nın Ermenilerin sultanlık vaadine tebessümle karşılık verdiğini ifade etmiştir. Son olarak, "Kuvvetli olamamanın cezasını çekiyoruz" diyerek Türkiye'nin iç politikadaki sorunlarını bir an önce halledip *milli vahdetle* hareket edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.²¹²

2.1.6. Reşat Moralı Suikasti

Türkiye'nin Paris Büyükelçisi Çalışma Ataşesi Reşat Moralı ve Büyükelçilik din görevlisi Tecelli Arı, 4 Mart 1981 tarihinde uğradıkları silahlı saldırı sonucu şehit edilmişlerdir. Büyükelçilik Çalışma Ataşesi Reşat Moralı ve din görevlisi Tecelli Arı'nın öldürülmesi ile ilgili Trabzon yerel basınında yedi adet köşe yazısına ulaşılmıştır.

²¹¹Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "Ermeni Patrikhanesi Diyet mi Veriyor?", *İleri*, 15 Ocak 1980, s. 2.

²¹²Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "Ermeni Patriği Ne Yumurtladı?", *İleri*, 16 Ocak 1980, s. 2.

Diplomat suikastleri ile ilgili Trabzon yerel basının ortak tepkisi katillerin yakalanamaması olmuştur. Yazılarda cinayetlerin işlendiği ülkelerin kınanmasının yanısıra nefret dolu ifadeler içermekteydi. Bu köşe yazılarından birini kaleme alan Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Paris Cinayeti” başlıklı yazısında empati yaparak Fransa’ya: “(...) Fransa parlamento binasını bombalalar yetkililerinden birini öldürseler faillerini bulamazlar mı?(...)”²¹³ şeklinde haklı bir serzenişte bulunmuştur.

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, 9 Mart 1981 tarihli “Fransa Çehresindeki Akrep Pislğini Silmelidir” başlıklı köşe yazısında Fransa yetkililerinin “failleri bulamıyoruz” yanıtını eleştirmiştir. Fransa için söylenen “medeniyetler ülkesi” tabirini de tenkit etmiştir. Söz konusu cinayetlerin faillerinin bilerek bulunmadığı ve bu durumun medeniyetle bağdaşmadığını belirtmiştir: “(...) 5 cinayet vakası oluyor da tek fail yok? Bulamıyoruz diyorlar. Eğer bu iddialarında ısrar ederlerse kasıtlı olmadıklarını ispat edemezler. Ve bütün bakışlar, çehrelerinde bir akrep pislğinin yapışık oturduğunu görürler. (...)”²¹⁴

Cemal Rıza, Fransa’nın katilleri bulamaması hususunda cinayetten sekiz gün sonra yeni bir köşe yazısı kaleme almıştır. “Fransa’nın Oyalaması” başlıklı yazısında Fransa’yı sorumluları yakalamamakla suçlarken aynı eylemlerin Fransa’da Fransız vatandaşlarına karşı yapılması durumunda Fransa’nın çok sert tepkiler vereceğini belirterek; Fransa’nın Türkiye’ye karşı samimi olmadığını belirtmiştir. Yazısının sonunda Fransa’ya ve ASALA terör örgütüne şu mesajı vermiştir: “(...) Fransa’nın bir ordusu vardır. Türkiye’nin ise iki ordusu vardır. Biri resmi, öteki ise emre hazır sivil ordusu! (...)”²¹⁵

Aynı gazetenin bir sonraki günkü sayısında imzasız olan *Yorum* adlı köşede, 1973 yılında Los Angeles Başkonsolosu Mehmet Baydar ve Konsolos Bahadır Demir’in öldürülmeleri ile başlayan süreçte 1981 yılına gelindiğinde aynı şekilde 18 Türk evladının katledildiği ifade edilmiştir. Bu vahim olaylarda sadece Mehmet Baydar ve Bahadır Demir’in katilinin yakalandığı ve bundan sonra işlenen cinayetlerde hiçbir failin yakalanmadığı belirtilmiştir. Cinayetlere sahip çıkan bazı örgütler şöyle ifade edilmiştir: “...Gizli Ermeni Ordusu, Ermeni Jenositi İntikamcıları Ordusu, Ermeni Jenositi Adalalet Komandoları, Ermeni Direniş Hareketi ve Cumhuriyetçi Ermeni Ordusu.”²¹⁶ Gazetede ayrıca aynı hafta içerisinde Paris’te düzenlenen protesto yürüyüşünün Fransa yetkilileri tarafından TV’lerde gösteriminin yasaklanması eleştirilmiştir. “(...) yürüyüşün TV’den

²¹³Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Paris Cinayeti”, **İleri**, 6 Mart 1981, s. 2.

²¹⁴Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Fransa Çehresindeki Akrep Pislğini Silmelidir”, **İleri**, 9 Mart 1981, s. 2.

²¹⁵ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Fransa’nın Oyalaması”, **İleri**, 11 Mart 1981, s. 2.

²¹⁶ “Ermeni Terörünün Sonu Gelmeyecek mi?”, **İleri**, 10 Mart 1981, s. 1.

nakline engel olan Fransa'nın bu anlaşılmaz tutumu karşısında Türk Hükümeti'nin elbette yapacağı şeyler olacaktır. (...)²¹⁷

Reşat Moralı ve Tecelli Arı'nın şehit edilmelerinin ardından Avrupa'da yaşayan Türklerin haklı isyanı ve protesto haklarını kullanmak istemeleri ve Fransız televizyonunun duyarsız tavrı Türkiye'de ortak bir algının oluşmasını beraberinde getirmiştir. Bu ortak algı Trabzon gazetelerinde de görülmüştür. Özellikle Fransız televizyonunun tutumu İleri gazetesinde olduğu gibi Türksesi gazetesinde de eleştirilmiştir:

(...) Fransız TV'nun takındığı tavır işte gözler önündedir. Türkiye'nin yaptığı resmi müracaata cevap vermemekle de hem tutumlarını hem de zihniyetlerini bir kere daha ortaya koymuşlardır. (...) Fransa ve Avrupa'nın çeşitli yerlerinde yaşayan Türkler ve Müslümanlar Paris'teki yürüyüşe koşmuşlardır. Bu sessiz ama bu manalı yürüyüş nedense bazı Fransızların özellikle de Fransız TV'nunun başında bulunanların zihniyetini açıkça sergilemiştir ki, Avrupalı bizlere karşı bugün bile haçlı taassubuyla ve haçlı kiniyle bakmaktadır.²¹⁸

Türksesi gazetesi, Reşat Moralı ve Tecelli Arı'nın cenaze merasimleri üzerinden önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Gazeteye göre, Türkiye'nin yurtdışında görevli iki temsilcisinin başkent Ankara'da düzenlenen cenaze töreni ve bu törene katılan on binlerce Türk vatandaşı dünyaya bir mesaj vermiştir. Katliamlara ve eziyetlere maruz kalan hep Türk Milleti olmuş ancak dünyanın gözü önünde bu vahşetler yok sayılmıştır. Buna karşın sorumluluk ise Türk Milletine yüklenmiştir. Bu hususta Reşat Moralı ve Tecelli Arı cinayeti ile ilgili 13 Mart 1981 tarihli Türksesi gazetesinin Başyazısı içerdiği duygu yüklü ifadeler yanında ibret alınması gereken şu söylemlerde bulunmuştur:

Biz millet olarak vâkur bir milletiz. Bu vakar bir durmuş oturmuşluk, tarihin derinliklerinden gelmektedir. (...) Ne var ki (...) vâkarlı davranmanın da elbette bir sınırı vardır. (...) Ankara'da iki şehidimizi uğurlayan kalabalık binler on binler değildi, koca bir milleti. ...inanç ve güven bütünlüğü içinde sessiz fakat kararlı yürüyorlardı. ...bir millet ancak bu kadar üzgün bir yürek ve sıkılmış bir yumruk olabilir... İbret alma ve kendine gelme sırası artık başkalarınındır."²¹⁹

İleri gazetesi yazarlarından Mehmet Köse, 14 Mart tarihli "Ermeni Mezalimi ve Son Olay" başlıklı yazısında, Trabzon'un düşman işgalinden kurtuluşunun kutlandığı 24 Şubat'ta Ermeni mezalimini yaşayanların anılarına değinildiğini ve bu gerçeklikten hareketle Ermenilerin Türk temsilcilerini öldürmelerine şaşırmadığını ifade etmiştir. Ermenileri hakarete varan sertlikle eleştirmiştir: "(...) Ermeniler yedikleri çanağa sıçan küstahlardır."Fransa'nın kendisini hümanizmin ve demokrasinin beşiği saydığını, bütün dünyanın da Fransa'yı öyle gördüğünü söylemiştir. Gerçeğin ise farklı olduğunu belirtmiştir: "(...) aslında naylon olan büyük bir ulusun, Ermenileri böyle koruyucu tavırları üzüntü vericidir."²²⁰

²¹⁷"Ermeni Terörünün Sonu Gelmeyecek mi?", **İleri**, 10 Mart 1981, s. 1.

²¹⁸"Dünyanın Gözleri Önünde", **Türksesi**, 10 Mart 1981, s. 1.

²¹⁹"İhtişamlı Bir Tören", **Türksesi**, 11 Mart 1981, s.1.

²²⁰Mehmet Köse, "Ermeni Mezalimi ve Son Olay", **İleri**, 14 Mart 1981, s. 2.

2.1.7.Cavit Demir Suikast Girişimi

ASALA terör örgütünün başarısız diplomat suikastlarından Trabzon basınında ilk rastlanılan örnek, Türkiye'nin Danimarka–Kopenhag Büyükelçiliği Çalışma Müşaviri Cavit Demir'i hedef alan suikast girişimidir. Çalışma Müşaviri hiç beklemediği bir zamanda aldığı 6 kurşun yarasına rağmen hayatta kalmayı başarmıştır. İleri gazetesinin Anadolu Ajansı'ndan aktardığı bilgiye göre, dairesine çıkmak üzere asansöre yönelen çalışma müşaviri, binaya gizlenen ve sayıları belirlenemeyen ASALA militanları tarafından 6 el kurşuna maruz kalmış ve ağır yaralanmıştır. Aldığı ağır yaralara rağmen 3. kattaki dairesine çıkabilmiş ve orada yere yığılmıştır. Doktorlar: "... bağırsaklarındaki hasarlı bölümlerin ameliyatla alındığını... bağırsaktaki kanama sonucu böbreklerinde meydana gelen ödemlerin alındığını... akciğer ve böbrek fonksiyonları yerine gelmeye başladığından hayati tehlikesinin azaldığını ancak devam ettiğini..." söylemişlerdir.²²¹

Cavit Demir suikast girişiminin ardından, İleri gazetesi yazarlarından Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu köşesinde, Ermeni tedhişçiliğini kınamak için protesto yürüyüşleri yapıldığını belirterek bunun üzerine ASALA militanlarının Cavit Demir'e 6 kurşun sıkarak ortadan kaybolduklarını ifade etmiştir.²²² Protesto yürüyüşleri ile ilgili Trabzon basınında detaylı bilgiye ulaşılamamıştır.Cemal Rıza ayrıca, ASALA terör örgütünün sadece protesto yürüyüşleri ile durdurulamayacağına vurgu yaparak somut adımlar atılması gerektiğini belirtmiştir:

Ermeni komitecilerinin vahşet ve haydutluklarının tel'inkar protesto yürüyüşleri ile durdurulacağına inanmak çok güçtür. Meselenin bil'fiil umumi olarak ele alınmasını gerektiren noktaları elbette gözlerden kaçamaz. Yeryüzünde katili bulunamayan Ermenilere yarının dünyasının şimdiden sahibi olarak bakmak yanlış bir görüş değildir.²²³

Cemal Rıza, köşesinde Batı bloğunu bir nevi göreve davet etmekle birlikte, gereken ne ise yapılacağına olan inancını dile getirmiştir. Bu konuda Türkiye'ye yardımcı olmayan veyahut destek vermek istemeyen devletlerin (burada özellikle Fransa'ya vurgu var) Batı Bloğu'na dâhil görünse de komünizme çanak tuttuğunu iddia etmiştir. ABD Başkanı Ronald Reagon'ın Türkiye'ye her türlü askeri ve ekonomik yardımları artırmak gerekliliği sözleri hatırlatıldıktan sonra Batı Bloğuna olan güvenini vurgulamıştır: "Batı Bloğu'nun meseleyi müstacelen, hassasiyetle müzakeremasına

²²¹ "Ermeni Terörü Durmuyor", **İleri**, 1 Nisan 1981, s. 1.

²²² Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "Ermeni Haydutluğu", **İleri**, 7 Nisan 1981, s. 2.

²²³ Cemal RızaOsmanpaşaoğlu, "Ermeni Haydutluğu", **İleri**, 7 Nisan 1981, s. 2.

getireceklerinden şüphe edilmemelidir.²²⁴ Yazar, bu sözlerini özellikle: "...Fransa'nın Alman çizmesi yemiş beynine bir ihtar..." olduğunu söyleyerek yazısını sonlandırmıştır.²²⁵

Cavit Demir suikast girişiminin ardından "Yeter be" diyerek tepkisini ortaya koyan Türksesi gazetesi, Türkiye'nin dış temsilcilerine karşı girişilen suikast eylemlerinin ısrarla Ermeni örgütleri tarafından gerçekleştirildiğinin söylenmesini, Türkiye'nin bir misilleme yapmasının istenmesi olarak yorumlamıştır. Eylemlerin gerçekleştirildiği ülkelerin bu saldırıları önleyemiyorlarsa Türk Devleti'nin önlemeye muktedirolduğunu savunmuştur. Yazıda, yabancı ülkelerdeki Türk temsilcilerinin Türkiye'den gönderilen güvenlik görevlilerince korunması önerisinde bulunulmuştur.²²⁶

2.1.8.Mehmet Yergüz Suikastı

Türkiye'nin Cenevre Başkonsolosluğu sözleşmeli sekreteri Mehmet Yergüz, 9 Haziran 1981 tarihinde uğradığı silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir. 11 Haziran 1981 tarihli İleri gazetesinin haberine göre Türkiye'nin Cenevre Başkonsolosluğu sözleşmeli sekreteri Mehmet Yergüz, 9 Haziran 1981 tarihinde, konsolosluk binasının 200 metre ilerisinde silahlı saldırıya uğramış ve hayatını kaybetmiştir. Mehmet Yergüz'ü şehit eden Ermeni zanlı John Krikoryan, olaydan kısa süre sonra yakalanmıştır.²²⁷

Trabzon basınından aynı tarihli Türksesi gazetesi gelişmeyi kamuoyuna aktarmıştır. Mehmet Yergüz'ün, Ermeni olduğu iddia edilen ve uyuğu tam olarak belirlenemeyen bir şahıs tarafından şehit edildiği belirtilmiştir. Mehmet Yergüz suikastinin sadece Trabzon'da değil, tüm Türkiye'de geniş üzüntü yarattığı ifade edilmiştir. Cenevre konsolosluğu sözleşmeli sekreteri henüz 39 yaşındaki Mehmet Yergüz'ün geride dul bir eş ve iki öksüz bıraktığı belirtilmiştir. Yıllardır devam eden suikastlere karşı devletlerin tedbir almamaları ve ülkelerindeki Türk temsilcilerini yeterince koruyamamaları eleştirilmiştir: "Türk dostu olduğunu söyleyenlerin Türk diplomatlarına karşı girişilmesi her an mümkün olan saldırılara karşı tedbir almamaları manidar karşılanmaktadır."²²⁸

²²⁴ABD Başkanı Ronald Reagan, 30 Mart 1981 yılında silahlı saldırıya uğramış ve yaralanmıştır. Bu olaydan sadece günler sonra Türkiye'nin Kopenhag Büyükelçiliği Çalışma Müşaviri Cavit Demir silahlı saldırıya uğrayarak ağır yaralanmıştır. Osmanpaşaoğlu'nun köşesinde bahsettiği durum budur. Ronald Reagan hastaneden taburcu olmadan gazetecilere verdiği demeçte Türkiye'ye her türlü ekonomik yardımın yapılması gerektiğine vurgu yapmıştır. "Reagan: Türkiye'nin sağlıklı ekonomiye kavuşması için çaba göstereceğiz" **Milliyet**, 4 Nisan 1981, s. 1.

²²⁵ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "Ermeni Haydutluğu", **İleri**, 7 Nisan 1981, s. 2.

²²⁶"Yeter be", **Türksesi**, 4 Nisan 1981, s. 1.

²²⁷ "Ermenilerin Bir Cinayeti Daha...", **İleri**, 11 Haziran 1981, s. 1.

²²⁸"Dış Temsilcimiz Mehmet Yergüz Ermeni Terörist Tarafından Şehit Edildi", **Türksesi**, 11 Haziran 1981, s. 1.

2.1.9.Kemal Arıkan Suikastı

Türkiye'nin Los Angeles Başkonsolosu Kemal Arıkan 28 Ocak 1982 tarihinde ASALA örgüt üyelerince şehit edildi. Los Angeles Başkonsolosu Kemal Arıkan suikastı ile ilgili Trabzon basınında beş adet köşe yazısı tespit edilmiştir.

Türkiye'nin Los Angeles Başkonsolosu Kemal Arıkan'ın 28 Ocak 1982'de ASALA örgüt üyesi militanlar tarafından şehit edilmesinin ardından İleri gazetesinde yayınlanan bir yazıda 1915 olaylarına değinilmiştir. Ayrıca Ermeniler ve ardındaki güçlerin amaçlarının savaş çıkarmak olduğu ifade edilerek, böyle bir durumda kaybeden tarafın onlar olacağı belirtilmiş ve şunlar ifade edilmiştir:

“Dünyanın hiçbir yerinde hiçbir topluluk 1915 yılında olduğu söylenen bir olayın kinini öfkesini böylesine taşımaz, taşıyamaz. (...) Onların istediği Türk Milletine karşı bir savaşa sürüklemektir. Bundan kimler yararlanacaktır bilinmez ama Allah saklasın böyle bir durumdan zarar görecektir olanlar bu cinayetleri işleyenlerin mensup olduğu topluluktur.”²²⁹

Yazının sonunda dile getirilen soru Trabzon kamuoyunun ASALA terör örgütü algısını ortaya koymak açısından önemlidir. Sorulan soru şudur:“Kemal Arıkan Ermenilerin son kurbanı oldu. (...) acaba gerçekten son kurban olacak mı? (...)”²³⁰

Levent Cemal “Yankılar” isimli köşesinde Başkonsolos Kemal Arıkan'ın yıllardan beri devam eden tedhişçilik faaliyetlerine, işini bir saniye bile bekletmeden mükemmel şekilde yaparak cevap verdiğini ifade etmiştir. Bu saldırılardan birine kurban gitme ihtimaline karşı işini asla ikinci plana atmamış ve bütün tehdit ve bombalı saldırılara rağmen geri adım atmamıştır. Cemal, onun korkusuzca işini yapmasını şöyle belirtmiştir: “Yaklaşık bir yıldan beri Ermeni teröristlerin arkasında her an pusuda olduğunu bildiği halde sarsılmaz iradesi ve korkusuz kişiliğiyle birkaç kez bombalanan ve kurşunlanan konsolosluk binasında çalışmalarını sürdürmüştür.” Yazar ayrıca, ASALA militanlarının eylem ya da saldırılardan sonra haber ajanslarını arayarak saldırıları üstlenmesini ise “sahnelenen kıyım programı” olarak nitelendirmiştir.²³¹

Türkiye'nin dış temsilciliklerine yapılan saldırı sonrası elçilikte çalışan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir Ermeni'nin ifadelerini, Levent Cemal köşesine taşımıştır. Onun ifadeleri nezdinde Türkiye'deki Ermeni vatandaşlarının memnuniyetlerini aktarmıştır. Cemal'in yazdığına göre ismini vermediği bir Ermeni vatandaşı şunları belirtmiştir:

²²⁹“Ne Bu Kin Ne Bu Vahşet”, **İleri**, 1 Şubat 1982, s.1

²³⁰“Ne Bu Kin Ne Bu Vahşet”, **İleri**, 1 Şubat 1982, s.1

²³¹Levent Cemal, “Katliamlara Bir Yenisi Daha Eklendi”, **İleri**, 2 Şubat 1982, s.3.

Bir takımlarının yeniden duyurmak belki de ibret almaları için yeniden yinelemekte yarar vardır. Ben bundan bir süre önce Türkiye’de askerlik görevimi yedek subay olarak yaptım. Birliğimde bana yapılan muameleyi gösterilen yakın ilgiye ben kendi soydaşlarımın arasında bile görmedim. Biz Türkiyeli Ermeniler durumumuzdan memnunuz. Ve zannediyorum ki, Türkiye kadar hiçbir ülkede Ermeniler rahat değildir.²³²

Levent Cemal, ayrıca köşesinde Kemal Arıkan suikastı ile ilgili televizyonda bir yayına katılan Arıkan’ın erkek kardeşinin sözlerini eklemiştir: “Bir şey yaptıklarını sanan bu gözü dönmüş katiller böylelikle öç aldıklarını sanıyorlarsa yanılıyorlar. Onlar öldüler ama onların arkasında koskoca Türk Milleti vardır. Bunu unutuyorlar.”²³³

Başkonsolos Kemal Arıkan’ın şehit edilmesi tüm Türkiye’de olduğu gibi Trabzon’da da büyük yankı uyandırmıştır. Bunun sebeplerinden en önemlisi 1973 yılından itibaren Ermeni cinayetlerinin bir türlü engellenememesidir. 30 Ocak 1982 tarihli Türksesi gazetesi başta Kemal Arıkan olmak üzere Türk diplomatlarına karşı yapılan saldırıların Trabzonlular üzerindeki etkilerini şöyle ortaya koymuştur:

(...) nereye gitmişsek milleti haklı bir tepki içerisinde gördük. Hemen herkes bu kaçınıcı şehit deyip birbirlerinin yüzüne bakıyordu. Şuanda devlet başkanımızdanhariciye bakanımıza ve Trabzon sokaklarındaki vatandaşlarımıza kadar herkes milli bir yeis içindedir.” Bundan sonra ise Türk Devleti ve Milleti’nin asla galeyana gelmeden bu cinayetlere dur deme kudretinde olduğu ifade olunmaktadır. Ayrıca failerin yakalanıp o ülkelerde yargılanmasının da yeterli olmadığı ifade olunmaktadır. Yapılması gereken “(...) katilleri Türkiye’de yargılamak (...) dünyaya teşhir etmektir(...) şu İsrail uygulamalarından ders almak gerekmektedir.”²³⁴

Türkiye’nin Los Angeles Başkonsolosu Kemal Arıkan suikastı ile ilgili Trabzon basınında hakarete varan söylemler kullanılmıştır. G. Kaptan, “Bir Ermeni Kahpeliği Daha” başlıklı yazısında: “kahpe döller”, “bu kaçınıcı Ermeni kahpeliği böyle”, “inan olsun sayılarını biz bile unutacağız” gibi ifadelere yer vermiştir. Yazar, Türk Devleti’nin artık gerçekten somut adımlar atması gerektiğine vurgu yapmıştır: “(...) Türk Devleti kesin tavır almak ve bu kesin tavrı da ortaya koymak zorundadır. Bu kahpe döllerini Türk devletinin ve Türk milletinin itibarı ile böylesine sorumsuzca oynamanın ne demek olduğunu anlamalıdır.” Yazıda Ermeni saldırılarına karşı misilleme yapılması çağrısı da yapmıştır: “(...) kahpe saldırılar misilleme göremezse ve caydırıcı önlemlerle karşılık görmezse bu insanlık dışı cinayetler hep böyle sürüp gidecektir.”²³⁵

Kemal Arıkan suikastı faili diğer ülkelerdekilerin aksine kısa bir süre sonra yakalanmıştır. Bu durum ile ilgili Trabzon basınında imzasız bir başyazı kaleme alınmıştır. İleri gazetesinde çıkan bir başyazıda Kemal Arıkan’ın katili 19 yaşında bir Ermeni olan Hırayar Sasunyan’ın yakalanmasını ABD Başkanı ve Dışişleri Bakanı Haig’in kesin emirlerine bağlamıştır: “(...) başta Amerika

²³²Levent Cemal, “Katliamlara Bir Yenisi Daha Eklendi”, **İleri**, 2 Şubat 1982, s.3.

²³³Levent Cemal, “Katliamlara Bir Yenisi Daha Eklendi”, **İleri**, 2 Şubat 1982, s.3.

²³⁴“Yeter be”, **Türksesi**, 30 Ocak 1982, s.1.

²³⁵G. Kaptan, “Bir Ermeni Kahpeliği Daha”, **Türksesi**, 30 Ocak 1982, s. 3.

Cumhurbaşkanı Ronal Reagan ve Dışişleri Bakanı Haig olmak üzere kesin bir tavır takınarak katilin yakalanmasını sağlamışlardır.” Başyazıda, Fransa’nın ASALA terör örgütünün saldırılarına karşı pasif kalması ABD’nin tutumu ile karşılaştırılmıştır. Fransa’da yargılanan Ermeni katillerin 2 yıl ceza ile kurtuldukları hatırlatılmıştır. ABD’nin bu dostça yaklaşımı duygusal ifadelerin yanında real politika açısından da değerlendirilmiştir: “Amerika’da Rum lobisi kadar Ermeni lobisinin kuvvetli olduğu söylenemez. Türkiye’nin dünya barışı, özellikle ortadoğu’daki [Ortadoğu’daki] durumunu çok iyi bilen Amerika yöneticileri Başkonsolosumuz Kemal Arıkan’ın katilini hak ettiği cezaya çarptıracaklardır.”²³⁶

2.1.10. Orhan Gündüz Suikastı

Türkiye’nin ABD Boston bölgesi Fahri Konsolos’u Orhan Gündüz, Boston–Sommerville’de tenha bir sokakta aracının içerisinde direksiyon başında 4 Mayıs 1982 tarihinde ölü bulunmuştur.²³⁷ Boston Bölgesi Fahri Konsolosu Orhan Gündüz’ün ölümü ile ilgili Trabzon basınında iki adet haber ve bir adet köşe yazısı tespit edilmiştir.

6 Mayıs 1982 tarihli İleri gazetesinde “Bir Türk Diplomatı Daha Öldürüldü” başlığı ile çıkan habere göre, görgü tanıkları spor kıyafetleri giyen bir adamın, Fahri Konsolos Gündüz’ün kullandığı Ford marka otomobile ateş açtıktan sonra kaçıp kaybolduğunu belirtmiştir. Olay yerinde 38 kalibrelik bir tabanca ve 9 milimetrelik otomatik tabanca bulunmuştur.²³⁸ Fahri Konsolos Orhan Gündüz suikastı 1982 yılı itibarıyla ABD’de işlenen ikinci Türk suikastı ve 1973 yılından itibaren ise dördüncü diplomat suikastıdır.²³⁹

Aynı tarihte Türksesi gazetesinde çıkan bir başka haberde Konsolos Orhan Gündüz’ün iki ay önce Cambridge’deki bürosunda uğradığı saldırıdan yara almadan kurtulduğu hatırlatılmıştır. Bürosuna yerleştirilen bombanın Gündüz’ün bürodan ayrılmasından hemen sonra patladığı bilgisi verilmiştir. Haberde Amerika’da işlenen dördüncü suikast olmasına vurgu yapılarak, 8 Nisan 1982’de, Kanada–Ottawa Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri Kani Güngör’ün silahlı saldırıya uğrayarak yaralanması da İleri gazetesinde olduğu gibi Orhan Gündüz’ün suikast haberinin içerisinde yer almıştır.²⁴⁰

²³⁶“Amerikan Polisi”, **İleri**, 4 Şubat 1982, s. 1.

²³⁷ “Bir Türk Diplomatı Daha Öldürüldü”, **İleri**, 6 Mayıs 1982, s.1. Aynı haber başlığı altında Kanada – Ottawa Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri Kani Güngör’ün silahlı saldırıya uğrayarak yaralanması da yer almaktadır.

²³⁸“Bir Türk Diplomatı Daha Öldürüldü”, **İleri**, 6 Mayıs 1982, s.1.

²³⁹ 27 Ocak 1973 Los Angeles Başkonsolosu Mehmet Baydar ve yardımcısı Bahadır Demir, 28 Ocak 1982 Los Angeles Başkonsolosu Kemal Arıkan, 4 Mayıs 1982 Orhan Gündüz.

²⁴⁰ “Bir Konsolosumuzu Daha Katlettiler”, **Türksesi**, 6 Mayıs 1982, s. 1.

İleri gazetesinde isimsiz kaleme alınan “Ermeni Cinayetleri” başlıklı bir başyazıda, Orhan Gündüz suikastının, Ermenilerin cinayetleri sürdüreceğinin yeni bir delili olduğu ifade edilmiştir. Bu cinayetlerin ardında çok büyük amaçların olduğu, bunların salt bir suikastten daha fazlasını kapsadığı ve Türkiye’nin zor durumda bırakıldığı belirtilmiştir. Ermenilerin Türkiye’den toprak koparma amacıyla oldukları savunulmuş, onların bu hedeflerine karşı şu ifadelerle yer verilmiştir:“(…) bugün sınırları Atatürk tarafından çizilmiş Türkiye’nin, değil Ermenilere dünyanın en güçlü ve en kuvvetli devletine bile bir karış toprağını vermesi mümkün değildir. Bu böylece biliniyor da bu cinayetleri yapanlar ne umuyorlar.” Yazıda, ABD Başkanının Türkiye’nin yanında olduğunu ifade eden açıklamalarının ise ne kadar işe yarayacağı konusu eleştirilmiştir. Bu ifadelerin yerine ulaşip ulaşmadığının zaman içinde görüleceği ifade edilmiştir.²⁴¹

2.1.11. Erkut Akbay Suikasti

Türkiye’nin Lizbon Büyükelçiliği İdari Ateşesi Erkut Akbay, 7 Haziran 1982 günü silahlı saldırı sonucu öldürülmüştür. Eşi Nadide Akbay ise ağır şekilde yaralanmıştır.²⁴² Lizbon Büyükelçiliği İdari Ateşesi Erkut Akbay suikastı ile ilgili Trabzon basınında iki tane köşe yazısına ulaşılabilmiştir.

İleri gazetesinin *Yeter Artık* başlıklı köşe yazısının giriş cümleleri Ermeni cinayetlerine karşı Trabzon halkı özelinde Türk milletinin ruh dünyasını yansıtmaktadır. Sabır vurgusunun yapıldığı ifadelerde tehdit algısı da göze çarpmaktadır.²⁴³

Yazıda belirtildiğine göre, 7 gün önce 30 Mayıs’ta başkent Ankara’da Ermeni cinayetlerini kınayan eylemler yapılmıştır. Bu eylemlerin hemen ardından gelen Akbay suikasti artık Türk insanının sabrını ciddi şekilde zorlamıştır. Başbakan Bülent Ulusu’nun İdari Ateşe Erkut Akbay’ın öldürülmesi ve eşinin de ağır şekilde yaralanması olayı ile ilgili sarfettiği “insanlık âlemi için yüz karası” ifadesi de yazıda yer almıştır.²⁴⁴

M. Yetkin Baran’ın “Ermeni Cinayetlerinin Düşündürdükleri” başlıklı bir köşe yazısında, Akbay suikastının Ankara’daki eylemlere misilleme mi olduğu sorulmuştur:“(…) Ermeni saldırısına uğrayarak hayatlarını kaybeden diplomatlarımız için Ankara’da bir anma töreni yapılmıştı. Ermeni caniler sanki bu törene karşı misilleme olarak genç diplomatımızı öldürüp eşini de ağır şekilde yaraladılar.” Yazıda, bir İsrail diplomatının yaralanması gerekçesiyle Lübnan’da çok sayıda müslümanı öldüren İsrail örnek verilmiştir. “Arap soykırımını” yapmak isteyen İsrail’in bu

²⁴¹“Ermeni Cinayetleri”, *İleri*, 7 Mayıs 1982, s. 1.

²⁴² “Yeter Artık”, *İleri*, 9 Haziran 1982, s. 1.

²⁴³Evet, yeter artık! İnsanlarda sabır diye bir şey vardır. Yeter Artık!... Allah aşkına diyoruz ki yeter artık!... Türk Milleti’nin sabrını taşımayın... Yeter Artık”, *İleri*, 9 Haziran 1982, s. 1.

²⁴⁴“Yeter Artık”, *İleri*, 9 Haziran 1982, s. 1.

hareketinin asla tasvip edilemeyeceğinin altı çizilen yazıda, yaklaşık 10 yıldır devam eden Ermeni cinayetleri içinde artık somut adımlar atılması gerektiği belirtilmiştir:

Türkiye'nin durumu İsrail ile aynı değildir. (...)Türk ulusu hiçbir ülkenin bağımsızlığında gözü olmadığı gibi, tüm ulusların toprak bütünlüğüne saygılıdır. (...) ASALA denilen dünyanın dört bir yanına kolbudak [kol budak] salan gizli örgütün amacı ortadadır. (...) Türk ulusunu galeyana getirip kaos ortamı yaratmak. (...) Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde bir Ermeni devleti kurmak.²⁴⁵

2.1.12. Atilla Altıkat Suikastı

Türkiye'nin Ottawa Askeri Ateşesi Kurmay Albay Atilla Altıkat,28 Ağustos 1982 tarihinde ASALA terör örgütü üyeleri tarafından öldürülmüştür. Askeri Ataşe Kurmay Albay Atilla Altıkat suikastı Türkiye'de geniş yankı uyandırmış ve nefretle karşılanmıştır. Bir anlamda Ataşe Atilla Altıkat'ın şehit edilmesi ASALA'nın ne kadar ileri gidebileceklerini göstermiştir, zira ilk defa bir asker kökenli diplomata saldırı gerçekleştiren ASALA terör örgütü, Türkiye'nin imajını sarsmıştır.

Yüksek rütbeli ve değerli bir asker diplomat olan Atilla Altıkat'ın öldürülmesi Trabzon'da İleri gazetesinde tepkiyle karşılanmıştır. Konu ile ilgili iki köşe yazısı yayımlanmıştır. İleri gazetesinin birinci sayfadan verdiği "Lanet Olsun" başlıklı yazıda Türk Milletinin sabrının kalmadığı ve ASALA'ya gereken cevabın "bir başka cinayet daha işlenmeden" verilmesi gerektiği ifade edilmiştir: "Milletimiz artık kan ağlamaktadır. Bu katillere bu vahşiden de öte katillere gereken ders artık zamanı geçmeden, bir başka cinayet işlenmeden verilmelidir."²⁴⁶Türk Devleti'ne olan güven ve inancın belirtildiği yazıda, somut adımların atılması gerektiği ifade edilmiştir: "Tek tesellimiz devletimizi yönetenlere duyduğumuz güven (...) Lanet Olsun! Artık icraat zamanıdır!"²⁴⁷Özellikle 1981 yılı itibariyle köşe yazılarında tekrara düşüldüğü görülmektedir. Kin ve nefret kusmak bunun yanında devlete olan güven ve inanç ortak bakış açılarının ürünü olarak dikkati çekmektedir..

İleri gazetesinin aktardığına göre, Atilla Altıkat'ın kayınpederi ve kayınvalidesi, Anadolu Ajansı Muhabirine bir röportaj vermiştir. Altıkat'ın kayınpederi Mehmet ve kayınvalidesi Hatice Ilgın suikaste hala inanmadıklarını ve tek damatlarını kaybetmenin büyük acısını yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca damatlarının şehit olmadan önce kendilerine takip edildiğini söylediğini ileri sürmüşlerdir. Mehmet Ilgın bütün dünya devletlerini teröre karşı birleşmeye davet etmiştir.²⁴⁸

²⁴⁵ M. Yetkin Baran, "Ermeni Cinayetlerinin Düşündürdükleri", *İleri*, 11 Haziran 1982, s. 2.

²⁴⁶ "Lanet Olsun", *İleri*, 30 Ağustos 1982, s.1.

²⁴⁷ "Lanet Olsun", *İleri*, 30 Ağustos 1982, s.1.

²⁴⁸ Atilla Altıkat'ın kayınpederi Mehmet Ilgın'ın ifadeleri şöyledir: "Geçen hafta telefonla aramıştı. Bir süre görüştük çok iyi olduklarını söylemişti. Kendisi takip edildiğini söylemişti ancak bizler bu canilerin silahlarını bir askere doğrultacaklarını ummuyorduk. Takdir-i ilahi, bu terörün önüne geçilsin. Devletleri yönetenler dünyayı yönetenler bir araya gelsinler ve otursunlar bu teröre çare bulsunlar." Kayınvalidesi Hatice Ilgın ise şunları dile getirmiştir: "İlk ve son damadımdı, tek damadımdı. Yazısı böyleymiş, bize takip edildiğini söylerdi, böyle bir saldırının olabileceğini imâ

2.1.13.Bora Suelkan Suikastı

Türkiye'nin Bulgaristan-Burgaz Başkonsolosluğu İdari Ataşesi Bora Suelkan, 9 Eylül 1982 tarihinde bir silahlı saldırıya uğrayarak katledilmiştir. 28 Ağustos 1982'de, Türkiye'nin Ottawa Askeri Ataşesi Kurmay Albay Atilla Altıkat suikastından yaklaşık bir hafta sonra gerçekleştirilen İdari Ataşe Bora Suelkan cinayeti Trabzon yerel basınında nefretle karşılanmıştır. Yine nadide ve başarılı bir diplomatını kaybeden Türk Milleti ve Türk Devleti bütün bunlara son vermenin çarelerini aramıştır.

Türkiye'nin Burgaz Başkonsolosluğu İdari Ataşesi Bora Suelkan cinayeti ile ilgili Trabzon yerel basınında İleri ve Türksesi gazetelerinde birer köşe yazısı yayımlanmıştır. İleri gazetesi yazarı U. Yenidoğan, Devlet Başkanı Kenan Evren'in Afyon konuşmasında diplomat suikastları ile ilgili dile getirdiklerini "Günün Meselesi" isimli köşesine taşımıştır. Afyon konuşmasında Kenan Evren'in ASALA terör örgütünün ardındaki güçlere ve eylemleri icra eden katillere Türk Devleti'nin Kıbrıs'ta ve 12 Eylül'de verdiği tepkiyi hatırlatmıştır: "Türk Milleti'nin sabrı taşarsa 11 yıl sonra Kıbrıs'ta ne yaptığını, taşarsa 12 Eylül'e kadar niçin beklediği unutulmasın ve bizim sabrımızı taşırmassınlar." Yenidoğan, dökülen kanların hesabını sorulacağını sert bir şekilde ifade etmiştir. Devlete olan inancın vurgulanmak istendiği yazıda biran önce harekete geçilmesi arzulanmıştır.²⁴⁹

Türksesi gazetesindeki başyazıda ilginç bir konuya dikkat çekilmiştir. Bora Suelkan suikastı (9 Eylül 1982), 12 Eylül Askeri Darbesi'nin yıl dönümüne yakın bir tarihte yapılmıştır. 12 Eylül Askeri Darbesi'nin yıl dönümü yaklaşırken gerçekleştirilen İdari Ataşe Bora Suelkan suikastı Trabzon basınında Türkiye'ye verilmek istenen bir mesaj olarak algılanmıştır. Yazıda, bir yıl önce 12 Eylül'de Türkiye'nin içerideki hainlere dur dediğini ve bunu başardığını gören dış mihrakların Ermeniler aracılığı ile Türkiye'yi dize getirmek istediği belirtilmiştir. 12 Eylül askeri darbesi üzerinden terör mihraklarına çağrıda bulunulmuştur. Türk Devleti'nin kendi içerisindeki problemleri çözdüğünün ifade edildiği yazıda bir gün sıranın onlara geleceği belirtilmiştir. Türksesi gazetesi bu konu ile ilgili şunları ifade etmiştir: "Yurt içindeki maskeler düşürülmüş, (...) 12 Eylül'de Türk askeri Türkiye'nin bölünmez bütünlüğünü bir kez daha ispatlamıştır. Ermeni katliamlarının Türk diplomatlarını hedef alması bu alçak insanlara ne kazandıracaktır?"²⁵⁰

ediyordu. Şehit oldu ne yapalım elimizden ancak ağlamak gelir. 13 kurşun sıkılmışlar, şok geçirmemek mümkün mü?, Devletleri Yönetenler Teröre Çare Bulsunlar", **İleri**, 1 Eylül 1982, s. 2.

²⁴⁹-"KAN GÖLÜ DERYA OLMAK ÜZEREDİR, DİKKAT BİLİYORUZ DÖKTÜKLERİ KANDA BOĞULACAKLAR SÜERKAN'IN KANI KURUMADAN ACIMIZ ÇOK AMA ÇOK BÜYÜK., BAŞIMIZ SAĞOLSUN" Köşe yazısında büyük harfler kullanıldığı için aynı şekilde aktarmayı uygun bulduk. U. Yenidoğan, "Günün Meselesi", **İleri**, 11 Eylül 1982, s. 2.

²⁵⁰ "Kahrolsun Alçaklar", **Türksesi**, 11 Eylül 1982, s.1.

2.1.14.Dursun Aksoy Suikastı

Türkiye'nin Belçika Brüksel Büyükelçiliği İdari Ateşesi Dursun Aksoy, 14 Temmuz 1983 tarihinde evinden işine giderken silahlı saldırı sonucu şehit edilmiştir. Konu, Trabzon yerel basınında geniş yer bulmuştur. 18 Temmuz 1983 tarihli İleri gazetesine göre, ABD Dış İşleri Bakanlığı Sözcüsü John Hughes Türkiye'nin Brüksel Büyükelçiliği İdari Ateşesi Dursun Aksoy'un vefatı ile ilgili üzüntülerini dile getirmiştir. Bu tür eylemleri kınamıştır. Tüm ülkeleri böyle saldırılara karşı sert önlemler almaya çağırmıştır.²⁵¹

ABD gazetelerinden Christian Science Monitor'un Ermeni terörü konusunda yayınladığı yazıya yer verilen aynı haberde, İsrail'in Lübnan istilası üzerine Beyrut'tan uzaklaşan solcu Ermenilerin Suriye'ye sığındıkları ve Türk diplomatlarına saldıranların bir kısmının Yunanistan'da yerleşik bulunan Ermeniler olduğu hatırlatılmıştır. Sovyet Rusya'nın, Ermenileri Türklere karşı kullandıkları ifade edildikten sonra Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nden yapılan radyo yayınlarında Türk toprakları üzerinde bağımsız bir Ermeni devleti kurulması çağrısında bulunduğu ifade edilmiştir. Ankara'daki Sovyet Büyükelçiliği de Ermeni davasını anlatan Ermenistan başlık bir kitap yayınlamıştır.²⁵²

Christian Science Monitor gazetesi daha sonra ASALA terör örgütünün nerelerde üstlendiğini ve özellikle İsrail'in Lübnan'ı işgalinden sonra nasıl bir strateji izlediğini açıklamıştır. Beyrut'un İsrail tarafından işgalinden sonra bu bölgedeki Ermenilerin Yunanistan, Kıbrıs'ın Rum kesimi ve Fransa'ya gittiklerini belirtmiştir. Birçok uzmanın bu teoriye katıldığını belirttiği yazıda "sağcı Ermeni grupları" ifadesi kullanılmıştır.²⁵³

Christian Science Monitor gazetesi, Yunanistan'daki sosyalist hükümetin terörizmi bir yandan kınarken buna karşılık Ermeni terör örgütleri konusunda aldırma bir tutum içinde olduğunu belirtmiştir. Papandreu'nun yardımcılarında birinin bir Ermeni toplantısındaki konuşmasını aynen aktarmıştır. Bu kişi, Ermenilerin Türkiye toprakları üzerinde bir devlet kurmasının her zaman arkasında olduğunu belirterek Türkiye'yi tehdit etmiştir. Türkiye toprakları üzerinde kurulacak bir Ermenistan'ın, Türkiye'nin parçalanması anlamına geleceğini ifade etmiştir.²⁵⁴

ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü John Hughs, Dursun Aksoy suikastından ötürü duyduğu üzüntüyü dile getirerek bütün dünya devletlerini terörizme karşı birlik olmaya çağırmıştır. John

²⁵¹ "Ermeni Terörünü Bir Kez Daha Nefretle Kınıyoruz", **İleri**, 18 Temmuz 1983, s.4.

²⁵² "Ermeni Terörünü Bir Kez Daha Nefretle Kınıyoruz", **İleri**, 18 Temmuz 1983, s.4.

²⁵³ "Ermeni Terörünü Bir Kez Daha Nefretle Kınıyoruz", **İleri**, 18 Temmuz 1983, s.4.

²⁵⁴ "Ermeni Terörünü Bir Kez Daha Nefretle Kınıyoruz", **İleri**, 18 Temmuz 1983, s.4.

Hughs, suikastın Türk diplomatlarına karşı uzun süredir girişilen saldırılardan biri olduğunu hatırlatarak: “(...) Birleşik Amerika bu kötü ve duygusuz eylemleri şiddetle kınamaktadır. Tüm ülkeleri bu tür terör saldırılarına karşı sert önlemler almaya çağırıyoruz.”²⁵⁵ İfadelerine yer vermiştir.

Levent Cemal, 18 Temmuz 1983 tarihli İleri gazetesinde “Bir Şehit Daha” başlıklı köşe yazısında, Türkiye’nin dış temsilcilerine saldırıların amacının sözde Ermeni soykırımının intikamının alınması olduğu belirtilmiştir. Yazıya göre uydurma belgelere dayandırılan sözde soykırım hadisesi asla ispatlanamamıştır. Şehit Dursun Aksoy ile ilgili şunlar ifade edilmiştir:

“1945 Isparta doğumlu, 1976’da Bakanlığımıza girmiş 1979’dan beri Türkiye’nin Belçika Büyükelçiliğinde görevli değerli şehidimiz Dursun Aksoy, sen mertebelerin en yücesi olan şehitlik mertebesine yükseldin ne mutlu sana. Şanlı Türk ulusu seni bağrında yaşatacak ve unutmayacaktır. Nur içinde yat.”²⁵⁶

Özden Alpdağ, Dursun Aksoy suikastı ile ilgili Türk düşmanlığı vurgusu yapmıştır. Ona göre Dursun Aksoy’un hedef seçilmesinin yegâne sebebi Türk olmasıdır. Özden Alpdağ ayrıca hakaret içeren ifadeler kullanarak şunları belirtmiştir: “Dursun Aksoy’un tek günahı bu Ermeni köpeklere göre sadece Türk olmasıdır.”²⁵⁷

2.2.Havalimanı, Büyükelçilik Saldırıları ve Bombalama Eylemleri

2.2.1.Esenboğa Havalimanı Saldırısı

ASALA terör örgütü, 7 Ağustos 1982’de Esenboğa Havalimanına saldırmıştır. Saldırı sonucu 9 kişi hayatını kaybetmiş ve 72 kişi yaralanmıştır. Saldırı ASALA’nın Türkiye’de gerçekleştirdiği ilk eylem olması bakımından önemlidir. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden yaklaşık iki yıl sonra gerçekleştirilen bu saldırı, ASALA terör örgütüne karşı artık gerçekçi, somut ve caydırıcı önlemler alınmasını beraberinde getirmiştir.

Esenboğa saldırısı Trabzon basınında nefretle ve büyük üzüntüyle karşılanmıştır. Haber ve köşe yazısı başlıklarından bazıları şöyledir: “Çılgınlar Çıldırdı, Kahpece Katliam, İsyandan Öte, Yine Ermeni Vahşeti, Şu Güzel Dünyayı Yaşanmaz Hale Getirenler”²⁵⁸

Trabzon basınındaki haber ve köşe yazılarındaki ortak söylem, Türkiye’nin ve Türk Milleti’nin asla galeyana gelmeyeceği ancak bu “kahpe” saldırılara en sert yanıtın verileceğine olan

²⁵⁵“Ermeni Terörünü Bir Kez Daha Nefretle Kınıyoruz”, **İleri**,18 Temmuz 1983, s.4.

²⁵⁶ Levent Cemal, “Bir Şehit Daha”, **İleri**, 18 Temmuz 1983, s.3

²⁵⁷Özden Alpdağ, “Terörle Yanlış Mücadele”, **İleri**, 23 Temmuz 1983, s. 3.

²⁵⁸ “Çılgınlar Çıldırdı”, **Türksesi**, 10 Ağustos 1982; Refik Karaağaçlı, “Kahpece Katliam”, **Türksesi**,11 Ağustos 1982; Ziyad Nemli, “İsyandan Öte”, **Türksesi**, 11 Ağustos 1982; Hüseyin Albayrak, “Yine Ermeni Vahşeti”, **Türksesi**,13 Ağustos 1982; M. Yetkin Baran, “Şu Güzel Dünyayı Yaşanmaz Hale Getirenler”, **İleri**, 11 Ağustos 1982, s. 2.

inançtır. 10 Ağustos 1982 tarihli TürkSesi gazetesinde “Çılgınlar Çıldırıldı” başlıklı haberde, 1982 yılından önce gerçekleştirilen eylemler hatırlatılarak Esenboğa saldırısına olan nefret bilenmiştir: “Ermenilerin giriştikleri bu cani hareketler durmak bilmeyen hale geldi. Çeşitli zamanlarda yurttaşlarımız öldürüldü. Günahsız insanların hayatlarına son verildi...”²⁵⁹

11 Ağustos 1982 tarihli Türksesi’nde Refik Karaağaçlı “Kahpece Katliam” başlıklı köşe yazısında Esenboğa saldırısını da öncekiler gibi görmezlikten gelen ülkeleri eleştirmiştir. Yazıda, eylemleri pratiğe döken Ermeniler olsa da, bunu arkalarındaki gücün etkisiyle yaptıkları vurgulanmıştır. Bazı devletlerin ASALA’ya destek oldukları kuşkusuz ifade edilmiştir: “Ermenilerin işleri kendi değil, başkalarının elindedir. İnsan haklarının söz konusu edildiği dünyamızda işte bazı devletlerin sessiz kalmaları daha büyük anlam taşıyor ve kuşku yaratıyor.”²⁶⁰

Refik Karaağaçlı, insan haklarına değindiği yazısında ASALA terör örgütünün saldırılarına ses çıkarmayan, birlik beraberlik mesajları vermeyen, hatta ASALA militanlarını himaye eden sözde medeniyetin beşiği devletlere sert bir şekilde karşı çıkmıştır: “Dünyada barış isteyen ülkelerin bu tür anarşi, terör ve acımasız cinayetler karşısında sessiz sedasız oturması, bu hareketleri haklı gibi gösterme çabaları, işte bazı kuşku kaynaklarıdır.”²⁶¹ Türk milletinin tarih hafızasına sahip olduğunu belirten yazar, Ermenilerin “câni” saldırılarının Türk milleti tarafından unutulmayacağını ifade etmiştir. Devleti yönetenlere güvendiğini vurgulayan Karaağaçlı, yitip giden canların hesabının sorulacağından emin olduğunu belirterek şunları ifade etmiştir:

Ülkemiz üzerinde oynanan oyunların bu tür davranış ve olaylarla sürdürülmek istendiğinden Türk ulusu haberdardır. Gizli emeller peşinde koşanların yeri ve sırasında cevabını alacağından kimse kuşku duymamalıdır. Zira, Ermenilerin yıllardan beri yaptıkları, bu kahpece katliamlar, zihinlerimizden silinip gitmemiş, bu son acımasız katliamla zihinlerimizde perçinlenmiştir.²⁶²

Dünya devletlerinin empati duygularını ortaya çıkarması gerektiğine vurgu yapan Refik Karaağaçlı, insan hakları ve demokrasinin gerekliliklerinin yerine getirilmesini istemiştir: “Dünya devletleri bu tür hareketler karşısında insan hakları ve dünya barışı istiyorlarsa aynı sert tepki ve davranış içinde olsunlar. Olaylar karşısında başka düşünmek mümkün olmasa gerek.”²⁶³

Ziyad Nemli “İsyandan Öte” başlıklı yazısında hakarete varan ifadeler kullanmıştır:“(…) kuduz Ermeni köpeklerinin kanlı ve insanlık dışı saldırıları, (...)dünyanın şurasına burasına dağılmış bir avuç Ermeni, (...) bu bela köpeklerinin zinciri başkalarının elindedir.” Ayrıca bahsi geçen yazıda İsrail’in misilleme anlayışından ders alınması gerektiği savunulmuştur. Ziyad Nemli,

²⁵⁹ “Çılgınlar Çıldırıldı”, **Türksesi**, 10 Ağustos 1982, s. 1.

²⁶⁰ Refik Karaağaçlı, “Kahpece Katliam”, **Türksesi**, 11 Ağustos 1982, s. 2.

²⁶¹ Refik Karaağaçlı, “Kahpece Katliam”, **Türksesi**, 11 Ağustos 1982, s. 2.

²⁶² Refik Karaağaçlı, “Kahpece Katliam”, **Türksesi**, 11 Ağustos 1982, s. 2.

²⁶³ Refik Karaağaçlı, “Kahpece Katliam”, **Türksesi**, 11 Ağustos 1982, s. 2.

İsrail'in vahşiliği ve masum insanları katletmesinin tasvip edilemeyeceğinin vurgusunu yapmakla beraber İsrail'in misilleme anlayışından ders çıkarılması gerektiğini belirtmiştir: “(...)onların misilleme anlayışından gereken dersi almak zorundayız.”²⁶⁴ Türkiye'nin kendi içerisindeki problemleri çözdüğünü ifade eden Nemli, bundan sonra darbelerin daha sert şekilde dışarıdan geldiğini vurgulamaktadır: “Türkiye huzur ve güven ortamına kavuşmuştur. İşte bu huzur ve güven ortamında Türkiye'nin başına bir başka bela musallat edilmek istenmektedir ve bu bela köpeklerinin zinciri başkalarının elindedir.”²⁶⁵

M. Yetkin Baran'ın 11 Ağustos tarihli İleri gazetesinde “Şu Güzel Dünyayı Yaşanmaz Hale Getirenler” başlıklı köşe yazısında, dünyanın insanlar için muntazam yaratıldığını ve bütün güzelliklerin insanların emrine verildiği ifade edilerek bu güzelliklere neden kan bulaştırıldığı ve bulaştırılmak istendiği sorulmuştur. Esenboğa saldırısının hiçbir sebep ve amacının masum insanları öldürmek için yeterli olamayacağı ifade edilmiştir. ASALA'nın ardındaki güçlerin Türk Devleti tarafından bilindiği ifade edilen yazıda, faillere karşı hiçbir yaptırımda bulunmayan devletlere şöyle seslenilmiştir: “İpleri kimlerin elinde bulunduğu bilinen gözleri dönmüş Ermeni katiller hiçbir suçu olmayan mazlum insanları öldürerek Türkiye'yi mateme boğdular.”²⁶⁶ Son olarak ASALA'ya karşı pasif kalan devletlere bir hatırlatmada bulunan yazar, terörün bütün dünyaya yayılma potansiyeline vurgu yapmıştır: (...) hâlbuki terörizm şuanda yalnızca Türkiye'yi değil, tüm dünyayı sarmaktadır.”²⁶⁷

Türk vurgusunun yapıldığı, Hüseyin Albayrak'ın “Yine Ermeni Vahşeti” başlıklı köşe yazısında, Türk'e ihanet eden milletlerin birden fazla olduğu bunun sadece Ermenilerle sınırlı bulunmadığı dile getirilerek: “(...) ne büyük millet imişiz ki her biri başlı başına bela ve adilik örneği olan bu azınlıkları asırlarca idare edebilmişiz.” İfadeleri kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nin azınlıklara tanıdığı özgürlük ve insan haklarını şuanda medeni devletler tanıyamamaktadır vurgusu yapılmaktadır. Albayrak bu anlamda şunları ifade etmiştir: “Asırlarca dil din milliyet gözetmeksizin yönetiminde barındırdığı çeşitli topluluklara karşı davranışlarının aynısını şuanda dünyada görmek mümkün değil.”²⁶⁸ Bu bağlamda son cinayetlerin asla meşru bir zemine dayandırılmayacağı ifade edilmiştir.

Albayrak'ın yazısında Ermenilere karşı hakaret içeren ifadeler bulunmaktadır: “(...) Ermeni ırkı aşağılık duygusu ile ruhlarında yer etmiş kan dökücülük özelliklerini zaman zaman kalleşçe ortaya koymakta kusur etmiyorlar.” Türk Milleti'nin şan ve şeref dolu tarihine vurgu yapılan

²⁶⁴Ziyad Nemli, “İsyandan Öte”, **Türksesi**, 11 Ağustos 1982, s. 1.

²⁶⁵Ziyad Nemli, “İsyandan Öte”, **Türksesi**, 11 Ağustos 1982, s. 1.

²⁶⁶Ziyad Nemli, “İsyandan Öte”, **Türksesi**, 11 Ağustos 1982, s. 1.

²⁶⁷M. Yetkin Baran, “Şu Güzel Dünyayı Yaşanmaz Hale Getirenler”, **İleri**, 11 Ağustos 1982, s. 2.

²⁶⁸Hüseyin Albayrak, “Yine Ermeni Vahşeti”, **Türksesi**, 13 Ağustos 1982, s. 1.

yazıda, Türklere ihanet eden ırkların sadece Ermeniler olmadığı belirtilmiştir. Bu ihanetin ardında büyük devletlerin olduğu ifade edilerek şunlar dile getirilmiştir:

“Mesele ruh, karakter, milli özellik ve şanlı tarihe sahip olma meselesidir. Fazilet, insanlık, büyüklük gerektirecek hiçbir özellik Ermeni milletinde olmadığına göre bu tür bayağı çıkışları zaman zaman beklemek normaldir. Türk’e nankörlük ve kalleşlik eden yalnız Ermeni ırkı mı oldu? Ya Rumlar Yahudiler?”²⁶⁹

İleri gazetesinin imzasız yayınladığı bir köşe yazısına göre Ermeni asıllı bir Türk vatandaşı, kendini yakarak Esenboğa saldırısını protesto etmiştir. Ölümle sonuçlanan bu hadiseyi kaleme alan gazete, Türk ve Ermenilerin asırlarca birlikte yaşadıklarına vurgu yaparak yabancı devletlerin Ermenileri kışkırttığını belirtmektedir: “ (...) dış devletler tarafından dün olduğu gibi bugünde idare edilen piyonlar vardır. Bunların amacı Türkiye’yi karıştırmaktadır. Bu piyonlar kendi soylarından gelen insanların üzerinde bile baskı kurmaya çalışmaktadırlar.”²⁷⁰

Yazıda ifade edildiğine göre, Esenboğa saldırısının bu şekilde protesto edilmesi Ermeni asıllı Türk vatandaşlarının ASALA’ya karşı olan bakışını gözler önüne sermektedir. Ayrıca, ASALA terör örgütüne karşı pasif kalan dünya devletlerinin bu hadiseden ders çıkarması gerektiği ifade edilmiştir. Şayet pasif tutumlarının devamı durumunda, bu tedhiş hareketlerinin onların da canını yakabileceği belirtilmiştir. Bu noktalara vurgu yapılan yazıda şu ifadelere yer verilmiştir:

Ermeni vatandaşımızın kendisini yakarak bu canileri protesto etmesi Ermeni toplumunun tedhiş örgütlerini benimsemediğinin en açık ispatıdır. Hal böyle iken teröre karşı tavır almamakta direnen bazı ülkelerin davranışlarına ne demeli? Bu olaydan ders almamakta direnenlerin besledikleri karganın kendi gözlerini oymaları pek geç olmayacaktır.²⁷¹

Ziyad Nemli, 9 Eylül 1982 tarihli “İlahi Tesadüf” başlıklı yazısında İzmir’in Kurtuluşu ve Esenboğa saldırısının faili Ekmekçiyan’ın televizyon ekranlarında yayınlanan konuşmasına yer vermiştir. Ziyad Nemli, Ekmekçiyan’ın ifadelerine yer vermemiştir. Nemli, Ekmekçiyan’ın *aman dilemesi* karşısında Türk Milleti’nin merhametine vurgu yapmıştır ve şunları dile getirmiştir:

Bu millet gerçekten hiçbir milletle kıyaslanamaz. Çünkü hiçbir millet Türk milletine kadar âlicenap değildir. Daha dün Esenboğa Havalimanını kahpece kana bulayan ve 9 masum insanın ölümüne, 30’dan fazla insanın yaralanmasına yol açan bir Ermeni teröristin *aman dilemesi* karşısında bile merhamet duymaktan başka bir duyguya acılı yüreğinde yer vermedi. Türk milletini gerçekten bağışlayıcıdır. Bağışlayıcı ve merhametli...²⁷²

Ziyad Nemli’nin yukarıdaki ifadeleri, bir diplomatı yaralandı diye Lübnan’ı ateş yerine çeviren İsrail ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin asla aynı terazi kefesine konulamayacağını ispatıdır. Yazının kaleme alındığı tarihin 9 Eylül (İzmir’in kurtuluşu) olması sebebiyle, tarihsel

²⁶⁹Hüseyin Albayrak, “Yine Ermeni Vahşeti”, **Türksesi**, 13 Ağustos 1982, s. 1.

²⁷⁰“Alınması gereken ders”, **İleri**, 14 Ağustos 1982, s. 1.

²⁷¹“Alınması gereken ders”, **İleri**, 14 Ağustos 1982, s. 1.

²⁷²Ziyad Nemli, “İlahi Tesadüf”, **Türksesi**, 15 Ağustos 1982., s. 3.

vurgular ile Türk'ün merhameti ve âlicenaplığı bir kez daha ortaya konulmuştur ve şunlar dile getirilmiştir:

Sultan Alparslan'dan İsmet Paşa'ya, İsmet Paşa'dan günümüzdeki en isimsiz Türk vatandaşına kadar uzayan bu asalet ve insani duygu İzmir'in kurtuluşunun 60. yıl dönümü eşliğinde bir kere daha tezahür etmesi ilahi tesadüf olduğu kadar, Türk'ün değişmeyen ruh ve asalet yapısının da ölümsüz bir belgesidir.²⁷³

2.2.2.Paris Orly Havalimanı Türk Hava Yolları Bürosu Saldırısı

Özden Alpdağ, ASALA'nın Türk Hava Yolları dış hat bürosuna yaptığı saldırının Türkiye'ye turist akışına büyük darbe vurduğunu belirtmiştir. Ermeni terör örgütlerinin uluslararası uyuşturucu ve silah kaçakçıları ile ilişki içerisinde olduklarını vurgulayan Alpdağ, Türkiye'nin kendi içerisindeki uyuşturucu ve silah kaçakçılara vurduğu darbelerin, terör olarak geri döndüğünü ifade etmiştir. Bir başka ifade ile Türkiye'nin kendi içerisindeki sorunları çözmesinin bazı güç odaklarının işlerine gelmediğini belirtmiştir. Bu anlamda ASALA ile mücadele konusunda Türkiye'nin yalnız olduğunu vurgulamaktadır ve konu ile ilgili şunları dile getirmiştir:

Terörle mücadelede Türkiye'nin içerdeki başarısından rahatsız olan bu güçlerle kendimizden başka kimsenin kavga vermesini beklemeyelim. Ve boşuna Fransız emniyetini, Amerikan FBI örgütünü, İsveç, İngiliz, İtalyan, Bulgar ve Yugoslav polis teşkilatını suçlamayalım.²⁷⁴

Özden Alpdağ, bilinmeyen bazı güçlerin ASALA terör örgütünün arkasında olduğuna vurgu yapmıştır. Bu hipotezini doğrulamak için ise bombaların Orly Havalimanına nasıl sokulduğunu sorgulamıştır. Orly havaalanındaki bilgisayarlı kontrol tünellerini yöneten bilgisayar ağlarının bavullardaki mini radyoların içerisinde kaç adet pil olduğunu bile saptadığını ifade etmiştir. Bu anlamda: "ASALA köpeği elindeki bavulla THY bürosuna nasıl bomba sokuyor?" serzenişi haklı ve yerinde olduğunu belirtmiş: "Ermeni terörist, bu bilgisayar ağından bavulla bomba sokabilmişse, kendisine yardım eden bazı güçlerin bulunduğunu kimse aklından çıkarmasın." İfadelerini kullanmıştır.²⁷⁵

Filistin gerillalarının neden bir İsrail diplomatını öldüremediğini sorgulayan Alpdağ, bunun cevabını İsrail'in misillemelerinde bulmuştur: "Adamlar İsrail'in karşı misillemesinden korkmaktadırlar." Dışişleri Bakanı Sayın İltar Türkmen'in "Saldırganlar hüsrana uğrayacaktır..." ifadesini eleştiren Özden Alpdağ, Türk Milletinin on yılı aşkın süredir aynı sözleri duymaktan bıktığını belirtmiştir.²⁷⁶ Özden Alpdağ'ın Türk Hükümeti'ne yönelttiği bu eleştiri, ASALA eylemlerinin başladığı 1975 yılından itibaren hükümete karşı yapılan en sert eleştirilerden biridir.

²⁷³Ziyad Nemli, "İlahi Tesadüf", **Türksesi**, 15 Ağustos 1982., s. 3.

²⁷⁴ Özden Alpdağ, "Terörle Yanlış Mücadele", **İleri**, 23 Temmuz 1983.

²⁷⁵ Özden Alpdağ, "Terörle Yanlış Mücadele", **İleri**, 23 Temmuz 1983.

²⁷⁶ Özden Alpdağ, "Terörle Yanlış Mücadele", **İleri**, 23 Temmuz 1983.

İsrail istihbarat örgütünün çok etkin çalıştığına vurgu yapan Özden Alpdağ, bu sayede cinayet işlemek isteyen her kim olursa olsun İsrail'e dokunmadığını belirtmiştir. Aynı şekilde Türk Milleti'nin de Türk istihbaratından aynı davranışı beklediğini belirtmektedir: “İsrail istihbarat örgütleri, terör odaklarını çok iyi saptamışlardır ve anında cezalandırmaktadır. Türk kamuoyu, Türk istihbarat timlerinden artık Ermeni teröristleri cezalandırmasını dört gözle beklemektedir.”²⁷⁷

Özden Alpdağ, Türk diplomatlarının korunması konusuna vurgu yapmıştır. Türkiye'nin ekonomik durumunun zırhlı araç dahi temin edemeyecek durumda olmasını eleştirmiştir: “Terörle karşı karşıya olmayan birçok ülke diplomat, zırhlı araçlarla seyahat ederken Türk diplomatlarını zırhlı araçlardan mahrum bırakıp Ermeni Terörü'nün kucağına atmanın bizce mazereti olamaz.”²⁷⁸

Son olarak, Ermeni terörü ile birlikte dolardaki artışa dikkat çeken Alpdağ, Ermeni terörünün Türk ekonomisine büyük darbe vurduğunu belirtmiştir. Alpdağ, enflasyonun artmasına bağlı olarak Türkiye'nin dış borçlarının aynı oranda arttığına vurgu yapmıştır ve konu ile ilgili şunları dile getirmiştir: “Amerikan doları 3 günlük tatilde 280 kuruş prim alıp 230 lira duvarına dayandı. Dolar tirmandıkça ithal enflasyon azgınlaşıyor, dış borçlarımızın miktarı da çoğalıyor.”²⁷⁹

2.2.3.Lizbon Büyükelçilik Saldırısı

ASALA terör örgütünün yaptığı saldırılar sonucu diplomat yakınlarının ölümü ile sonuçlanan vahim hadiselerden biri de Lizbon Büyükelçilik saldırısıdır. 27 Temmuz 1983 tarihinde Türkiye'nin Lizbon Büyükelçiliği beş ASALA örgüt üyesi tarafından saldırıya uğramıştır. Tek suçu sadece eşinin yanında bulunmak olan Büyükelçilik Müsteşarı Yurtsev Mihçioğlu'nun eşi Cahide Mihçioğlu, ASALA örgüt üyelerinin saldırısı sonucu hayatını kaybetmiştir. Söz konusu saldırıda Müsteşar Mihçioğlu ve oğlu yaralanmıştır.²⁸⁰

Lizbon saldırısı Türkiye'de geniş yankı uyandırmıştır. Trabzon basını olayın etkilerini okuyucularına taşımıştır. 29 Temmuz tarihli Türksesi'nin haberinde bildirdiğine göre devlet erkânı harekete geçmiş ve peşi sıra kınama ve taziye mesajları yayınlamaya başlamışlardır. Bunlardan ilki Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in yayınladığı taziye mesajıdır. Cumhurbaşkanı Evren özetle Lizbon saldırısını kınarken büyükelçilik çalışanlarını dirayetli ve sabırlı duruşları sebebiyle övgü dolu sözlerle selamlamıştır. Son olarak Müsteşar Mihçioğlu ve oğlunun bir an önce sağlıklarına kavuşmalarını dilerken dış işleri çalışanlarına geçmiş olsun dileklerini iletmiştir:

²⁷⁷ Özden Alpdağ, “Terörle Yanlış Mücadele”, **İleri**, 23 Temmuz 1983.

²⁷⁸ Özden Alpdağ, “Terörle Yanlış Mücadele”, **İleri**, 23 Temmuz 1983.

²⁷⁹ Özden Alpdağ, “Terörle Yanlış Mücadele”, **İleri**, 23 Temmuz 1983.

²⁸⁰ “İngiltere'yi Resmen Ziyaretinden Sonra Ankara'ya Dönen İlker Türkmen Bir Basın Toplantısı Düzenledi”, **İleri**, 29 Temmuz 1983, s. 4.

Lizbon Büyükelçiliğimize ve ikametgâhına bugün gözü dönmüş Ermeni teröristleri tarafından hunharca girişilen bir silahlı saldırı sonucunda bakanlığımızın kıymetli mensuplarından Lizbon Maslahatgüzarımız ve Yurtsev Mihçioğlu ile ve oğlunun yaralandığını ve Maslahatgüzarımızın eşi Cahide Mihçioğlu'nun maalesef hayatını kaybetmiş olduğunu derin bir teessürle öğrenmiş bulunuyorum. Azim ve metanetlerini bir an olsun kaybetmeden bu iğrenç saldırıya büyük bir yüreklilikle karşı koyan Lizbon Büyükelçiliğimizin bütün personeline Milletçe duyduğumuz takdir hisleri her türlü övgünün üstündedir. Maslahatgüzar Mihçioğlu ve yaralanan oğlunun bir an önce sağlıklarına kavuşmasını diler millete ve vatana hizmet yolunda hiçbir şeyin yıldıramayacağına inandığım dış işleri mensuplarına geçmiş olsun temennilerimi sunarım.²⁸¹

Dışişleri Bakanı İltar Türkmen, İngiltere'ye gerçekleştirdiği resmi ziyaretten sonra bir basın açıklaması gerçekleştirmiştir. Genel olarak Türkiye'nin İngiltere ile ve AET ile olan ilişkilerinin konuşulduğu toplantıda Lizbon Büyükelçilik saldırısına da değinilmiştir. Türkmen, Londra'da gerçekleştirdiği basın toplantısında "Ermeni iddialarını çürütecek bir belgeyi dünya kamuoyuna göstereceğim" demiştir. Gazeteciler tarafından bu beyanatın sorulduğu Türkmen, sözde Ermeni soykırımı iddialarını ortaya atan Ermenilerin sahte belgeler hazırlayarak bunları gerçekmiş gibi dünya kamuoyuna ilan etmesinin bir yalandan ibaret olduğunu belirtmiştir. Ermenilerin dünya kamuoyuna sunduğu belgelerin sahte olduğunu kanıtlarıyla birlikte ispat edeceklerini ifade etmiş ve konu ile ilgili şunları dile getirmiştir:

Bu yapılacak açıklama Ermenilerin birinci Cihan harbinin sonunda ortaya çıkardıkları yani istismar ettikleri bir belgenin tamamıyla sahte olduğunu ispatlamaya matuftur. Bildiğiniz gibi Ermeniler Talat Paşa tarafından taşra teşkilatına bir genelge gönderildiğini ve bu genelgede doğrudan doğruya katliama girişilmesinin emredildiğini iddia etmektedirler. Bu şekilde bir belgeyi de yaymışlardır. Bu belgenin sahte olduğu ortadadır. Benim bildiğim kadarıyla bu belgedeki bütün unsurların sahte olduğunu ispat etmek kolaydır. İmla hataları vardır, mühür ve imza sahtedir. Ve bunu gayet güzel şekilde ortaya koyan bir vesikayı yakında yayınlayacağız. Birçok objektif tarihçiler bu belgenin sahte olduğunu biliyorlar.²⁸²

Ermeni tedhişçiliği ile ilgili Türkmen'e sorulan ikinci soru ABD Başkanı Ronald Reagan'ın ASALA terör örgütü ile ilgili yaptığı açıklamadır. Gazeteye göre Reagan, "gerçek veya hayal olsa bile bu tür terörist hareketlerin şiddetle kınanması gerektiği" açıklamasında bulunmuştur. Türk kamuoyu tarafından eleştirilen bu ifade Türkmen'e sorulmuştur. Türkmen özetle Reagan'ın iyi niyetli olduğunu ve bu ifadelerde Türkiye aleyhine bir anlam çıkartılmaması gerektiğini belirtmiştir: "Benim anladığım Sayın Başkan Reagan gerçek veya hayal mahsulü dediği zaman şunu demek istemiştir, *gerçek olsa bile hiçbir terörizm hareketi kabul edilemez* fakat araya hayal mahsulü olabileceğini de belirtmek istemiştir. Bence bunu iyi bir şekilde anlamak ve o şekilde değerlendirmek gerekir."²⁸³

²⁸¹"Cumhurbaşkanı Kenan Evren Mihçioğlu'na Taziye Telgrafi Çekti", **Türkseesi**, 29 Temmuz 1983, s. 1

²⁸²"Cumhurbaşkanı Kenan Evren Mihçioğlu'na Taziye Telgrafi Çekti", **Türkseesi**, 29 Temmuz 1983, s. 1

²⁸³Cumhurbaşkanı Kenan Evren Mihçioğlu'na Taziye Telgrafi Çekti", **Türkseesi**, 29 Temmuz 1983, s. 1.

Dışişleri Bakanı İlker Türkmen'e sorulan bir diğer soru, Lizbon saldırısı neticesinde Türk Hükümeti'nin Portekiz'den tazminat talep edip etmeyeceği sorusudur. Sorunun kaynağı, Türk kamuoyunda, Portekiz Hükümeti'nin Türk diplomatları koruma yönünde yeterli özveriyi gösteremediğinin ifade edilmesidir. Türkmen bu konuda, Portekiz Hükümeti'nin saldırıdan sonraki tutumunun olumlu olduğunu ancak saldırıdan önce alınan önlemler konusunda araştırmaların devam ettiğini belirtmiştir. Türkmen devamla Londra'dan sonra Lizbon'a gitmek istediğini ancak Portekiz Hükümeti'nin sakıncalı bulması üzerine bu girişimden vazgeçtiğini ifade etmiştir: "Portekiz Hükümeti şuanda Lizbon'a gitmemi sakıncalı buldu. Biz de bunu saygıyla karşıladık. Portekiz Hükümeti ile tecavüzden doğan tazminat meselesi daha sonra ele alınacak bir konudur."²⁸⁴

Lizbon saldırısı ile ilgili Dışişleri Bakanı İlker Türkmen'e sorulan son soru, Lizbon faillerinin Lübnan pasaportlu olduğunun anlaşıldığı ve bu konuda neler yapıldığıdır. Lübnan Hükümeti'ni uyardıklarını belirten Türkmen, kendilerinden daha hassas ve dikkatli davranmalarını istemiştir: "Lübnan Hükümeti hava meydanlarında gelen ve gidenleri kontrol etmekle yükümlüdür. Hele de böyle bir olay olduysa daha da dikkatli davranması gerekmektedir."²⁸⁵

29 Temmuz tarihli Türksesi gazetesi Doğu Türkistan Hükümeti eski genel sekreteri İsa Yusuf Alptekin'in, 28 Temmuz günü yaptığı yazılı açıklama ile ASALA'nın Türk dış temsilcilerine karşı giriştikleri saldırıları kınanmasını Trabzon kamuoyuna taşımıştır. Gazeteye göre Alptekin, bütün dünyanın bu vahşi terör eylemlerine karşı birleşmesi çağrısında bulunmuştur. Alptekin'in "Türkiye Cumhuriyeti'ni yalnız sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Türkiye Cumhuriyeti Ortadoğu'nun muvazene unsuru, dünya sulhunun mihveri ve teminatıdır." sözü takdire şayandır. Alptekin yazılı açıklamasında özellikle Rusya vurgusu yapmıştır. Ermenilerin tek düşmanının Sovyet Rusya olduğunu belirterek, Rusya'nın Ermenilere yaptığı zulmü hiçbir milletin Ermenilere yapmadığını hatırlatmıştır. Gazete, Alptekin'in bu ifadeleriyle Ermenilerin gerçekleri görmelerini sağlamaya çalıştığını belirtmiştir. Alptekin, "Ermenilere Sesleniyorum" başlığı altında şu görüşlerini paylaşmıştır:

Ermenilere sesleniyorum, Soydaşlarınız vatanınız olan Ermenistan'da Rusya'nın esareti altındadır. İntikam almanız gereken bir devlet varsa o da Sovyet Rusya'dır. Sizin Türklere alacağınız bir intikam yoktur. Olsa olsa Türklere teşekkür ve minnet borcunuz vardır. Ruslar Ermenistan'ı istila ettikleri vakit yüz binlerce Ermeni'yi ve diğer milletlere mensup halkları kurşuna dizmek suretiyle katlettiler. Asıl düşmanınız Rusya'dır. Toprağınız, vatanınız, namusunuz onun esareti ve zulmü altındadır. Türkiye'den toprak istemek gibi haksız ve küstahça istekler yerine vatanınızı milletinizi komünist Rusya'nın esaretinden kurtarmak için haklı olan davanıza niçin sahip çıkmıyorsunuz? Vatanınızı ve milletinizi Rus esaretinden kurtarmak için bugüne kadar ne yaptınız da Türkiye'den intikam almaya kalkıyorsunuz.²⁸⁶

²⁸⁴Cumhurbaşkanı Kenan Evren Mihçioğlu'na Taziye Telgrafi Çekti", **Türksesi**, 29 Temmuz 1983, s. 1.

²⁸⁵Cumhurbaşkanı Kenan Evren Mihçioğlu'na Taziye Telgrafi Çekti", **Türksesi**, 29 Temmuz 1983, s. 1.

²⁸⁶İsa Yusuf Alptekin, "Ermeni Kınayan Yazılı Bir Açıklama Yaptı Teröristlerin Saldırıları", **Türksesi**, 29 Temmuz 1983, 3.

2.3.ASALA Terör Örgütü İle İlgili Genel Yargılar Ve Yazı Dizileri

Trabzon basını, ASALA terör örgütünün her türlü eylemine yer vermiş; haber ve köşe yazılarıyla süreci kamuoyuna taşımıştır. Özellikle diplomat suikastları Trabzon basınında geniş yer bulmuştur. Gerek diplomat suikastları sebebiyle yazılan yazılarda gerekse eylemlerin ardındaki güç olan ASALA terör örgütü ile ilgili genel yargılar ve söylemler de kaleme alınmıştır.

ASALA terör örgütünün, Ermenilerden kurulu bir örgüt olması sebebiyle Ermenilerle ilgili yazılar da yazılmıştır. Ermenilerin söz konusu edildiği yazılarda Türk ve Ermeni kardeşliğinin bozulmaya başladığı 1800'lü yıllardan itibaren cereyan eden olaylar köşe yazılarına konu edilmiştir. Köşe yazılarında sözde Ermeni soykırımı en fazla bahsedilen argümanlardan olmuş, diplomat suikastlarından bağımsız olarak kaleme alınmıştır. Bu yazılar, ASALA terör örgütünün genel anlamda nasıl bir örgüt olduğunu ve tarihinin nereye dayandığını ortaya koymak amacı taşımıştır.

ASALA terör örgütü ile ilgili genel yargılar ve yazı dizilerinden bazıları dizi halinde, belli bir kronoloji ve strateji içerisinde yayınlanmıştır. Çoğu ise böyle bir plandan yoksun ölümle sonuçlanan suikast eylemlerinden sonra kaleme alınmıştır. Bunlardan ilki Türkiye'nin Madrid Büyükelçisi Zeki Kunalp'ın eşi Necla Kunalp ve emekli büyükelçi Beşir Balcıoğlu'nun şehit edilmesinden sonra Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Osman Örek'in açıklamalarını haberleştiren Bayrak gazetesidir.

Türkiye'nin Madrid Büyükelçisi Zeki Kunalp'e yapılmak istenen suikast sonucu Büyükelçi Kunalp'ın eşi ve emekli büyükelçi Beşir Balcıoğlu'nun 2 Haziran 1978 tarihinde hayatlarını kaybetmesinden dört gün sonra Kıbrıs Türk Federe Devleti Başbakanı Osman Örek, Ermenilerin Rum toplumunun kötü niyetli girişimlerine alet olduklarını söylemiştir. Rum toplumunun lideri Spiras Kipriyanu'yu Ermenileri kışkırtmakla suçlamıştır. Ayrıca 1956 ve 1963'te Kıbrıs'ta Türklere karşı girişilen katliamlarda, Rumlarla birlikte Ermenilerin de yer aldığı iddia etmiştir.²⁸⁷

Necla Kunalp ve emekli büyükelçi Beşir Balcıoğlu'nun 2 Haziran 1978 tarihinde öldürülmesinin ardından Abdullah Yalman köşesinde devlete görevlerini hatırlatmıştır. Yalman özetle, istihbarat teşkilatının iyileştirmesi yönünde çalışmalar yapılması gerektiğini vurgulayarak, bu çalışmaların kullanılacak teknolojidен insan gücüne kadar çok yönlü bir şekilde olması gerektiğini belirtmiştir: “Büyükelçilerimize yapılan suikastler devlet güvenliği ile ilgilidir... Devlet güvenliği için çok kuvvetli bir istihbarat teşkilatına ihtiyaç vardır... tehsisat eksikliğinin yanında

²⁸⁷ “Ermeniler Rum Toplumunun Kötü Niyetli Girişimlerine Alet Oluyor”, **Bayrak**, 6 Haziran 1978, s. 1.

asrılık devlet geleneğine sadık personelden bunların eğitimine kadar çok yönlü modern bir anlayış gerekmektedir.”²⁸⁸

Necla Kunalp ve Beşir Balcıoğlu suikastlarından 13 gün sonra Bayrak gazetesinde ABD'nin Merkez İstihbarat Teşkilatı olan CIA'in Ermeni tedhişçileri eğittiği iddia edilmiştir. Söz konusu iddia, ABD'de yayınlanan Penthouse Dergisi'ne dayandırılmıştır. Penthouse Dergisi, CIA'in bomba, suikast ve sabotaj eylemlerinin yanında ayaklanma çıkartılması yönünde eğitimler verdiğini kaydetmiştir. Kamplarda ayrıca Ermenilerin yanında Napolili, Kürt ve Vietnamlı gençlerin de olduğu ileri sürülmüştür.²⁸⁹

ASALA terör örgütü ve Ermeniler ile ilgili genel anlamda bilgiler içeren yazı dizisinin ilki Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu tarafından kaleme alınmıştır. “Ermeni Düşmanlığı” başlıklı 4 yazıdan oluşan bu yazı dizisinin maalesef ilkine ulaşamamıştır. Paşaoğlu, ikinci yazı dizisinde Ermenilerin tek başlarına bu derece başarılı eylemler yapamayacağını belirtmiştir. Bir başka ifade ile Ermenilerin arkasında gizli bir gücün bulunduğunu ve bu gücün Ermenilere silahtan lojistiğe kadar her türlü desteği verdiğini ifade etmiştir. “...Ermenilerin Türkleri öldürmeleri, topraklarımızda bir Ermeni devleti kurmak içindir ve yalnız değildirler. Arkalarında çok kuvvetli bir gücün olması gerekmektedir. (...)”²⁹⁰Paşaoğlu, yazısında özellikle Erzurum ve Erzincan dolaylarında Ermenilerin akıttıkları Türk kanı için ağıtlar yakıldığını söylemiştir.

Paşaoğlu, ertesi günkü üçüncü yazısında yine tarihi vurgular yaparak Türk temsilcilerini katleden Ermenilerin yakalanamadığına dikkat çekmiştir. Bu minvalde yine örgütün arkasındaki görünmeyen gücün varlığından söz etmiştir. Belki bir sitem ifadesi olarak “...Ermeniler ne Rusya'dan ne Fransa'dan ne de Amerika'dan toprak isteyebilirler. Bunun sebebini emperyalist amaçlarda aramak gerekmektedir” demiştir.²⁹¹

Yazıda tarihi vurgular yapılırken Talat Paşa'nın arzularından yola çıkılarak Mutasarrıf Nusret Bey'in idama götürülüşü de anlatılmıştır: “(...)Vatanıma dönersem toprağımı öpmek değil yiyeceğim diyen Talat Paşa'yı Ermeniler öldürdü. (...) Divan-ı Harbi Umumi Reisi (Nemrut Mustafa), aslında Ermenilere asla zulmetmeyen Mutasarrıf Nusret Bey'i idam ettirmiştir. Yüzüne gözüne hakaretler ettiği Nusret Bey idam sehpasında can veriyor”²⁹²

²⁸⁸ Abdullah Yalman, “Suikastler...”, **Bayrak**, 7 Haziran 1978, s. 2.

²⁸⁹ “Ermeni Tedhişçileri CIA Yetiştiriyor”, **Bayrak**, 7 Haziran 1978, s. 1.

²⁹⁰ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Ermeni Düşmanlığı 2”, **İleri**, 22 Aralık 1980, s. 1.

²⁹¹ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Ermeni Düşmanlığı 3”, **İleri**, 23 Aralık 1980, s. 1.

²⁹² Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Ermeni Düşmanlığı 3”, **İleri**, 23 Aralık 1980, s.1.

Yazı dizisinin sonuncusunda Osmanpaşaoğlu, önceki günlerde olduğu gibi yine katillerin yakalanamadığına dikkat çekmiştir. Cinayetlerin işlendiği ülkelerin yetkililerinden yükselen “Geniş çaplı operasyonlar başlatılmıştır.” cümlesini eleştirmiştir. ASALA’nın bu eylemlerle tüm dünyaya sözde Ermeni soykırımını kabul ettirerek Türkiye Cumhuriyeti’ni zor durumda bırakmayı amaçladıklarını belirtmiştir. Atatürk döneminde dahi Ermenilerin bu tür amaçlarının bulduklarını ifade etmiştir. Yazar son olarak, cinayetlerin işlendiği ülkelerden Avusturya hariç ötekilerin, katillerin yakalanacağına dair teminat vermemelerini eleştirmiştir. Sidney Başkonsolosunun ve yardımcısının öldürülmesinden sonra Avusturya hükümetinin katilleri yakalayacağına dair teminat vermesinden ise memnun olduğunu belirtmiştir.²⁹³

Paris Büyükelçiliği Çalışma Ateşesi Reşat Morali ve din görevlisi Tecelli Arı’nın 4 Mart 1981 tarihinde öldürülmesinden sonra Temel Ziya Dursun *Eğitimci Gözüyle* isimli köşesinde 8 yazıdan oluşan uzun bir yazı dizisi yayınlamıştır. ASALA terör örgütü ile ilgili genel bilgiler içeren ikinci yazı dizisidir. Söz konusu yazı dizisi çeşitli sebeplerden ötürü her gün yayınlanamamıştır. Yazarın oğlunun vefatı sebebiyle 8 gün sonra sonlandırılmıştır. Yazı dizisi genel olarak, tarihi vurgular içermiştir. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde, Ermenilerin anarşizme soyunarak Osmanlı Devleti’ne zor zamanlar yaşattığından örnekler verilmiştir. ASALA terör örgütünün kanlı eylemleri, Osmanlı Devleti zamanındaki Ermeni terör örgütlerine dayandırılmıştır.

Temel Ziya Dursun, yazı dizisinin ilkinde Ermenileri kışkırtan ve onların kendi devletlerini kurma hayalleriyle Osmanlı Devletine ihanet etmelerini sağlayanların Ruslar olduğunu ifade etmiştir. Rus komutanlar ve Rus subayların gözleri önünde katledilen suçsuz Müslüman örnekleri verilmiştir: “Erzincan’da 800 Türk, Ermeniler tarafından katledildi. Güya olayları bastırmak için Taşnak çete reisi Antranik ve Dr. Gavriyet bölgeye sevk edilmiştir; ancak onların gelişi ile 12 Türk daha katledilmiştir.”²⁹⁴

Yazı dizisinin ikincisinde yazar, Ermeni kelimesinin doğup büyüdüğü Trabzon’un Maçka ilçesinde ne anlama geldiğini hakaret içeren ifadelerle anlatarak giriş yapmıştır: “Doğup büyüdüğüm Maçka’da *Ermeni* etnik bir grubun adı değil, hain, acımasız, vicdansız insanları anlatan bir deyimdir.”²⁹⁵

Diğer devletlerin ASALA terör örgütünün kanlı saldırılarına karşı sessiz kalmaları Trabzon basınında fazlaca eleştirilmiştir. Türk Milleti’nin ruh dünyasına hitap eden bu eleştiri yazıları artarak devam etmiştir. Çünkü özellikle Fransa olmak üzere diğer dünya devletleri bu eylemlere hem sessiz kalmışlar hem de Türkiye’ye kendilerince ceza kesmek isteyen Ermeniler lehine

²⁹³Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Ermeni Düşmanlığı 4”, *İleri*, 24 Aralık 1980.

²⁹⁴Temel Ziya Dursun, “Ermeniler 1”, *İleri*, 11 Mart 1981, s. 2.

²⁹⁵Temel Ziya Dursun “Ermeniler 2”, *İleri*, 12 Mart 1981, s. 2.

yayınlar yapmışlar ve yazılar yayınlamışlardır. Bu anlamda Ziya Dursun, Fransa’da gösterilen sözde Ermeni soykırımı ile ilgili belgeselleri eleştirmiştir. Ziya Dursun yazısında, bu tarz filmlerin ve belgesellerin gösterilmesine izin verilmesinin Ermenilere “kıyımı” devam ettirmeleri için bir direktif anlamına geleceğini belirtmiştir.²⁹⁶

Yazı dizisinin üçüncüsünde, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Ermenilerin yaptığı katliamlara örnekler verilmiştir. Temel Ziya Dursun’a göre 1970’lerden o ana kadar Ermenilerin yaptığı katliamlar dünya devletleri tarafından görmezlikten gelinmiş ve kınanmamıştır. Daha da ileri gidilerek bu katliamların Türkler tarafından yapıldığı ileri sürülmüştür. 12 Mart 1918’de Türk ordusunun Erzurum’a girmesi ile kaçan Ermeniler, yollarda birçok masum Türk ve Müslümanı katletmiştir. Avrupa ve Rus kamuoyunda bu katliamlar Ermenilere yapılmış gibi gösterilmiştir. Örneğin, Ermeniler 800 Türk’ü sırf eğlenmek için parçalayıp kuyulara doldurmuşlardır. Sonrada bu katliamların Türkler tarafından Ermenilere yapıldığı bütün dünyaya ilan edilmiştir. 1981 yılına gelindiğinde Türk diplomatlar şehit edilirken Fransız kamuoyunda sözde Ermeni soykırımı ile ilgili belgesel ve filmler gösterilmiştir.²⁹⁷ Bu yolla Ermenilerin intikam duyguları meşrulaştırılmak istenmiştir. Ancak onlar da çok iyi biliyorlarki Ermeni Soykırımı asla gerçekleşmemiştir. Ortada bir soykırım var ise bu da Türk soykırımıdır. Görülüyor ki bu strateji Avrupa ve Rus kamuoyunun 1918 yılında uyguladığı stratejinin aynısıydı. Son tahlilde 64 yılda değişen hiçbir şey yoktur.²⁹⁸

Yazı dizisinin dördüncüsünün yayınlandığı 17 Mart 1981 tarihli İleri gazetesi sayısına maalesef ulaşamadık. Yazı dizisinin beşinci bölümünde tarihte katledilen Müslüman ve Türklerle örnekler verilmeye devam edilmiştir. Rus komutan ve subaylarının anılarından alınmış bilgilere göre 29 Nisan 1918’de Gümrü’den 500 araba ile Ahılkelek’e götürülmekte olan 3000 kadar kadın, çocuk ve yaşlı öldürülmüştür. Tuzluca ve çevresindeki İslam ahalisi de aynı kadere maruz kalmıştır. 1 Mayıs 1918’de yüz kadar Ermeni Şiştepe, Düzkent ve çevresinde 60 çocuk, kadın ve erkeği öldürmüştür. Kars’ın doğusu Subatan köyünde 750 müslüman katledilmiştir. Yine aynı tarihte Ahılkelek çevresindeki köylerden altısı yakılmış, Kars’taki Türk esirler süngülenerek vahşice öldürülmüştür.²⁹⁹

Ziya Dursun beşinci bölümde, Ermenilerin Türkleri katlettiğini belirttikten sonra Ermenilerin bu zulmü kendilerine yapılmış gibi gösterdiklerini ifade etmiştir. Ona göre ilginç olan ise Ermenilere inanan sözde “medeni” devletlerin varlığıdır. Devamla bir yabancı vali, Çıkışvili’den

²⁹⁶Temel Ziya Dursun “Ermeniler 2”, **İleri**, 12 Mart 1981, s. 2.

²⁹⁷Temel Ziya Dursun, “Ermeniler 3”, **İleri**, 16 Mart 1981, s. 2.

²⁹⁸Temel Ziya Dursun, “Ermeniler 3”, **İleri**, 16 Mart 1981, s. 2.

²⁹⁹Temel Ziya Dursun, “Ermeniler 5”, **İleri**, 18 Mart 1981, s. 2.

alıntı yapan Dursun şunları aktarmaktadır: “Türkler kesiyor, öldürüyor diye yaygaralar çıkıyor. Ben size bildiririm ki: bu doğru değildir.”³⁰⁰

Ziya Dursun yazı dizisinin beşinci bölümünde bir Rus Albayının anılarına yer vermiştir. Rus albayı ilginç detaylar vermiştir. Ziya Dursun’un aktardığına göre Rus Albayı şunları ifade etmiştir: “Türk Hükümeti ve Türk askeri kendi halinde duranlara hiçbir şey yapmaz ve ilişmez. Mal ve mülkünü koruyarak kendilerine yardım eder. Ahalinin yerlerine gelmesini, ıssız kalan evlerindeki eşyalarına sahip olmasını ve bunların yitmekte olduğunu Türk Hükümeti bize bildiriyor.”³⁰¹ Bu satırların bir yalandan ibaret olduğunu iddia edenler bilmelidirler ki Rus Albayının savaş halinde olduğu Türkler lehine böyle bir açıklama yapması beklenemez. Rus Albayı vicdanına yenik düşerek, zulme maruz kalan Türklerin temsilcisi Türk Hükümeti’nin merhametini ifade etmiştir.

19 Mart 1981 tarihli yazı dizisinin altıncısında yazar, Dr. Khoreşenof’un sözlerine yer vermiştir:

1918 yılı Ocak ayından itibaren Ermeniler Müslümanların yaşadıkları köylere saldırmaya başladılar. Önce silahlarımızı bize teslim ederseniz size dokunmayacağız şekilde yeminli söz veren Ermeniler silahları alınca Türkleri kırmaya başladılar. Aldatmaca ile silahlarını aldıkları 14 köyü yakıp yıkıp yağma ediyorlar. Sağ kalanlardan topladıklarını Ahılkelek köyündeki kampa götürüyorlar. 24 saatte 400gr. Ekmek ve su veriyorlar. Açlık ve soğukta, pislikten ölmeyenler de Türk silahlı kuvvetlerinin Çıldır gölüne gelmesi üzerine toptan katlediliyor. Ve yakıp yıktıkları 14 köyün kalıntıları arasına serpiştiriyorlar.³⁰²

Temel Dursun devamla bütün bunlara rağmen Türk Milletinin intikam peşinde olmadığını belirtmiştir. Aksine Türklere yapılan zulümlerin unutturulmaya çalışıldığı ifade edilmiştir: “Türklüğün karakteristik özelliği olan marazi sabrı göstererek hiçbirinin hıncını almadık ve insanlık dışı canavarca düşmanlığın taze tutulmasını çocuklarımıza telkin etmedik. Hatta unutturmak için büyük çaba harcadık. Aşırı merhametten maraz doğmuşsa bizim suçumuz ne?”³⁰³

Yazı dizisinin yedinci bölümünde yazar, bu insanlık dışı olayların bir yerde bitmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yazara göre bunu kan davasına dönüştürmek, sadece iki tarafa değil diğer dünya milletlerine de zarar vermektedir. Mustafa Kemal Atatürk’ün *Yurtta Sulh Cihanda Sulh* özdeyişi ile Türk Milletinin mazlum ve suçsuz olmasına rağmen bu işi kan davasına çevirmediğini belirtmiştir.³⁰⁴ Ancak bu vehim olayların üzerinden yıllar geçmesine rağmen asla gerçekleşmemiş bir soykırım üzerinden Türklere saldırılar yapılmasının asla kabul edilebilir bir şey olmadığını ifade etmiştir.

³⁰⁰Temel Ziya Dursun, “Ermeniler 5”, **İleri**, 18 Mart 1981, s. 2.

³⁰¹Temel Ziya Dursun, “Ermeniler 5”, **İleri**, 18 Mart 1981, s. 2.

³⁰²Temel Ziya Dursun, “Ermeniler 6”, **İleri**, 19 Mart 1981, s. 2.

³⁰³Temel Ziya Dursun, “Ermeniler 6”, **İleri**, 19 Mart 1981, s.2

³⁰⁴Temel Ziya Dursun, “Ermeniler 7”, **İleri**, 20 Mart 1981, s.2

Türk milletinin Ermenilerin zulmüne uğramış olan Kala köyü üzerine yazmış olduğu ağıt sekizinci bölümde okuyucularla paylaşılmıştır. Bu dizeler, Trabzon kamuoyunun da neler hissettiğini gösler önüne sermektedir.³⁰⁵

Trabzon'un bilim merkezi Karadeniz Teknik Üniversitesi, Ermeni terör olaylarına kayıtsız kalmamıştır. Paris Büyükelçiliği Çalışma Ateşesi Reşat Morali ve din görevlisi Tecelli Arı'nın şehit edilmesinden birkaç gün sonra Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) Yönetimi, Ermeni terörünü kınayıcı bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri ile sadece son cinayetlerdeğil, genel anlamda Ermeni terörü kınanmıştır. Bildirideki "Ermeni teröristler" vurgusu önemlidir. Ayrıca bu kanlı eylemler hakkında gereken tepkiyi göstermeyen sözde "dost" ülkeler de eleştirilmiştir. Bunun yanında ulusal ve uluslararası barış vurgusunun yapıldığı bildiride, Mustafa Kemal Atatürk'ün açtığı barış yolunda ilerlemeye çalışan bir kurum olarak KTU yönetiminin söz konusu eylemleri kınadığı ifade olunmuştur. 16 Mart 1981 tarihli İleri gazetesinde yayımlanan bildiri şöyledir:

Ülkemiz temsilcilerine yurt dışında ermeni teröristlerce yöneltilen saldırılar ve dost ülkelerin bu saldırıların önlenmesi ve izlenmesi konusundaki duyarsız tutumları karşısında ulusça duyulan üzüntü ve tepkiye Karadeniz Teknik Üniversitesi Yönetim Kurulu olarak içtenlikle katıldığımızı dile getirmeyi ulusal bir görev biliyoruz. Büyük Ata'nın ulusal ve Uluslararası barış ilkesine yürekten bağlı bir kuruluş olarak Uluslararası barışın temel koşulunun dostluk sevgi ve saygı duygularını güçlendirilmesi olduğunu düşünüyor ve bu düşünce ile bağdaşmayan davranışları ve olayları şiddetle kınıyoruz.³⁰⁶

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu'nun "Ermeniler Bizi Yutmak İsterler" başlıklı 16 Mart 1981 tarihli köşe yazısı dikkate değer tespitler içermektedir. Paşaoğlu, Ermenilerin Türkiye toprakları üzerinde bir Ermeni devleti kurmak istediklerini dile getirmiştir. Ermenilerin amaçlarını gerçekleştirme yolunda yalnız olmadıklarını da belirten Paşaoğlu, bazı güçlerin Ermenilere kol kanat gerdiğini ifade etmiştir. Türkiye aleyhine oluşan bu cephenin silah kullanmaktan ve kan akıtmaktan çekinmediğini eklemiştir.³⁰⁷

Altan Deliorman'ın ismini zikretmediği bir kitabına atıf yapan Paşaoğlu, Ermenilerin kan akıtmaktan pişmanlık duymadıklarını ve masum insanları kolayca öldürebildiklerini ifade etmek istemiştir. Paşaoğlu'nun Altan Deliorman'ın kitabından aktardığına göre, Türkiye'nin Los Angeles

³⁰⁵Ey ağalar nasıl diyem derdimiz... Vardı zulmün sonu arşa dayandı... Ermeni İslam'ı kırdı taladı Mazlumlar amânı arşa dayandı... Kalo'nun köyünü bastı ceng açtı... Mitralyöz, tüfengle od ateş saçtı... Ana, evlât attı dağ taşta kaçtı... Sabiler şivânı arşa dayandı... Mevlâ'nın takdiri erişti başa... Yüz çevirdi bakmaz kardaş kardaşa... Üç yüz altmış canı attı ataşa... Koptu Nuh tufanı arşa dayandı... Bir cenaze gördüm: Kan olmuş yüzü... Portlamış, kenara sıçramış gözü... Üçyüz altmış canın sönmemiş közü... Yanan can dumanı arşa dayandı... Bir gelini gördüm: Ayağa kalkmış... Sandım ki canı var yüzüme bakmış... Kâfir mısma ile direğe çakmış... Mısma, çivi ünü arşa dayandı... Bir hamile kadın davranmış kaç... Ermeni eylemiş hep parça parça... Kılıç ile vurmuş bölünmüş kalça... Akan kızıl kanı, arşa dayandı... Çocuğu karnından çıkartmış bakar... Can teslim etmeden süngüye takar... Bebeğin fizahı dağı taşı yakar... Dağın taşın şanı arşa dayandı... Tanrı Ermeni'ye vermiş fırsatı... Kesti kökümüzü kırar millet... Rûzi – kıyamete kalır müddeti... İntikamın günü arşa dayandı, Temel Ziya Dursun, "Ermeniler 8", **İleri**, 21 Mart 1981. s.2

³⁰⁶"KTU Yönetim Kurulu Ermeni Terörünü Kınadı", **İleri**, 16 Mart 1981, s. 1.

³⁰⁷Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "Ermeniler Bizi Yutmak İsterler", **İleri**, 16 Mart 1981, s. 3.

Başkonsolosu Mehmet Baydar ve yardımcısı Bahadır Demir'i 80 yaşında bir Ermeni şehit etmiştir. Paşaoğlu, Mıgırdıç Yanıkyan isimli bu Ermeni'nin daha sonra teslim olduğunu ve yaptığı suikastten pişman olmadığını dile getirmiştir.³⁰⁸

Cemal Rıza, Rusya, İngiltere ve Fransa'nın Ermenilerin bu saldırılarından rahatsızlık duymadıklarını dile getirmiştir. Kendilerini medeni olarak niteleyen bu devletlerin, terör eylemlerine karşı pasif kalmasını eleştiren Paşaoğlu, bu konuda Türkiye'nin de hataları bulunduğunu ifade etmiştir. Özetle, 1980 öncesi sağ-sol olaylarının ayyuka çıktığını, bu olayların Türkiye'yi çok meşgul ettiğini ve bu sebeple asıl üzerinde yoğunlaşılması gereken Ermeni terörünün ikinci planda kaldığını belirtmiştir. Paşaoğlu'na göre: "Şu cehennemi ateşi başımızın üzerinde gezdirirlerken biz Türklerin iç kavgaları, milli vahdet prensibine bağlı kalamamaları ne kadar gülünç ve acıklıdır."³⁰⁹

ABD'nin Yahudilere sahip çıkmasını ve Yahudilere Arap topraklarında bir devlet kurdurduklarını ifade eden yazar, sayıca Yahudilerden fazla olmasına rağmen Arapların bu duruma engel olamadığını belirtmiştir. ABD'nin desteğinden ziyade Yahudilerin birlik olabildikleri için hiçbir gücün onlara zarar veremediğini ifade etmiştir. Aynı birlik ve beraberliğe Türk Milletinin de ihtiyacı olduğunu vurgulamıştır.³¹⁰

Paşaoğlu son olarak, farklı propagandalar ile Türk Milletinin gerçekleri görmesini engelleyenleri eleştirmiştir. Burada sağ ve sol olaylarını Türkiye'nin gündemine oturtanlar, insanları ayırıştırıcılar ve dini kullanarak insanları birbirine düşman edenler eleştirilmiştir. Türkiye'ye bu kötülüğü edenlerin Los Angeles Başkonsolosu ve yardımcısını öldüren Mıgırdıç Yanıkyan'dan farkları olmadıklarını belirtmiştir: "Ezanı Türkçe okutacaklar, bu yıl çay satın almayacaklar propagandalarını yapanlara Mıgırdıç Yanıkyan dayın mıdır cevabını veriniz."³¹¹

İleri gazetesinin 18 Temmuz tarihli başyazısı, ASALA nedir sorusuna ağır hakaretlerle cevap vermiştir. O günlerde Trabzon'un önemli gazetelerinden birinin ASALA algısını ortaya koyması açısından değerlidir.³¹²

³⁰⁸ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "Ermeniler Bizi Yutmak İsterler", **İleri**, 16 Mart 1981, s. 3.

³⁰⁹ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "Ermeniler Bizi Yutmak İsterler", **İleri**, 16 Mart 1981, s. 3.

³¹⁰ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "Ermeniler Bizi Yutmak İsterler", **İleri**, 16 Mart 1981, s. 3.

³¹¹ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "Ermeniler Bizi Yutmak İsterler", **İleri**, 16 Mart 1981, s. 3.

³¹² "(...)ASALA milletimiz huzurunda hesap vermesi gereken çok sıfatlı kudurmuş bir köpektir. ASALA, dış ülkelerde müdafaasız canilere taarruz etmeyi ve onları öldürmeyi kendine hedef almış bir terör örgütüdür. ASALA, bir Türk atasözü olan, eceli gelen köpek cami duvarına pislermiş atasözündeki köpektir. ASALA, vahşettir. ASALA, insanlığın yüzkarasıdır. ASALA, beynelmilel terörün maşasıdır. ASALA, beynelmilel terörün maşasıdır. ASALA, Ermeni milleti için bir asalaktır. ASALA, bir cinayet örgütüdür. ASALA, soykırım yapan bir canavardır. ASALA, bütün bunlara rağmen alçak değildir; çünkü alçaklıkta bir seviyedir. ASALA bu yüzden alçaktan da aşağıda bir seviyesizlik seviyesidir ASALA, beynelmilel terörün maşasıdır. ASALA, Ermeni milleti için bir asalaktır. ASALA, bir cinayet örgütüdür. ASALA, soykırım yapan bir canavardır. ASALA, bütün bunlara rağmen alçak değildir; çünkü alçaklıkta bir seviyedir. ASALA bu yüzden alçaktan da aşağıda bir seviyesizlik

Temel Ziya Dursun, 28 Nisan 1984 tarihli, “Ermeni Sapkınlığı (Delalet)” isimli köşe yazısında 1911 yılındaki hadiselerin yıllar sonra sorulmasının saçmalığına değinmiştir. Üstelik iddia edilen katliamlar Türklere yönelik iken Ermenilere yapılmış gibi gösterilmesi insanlık dışı bir durumdur. Yazar ayrıca, Türk Milletinin hem Ermeniler hem de Rusların acımasız saldırılarına maruz kaldığını dile getirmiştir:

1911 yılının hesabını 1984 yılında sormak, İsa’yı çarına gerdiler diye bütün Hristiyanları çarına germeye kalkma kadar saçma olacağını yinelemeye gerek var mı? [Burada yanlış bir ifade var, İsa Peygamberi çarına geren Yahudilerdir] Bu sapkınların bir devrin hesabını sormaları hakkı yoktur. Zaten amaçları da o değildir. Biz Ruslar gibi acımasız bir milletin istilasına uğramışızdır. Osmanlı Devleti kötü yenilmiştir. Yalnız Sarıkamız [Sarıkamış] faciasında yüz bine yakın Mehmetçüğümüz şehit gitmiştir. İşgal altındaki bir bölgede bizim soykırımı kalkmamız mümkün mü? Ters olmuştur. Erzurum’da görevli Rus komutanların anılarından bunun böyle olduğu anlaşılmaktadır.³¹³

Temel Ziya son olarak Talat Paşa’nın önce kendi inisiyatifi ile ve daha sonra hükümet kararı ile uyguladığı Ermeni Tehciri’ni yorumlamıştır. Yazara göre Talat Paşa’nın yaptığı uygulama Ermenileri korumak içindi. Bu konuda yazar şunları ifade etmiştir:

Ermenilerin echiri [tehciri] işi propaganda edildiği gibi intkam [intikam] için değildir. Şöyle düşünelim: Cepheden döndünüz. Eşinizin, genç kızınızın, küçük yavrunuzun, ihtiyar ananızın ve babanızın Ermeniler tarafından öce [önce] tecavüz edilerek hubarca [hunharca] öldürüldüğünü gördünüz. Şimdi fırsat sizin elinize geçmiştir. Ruslar gitmiş Türk Ordusu gelmiştir. Zayıflığınıza, hastalığınıza bakmadan arslan kesilmez misiniz? Bire yüz demez misiniz? Yoksa gider teşekkür mü edersiniz? Cemal Paşa [Talat Paşa], böyle bir durumdan Ermenilere korumak için daha güvenceli bölgelere göç ettirmeyi planlamıştı. İsaletli de olmuştu.³¹⁴

Temel Ziya Dursun, 30 Nisan 1984 tarihli, “Bir Ermeni’yi Dinlerken” başlıklı yazısında babası İstanbul’dan ABD’ye göç eden bir Ermeni’nin röportajına yer vermiştir. Yazar, Ermeni vatandaşının ismini vermediği gibi röportajın hepsini de aktarmamıştır. Yazarın aktardığına göre Ermeni vatandaşı ASALA terör örgütünü anlayamadığını bu insanlık dışı eylemleri yapmalarındaki amacı çözemediğini ifade etmiştir. Bundan hareketle Temel Ziya Dursun, ASALA terör örgütünün bütün Ermenileri temsil edemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca Temel Ziya, iki gün evvelki yazısında belirttiği gibi Ermenilerin 1915 olaylarına bakışını eleştirmiştir:

Bir avuç sapkının dünya ermenilerini [Ermenilerini] temsil edemeyeceği kuşkusuzdur. Hayallerinde kurdukları (1915 katliamı) soykırımının [sözde Ermeni Soykırımının] intikamını 1984 yılında almaya kalkmak sağlıklı bir kafanın ürünü [ürünü] değildir. Bağımsızlık mı istiyorlar buyursunlar? Ermenistan kurulmuş hazır. Bu kukla sapkınların tek amacı sabrımızı tüketmektir [tüketmektir].³¹⁵

seviyesidir Bu kudurmuş ASALA köpeğinin dersinin Türk devleti tarafından verileceğine hiç şüphemiz yoktur., Köpek ASALA Kudurdu”, **İleri**, 18 Temmuz 1983, s.1.

³¹³Temel Ziya Dursun, “Ermeni Sapkınlığı (Delâlet)”, **İleri**, 28 Nisan 1984, s. 4.

³¹⁴Temel Ziya Dursun, “Ermeni Sapkınlığı (Delâlet)”, **İleri**, 28 Nisan 1984, s. 4.

³¹⁵Temel Ziya Dursun, “Bir Ermeni’yi Dinlerken”, **İleri**, 30 Nisan 1984, s. 3.

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, 13 Nisan 1981 tarihli İleri gazetesinde yayınlanan “Utanmaz Politikacılar” başlıklı yazısına sonraki gün “Besle Kargayı Çıkarsın Gözünü” başlıklı bir başka köşe yazısı ile devam etmiştir. Osmanpaşaoğlu, “Utanmaz Politikacılar” başlıklı yazısında, Ermenilerin tarihlerini bilmiyor gibi hareket ettiklerini belirtmiştir. Ermenilerin Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devletleri himayesinde iken huzur ve sükûnet ortamında yaşadıklarını ifade etmiştir. Ancak Türk düşmanlığı kisvesi altında bütün yapılan iyiliklerin unutulduğunu vurgulamıştır. Türk düşmanlığı vurgusunun üzerinde duran yazar şunları ifade etmiştir:

Bizdeki ermeniler [Ermeniler] saltanat sürmüş insanlardır. Dini sosyal meselelerini kendi kendilerine hallederler. Askere alınmazlar hükümet teşkilatında siyasi görevlere kadar yükselir giderlerdi Fatih Sultan Mehmet onlara en geniş himaye ve müsamahayı göstermiştir.Tarihini bilmeyerek yahut bildikleri halde kasten yalan yanlış neşriyat yapanlar Türk düşmanlığını tekrar etmekten hoşlanırlar. Ama tarihteki kayıtları silemezler. Ermenilerin darbe yemedikleri eziyet görmedikleri bir devlet varsa Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’dir.³¹⁶

Yazar daha sonra Çarlık Rusya’nın Ermenilere yaptığı zulmü ifade etmiştir. Çarlık Rusya’nın Ermeni dilini yasakladığını belirten yazar: “(...) bundan daha ağır dayak olur mu?” demiştir. Bu anlamda Ermenilerin Çarlık Rusya ile birleşip Türklere düşman kesilmesine anlam veremediğini belirtmiştir. Son olarak düşmanlığı yaratanların Ermeniler olduğunu belirten yazar: “(...) iç yüzlerini meydana verince yakındıkları akıbete müstehak olmuşlardır.” demiştir.³¹⁷

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Besle Kargayı Çıkarsın Gözünü” başlıklı yazısında, Osmanlı Devleti’nin Ermenilere “gereksiz” yere fazla yakınlık gösterdiğini belirtmiştir. Türk Milletinin bu yakınlığın cezasını çektiğini ifade etmiştir. Ermenilerin dağınık yaşamlarından ötürü Batı Anadolu’da da himaye gördüklerini belirten yazar, Kütahya ilinin Ermenilerin Ruhani merkezleri olduğuna dikkat çekmiştir. Yazar daha sonra şunları ifade etmiştir: “Rumları hiç dile almamak kaydıyla Ermenilerle sıhrî [evlenme sonucu oluşan akrabalık] münasebetlerimiz bile vardır. Sadakatlerinden emin olmamızın cezasını çekiyoruz.”³¹⁸

Cemal Rıza Paşaoğlu, Ermenilerin hemen her dönemde başka devletler tarafından kullanıldığını belirtmiştir ve Deli Petro’nun, Ermenileri İran’ın başına musallat ettiğini ifade etmiştir. İran’dan güzel bir ders aldıklarını belirten yazar, Ermenilerin bir anlamda Osmanlı Devleti’ne karşı kullanılmasının ilk olmadığını ifade etmiştir. Ermenilerin kaos ortamlarından yararlanarak devletlerden toprak koparmayı alışkanlık haline getirdiklerini anlatan Paşaoğlu, şunları ifade etmiştir: “Yine bir ara İranla Osmanlılar arasındaki bir gerginlikten faydalanmak istemişlerdir.”³¹⁹

³¹⁶Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Utanmaz Politikacılar”, **İleri**, 13 Nisan 1981, s. 1.

³¹⁷Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Utanmaz Politikacılar”, **İleri**, 13 Nisan 1981, s. 1.

³¹⁸Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Besle Kargayı Çıkarsın Gözünü”, **İleri**, 14 Nisan 1981, s. 2.

³¹⁹Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Besle Kargayı Çıkarsın Gözünü”, **İleri**, 14 Nisan 1981, s. 2.

Tarih boyunca Ermenilerin krallık kurmak istediklerini ve İran'ın buna izin vermediğini belirten yazar, tarihi anekdotlarına devam etmiştir. Kars, Ardahan, Van ve Erzurum gibi illerde Osmanlı Devleti himayesi altında huzur içinde yaşayan Ermenilerin yaptığı katliamların unutulacak cinsten olmadığını belirtmiştir. Bu katliamları Türkler yapmış gibi göstermelerinin ise insanlık dışı bir olay olduğunu ifade etmiştir. Yazar, bu yalan haberlerin Türk düşmanlarının ekmeğine yağ sürdüğünü belirtmiştir. Paşaoğlu son olarak, Türkiye'nin doğu illerini Ermenilerden kurtaran Kazım Karabekir Paşa'ya minnetlerini sunmuştur.³²⁰

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, 28 Nisan 1981 tarihli, “Ölü Doğurtan Ermeni Yalanı” başlıklı yazısında, Türklerin, iddia edildiği gibi 800 bin Ermeni'yi öldürmüş olsa bugün dünya üzerinde hiçbir Ermeni'nin kalmayacağını ifade etmiştir. Paşaoğlu'na göre Osmanlı Devleti zamanına kadar dayanan Ermeni komitacılarının varlığı bütün dünyaca bilinmektedir. Ayrıca komitacıların en büyük yardımı Rusya'dan aldığı da belgelerle sabittir.³²¹

Cemal Rıza Paşaoğlu, Ermeni soykırımı şeklinde lanse edilen hadisenin Türklerin kendilerini savunmak olduğunu belirtmiştir. “Üzerimize silahla gelenleri silahla karşılamak hakkımız değil miydi?” diyerek bu düşüncesini açıklamıştır. Ermenilerin dünyada Türk düşmanlığını yaydıklarını ve bazı güçlerin de onlara yardım ettiğini yazmıştır. Ayrıca Ermenilerin Türkiye'de komünist bir devrim beklediklerini belirtmiştir. Yazar, bunun gerçekleşmeyeceğini anlayan Ermenilerin silaha sarıldıklarını ifade etmiş ve konu ile ilgili şunları dile getirmiştir: “Çok yakında Türkiye'de komünizme kayan bir ihtilal olacağı kanısındaydılar. Cinayet işleme hareketine geçişleri dikkat edilirse umutlarının sukut ettiği tarihlerden sonra şiddetlendirilmiştir.”³²²

Ziyad Nemli, 13 Haziran 1981 tarihli Türksesi gazetesinde yayımlanan “Ermeni Azınlığı” başlıklı yazısında, ASALA terör örgütünü tanımlamış, Türk Milletinin Ermenilere ve ASALA terör örgütüne karşı olgunlukla yaklaştığını ifade etmiştir. Bu olgunluğun yanlış değerlendirilmemesi gerektiğini vurgulayarak, ASALA terör örgütüne karşı pasif kalan kendilerini Türkiye dostu olarak niteleyen devletlerin çelişkiye düştüklerini belirtmiştir. ASALA terör örgütüne karşı Trabzon kamuoyunun ortak algısının çok iyi tespit edildiğini saptadığımız bu köşe yazısından önemli kısımlarını aktarıyoruz:

Dünyanın dört bir yanında cinnet alametleri gözle görülüyor. İşte, Ermeni azınlığı da bu cinnet alametleri arasında yer alıyor. (...) Hür dünya Türk Devleti'nin ve Türk Milleti'nin bugüne kadar gösterdiği olgunluğu ve sabrı yanlış değerlendirmemeli. Çünkü olgunluğun da sabrın da bir sınırı vardır. Bıçak kemiğe dayandığı an tepelerine ince demir gibi yumruğun hesabını yapmak [yapmayı] dünyadaki Ermeniler düşünmeli. (...) Bizimle dost geçinmek isteyenler

³²⁰Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Besle Kargayı Çıkarısın Gözünü”, **İleri**, 14 Nisan 1981, s. 2.

³²¹Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Ölü Doğurtan Ermeni Yalanı”, **İleri**, 28 Nisan 1981, s. 2.

³²²Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Ölü Doğurtan Ermeni Yalanı”, **İleri**, 28 Nisan 1981, s. 2.

işlenen bunca cinayet üzerine samimiyetle eğilmek zorundadır. Terörizmle mücadele adına olduğu kadar insanlık adına da bunu yapmak zorundadırlar.³²³

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, 6 Mayıs 1981 tarihli, İleri gazetesinde yayımlanan “Gerçeklerin Mihrabı” başlıklı yazısında Ermeniler özelinde Rumlara da atıf yaparak, Türk Milleti ile uğraşmayı başkalarına alet olmadan yaşamayı öğrenseler bugün çok daha iyi yerlerde bulunabileceklerini belirtmiştir. Ayrıca başkalarının topraklarına göz koymasalar haysiyetli ve şerefli bir ırk olabileceklerini ifade etmiştir.³²⁴

Osmanpaşaoğlu'nun “demokrasi” vurgusu yaptığı yazısında, hakarete varan şu ifadeleri kullanmıştır: “(...) demokrasiye bağlı milletlerce savunma meselesi olarak karara bağlanmıştır. Havlayan köpekler bile karşısındakinin hışımlı bakışlarına göre davranırlar. Haddini aşınca dişlerinin kırılacağını köpek cinsi bile anlar.”³²⁵

Cemal Rıza Paşaoğlu yazısında, Kıbrıs meselesinden dolayı Rumlardan bahsetmiştir. Yazar bir anlamda Rum ve Ermenilerin karşılaştırmasını yapmıştır. Rumların Ermenilerden pek bir farkı olmadığını ifade etmiştir. Tarihe atıfların yapıldığı yazıda, iddia edilen söylemler tarihi anekdotlar ile ispatlanmaya çalışılmıştır. Örneğin yazar, Milli Mücadele yıllarında Rumların Türk Milletine merhametsizce davranmalarını kanıt olarak göstermiştir. Bu bağlamda, Milli Mücadele yıllarında Rumların söylediği şu sözü yazısına taşımıştır: “Türk’ü görünce vurun.”³²⁶

Batı Bloğu lideri ABD Başkan'ının Türkiye üzerine sarf ettiği sözler ile yazısını bitiren Osmanpaşaoğlu, Başkan'ın sözlerinin ASALA örgüt üyelerinin yargılanmasına engel teşkil eden ve terör eylemlerini bitirmek adına harekete geçmeyen batılı devletlere uyarı olduğunu belirtmiştir. Buna karşın Başkan'ın sözlerinin o ülkeler nezdinde etki uyandırmadığını savunmuştur: “(...) ameliyat masasından kalkar kalkmaz, Türkiye'ye yardımı arttırmalıyız diyen başkanı tanımaz oldular.”³²⁷

Trabzon basımında batılı devletlerin arasında en fazla eleştirilen ülke Fransa'dır. Bunda Ermeni saldırılarının çoğunun Fransa'da yapılması ve Fransa'nın failleri yakalama konusunda pasif kalması etkili olmuştur. “Tedhişçilik Önlenmeli” başlıklı bir köşe yazısında Fransa ile ilgili şu ifadeler dikkat çekmiştir:

Fransa 16ya varan kanlı saldırıların faillerini yakalamamıştır. Bu ilgisizlik Fransa'nın dış münasebetlerindeki itibarını kirlendirir. Elçiliklerimize çevrilen husumetkarane hazırlıkları,

³²³Ziyad Nemli, “Ermeni Azınlığı”, **Türkseesi**, 13 Haziran 1981, s. 1.

³²⁴Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Gerçeklerin Mihrabı”, **İleri**, 6 Mayıs 1981, s. 1.

³²⁵Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Gerçeklerin Mihrabı”, **İleri**, 6 Mayıs 1981, s. 1.

³²⁶Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Gerçeklerin Mihrabı”, **İleri**, 6 Mayıs 1981, s. 1.

³²⁷Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Gerçeklerin Mihrabı”, **İleri**, 6 Mayıs 1981, s. 1.

saldırıları sezemezi [sezemez], incelemeyiz, olaylarına önüne geçemez ise (...) Fransa'ya düşen görev iflasını ilan etmektir.³²⁸

Aynı köşe yazısında NATO vurgusu da yapılmıştır. Fransa'nın NATO üyesi olarak sorumluluklarını yerine getirmemesi eleştirilmiştir. Ayrıca Fransa'nın Türkiye karşıtı bir cephede yer aldığı belirtilmiştir. Köşe yazısında, Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki sorumluluğunun Fransa tarafından idrak edilemediği belirtilmiştir: "(...) bizim dış ülkelerle münasebetlerimizin kesilmesini körükleyen ve Yunanistanı [Yunanistan'ı] destekleyen bir hava estiriyor Fransa!"³²⁹

Cemal Rıza Paşaoğlu, yazısında devamla Sovyetlerin Ermeni tedhişçiliğini desteklediğini belirtmiştir. Batı Bloğu'nun bu desteği belgeleyip dünya kamuoyuyla paylaştığını ifade etmiştir. Ayrıca, Sovyetlerin Ermenileri kullanarak Türkiye üzerindeki emellerini gerçekleştirme arzusunu tarihe atıf yaparak vurgulamıştır. Sovyetlerin yıllar önceki amaçları ile Ermenilerin hedeflerinin değişmediği ifade edilmiştir. NATO üyesi ülkelere bir çağrı niteliğinde seslenilerek, Sovyetlerin ve Ermenilerin amaçlarının Türkiye'yi parçalamak olduğu belirtilmiştir: "Sovyetlerin öyle bir örgütten faydalandıkları tarih eskidir. Bugün savaşa daha fazla hız verdiklerini görüyoruz. (...) bu örgütün asıl ana hedefi topraklarımızda Ermenistan Devleti kurmaktır."³³⁰

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, Fransa'yı eleştirdiği bir başka köşe yazısında Türk dostu Fransız yazar Pierre Lotti ve Claude Farrere'ye atıf yaparak şunları belirtmiştir: "Candan Türk dostu Piyerlotti'nin taparcasına Atatürk'e hayran Klodfarerlerin [Claude Farrere] Fransa'sı bugün Türkiye'yi bölmek topraklarımıza yabancı kuvvetler aktarmak Ege sahillerimizden komisyon hakkı almak peşindeler."³³¹

Cemal Rıza, Fransa'yı açık bir dille suçlamıştır. Fransa'yı Türkiye'nin başına musallat edilen ASALA terör örgütüne destek verdiğini belirtmiştir. Uluslararası hukuk normlarını hiçe sayarak teröre destek veren Fransa'nın hem hukuki hem de vicdani yönden sorgulanması gerektiğini ifade etmiştir: "Fransa sayısı 16'ya varan bu çirkin emellere alet olmakta inatçıdır. Bizi içten sarsmak bunaltmak rolünü benimsemiştir. Hem de uluslararası hukuk kurallarını çiğneyerek! Paris'te işlenen cinayetlerin kıyafet değiştirmiş baş suçlusudur."³³²

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, Fransa'yı eleştirdiği bir başka köşe yazısında, Fransa'da yaşayan Ermenilerin oyunu almak isteyen hükümetlerin ve onların nezdinde siyasetçilerin tek amacının koltuk kaygısı olduğunu belirtmiştir. Bir diğer ifadeyle, oy kaygısı taşıyan hükümet

³²⁸Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "Tedhişçilik Önlenmeli", **İleri**, 29 Eylül 1981, s. 2.

³²⁹Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "Tedhişçilik Önlenmeli", **İleri**, 29 Eylül 1981, s. 2.

³³⁰Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "Tedhişçilik Önlenmeli", **İleri**, 29 Eylül 1981, s. 2.

³³¹ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "İki Yüzlü Fransa", **İleri**, 30 Eylül 1981, s. 3.

³³²Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, "İki Yüzlü Fransa", **İleri**, 30 Eylül 1981, s. 3.

yetkililerinin Ermeni tedhişçiliğine ses çıkarmadıklarını savunmuştur: “Meclisine kabinesine kadar Ermeni oylarıyla yetki [yetki] alanların, Ermenilerin Türk düşmanlığını himaye ve teşvik ettikleri anlaşılmıştır.”³³³ Fransa'nın Uluslararası hukuk kurallarını çiğnediğini yineleyen Cemal Rıza, Fransız parlamentosunu eleştirmiştir. Pasif kalan Fransız yetkililerin ikiyüzlü olduğu ifade edilmiştir. Fransa'nın komünizme karşı bir duruş sergilediğini ifade eden Paşaoğlu, bu yüzden Fransa'nın pasif tutumuna anlam veremediğini ifade etmiştir. Cemal Rıza'nın üslubu, bir gazeteci olmasının yanında Trabzonlu sıradan bir vatandaşın üslubuyla benzerdir. Bu açıdan Trabzon kamuoyunun ortak algısı olarak düşündüğümüz ifadeleri aynen aktarıyoruz:

Fransa bugün bütün Millet [milletler] huzurunda utanç durumdadır. İçişleri bakanı Fransa'daki ermenilerin [Ermenilerin] desteklemesi ile parlamenter olmuştur. Şimdi milletler arası hukuk kuralları çiğnenmiştir, buna göz yuman Fransa milletler huzuruna ikiyüzlü olarak çıkmaktadır. Ermeni komitecilerinin, komünizme karşı olan Fransa'nın siyasi görüşleri doğrultusundaki bir ülkeye, Türkiye'ye saldırmalarını önlemekten yana olmayışı hayret verici bir olaydır ve itimat edilmez bir devlet menzilesine [menziline] düşmüştür.³³⁴

Faruk Osmanpaşaoğlu, 19 Haziran 1981 tarihli “Türkler ve Ermeniler” başlıklı köşe yazısında, Türkiye'nin diplomat ve konsolos çalışanlarına yapılan suikastlerin tek amacının Türkiye'yi pasifleştirmek olduğunu belirtmiştir. Paşaoğlu özellikle 12 Eylül 1980 darbesine vurgu yaparak, Türkiye'nin bir iç savaşın eşiğinden döndüğünü ve iç siyasetteki kaos ortamının sonlandırıldığını söylemiştir. Dış güçlerin Türkiye'yi terörizme zorladıklarını ifade eden Paşaoğlu, 12 Eylül 1980 darbesine atıf yaparak Türkiye'nin terörizme başvurmayacağını yinelemiştir. ASALA'nın asıl amacını belirttiği yazısında şunları ifade etmiştir:

12 Eylül öncesinde aranılan ve bulunamayan devlet otoritesi bugün ayaktadır ve gereken cevap mutlaka verilecektir. Bu tecavüzlerin amacı çok açıktır. Türkiye'yi kendi içerisinde savaş ortamına çekemeyen dış güçler, uluslararası ortamda ülkemizi sert önlemler almaya ve yapılan saldırılara terörle karşılık vermeye itmek istemektedirler.³³⁵

Faruk Osmanpaşaoğlu, dış güçlerin sadece Ermenileri değil Rumları da kullandığını belirtmiştir. Ermenilerin sözde Ermeni soykırımı ve Rumların Kıbrıs Meselesi şeklinde dünya kamuoyuna yansıtılan sorunların, görünen hedef olduğunu ifade etmiştir. Dış güçlerin asıl niyetlerinin “komik bahanelerin” ardına gizlenerek bütün dünyayı kandırmak olduğunu ve Türkiye'yi bölmek istediklerini belirtmiştir: “Yoksa, adı Ermeni olsun Rum olsun Yunan olsun karşımıza getirilmek istenen sözde katliam sorunları, toprak talepleri ve şovenist bölücü amaçlı eylemler birer komik bahanedir.”³³⁶

³³³Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Türkiye Ateş Püskürüyor”, **İleri**, 2 Ekim 1981, s. 2.

³³⁴Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Türkiye Ateş Püskürüyor”, **İleri**, 2 Ekim 1981, s. 2.

³³⁵ Faruk Osmanpaşaoğlu, “Türkler ve Ermeniler”, **İleri**, 19 Haziran 1981, s. 3.

³³⁶Faruk Osmanpaşaoğlu, “Türkler ve Ermeniler”, **İleri**, 19 Haziran 1981, s. 3.

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, 12 Haziran 1981 tarihli “Ermeni Feryadı” başlıklı köşe yazısında Paris’te bombalanan Ermeni Kilisesi’nden bahsetmiştir. Avrupa’da Ermenilere karşı bu tarz eylemler yapılmıştır. Ulusal basından takip edebildiğimiz bu haberler Trabzon basınında yer bulmamıştır. Cenevre Başkonsolosluğu Sözleşmeli Personeli Mehmet Yergüz suikastinden 3 gün sonra gerçekleştirilen kilise baskını istisnadır. Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, Paris Ermeni Kilisesi önünde patlatılan bombanın kimseyi öldürmediğini belirtmiştir. Ermenilerden ölen olmadığı için üzüldüğünü belirten Osmanpaşaoğlu, Ermenilere karşı harekete geçen örgüt ya da örgütlere başarılar dilemiştir. Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu’nun ağır ithamlar içerdiği cümleleri şu şekildedir:

Paris’te bir Ermeni kilisesini bombaladılar. Ölen olmadığı için üzüldük. Yakalanmak ihtimalile [ihtimaliyle] ayın sırasında bombayı atamamış olacaktıdır. Türk’ü gördüğün yerde vur diyenlerin kökünü kurutmak vatani, dini, insani ahlakımız vecibemizdir. Hiddetimiz yalnız bugünlerde işledikleri cinayetlerden doğmuş değildir. Bugün Ermenilerin kümeleştikleri ülkelerde komiteciliklerini işlemez hale getirmek amacıyla hareketlenen örgütlere candan başarılar dileriz.³³⁷

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu daha sonra tarihi atıflar yapmıştır. Ermenilerin Osmanlı Devleti hakimiyetinde yaşarken giriştikleri terör eylemlerini halen devam ettirdiklerini belirtmiştir. Adana ve civarındaki Ermeni olaylarına dikkat çeken Osmanpaşaoğlu, Cemal ve Talat Paşaların Ermeniler tarafından yanlış yönlendirilmesi yüzünden suçsuz Türklerin idam edildiklerini savunmuştur. Neticede ise Talat Paşa’nın Ermeni kurşunları ile öldürüldüğünü belirtmiştir:

Adana’da ki olaylarda müftüsüne kadar asmadıkları Türk kalmamıştı. Olayı tahkik heyetinde Osmanlı Mebusan Meclisi’nden milletvekili Agop babikyan efendi de vardı. Vali Cemal Paşa ve Sadrazam Talat Paşa Babikyan efendinin tesiri altında Osmanlı Mahkemesini tazyik yoluyla günahsız Adanalıları astırmışlardı. Sonra ne oldu? Talat Paşa Almanya’da yediği Ermeni kurşunları ile canını verdi ve savunduğu Ermenilerden hak ettiği mükafatı gördü.³³⁸

1981 yılının Haziran ayında, ABD’nin senato ve temsilciler meclisinde ASALA terör örgütünün Türk diplomatlarına yönelik saldırıları görüşülmüştür. Bu görüşmeyi oldukça önemli ve olumlu bulan Cemal Rıza, ABD’nin kendisine yakışanı yaptığını ve güçlü müttefiki Türkiye’yi koruduğunu ifade etmiştir: “Amerika’nın bu müdehalesi siyasi felsefesinin isabetli olduğunu göstermektedir. (...) güçlü ortağına saldıran Ermenilerin karşısında olmak görevimizdir.³³⁹ Cemal Rıza NATO vurgusu yaptığı yazısında ABD’nin yalnızca Türkiye’yi korumak için değil, NATO üyesi ülkelere ihtar çektiğini de ifade etmiştir:” (...) yalnız Türkiye’yi savunma manası akla getirilmemelidir. Avrupa’da Türkiye aleyhtarlığı yaratanlara NATO düşmanlığı suçunu işledikleri hatırlatılmaktadır.”³⁴⁰

³³⁷ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Ermeni Feryadı”, **İleri**, 12 Haziran 1981, s. 2.

³³⁸ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Ermeni Feryadı”, **İleri**, 12 Haziran 1981, s. 2.

³³⁹ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Amerika ve Ermeni Komitecileri”, **İleri**, 29 Haziran 1981, s. 1.

³⁴⁰ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Amerika ve Ermeni Komitecileri”, **İleri**, 29 Haziran 1981, s. 1.

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, 8 Temmuz 1981 tarihli “Gizli Planların Arkasındaki Zoraki Dostluklar” başlıklı köşe yazısında, Türkiye’nin kendisine düşmanlık beslediği ülkelerle ikili ilişkilerine devam etmesi gerektiğinin altını çizmiş, bu ülkelerin söz konusu ikili ilişkileri Türkiye’nin aleyhine kullandıklarını ifade etmiştir. Sovyet Rusya ve Bulgaristan örneğini veren Cemal Rıza, bu ülkelerin Türkiye’ye kaçak yollarla silah soktuğunu ve Türkiye’yi uluslararası alanda zor durumda bıraktıklarını belirtmiştir. Sovyet Rusya’nın rejimini Türkiye’de yaymak istediğini ve bu amaçla ASALA’ya destek verdiğini belirtmiştir. Ayrıca Cemal Rıza, Mehmet Ali Ağca’ya Papa suikastında kullandığı silahın Bulgaristan tarafından verildiğini iddia etmiştir. Rumlar ve Ermenilerin de Türkiye’yi zayıflatmak istediğini belirten yazar, Türkiye’nin tek çıkar yolunun milli birlik ve beraberlikten geçtiğini ifade etmiştir:

Bu badireleri atlatmak için kısa bir zaman sıkıntılara katlanmak zaruridir. Bütünlüğümüzü bu suretle koruyacağız. Evlerimizden dışarı çıkamadığımız günleri her an düşünür göz önüne getirirsek bütünlüğümüzün teminat altına alınmasına kadar geçirilen sıkıntıların üstünde bir sıkıntı olamayacağı kararına varırız.³⁴¹

Türksesi gazetesinde 9 Mayıs 1981 tarihinde yayınlanan isimsiz bir başyazıda birlik ve beraberlik vurgusu yapılmıştır. Türkiye’nin iç politikadaki sorunları dahil olmak üzere bütün problemlerin arkasında yabancıların olduğu ifade edilmiştir. Bu sorunları aşmanın tek yolu olarak “milli birlik ve beraberlik” gösterilmiştir. Cumhurbaşkanı Kenan Evren’in birlik ve beraberlik üzerine bir Türkiye inşa etmek istediği belirtilmiştir. Evren’in her gittiği yerde sevgi dolu ve içten karşılanması bu amaca bağlanmıştır. Türk Milletinin sahip olduğu toprak üzerinde birlik ve beraberlik duygularının çok yoğun olduğu ancak amacın gerçekleştirilebilmesinin iyi bir yönetim gerektirdiği ifade edilmiştir. Bu konuda şu ifadeler yer verilmiştir:

Türk insanı vatan bildiği vatan bellediği bu toprağa artık sınıksız basmak zorundadır. Çünkü gidecek ve benim diyecek bir başka vatanı yoktur. Türkiye ve Türk Milleti Sayın Evren’in deyişiyle yeni bir savaş yönetimiyle karşı karşıyadır. Türkiye ve Türk Milleti’ne bu savaşı ilan eden yabancılar ama uygulamaya koyanlar içimizdeki uzantılardır. Bir başka deyişle bizden görünenler ve bizden okuduklarını [olduklarını] sandıklarımızdır. Devlet başkanımız her konuşmasında işte bu meseleyi vurgulamakta ve bu tehlikeye açıklık getirmektedir. Ve bunun için her gittiği vatan köşesinde millettten coşkun ve sıcak bir yakınlık görmektedir. Ayağımız altındaki toprak bizimdir ve son vatanımızdır. Bu vatanın kazanılmasında ve yaratılmasında nice şehidin kanı ve canı vardır. Bu toprağın sıcaklığını, canlılığını ve kutsallığını anlamak için bu toprağa Türk köylüsü gibi çıplak ayakla basmak gerekir. Analar, babalar ve Türk öğretmenleri artık çocuklarınıza ve çocuklarınıza bu sevgiyi aşlamak size düşmektedir.³⁴²

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Terör Olayları” başlıklı bir başka köşe yazısında, Ermenilerin arkasındaki en büyük destekçi gücün Sovyet Rusya olduğunu belirtmiştir. Sovyet Rusya’nın kendi ideolojisini Türkiye’ye kabul ettirmek istediğinin altını çizen yazar, Sovyetlerin bu amacı gerçekleştirmek için her türlü yola başvurabileceğini ifade etmiştir. ASALA terör örgütüne verilen

³⁴¹ Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Gizli Planların Arkasındaki Zoraki Dostluklar”, **İleri**, 8 Temmuz 1981, s. 2.

³⁴² “Ayağınız Altındaki Toprağa Basmak”, **Türksesi**, 9 Mayıs 1981, s.1

desteği de bu şekilde yorumlayan Cemal Rıza, bu inancını şu şekilde dile getirmiştir: “Sovyetler yeryüzünde böyle bir görevi yükleyecek Ermeni Komitecilerinden başkasını bulamazlar.”³⁴³ Son olarak Cemal Rıza Ermeni tedhişçiliğine karşı “uluslararası şiddet” olayları denmesini eleştirerek bu olayların sadece Türkiye’ye yönelik olduğunu hatırlatmıştır.³⁴⁴

Trabzon yerel basını ASALA terör örgütünün eylemlerine yer verirken genel olarak ölümle sonuçlanan hadiselerden bahsetmiştir. Örneğin Türkiye’nin İsviçre–Bern Büyükelçisi Doğan Türkmen’e yapılan suikast girişimi ile ilgili Trabzon basınında hiçbir haber ve köşe yazısı bulunmamıştır. Ancak, Büyükelçi Doğan Türkmen’e suikast girişimi failinin yakalanması ve sonrasında devam eden mahkeme süreci ile ilgili İleri gazetesinde isimsiz bir başyazı yer almıştır.

Büyükelçi Doğan Türkmen 6 Şubat 1980 günü saat 11 civarlarında İngilizce Büyükelçiliği’nden çıktığı sırada silahlı saldırıya uğramış ve saldırıyı yara almadan atlatmıştır. Olayı gören bir karı-koca, yaya olarak kaçmaya çalışan faili takip etmişler ve onu bekleyen arabaya binerken otomobilin plakasını almışlardır. Bu önemli haberi güvenlik güçleri ile paylaşmışlardır. İsviçre polisinin sıkı takibi neticesinde 9 Şubat günü Ermeni asıllı Fransız vatandaşı Klindjiyan (Kilimciyan) yakalanmıştır. Bunun üzerine Ermeniler, dünyanın hemen her yerinde bilhassa İsviçre’de kampanyalar başlatmış hatta dünyaya tehditler yağdırmışlar ve arkadaşlarının serbest bırakılmasını istemişlerdir. Kilimciyan’ın davası görüşülürken dışarıda tezahüratlar yapmışlar, hakim ve yargıçları etkilemeye çalışmışlardır.³⁴⁵

İleri gazetesi 26 Ocak 1982 tarihli nüshasında yayınladığı isimsiz bir başyazıda 1982 kış yarıyılından itibaren Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi lisansüstü programlarında “Ermeni Sorunu” adlı bir ders okutulmaya başlanacağı belirtilmiştir. Başyazıda devamlı, Kilimciyan davasının öncesi ve sonrasında Ermenilerin yaptığı taşkınlıklara değinilmiş ve mahkeme sürecinde Fransız yetkililerin Türk vatandaşlarına kötü muamele ettiğinden bahsedilmiştir. Savcının Kilimciyan için 8 yıl hapis cezası istemesine rağmen mahkemenin 2 yıl ceza vermesi eleştirilmiştir. Kilimciyan’ın hak ettiği cezayı almaması hususunda şunlar dile getirilmiştir: “Bu mahkeme nedeniyle artık kesin olarak belli olmuştur ki Fransa’da Ermeniler büyük bir güce sahiptir. Nasıl Amerika’da Yahudilerin hükümetin alacağı kararlara etkileri söz konusu ise aynı şekil de daha fazla Fransa’da var.”³⁴⁶

İleri gazetesi, Fransa’da görüşülen Kilimciyan davasında Ermenilerin gövde gösterisi yapmasından ve Fransız yetkililerin bu duruma göz yummasından yakınmıştır. Ayrıca Türk

³⁴³Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Terör Olayları”, *İleri*, 28 Eylül 1981, s. 2.

³⁴⁴Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, “Terör Olayları”, *İleri*, 28 Eylül 1981, s. 2.

³⁴⁵Şimşir, *a.g.e.*, s. 899–908.

³⁴⁶“Ermeni Baskısında Fransa”, *İleri*, 26 Ocak 1982, s. 1.

gazetecilere sıkı güvenlik tedbirleri uygulanırken Ermeniler söz konusu olduğunda Fransız yetkililerin esnek davrandığı belirtilmiştir:

Fransa’da yapılan mahkemede Ermeniler adeta gövde gösterisinde bulundular. Mahkemeyi izleyen Türk gazeteciler çok [çok] sıkı güvenlik önlemleri ile mahkemeye gelebildiler. (...) Fransa’da cvrehan (cereyan) eden mahkemede sadece cinayet olayı değil. Bu cinayet bir fırsat olarak kullanılmış Ermenilerin aleyhimize büyük bir gösteri yapmasına ortam hazırlanmıştır.³⁴⁷

Ziyad Nemli, 10 Haziran 1982 tarihli köşe yazısında, ASALA terör örgütü ve Ermeni meselesi ile ilgili genel değerlendirmelerde bulunmuştur. Türk Milletinin sabrının taşmak üzere olduğu ifade edilmiştir. Türk Devleti’nin kendine yakışan olgunluğu gösterdiğine vurgu yapan Nemli, bu olgunluğun suistimal edilmesini eleştirmiştir. Tarihi gerçeklere de atıf yapan Ziyad Nemli, Ermenilerin gerçekleri saptırdığını belirtmiştir. ASALA terör örgütüne arka çıkan devletler eleştirilmiş ve bu yanıltan dönmeleri gerektiği belirtilmiştir. Ziyad Nemli kendi ifadeleri ile şunları dile getirmiştir:

Türkiye’ye karşı kahpeliğine kahpece kalleşliğine kalleşçe ama sistemli bir savaş sürdürülmektedir. Bu kahpeliklerin ardı arkası kesilmemektedir. Hiçbir devirde bir millet böylesine tahrik edilmemiştir. Nedir bu Ermenilerin bizimle alıp veremedikleri? Utanmadan tarihi gerçekleri tepetaklak edip Türk milletinden sözüm ona intikam alma hevesine kapılanlar Biline ki Türk Milleti bilenmektedir. Amerikas’ı, Fransa’sı, Rusya’sı bunu bilmek zorundadır. İnsanın yüzkarası katillere arka çıkanlar, onların işledikleri cinayetleri örtbas etmeyi gaye edinenler bu milletin gazabı ile bir gün karşı karşıya gelirlerse şaşırmasınlar! Milletçe cenaze töreninden cenaze törenine koşmak ve nice masum memleket evladı arkasından gözyaşı dökmek ve vahlanmak bir yere kadar sürer. Bir avuç Ermeni, koca bir milletin itibarı ile sorumsuzca oynayamaz ilelebet.³⁴⁸

Ziyad Nemli, 11 Eylül 1982 tarihli “Türkiye Bir Oyunun İçerisine Çekilmek İsteniyor” başlıklı yazısında, diplomat suikastlerinin farklı açılardan ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Ermenilerin, Türkiye ile baş edemeyeceklerini bildiklerini ifade eden Nemli, bu yüzden suikastlerin farklı açılardan ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Bu konudaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

(...) Türkiye gerçekten düşündürücü bir oyunun içerisine çekilmek istenmektedir. Bu bir Ermeni Meselesi midir? Belki. Belki de değil. Belli merkez ve kamplarda yetiştirilen bir avuç Ermeni piçinin koskoca Türk Devleti ile başa çıkamayacağı bilinmez mi acaba? Ve Türk Devletinin yurt dışındaki 40 – 50 görevlisine karşı kahpece işlenecek cinayet bir devleti ve bir milleti yıldırılmayacağını düşünmeyecek kadar akılsız mıdırlar?³⁴⁹

Ziyad Nemli, “Türkiye Bir Oyunun İçerisine Çekilmek İsteniyor” başlıklı yazısının son bölümünde Türkiye’nin hızlı bir şekilde karar vermesi gerektiğini belirtmiştir. Ziyad Nemli’ye göre Türkiye’nin karar aşaması iki seçenektir oluşmaktadır. Bu seçenekler “bekle ve gör” ve

³⁴⁷ “Ermeni Baskısında Fransa”, **İleri**, 26 Ocak 1982, s. 1

³⁴⁸ Ziyad Nemli, “Yetti Artık”, **Türkseesi**, 10 Haziran 1982, s. 1.

³⁴⁹Ziyad Nemli, “Türkiye Bir Oyunun İçerisine Çekilmek İsteniyor”, **Türkseesi**, 11 Eylül 1982, s. 1.

“meselenin üzerine hızla eğilmek”tir. Hangi seçenekte karar kılınırsa kılınırsın Türkiye’nin bu oyunları bozacak güce sahip olduğu ifade edilmiştir.

İsa Kayacan, 11 Eylül 1982 tarihli “Ermeni Olayları” başlıklı yazısında, Osmanlı Devleti hakimiyetinin sürdüğü 1800’lü yıllardan itibaren başlayan Ermeni olaylarına değinmiştir. ASALA’yı o yıllarda başlayan Ermeni tedhişçiliğine dayandıran İsa Kayacan, tarihten ders çıkarmak gerektiğini vurgulamıştır. Ermeni komitacılarının ilk önce ortaya çıkmadıkları ifade edilmiştir. Ermenilerin paravan bazı dernekler kurduklarını ve bunlara “masumca” isimler verdiklerini belirtilmiştir. İsa Kayacan bu derneklere şu örnekleri vermiştir: “ 1- Hayırsever Cemiyeti, 2- Fedekarlar Cemiyeti”.³⁵⁰

İsa Kayacan, 10 yıllık süre içerisinde Ermenilerin açıktan faaliyetlere başladığını belirtmiştir. Bu 10 yıllık süreçte kurdukları dernek isimlerinin değişmesine dikkat çekmiştir. Örnek olarak şu dernekleri saymıştır: “ (...) 1- Erzurum’da silahlılar cemiyeti, 2- Van’da ittihat ve halas, 3- Barahaç cemiyeti, 4- Ermenistan’a doürü [doğru], 5- Genç Ermenistan, 6- Vatan koruyucuları”³⁵¹ Kayacan, Ermeni meselesinin Rusya, İngiltere ve Fransa’nın Osmanlı toprakları üzerindeki rekabetlerinin sonucu olarak meydana geldiğini belirtmiştir. 1877 – 1878 Osmanlı – Rus Savaşı’na gönderme yapan İsa Kayacan şunları dile getirmiştir:

“1877–1878 Osmanlı Rus Savaşı Ayestefanos Antlaşması ile biter. Söz konusu antlaşmanın 16. Maddesine baktığımız [baktığımız] zaman Ermeniler lehine bir ıslahat yapılmasını ve ıslahat tamamlanıncaya kadar Rusların doğu bölgemizden çekilmesinin kabul edildiğini görürüz.”³⁵²

Hınçak ve Taşnak komitelerinin terör eylemlerine değinen İsa Kayacan, ASALA’nın bu iki komitenin devamı olduğunu belirtmiştir. Birinci Dünya Savaşı’nda Ermenilerin İtilaf Devletlerinin yanında yer alarak Osmanlı Devleti’ni sırtından hançerlediğini ifaden eden Kayacan, Ermenilerin Osmanlı toprakları üzerinde türlü katliamlar yaptıklarını belirtmiştir. Son olarak, Ermeni terörünün hızlanarak 1980’li yıllara kadar geldiğine vurgu yapan Kayacan: “Ermenilerin kökü kazınmadıkça bu mesele kapanmayacak.” demiştir.³⁵³

25 Temmuz 1983 tarihinde İleri gazetesinde yayınlanan yazarı belirsiz “Ermeni Mezalimi” başlıklı bir yazıda Ermeni tarihinden bahsedilmiştir. ASALA terör örgütünün bu tarihe dayandığının iddia edildiği yazıda Ermeni tedhişçiliği gözler önüne serilmiştir. Bu yazının bir başka özelliği Trabzon ve çevresindeki Ermenilere örnek verilmesidir. İleri gazetesi, Giresun’un Çımrılı Mahallesinden Rum asıllı Statios oğlu Yako’nun gördüklerine dair yazdığı mektubu

³⁵⁰ İsa Kayacan, “Ermeni Olayları”, **Türkesei**, 11 Eylül 1982, s. 3.

³⁵¹ İsa Kayacan, “Ermeni Olayları”, **Türkesei**, 11 Eylül 1982, s. 3.

³⁵² İsa Kayacan, “Ermeni Olayları”, **Türkesei**, 11 Eylül 1982, s. 3.

³⁵³ İsa Kayacan, “Ermeni Olayları”, **Türkesei**, 11 Eylül 1982, s. 3.

yayınlamıştır. Katliamları, öldürülen kişi sayısını ve ihaneti vurgulamak adına mektubun önemli yerlerini aktarmayı uygun bulduk:

(...) bir kısım asker Sürmene'nin mağazalarını basıp yağma etmek istemişlerse de Sürmene halkı silaha sarılarak buna mani olmuştur. Askerlerden bir kaçını öldürmüşler ve kendilerinden de ölenler olmuştur. Daha fazla ilerleyeceklerini anlayan Ermeniler, Trabzon'a çekildiler. (...) Teröristler, 5 Sürmene kayığının iskelede bulunduğunu gördüler. Sürmene'de Ruslara kurşun sıkırların bunlar olduğunu etrafa yaydılar. Kayıklarda zorla arama yaparak 5 adet tüfek buldular. İşittiğime göre bunları Sürmenelilere satan Ermenilermiş. İskele üzerinde Müslüman halka silah sıkıp denize atmak suretiyle insanları öldürdüklerini gördüm. (...) askerlerden bir kısmı Trabzon Gavur Meydanı'na geldiler. Halkı zorla evlerine sokup baskı yaptılar. Müslüman zannettikleri 600 kişiyi öldürmek için Değirmendere'ye götürmek istediler. Yolda 3 kişiyi öldürdüler. Bazıları kaçabildi. Sonra duyduğuma göre geri kalanlar Müftü ve Metropolit'in aracılığı ile kurtuldular. Aynı gün Trabzon'un başka mahallelerinde 38 müslümanın öldürüldüğünü duymuştum. Kisarna köyünde Ermeniler Ayakoz oğlu Yusuf agayı öldürdüler. Merhum Yusuf aga için kendisini tanıyan Trabzonlular çok iyi adamdı demektedirler. Merhumun karısı bir Hristiyan evine sığınarak kurtuldu. Birkaç gün sonra Ermeniler Yusuf aganın evini basarak karısını ve yeğenini öldürdükten sonra üzerindeki iki altın beşlik ile 2500 manatı aldılar ve evi de yakarak gittiler.³⁵⁴

Ziyad Nemli, 30 Temmuz 1983 tarihli "Ermeni Cinayetleri" başlıklı yazısında, Ermenilerin yalanlarla dolu tarihi çarpıtmaları ile hiçbir yere varamayacaklarını belirtmiştir. Türkiye'nin olgunluk göstererek sabrettiğini ifade eden Nemli, sonsuza kadar sabredemeyeceğini söylemiştir. Hiçbir milletin bu acılara göğüs germeye tahammül edemeyeceği belirtilerek bu saldırılara son verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. İncelediğimiz gazetelerde ortak bakış açısı olarak gördüğümüz noktaları "Ermeni Cinayetleri" başlıklı yazısında toplayan Ziyad Nemli'nin ifadeleri şöyledir:

Deniyor ki bazı fanatik Ermeniler tarihi çarpıtarak bir öç alma kampanyası açtılar ve hatta arkalarına bazı güçleri alarak Türkiye'den toprak koparmak hevesine kapıldılar. Tarihi çarpıtanlar, çağdaş dünyada eşkıyalığı ve canılığı kendilerine meslek seçenler diyelim ki, bunun sonunu ve sonucunu kestiremiyorlar, ya onlara arka çıkanlar hiç mi bu tehlikeli silahın bir gün geri tepeceğini düşünmüyor. Unutulmasın hedef topyekun Türk Milleti ve Türkiye'dir. Bu devlet her acıyı sinesine namütenahi çekemez, bu millet ilelebet sabredemez. Bir yerlerde metanette kaybolur sabır da taşar. Galiba da bıçak kemiğe gelip dayanmış durumda.³⁵⁵

³⁵⁴ "Ermeni Mezalimi", **İleri**, 25 Temmuz 1983, s. 1.

³⁵⁵ Nemli, "Ermeni Cinayetleri", **Türksesi**, 30 Temmuz 1983.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DEVRİN ŞAHİTLERİNDEN RÖPORTAJ YAPILANLARA GÖRE ASALA

3.1. Röportaj Yapılan Kişilerin Seçimi ve Tasnifi

Trabzon halkının ASALA terör örgütü ile ilgili görüşlerini ölçebilmek adına çeşitli meslek gruplarına dâhil 20 kişi ile röportaj yaptık. Bunlardan ikisi Trabzon doğumlu olmayıp ASALA'nın eylemlerini gerçekleştirdiği 1975–1985 yılları arasında Trabzon'da bulunan kişilerdir. Geriye kalanlar ise Trabzon doğumlu ve 1975–1985 yılları arasında Trabzon'da ikamet edenlerden oluşmaktadır.

Röportaj yapılan kişiler genel anlamda gazeteci, akademisyen ve esnaftırlar. ASALA terör örgütü ile ilgili farklı bakış açılarına sahip olmaları açısından diğer meslek grupları da tercih edilmiştir. Bunun yanında farklı siyasal görüşte olmalarına da özen gösterilmiştir.

3.1.1. Gazeteciler

ASALA terör örgütünün Trabzon kamuoyunda bıraktığı etkiyi incelerken yaptığımız röportajlarda, beş gazeteci ile görüştük. Görüştüğümüz gazetecilerden ilki Hikmet Aksoy'dur. ASALA terör örgütünün saldırılar düzenlediği döneme hakim olan Hikmet Aksoy'u tercih etmemizin en önemli sebebi, o dönemde gazetecilik yapmasıdır.

İkinci olarak görüştüğümüz gazeteci Hasan Kurt'tur. Hasan Kurt, Trabzon'un tanınmış köklü gazetecilerindendir. Yine Trabzonlu gazetecilerden Türkiye'ye mal olmuş bir isim olan Ziyad Nemli'nin öğrencilerindendir. Üçüncü olarak görüştüğümüz gazeteci Turgay Beşyıldız'dır. Turgay Beşyıldız, lise çağlarından beri gazeteciliğe merak sarmıştır. Bu anlamda ASALA Ermeni terör örgütünü o dönemi yaşayarak araştırma fırsatı bulabilmiştir. Dördüncü olarak görüştüğümüz gazeteci Ali Öztürk'tür. Ali Öztürk yine Trabzon'un tanınmış simalarındandır. Ziyad Nemli'nin öğrencilerindendir, ASALA'nın saldırılar yaptığı dönemde gazetecilik yapıyor olması önemlidir. Son görüştüğümüz gazeteci ise Ahmet Şefik Mollamehmetoğludur. Araştırmacı kimliği ile öne çıkan bir isimdir. Trabzon ile alakalı farklı konularda araştırma eserleri yayınlamıştır. Gazeteci kimliği ile ASALA'nın saldırılar yaptığı döneme şahit olması önemli bir faktördür. Görüşme yaptığımız gazetecilerin kısa biyografileri şu şekildedir:

•Hikmet Aksoy

Hikmet Aksoy, 1937 Trabzon–Vakfikebir doğumludur. İlköğrenimi Trabzon’da tamamlamıştır. Lise eğitimini ise Trabzon Ticaret ve Giresun Ticaret Liselerinde almıştır. Hikmet Aksoy lise yıllarında gazeteciliğe merak sardığını belirtmektedir. İstanbul İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi’ne devam etmiş ancak bitirememiştir. Üniversite dâhil olmak üzere sonrasında da gazetecilik yapmaya başlamıştır. Çizdiği karikatürlerle adından söz ettirmeye başlamıştır. Paris, Brüksel ve İstanbul’da sergiler açmıştır. 1953 yılına kadar aralıklarla gazeteciliğe devam etmiştir ve nihayet 1953’den bu yana ara vermeden gazetecilik mesleğini icra etmektedir. 1957’den beri Trabzon’da çıkarılan çeşitli gazetelerde çalışmıştır. Bunlara örnek olarak Son Nokta, Hizmet ve Karadeniz gazeteleri gösterilebilir. Evli ve 2 çocuk babasıdır.³⁵⁶

•Hasan Kurt

1955 Trabzon doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Trabzon’da tamamlamıştır. Trabzon’un yerel gazeteleri dâhil olmak üzere ulusal gazetelerde yazıları yayınlanmıştır. Örneğin bir dönem Tercüman gazetesinde çalışmıştır. Trabzon Gazeteciler Cemiyeti üyesidir ve 2002 – 2006 yılları arasında başkanlık görevini ifa etmiştir. Trabzon Kuzey Ekspres Gazetesi’nin sahibidir ve aynı gazetede köşe yazıları yazmaktadır.³⁵⁷

•Turgay Beşyıldız

1962 Trabzon doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Trabzon’da tamamlamıştır. Lise yıllarında gazeteciliğe merak sarmıştır. Trabzon Spor Yazarları Derneği ve Trabzon Gazeteciler Cemiyeti asil üyesidir. Sürekli Sarı Basın Kartı sahibidir. Ulusal ve yerel, radyo - televizyon ve gazetelerde muhabirlik ve yazarlık yapmıştır. Güneş, Günaydın ve Fotospor gazeteleri; NTV, Kanal D, Kanal 6 ve Kanal 24 televizyon kanalları örnek olarak gösterilebilir. Halen Haber61 internet portalı adı altında gazetecilik mesleğine devam etmektedir. Trabzon’da yaşamaktadır. Evli ve 2 çocuk babasıdır.³⁵⁸

•Ali Öztürk

Ali Öztürk, 1959 Gümüşhane doğumludur. Trabzon İmamhatip Lisesi mezunudur. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bitirmiştir. 1970’li yıllarda siyasi olayların içerisinde yer almıştır. Bu yüzden öğretmenlik görevini icra edememiştir. Kendi ifadesi ile “...yapılan güvenlik

³⁵⁶1937 doğumlu Hikmet Aksoy ile 11 Nisan 2018 tarihinde Trabzon Sanat Evi’nde Yapılan Görüşme.

³⁵⁷ 1954 doğumlu Hasan Kurt ile 17 Ağustos 2018 tarihinde Trabzon Kuzey Ekspres Gazetesi’nde Yapılan Görüşme.

³⁵⁸ 1962 doğumlu Turgay Beşyıldız ile 14 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Uzunsokakta Yapılan Görüşme.

soruşturması dolayısıyla öğretmenlik yapmamız sakıncalı bulunmuştur.” Devamla “...şuur altında da hep basın mensubu olmak fikri vardı.” demektedir. Bu sebeple Trabzon’un ilk radyosunu kurmuştur. 2000 yılında kurduğu Günebakış Gazetesi ise hala yayın hayatına devam etmektedir. Gazetenin sahibi ve aynı zamanda başyazarıdır.³⁵⁹

•Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu

Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, Eylül 1962 yılında Trabzon’un Akçaabat doğumludur. Trabzon Merkez 24 Şubat İlkokulu, Cumhuriyet Ortaokulu ve Trabzon Lisesi’nden mezun olmuştur. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümü mezunudur. İlk olarak Nota Dergisi’nde staj yaparak meslek hayatına adım atmıştır. Daha sonra Newspot gazetesinde çalışmalarına devam etmiştir. Çalıştığı gazetelerde Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık muhabirliği yaptığı için 1982 yılı itibariyle Türkiye’nin siyasi meselelerine oldukça vakıftır. Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, 1990 yılında Trabzon Günaydın Gazetesi Büro Şefliği ve 1992 yılında ise Cumhuriyet Gazetesi’nin Trabzon Şefliği’ne atandı. Trabzon Gazeteciler Cemiyeti üyesidir ve söz konusu Cemiyet’in yönetiminde aktif roller üstlenerek bir dönem başkanlık görevini ifa etmiştir. Halen viratrabzon.com haber sitesinin yayın yönetmenliğine devam etmektedir.³⁶⁰

3.1.2. Akademisyenler

Akademisyen tercihiinde yaş aralığına dikkat etmekle birlikte, akademisyenlerin ASALA terör örgütünün nasıl ortaya çıktığını dünya konjonktürü açısından değerlendirebilecek kişiler düşünülmüştür. Örneğin Nihat Ali Özcan, terör üzerine uzmanlaşmış bir akademisyendir. Kendisinin doktora çalışması PKK ile ilgilidir. Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümü öğretim görevlisi Süleyman Erkan hem dünya konjonktürüne hakim hem de yaş olarak ASALA terör örgütünün saldırılarına şahitlik eden bir isimdir. Veysel Usta, Trabzon ile ilgili farklı konularda araştırma eserleri kaleme alan bir isimdir. Ayrıca yaş olarak bu döneme hakimdir. İsmail Köse dünya konjonktürüne hakim bir isim ve aynı zamanda Soğuk Savaş Dönemi’nin ASALA terör örgütü üzerindeki etkisini ortaya koyan bir isimdir. Görüşme yaptığımız akademisyenlerin kısa biyografileri şu şekildedir:

³⁵⁹ 1959 doğumlu Ali Öztürk ile 23 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Günebakış Gazetesinde Yapılan Görüşme.

³⁶⁰ 1962 doğumlu Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu ile 23 Eylül 2018 Tarihinde ViraTrabzon haber sitesi bürosunda Yapılan Görüşme; AkçaabatSanat, “Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu”, <http://www.akcaabatsanat.com/sanaticilar/edebieser/ahmet-sefik-mollamehmetoglu/>, (06. 12. 2018).

•Nihat Ali Özcan

Nihat Ali Özcan, 1958 Trabzon doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamlamıştır ve Kara Harp Okulu'ndan teğmen olarak mezun olmuştur. Subay olarak orduda görevde iken İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Nihat Ali Özcan, Dokuz Eylül Üniversitesi'nde "1919 – 1922 Yılları Arasında Türkiye'de Milli Ordu" başlıklı tezi ile yüksek lisans eğitimini bitirmiştir. 1998 yılında binbaşı rütbesinde iken kendi isteği ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nden emekli olmuştur. 1999 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi'nde doktora eğitimini tamamlamıştır. Doktora tezi Türkiye'de PKK terör örgütü üzerine yapılmış ilk akademik çalışmadır. Bu akademik çalışma, "PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi" ismiyle yayınlanmıştır. Nihat Ali Özcan, kısa bir süre avukatlık yapmış daha sonra Terörizm ve Ortadoğu üzerine çeşitli düşünce kuruluşlarında çalışmalar yürütmüştür. Yine aynı konular etrafında çeşitli üniversitelerde dersler vermiştir. Ortadoğu, terörizm, asimetrik savaş, sivil – asker ilişkileri, ayaklanma vs. ilgi alanlarıdır. 2005 yılından bu yana Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)'da çalışmaktadır.³⁶¹

•Süleyman Erkan

Süleyman Erkan, 1959 Trabzon doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamlamıştır. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi alanında görmüş, yüksek lisansını Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü-Cumhuriyet Tarihi alanında yapmıştır. Yüksek Lisans Tezi "Milli Mücadelede Kazım Özalp Paşa"dır. Süleyman Erkan doktora eğitimini Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Tarih üzerine almıştır. Doktora tezi "Kırım Kafkasya ve Doğu Anadolu Göçleri 1878–1908"dir. KTÜ Uluslararası ilişkiler bölüm başkanı ve öğretim üyesidir.³⁶²

•Veysel Usta

Veysel Usta, 1960 Trabzon doğumludur. Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi mezunudur. Çeşitli kamu kuruluşlarında çalışan Veysel Usta, Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Okutman olarak görev yapmaktadır. Birçok dergide makaleleri ve hakemli kongre ve sempozyumda bildirileri mevcuttur. Trabzon'un tarihi ve tarihi değerleri ile ilgili birçok çalışması vardır. Örneğin 2016 yılında

³⁶¹1958 doğumlu Nihat Ali Özcan ile 3 Ağustos 2018 tarihinde Türkiye Ekonomi Politikaları Vakfı (TEPAV) Ankara – Söğütözü'nde Yapılan Görüşme; TEPAV, "Ekibimiz Nihat Ali Özcan, Dr.", http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/46/Nihat+Ali+Ozcan_+Dr., (06. 12. 2018)

³⁶² 1959 doğumlu Süleyman Erkan ile 18 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yapılan Görüşme.

Akçaabat Belediyesi'nin katkıları ile çıkartılan “Akçaabatlı Bir Başbakan: Hasan Hüsnü Saka” eseri, Veysel Usta'nın önemli çalışmalarından yalnızca biridir.³⁶³

•İsmail Köse

İsmail Köse, 1975 Trabzon doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamlamıştır. Lisans eğitimini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yakın Doğu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Devlet Bursu ile almıştır. Yüksek Lisansını Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. Yüksek Lisan Tezi, “Başladığı Günden Bugüne Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ve Türkiye'nin Avrupa Birliği Stratejisinin Temelleri”dir. İsmail Köse doktorasını Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü–Tarih alanında yapmıştır. Doktora tezi, “Türk–Amerikan Diplomatik İlişkilerinin Yüksek Komiser Amiral Bristol'un Günlük ve Raporlarına Yansıması”dır. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir.³⁶⁴

3.1.3. Esnaflar ve Sivil Toplum Kuruluş Üyeleri

Bir şehrin nabzını en iyi tutan meslek erbapları esnaflardır. Esnaflar, hemen her gün yakınlarındaki diğer esnaflar ile görüşme halindedirler. Bu özellikleri sayesinde Türkiye gündeminde olan biten herşeyi aralarında konuşur ve tartışırlar. Çalışmamızda esnaf tercihi yapmamızın sebebi budur.

Sivil toplum kuruluşları kâr amacı gütmeyen insanları bilinçlendirmek ve insanlığa faydalı olmak amacıyla çalışmalar yürütürler. Bu amaçla gündeme hakim olmak zorundadırlar. Çalışmamızda sivil toplum kuruluş üyelerini tercih etmemizin sebebi o dönemde ASALA terör örgütüne karşı daha bilinçli yaklaşan kişilerle görüşme yapmaktır. Röportaj yaptığımız esnaf ve sivil toplum kuruluşu üyelerinin kısa biyografileri şu şekildedir:

•Şevket Arz

Şevket Arz, 1952 Trabzon doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamlamıştır. Ege Üniversitesi İşletme bölümünden mezun olmuş ve 1970 sonrası siyasi hareketlere dahil olarak Cumhuriyet Halk Partisi çatısı altında politikaya atılmıştır. 2002–2007 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi Trabzon Milletvekilliği yapan Şevket Arz, bu dönemden sonra aktif siyasetten çekilmiştir. Ankara'da yaşamaktadır. Ankara Trabzon Vakfı Derneği kurucularından ve derneğin aktif üyelerindedir. Trabzon Vakfı Derneği aktif ve canlı bir kurumdur. Dernek, AnkaraKızılay'da

³⁶³ 1960 doğumlu Veysel Usta ile 2 Mart 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlık Binası'nda Yapılan Görüşme.

³⁶⁴ 1975 doğumlu İsmail Köse ile 19 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yapılan Görüşme.

beş katlı bir binada faaliyetlerini yürütmektedir. Şevket Arz, Trabzon'a arzu ettiği hizmetleri yapamamaktan üzgün olduğunu dile getirmektedir. Kendi ifadesi ile: "ülkeme ve doğduğum şehre en iyi şekilde hizmet etmeye devam edeceğim."³⁶⁵ demektedir.

●Selahattin Hamzaoğlu

Selahattin Hamzaoğlu, 1958 Trabzon doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamlamıştır. Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi (daha sonra İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi olmuştur) İşletme Bölümü'nden mezun olmuştur. Baba mesleği esnafılık ile uğraşan Selahattin Hamzaoğlu, Trabzon–Meydan Uzun Sokak mevkiinde ayakkabıcılık yapmaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır.³⁶⁶

●Arif Melikoğlu

Arif Melikoğlu, 1960 Trabzon doğumlu ve emekli devlet memurudur. Melik Ahmet Paşa'nın torunudur. Trabzon–Meydan mevkiinde bir büfe işletmektedir. Aynı zamanda arıcılık da yapan Arif Melikoğlu, evli ve iki çocuk babasıdır.³⁶⁷

●Salih Tayfun Sezeroğlu

Salih Tayfun Sezeroğlu, 1947 Trabzon doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamlamıştır. Hukuk okumak istediğini belirten Salih Tayfun Sezeroğlu, babasının isteği üzerine eczacılık okumaya karar vermiş ve İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nden mezun olup Trabzon'a dönmüştür. Trabzon–Kunduracılar Caddesi'nde Ecza dükkânı açarak mesleğini icra etmiştir. Bir süre sonra Ecza dükkânını kapatarak baba mesleği olan kuyumculuk işine başlamıştır. Yine aynı cadde üzerinde bir kuyumcu dükkânı açmıştır. Salih Tayfun Sezeroğlu'nun ifade ettiğine göre, Trabzon'da birçok aileye ek gelir getiren El Örmesi Hasır'ın (Trabzon Hasır) yaygınlaşmasında babasının büyük katkıları olmuştur.³⁶⁸

●Ekrem Akgün

Ekrem Akgün, 17 Mayıs 1946 Bayburt doğumludur. 1962 yılından beri Trabzon'da ikamet etmektedir. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mezunudur. Karadeniz Teknik Üniversitesi

³⁶⁵ 1952 doğumlu Şevket Arz ile 28 Eylül 2018 tarihinde Ankara Trabzon Vakfı Derneğinde Yapılan Görüşme.

³⁶⁶ 1958 doğumlu Selahattin Hamzaoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Uzun Sokak'ta Yapılan Görüşme.

³⁶⁷ 1960 doğumlu Arif Melikoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Trabzon–Uzun Sokak'ta Yapılan Görüşme.

³⁶⁸ 1947 doğumlu Salih Tayfun Sezeroğlu ile 26 Temmuz 2018 tarihinde Trabzon Sezer Kuyumculuk'da Yapılan Görüşme.

Öğrenci İşleri Daire Başkanlığını uzun yıllar yürütmüştür. Bu görevindeyken emekliye ayrılmıştır. Trabzon Türk Ocağı ve Aydınlar Ocağı'nın kurucuları arasında yer almıştır. Ayrıca ÜLKÜ-BİR Derneği kurucusudur. Halen Trabzon'da yaşamakta ve Trabzon Aydınlar Ocağı'nın başkanlığını yürütmektedir.³⁶⁹

•Ömer Üçüncü

Ömer Üçüncü, 18 Eylül 1960 Trabzon–Akçaabat doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamlamıştır. Trabzon Ticaret Lisesi mezunudur. Orta okul ve lise yıllarında Türkiye gündemini merakla takip edip araştırmalar yapmıştır. Trabzon Uzunsokaktaki ofisinde muhasebecilik yapmaktadır. Mesleği gereği esnaflarla iç içedir. Halen Trabzon'da yaşamakta, evli ve 2 çocuk babasıdır.³⁷⁰

3.1.4. Diğerleri

Bu başlık altında değerlendirebileceğimiz en önemli isimlerden biri Hasan Melek'tir. 1980-1984 yılları arasında Trabzon Belediye Başkanlığı yapan Hasan Melek, askeri darbe döneminde Trabzon'un en önemli isimleri arasında yer almıştır. Röportaj yaptığımız diğer bir kişi Muharrem Arz'dır. ASALA'nın saldırılar yaptığı dönemde 30'lu yaşlarda genç bir muhasebeci olan Arz, yaş itibarıyla o döneme hakimdir. Kendisiyle görüşme yapılan Necati Özlü de aynı şekilde yaş itibarıyla ASALA terör örgütünün Trabzon kamuoyunda bıraktığı etkiye hakim bir isimdir. Röportaj yapılan Zekeriya Şahin, Hasan Melek'ten sonra görüştüğümüz yaş olarak ikinci büyük kişidir. Arsin'in bir köyünde ikamet ediyor olması Trabzon'un kırsal kesiminin ASALA'ya nasıl baktığını ortaya koymamız açısından önemlidir. Diğerleri kategorisinde röportaj yapılanların kısa biyografileri ise şöyledir:

•Hasan Melek

Hasan Melek, 13 Haziran 1926 Trabzon doğumludur. Ortaokuldan sonra iş hayatına atılmak zorunda kalmış ve Vehbi Koç'u örnek almıştır. Onun sattığı ürünleri pazarlamaya çalışarak: “Bu ülke bize çok şey verdi, peki biz ne verdik düsturu ile hareket ederek Trabzon için yararlı işler yapmaya çalıştım” demektedir. Geniş çaplı sosyal faaliyetlerde bulunmuştur. Trabzon'da ilk sosyal faaliyeti Çocuk Yuvası'nın ıslah edilmesi olmuştur. Yine Çocuk Yuvası için Almanya'dan hemşire ve öğretmenler getirmiştir. Trabzon–Soğuksu Mahallesi'nde bir Huzurevi'nin açılmasında katkıları olmuştur. Bundan sonra eğitim faaliyetlerde bulunarak Türk Eğitim Vakfı'nın Trabzon Şubesi'ni

³⁶⁹ 1946 doğumlu Ekrem Akgün ile 9 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Ortahisar, Meydan Parkı'nda Yapılan Görüşme.

³⁷⁰ 1960 doğumlu Ömer Üçüncü ile 18 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Uzun Sokak'ta Yapılan Görüşme.

açmıştır. 1980–1984 yılları arasında Trabzon Belediye Başkanlığı yapan Hasan Melek’in başkanlık sürecinde Trabzon Türkiye’nin en temiz şehri ilan edilmiştir.³⁷¹

●Muharrem Arz

Muharrem Arz, 1940 Trabzon doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Trabzon’da tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümü mezunudur. Yeminli Mali Müşavir ve Bağımsız Denetmendir. Trabzon–Meydan mevkiinde “Arz Yeminli Mali Müşavir” adıyla ofisi mevcuttur ve çalışmalarını oradan devam ettirmektedir.³⁷²

●Necati Özlü

Necati Özlü, 1951 Trabzon–Akçaabat doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Trabzon’da tamamlamış ve Trabzon Fatih Eğitim Enstitüsünden Fen Bilgisi Öğretmeni olarak mezun olmuştur. Necati Özlü, öğretmenlik mesleğini icra edememiş ve özellikle 1980 öncesi olayları sebebiyle hukuk öğrenimi görmek istemiştir. Bu dileğini gerçekleştiren Necati Özlü, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra Trabzon’a dönerek mesleğini icra etmeye başlamıştır. Evli 2 çocuk babasıdır.³⁷³

●Zekeriya Şahin

Zekeriya Şahin, 1938 Trabzon–Arsin–Karacaköyünde doğmuştur. Köy Hizmetlerinden emeklidir ve aynı zamanda çiftçilikle uğraşmaktadır. Evli dört çocuk babasıdır. Halen, Karacaköyünde yaşamına devam etmektedir.³⁷⁴

●Aydın Birincioğlu

Aydın Birincioğlu, 1962 Trabzon–Akçaabat doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Trabzon’da tamamlamıştır. Akçaabat Ticaret Lisesi mezunudur. Sanayicilikle uğraşmakta evli ve üç çocuk babasıdır. Halen Trabzon’da yaşamaktadır.³⁷⁵

³⁷¹ 1926 doğumlu Hasan Melek ile 14 Nisan 2018 tarihinde Trabzon–Uzunsokak’ta bulunan Vestel Şubesi’nde Yapılan Görüşme.

³⁷² 1940 doğumlu Muharrem Arz ile 29 Eylül 2018 tarihinde Muharrem Arz Yeminli Mali Müşavir Bürosunda Yapılan Görüşme.

³⁷³ 1951 doğumlu Necati Özlü ile 14 Mart 2018 tarihinde Trabzon Necati Özlü Hukuk Bürosu’nda Yapılan Görüşme.

³⁷⁴ 1935 doğumlu Zekeriya Şahin ile 27 Ocak 2018 tarihinde Trabzon–Arsin’de Yapılan Görüşme.

³⁷⁵ 1962 doğumlu Aydın Birincioğlu ile 25 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Akçaabat Akçagaz Tesislerinde Yapılan Görüşme.

3.2.ASALA Terör Örgütü'nün Dinamikleri

ASALA terör örgütünün kurulması, faaliyetleri ve dağılması ile ilgili bütün süreci içerisine alan bir tanımlama yapmak ASALA'nın halk nezdinde nasıl görüldüğünün anlaşılması bakımından önemlidir. Röportajlarda konuştuğumuz hemen her kişi ASALA'nın birkaç özelliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Şevket Arz, örgütün bütününe bakarak ASALA'nın var olduğu 15 yılı tek cümlede özetlemeye çalışmıştır. Bu konuda şunları dile getirmiştir:

*Terörle kazanımlar elde edeceğine inanan, Ermeni topluluğunun içinden çıkan, onlar adına ortaya çıktıklarını iddia eden, Uluslararası gizli örgütlerin kullandığı, onların yönlendirdiği destek verdiği bunların içinde Rusya, ABD ve İsrail olduğunu düşündüğüm; başta büyükelçiler ve Türk temsilcilerini katlederek bir şeyler elde edeceklerini düşünen ve sonradan bunun aslında faydadan çok zarar getirdiğini gördüklerine inandığım ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin dik duruşu ile etkinlik alanlarının yok olduğunu düşündüğüm bir terör örgütü.*³⁷⁶

“ASALA denince aklınıza ne geliyor?” sorusuna verilen yanıtlar genelde iki faktör üzerinde yoğunlaşarak yorumlanmıştır. Bunlardan ilki ASALA'nın Ermenilerden müteşekkil bir terör örgütü olduğu ve Türkiye'nin yurtdışındaki temsilciliklerine saldırmasıdır. Selahattin Hamzaoğlu: “Eli kanlı Ermeni terör örgütü”³⁷⁷, Arif Melikoğlu: “ASALA Ermenilerin desteklediği bir gruptur.”³⁷⁸, Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu: “Şiddeti benimsemiş bir Ermeni terör örgütü”³⁷⁹, Muharrem Arz: “Batıların Ermenileri kullanarak kurdurdukları bir terör örgütü”³⁸⁰ şeklinde tanımlamalar yapmaktadırlar.

ASALA, Türkiye'nin yurt dışındaki temsilcilerine (Elçilik çalışanları, konsoloslar, büyükelçiler vb.) suikastler düzenlemenin yanında havaalanları gibi kalabalık yerlerde bombalı saldırılar gerçekleştirmiştir. Bu saldırılarda 30'dan fazla insan ölmüş ve yaralanmıştır. Ancak devrin şahitlerine “ASALA”dan söz açığımızda ilk verdikleri tepki “büyükçilik saldırıları” olmuştur. Salih Tayfun Sezeroğlu bu konuda şunları dile getirmiştir: “Yanılmıyorsam 1980'li yıllara denk gelen bir şeydi. Bizim yabancı büyükelçilerimizi Paris'te konsoloslarımızı öldürdüklerini duyduk.”³⁸¹ Süleyman Erkan ASALA'yı, “Türkiye'nin diplomatik temsilcilerine yönelik katliamlar yapan bir Ermeni terör örgütü”³⁸² olarak tanımlamıştır. İsmail Köse ise yine

³⁷⁶1952 doğumlu Şevket Arz ile 28 Eylül 2018 tarihinde Ankara Trabzon Vakfı Derneğinde Yapılan Görüşme.

³⁷⁷1958 doğumlu Selahattin Hamzaoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Uzun Sokak'ta Yapılan Görüşme.

³⁷⁸1960 doğumlu Arif Melikoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Trabzon-Uzun Sokak'ta Yapılan Görüşme.

³⁷⁹1962 doğumlu Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu ile 23 Eylül 2018 Tarihinde ViraTrabzon haber sitesi bürosunda Yapılan Görüşme.

³⁸⁰1940 doğumlu Muharrem Arz ile 29 Eylül 2018 tarihinde Muharrem Arz Yeminli Mali Müşavir Bürosunda Yapılan Görüşme.

³⁸¹1947 doğumlu Salih Tayfun Sezeroğlu ile 26 Temmuz 2018 tarihinde Trabzon Sezer Kuyumculuk'da Yapılan Görüşme.

³⁸²1959 doğumlu Süleyman Erkan ile 18 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yapılan Görüşme.

diplomat saldırılarına vurgu yapmıştır: “...yurt dışında yaşamakta olan Türk diplomatlarına karşı Ermeni terör örgütlerinin gerçekleştirdiği terör saldırıları.”³⁸³

Selahattin Hamzaoğlu ise ASALA terör örgütünü Türkiye’de yaptığı kitlesel eylemler üzerinden tanımlayarak diplomat suikastlerine değinmiştir. Ayrıca günümüzde halen varlığını devam ettiren terör örgütlerini örnek göstererek ASALA’nın onlardan hiçbir farkının olmadığını vurgulamaktadır. Ayrıca ASALA’nın bir terör örgütü olduğunu vurgulayarak Türkiye Cumhuriyet Devleti’nin bu eli kanlı terör örgütüne tam vaktinde müdahale ettiğini belirtmiştir.³⁸⁴

ASALA terör örgütünü “Ermeni terör örgütlerinden biri” şeklinde tanımlayan İsmail Köse, ASALA’nın Ermeni terör örgütlerinin ilki olmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda ASALA’nın Taşnaksütyun Cemiyeti’nin fikirlerini benimsediğini ifade etmiştir. ASALA’nın bir çeşit yurtdışı organizasyonu olduğunu vurgulayarak Türkiye içindeki diğer terör örgütlerinden farklı yapısına dikkat çekmiştir. Ona göre bu farkın temel sebebi Taşnaksütyun Cemiyeti’nin Türkiye’de örgütlenmelerinin bulunmamasıdır. Bu bağlamda ASALA’nın Türkiye içerisinde sadece iki saldırı gerçekleştirmiş olması bu yargıyı desteklemektedir.³⁸⁵

İsmail Köse’nin Türk düşmanlığı üzerinden yaptığı ASALA tanımı bir başka boyutu ifade etmektedir. Ona göre ASALA, “İttihat ve Terakki üzerinden Abdülhamit zamanından gelen Taşnaksütyun Cemiyeti üyesi Ermenilerin **Türk düşmanlığının** 1970’li yıllardaki dışavurumudur.”³⁸⁶ Ayrıca bir başka önemli noktaya değinen İsmail Köse, ASALA terör örgütü adına saldırı yapan kişilerin Osmanlı’dan geldiklerini belirtmiştir. Kendi ifadesi ile şunları dile getirmiştir: “Rusya Ermenistan’ından gelenleri hariç tutarsak diğer kısmı Osmanlı’dan gelenlerdir.”³⁸⁷

ASALA’nın Türk düşmanlığına vurgu yapan bir diğer isim gazeteci Hikmet Aksoy’dur. Hikmet Aksoy şunları dile getirmiştir: “Ezelden beri işin temelinde Türk düşmanlığı var aslında. Biz Türklüğümüzü unutsak da Batılı asla bizim Türk olduğumuzu unutmuyor.”³⁸⁸ Avukat Necati Özlü de ASALA’nın Türk düşmanlığına vurgu yaparak “...vakti zamanında onları çok korkuttuk,

³⁸³ 1975 doğumlu İsmail Köse ile 19 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Yapılan Görüşme.

³⁸⁴ 1958 doğumlu Selahattin Hamzaoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Yapılan Görüşme.

³⁸⁵ 1975 doğumlu İsmail Köse ile 19 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Yapılan Görüşme.

³⁸⁶ 1975 doğumlu İsmail Köse ile 19 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Yapılan Görüşme.

³⁸⁷ 1975 doğumlu İsmail Köse ile 19 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Yapılan Görüşme.

³⁸⁸ 1937 doğumlu Hikmet Aksoy ile 11 Nisan 2018 tarihinde Trabzon Sanat Evi’nde Yapılan Görüşme.

işin özü budur. Türkleri yeryüzünden silip atmak onlar için çıkar meselesi olmuştur. Ezelden bu yana bu böyledir.”³⁸⁹

Selahattin Hamzaoğlu, ASALA'nın Türk düşmanlığı vurgusunu, Türk Milleti'nin diğer düşmanları üzerinden şöyle yapmıştır:

Dünyada 15 kere yıkılıp 16 kere devlet kuran tek millet, Türk Milleti'dir. Türk Milleti'nin düşmanları çoktur. Çeşitlidir. İsimleri başka olsa da amaçları Türklüğü dünyadan silmek yok etmektir. O yüzden bunlar bizimle hep uğraşırlar.³⁹⁰

İsmail Köse, Taşnaksütyun üyelerini tanımlarken ulusal kimliklerini nefret üzerine inşa ettiklerini belirtmiştir. Bu stratejinin salt Taşnaksütyun üyelerine ait olmadığını ifade eden İsmail Köse şunları dile getirmiştir:

Diğer birçok millet bunu yapmıştır. Tehlikeli bir şeydir. O nefreti sürekli körüklemeniz gerekir tabii. Bu da aynı zamanda toplumlar arası anlaşmazlık ve çatışmaları da beraberinde getirir. ASALA terör örgütü de tam bunun üzerine şekillenmiştir. Taşnakçı Ermeniler [Taşnaksütyun üyesi Ermeniler] Türkiye'nin içerisinden bir terör faaliyeti sürdüremeyecekleri ve buna imkan olmadığı için Türkiye'deki Ermenilerin de böyle bir şeye yüz vermediklerinden ötürü yurt dışında Türk diplomatlarına saldırma yani bir çeşit yeni bir terör şekli gerçekleştirdiler.³⁹¹

İsmail Köse'nin ifade ettiği, Taşnaksütyun üyelerinin ulusal kimliklerini nefret üzerine inşa etmesini Turgay Beşyıldız, Ermeniler genelinde genişletmiştir. Ermeni askerlerin Türk askerlerine benzer mankenler üzerinde talim yaptıklarını belirterek ve bu görüntülerin video kayıtlarının mevcut olduğunu dile getirmiştir. Burada nefret duygusu üzerine vurgu yapan Turgay Beşyıldız, “(...) nefretle yetiştirilen insanların neler yaptıklarını da hep birlikte gördük” demektedir.³⁹²

ASALA'yı “Türkiye'ye kurulan bir tuzak” olarak tanımlayan Hikmet Aksoy, ASALA'nın Osmanlı Devleti zamanından beri devam eden sürecin bir parçası olduğunu belirtmektedir. Hikmet Aksoy, ASALA'yı kuruldu ve yıkıldı şeklinde tasnif edilmesinin yanlış anlaşılmalara sebep olabileceğini ifade etmiştir. Hikmet Aksoy'a göre ASALA, Osmanlı Devleti'nin son döneminde meydana gelen terör olaylarının 1980'li yıllara kadar uzanmasıdır.³⁹³ Emekli devlet memuru Arif Melikoğlu da Hikmet Aksoy'un ifadelerine paralel şekilde Sultan Abdülhamid dönemine varan Ermeni komiteciliğine değinerek ASALA'yı “uyuyan Ermeni komitelerinin uyandırılması” olarak tanımlamıştır.³⁹⁴ Trabzon'un eski belediye başkanlarından Hasan Melek ise ASALA terör

³⁸⁹1951 doğumlu Necati Özlü ile 14 Mart 2018 tarihinde Trabzon Necati Özlü Hukuk Bürosu'nda Yapılan Görüşme.

³⁹⁰1958 doğumlu Selahattin Hamzaoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Yapılan Görüşme.

³⁹¹1975 doğumlu İsmail Köse ile 19 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yapılan Görüşme.

³⁹²1962 doğumlu Turgay Beşyıldız ile 14 Eylül 2018 tarihinde Trabzon-Uzunsokakta Yapılan Görüşme.

³⁹³1937 doğumlu Hikmet Aksoy ile 11 Nisan 2018 tarihinde Trabzon Sanat Evi'nde Yapılan Görüşme.

³⁹⁴1960 doğumlu Arif Melikoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Yapılan Görüşme

örgütünün ortaya çıkması konusunda 1970’li yıllarda dünyadaki büyük devletlerin istihbarat örgütlerine dikkat çekmiştir. Hasan Melek, ASALA’nın dönemin büyük devletlerinin desteği ile kurulduğunu ifade etmiştir.³⁹⁵

ASALA’nın bildirimlerinde de belirttiği üzere tehcir hadisesinin ve o günlerde gerçekleşen sözde katliamların intikamını almak için kurulduğu Trabzon kamuoyunca bilinmekte ve sorgulanmaktadır. Örneğin Veysel Usta ASALA’yı “1915 olaylarını esas alarak intikam peşinde koşan bir örgüt”³⁹⁶ olarak tanımlamıştır.

1915 olaylarına vurgu yapan bir diğer isim Necati Özlü’dür. Necati Özlü, ASALA’yı 1915 olaylarını gerekçe göstererek kurulan bir terör örgütü olarak tanımlamıştır. Terör örgütlerinin amacının “koru iklimi” yaratmak olduğunu belirten Nihat Ali Özcan ise aslında bu yapıların terörle amaçlarına ulaşamayacaklarını bildiklerini ifade etmiştir.³⁹⁷ Yarattıkları korku iklimi sayesinde muhataplarını yönlendirmeyi amaçladıklarını belirtmiştir. Bu noktada Necati Özlü’nün “ASALA terör eylemleriyle Türkiye’yi pazarlık yapmaya zorladı” ifadesi tamamlayıcı olmaktadır.³⁹⁸

1915 olayları ve tehcir hadisesi ile ilgili Selahattin Hamzaoğlu şunları şunları söylemiştir:

Emperyalistlerin piyonu olan Ermeniler, istedikleri amaca ulaşamamanın Osmanlı Devleti zamanında zorunlu göçe tabii tutulduklarını sindirememiş ve kabullenememişlerdir. Türklerin onlara soykırım yaptıklarını iddia etmişlerdir ancak onlar Türklere bir çeşit soykırım uyguladıkları için göç kararının alındığını kabul edememişlerdir. ASALA’nın ortaya çıkması buradan hareketle olmuştur.³⁹⁹

Gazeteci Turgay Beşyıldız, Osmanlı Devleti’nin son döneminde yaşanan Ermeni hadiselerinin başlangıç noktasını büyük devletlerin kışkırtması olarak göstermiştir. Osmanlı tebaasında yaşayan Ermenilerin bu kışkırtmaya gelerek masum Müslüman ve Türkleri öldürdüklerini belirtmiştir. Turgay Beşyıldız, çatışmaların sebebini Ermenilerin Türklere saldırması olarak yorumlamaktadır. Devamında dile getirilen şu cümleler dikkat çekicidir: “Burada bir Ermeni Soykırımı’ndan bahsediliyor ama bana göre bu Türk Soykırımı’dır”⁴⁰⁰

³⁹⁵1926 doğumlu Hasan Melek ile 14 Nisan 2018 tarihinde Trabzon–Uzunsokak’ta bulunan Vestel Şubesi’nde Yapılan Görüşme.

³⁹⁶1960 doğumlu Veysel Usta ile 2 Mart 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlık Binası’nda Yapılan Görüşme.

³⁹⁷1958 doğumlu Nihat Ali Özcan ile 3 Ağustos 2018 tarihinde Türkiye Ekonomi Politikaları Vakfı (TEPAV) Ankara–Söğütözü’nde Yapılan Görüşme.

³⁹⁸1951 doğumlu Necati Özlü ile 14 Mart 2018 tarihinde Trabzon Necati Özlü Hukuk Bürosu’nda Yapılan Görüşme.

³⁹⁹1958 doğumlu Selahattin Hamzaoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Yapılan Görüşme.

⁴⁰⁰1962 doğumlu Turgay Beşyıldız ile 14 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Uzunsokakta Yapılan Görüşme.

3.3. ASALA Terör Örgütü'nün Ortaya Çıkmasındaki Yakın Tarihsel Sebepler

Trabzon halkına göre, ASALA'nın meydana çıkmasında yoğun Ermeni propaganda faaliyetleri etkili olmuştur. Gazeteci Hasan Kurt ve Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, ASALA terör örgütünün ortaya çıkış sebeplerini analiz ederken 1960'lı yıllarda bütün dünyada meydana gelen Ermeni propagandalarına vurgu yapmışlardır.

Gazeteci Hasan Kurt 1960'lı yıllarda bilinçli şekilde organize edilen olayları “ASALA'nın kurulmasına bir adım kala dünyada cereyan eden propaganda faaliyetleri” şeklinde tanımlamıştır. Bu noktada Ermeni diasporasına da değinen Hasan Kurt, dönemin büyük devletlerinin Ermeni diasporasına destek verdiğini ve böylece Ermenilerin bütün dünyada Türkler ve Türkiye aleyhine propaganda yaptıklarını dile getirmektedir. Ayrıca Hasan Kurt, Ermeni gençlerde aşağıdan yukarı doğru gelen bir tepkinin varlığından söz etmektedir. Bu faktörü Ermeni diasporasına bağlamaktadır. Ermeni gençlerin Türk ve Türkiye düşmanı olarak yetiştirildiğini vurgulayarak bu gençlerin “ASALA'cı” olduklarını dile getirmektedir.⁴⁰¹

ASALA'nın 1960'lı yıllardaki propaganda faaliyetlerine değinen bir başka isim gazeteci Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu'dur. ASALA'nın kuruluşunun 1970'li yıllara denk gelmesinin bir rastlantı olmadığını dile getiren Mollamehmetoğlu, 1960'lı yıllardaki Ermeni propaganda faaliyetlerinin ASALA terör örgütüne bir temel oluşturduğunu belirtmiştir. Ayrıca Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, Ermeni propaganda faaliyetlerini iki yönlü analiz etmiştir. Propaganda faaliyetlerinin temel amacı dış çevrenin ilgisini çekmektir dolayısıyla diğer dünya devletleri sözde Ermeni Soykırımı'na kulak asmış ve çıkarları da bunu gerektirdiği için sözde Ermeni soykırımını ciddiye almışlardır. Bu sayede gerekli desteği sağlayan Ermeniler ikinci olarak meşruiyetlerini kazanmışlardır.⁴⁰²

ASALA terör örgütünün kuruluş aşamasında Lübnan, Bekaa Vadisi ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nden de bahsetmek gerekmektedir. Trabzon eşrafından gazeteci Turgay Beşyıldız ve Ali Öztürk bu konuya farklı yorumlar getirmişlerdir. Örneğin Turgay Beşyıldız ASALA'nın katı sağcı bir milliyetçiliğe sahip olduğunu ifade ederken öte yandan ASALA'nın Marksist ve Leninist oluşuna dikkat çekmiştir. Bu konuda şunları ifade etmiştir:

Yanılmıyorsam, 1975 yıllarında Beyrut'taki iç savaşta,şuanda Türkiye'nin sempatiyle baktığı, FKÖ [Filistin Kurtuluş Örgütü]'nün desteğiyle kurulmuş bir Ermeni terör örgütüdür. Tabandan katı Ermenistan milliyetçiliği ile gelen yeri geldiği zaman da aşırı solcu Marks – Lenin çizgisinde ilerleyen ancak milliyetçi temeller üzerine kurulu ve Ermenistan'ın sınırlarını genişletmek isteyen eli silahlı terör örgütü. Aslında buna şaşırırmamak gerek, terör örgütleri çıkarları nispetinde işlerine yarayan her ideolojiyi her oluşumu desteklerler. Yani burada

⁴⁰¹1954 doğumlu Hasan Kurt ile 17 Ağustos 2018 tarihinde Trabzon Kuzey Ekspres Gazetesi'nde Yapılan Görüşme.

⁴⁰²1962 doğumlu Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu ile 23 Eylül 2018 Tarihinde ViraTrabzon haber sitesi bürosunda Yapılan Görüşme.

ASALA sağcı mı ya da solcu mu diye kafa yormaya gerek yok. Bunlar işlerine ne gelirse o yöne dönerler.⁴⁰³

Gazeteci Ali Öztürk, ASALA'nın Lübnan'ın Bekaa Vadisi'nde kurulması bağlamında Filistin Kurtuluş Örgütü ile ilişkilerini geniş bir perspektifte incelemiş ve bu konuda şunları ifade etmiştir:

O dönemdeki söylemlerle ben ifade etmek isteyeceğim, Lübnan, Bekaa Vadisi, FKÖ, Dürzi milislerle İsrail askerlerinin çatışması, FKÖ'nün doğuşu gibi bunlar şuur altımızda kalmıştır. Haberlerde hep okurduk. ASALA'nın kurulması da bu döneme denk gelir. Lübnan'ın Bekaa Vadisi'nde terör kamplarının bulunduğu buraya dünyanın her yerinden Türkiye'den de katılanların olduğunu biliyorduk. Bir anlamda Bekaa vadisi askeri eğitim veren bir terör kampına dönüşmüştü. ASALA'ya bağlı teröristler de bu kamplarda yetişmiştir. Burada yetişen diğer teröristler ülkelerine döndüklerinde ya bir silahlı örgüte dahil olmuş ya da bir terör örgütü kurmuşlardır.⁴⁰⁴

Ali Öztürk ek olarak, Lübnan'ın Bekaa Vadisi'nde bulunan kamplarda yetişen “teröristlerin” farklı terör örgütlerine dahil olduklarını ifade etmiştir. Yani bu kamplarda sadece ASALA terör örgütü değil başka terör örgütleri de yetişmiştir. Ayrıca Ali Öztürk, Bekaa Vadisi'nin neden tercih edildiğini karşılaştırma yaparak açıklamıştır. Bu konuda şunları ifade etmiştir:

Mesela ASALA gibi adını çok duyduğumuz THKP-C de bu kamplarda eğitim veriyordu. Buradan peyda olan örgütler kendilerini Marksist–Leninist çizgide gösterdiklerinden dünyadaki diğer devrimci örgütler bu örgütlere destek vermeyi bir sorumluluk haline getirdiler. Böyle aslında meşru olmayan terör örgütleri kendilerine meşru bir alan yarattılar. Burada belki akıllara şu soru gelebilir: Neden Bekaa vadisi? O dönemde bizim coğrafyada bu amaçla kullanılacak bir başka bölge yoktu. Dünyanın hemen her yerinde belki vardı ama bizim coğrafyamıza uzak bölgelerdir bunlar. Mesela daha sonra Afganistan'da Rusya'ya karşı böyle kamplar kuruldu. Ama Afganistan'da yetişenler İslamcı'ydı. El Nusra ve El Kaide gibi. ASALA Marksist–Leninist idi, PKK gibi.⁴⁰⁵

Bir olayın meydana geldiği bölge ve dönemin şartları o olayı anlamak için önem arz etmektedir. ASALA'nın neden Lübnan'ın Bekaa Vadisi'nde vücuda getirildiğini gazeteci Ali Öztürk'ün ifadeleriyle aktarmaya çalıştık. Süleyman Erkan ise aynı konu bağlamında 1915 yılında göç ettirilen Ermenilerin Lübnan'da çoğunluk elde ettiğini ve ASALA'nın temelini attıklarını hatırlatmıştır. Ayrıca 1970'li yıllarda Lübnan'da yaşanan iç savaş ve bölge nüfusunun genelinin Hristiyan olmasının sözde Ermeni soykırımının intikamını almak isteyenlerin işlerini kolaylaştırdığını ifade etmiştir.⁴⁰⁶

⁴⁰³1962 doğumlu Turgay Beşyıldız ile 14 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Uzunsokakta Yapılan Görüşme.

⁴⁰⁴1959 doğumlu Ali Öztürk ile 23 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Günebakış Gazetesinde Yapılan Görüşme.

⁴⁰⁵1959 doğumlu Ali Öztürk ile 23 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Günebakış Gazetesinde Yapılan Görüşme.

⁴⁰⁶1959 doğumlu Süleyman Erkan ile 18 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yapılan Görüşme.

ASALA terör örgütünü vücuda geldiği dönem şartları içerisinde de ele almak gerekmektedir. “Soğuk Savaş dönemi şartları içerisinde ASALA’nın değerlendirilmesi” konusu Süleyman Erkan ve İsmail Köse tarafından farklı açılardan değerlendirilmiştir. Süleyman Erkan, ASALA terör örgütüne blokların yaklaşımında o güne kadar gerçekleşmemiş bir durumun meydana geldiğini belirtmiştir. Ayrıca birbirleriyle çatışan iki bloğun Ermeni sorunu söz konusu olduğunda aynı çatı altında toplanabildiklerini vurgulayarak bu konuda şunları ifade etmiştir: “Soğuk Savaş şartları içerisinde birbirleriyle çatışan iki dünya vardı. Ancak Ermeni sorunu gündeme geldiği zaman hem Sovyetler Birliği hem de Batı Bloğu Ermeni sorununa destek verebiliyorlardı.”⁴⁰⁷

İsmail Köse ise Soğuk Savaş dönemi açısından ASALA’yı değerlendirirken, devletlerin hemen her dönemde başvurduğu istikrarsızlaştırma politikasına dikkat çekmiştir. ASALA’nın eylemlerini başlattığı 1970’li yıllar ve sonrasında Türkiye’nin tehdit algısındaki çelişkiye değinen İsmail Köse, ASALA’nın saldırılarını gerçekleştirdiği ülkeler tarafından korunup kollandığını ifade etmiştir. Bu konuda şunları dile getirmiştir:

Soğuk Savaş’ın son 10 yılı ASALA’nın faaliyet gösterdiği yıllardır. Devletler o zaman, gerçi hala bu böyledir; diğer devletlerin istikrarsızlaştırılması işlerine geldiği için terör örgütlerine göz yumurlar. Eğer bir ülkede saldırı gerçekleştiren terörist yakalanamıyorsa ki bu durum birden fazla kez olmuşsa o ülkenin söz konusu teröristlerle ya da teröristlerin bağlı oldukları örgüt ile dirsek temasında bulunmaması olanaksızdır. Bu genelleme Taşnaklar için de geçerlidir. Fakat burada anlaşılmasız olan Türkiye tehdidi kuzeyden yani Rusya’dan algılıyordu. Fakat ASALA’nın hareket merkezi Rusya değil Avrupa’dır. Elimizde kanıt yok Avrupalı devletler ASALA’ya destek verdi diyemeyiz. Ancak Uluslararası ilişkilerin genel gidişatına baktığımızda bir terör örgütünün bu kadar büyük çapta saldırılar gerçekleştirerek organizasyon sağlayabilmeleri, buldukları ülkede rahat hareket edebilmeleri anlamına gelir ve burada en azından göz yumdular demek yanlış olmaz.⁴⁰⁸

Soğuk Savaş dönemi bir yana bırakılarak ASALA’nın meydana geldiği dönem düşünüldüğünde dikkat çeken bir diğer husus Kıbrıs Meselesi olmaktadır. Bu konuda Veysel Usta, Kıbrıs Meselesi dolayısıyla Türkiye’ye uygulanan ambargoların yarattığı istikrarsız ortamın ASALA gibi terör örgütlerinin ortaya çıkması konusunda zemin hazırladığını belirtmektedir.⁴⁰⁹

Şevket Arz, ASALA’nın ortaya çıkmasını Kıbrıs Meselesi üzerinden Türkiye’nin müdahale de bulunmasına bağlamıştır. Dönemin Hükümeti’nin kararlı tavrı ve Türk Milleti’nin desteği ile Kıbrıs’a yapılan müdahalenin büyük güçleri korkuttuğunu ifade etmiştir. Şevket Arz bu konuda şunları dile getirmiştir:

70’li yıllarda Bülent Ecevit’in başlattığı güçlü çıkışlar büyük devletleri rahatsız etti. İşlerine gelmiyordu. Başbakan Bülent Ecevit’in başkanlığında partisinin desteği, hükümet ortağı

⁴⁰⁷1959 doğumlu Süleyman Erkan ile 18 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Yapılan Görüşme.

⁴⁰⁸1975 doğumlu İsmail Köse ile 19 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Yapılan Görüşme.

⁴⁰⁹1960 doğumlu Veysel Usta ile 2 Mart 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlık Binası’nda Yapılan Görüşme.

[Necmettin] Erbakan'ın desteği ve halkın da desteği ile Kıbrıs'a müdahale edildi. Onlar Kıbrıs'ın tamamen bir Rum adası olmasını istiyordu. Türkiye'nin bu cesur çıkışı elbette büyük devletlerin işine gelmezdi.⁴¹⁰

3.4. 1915 Olayları Sırasında Trabzon'da Yaşanan Hadiselerin ASALA İle Kıyaslanması

Trabzon kamuoyu ASALA'nın bir Ermeni terör örgütü olduğunu bilmektedir. ASALA terör örgütünün ortaya çıkış sebepleri 1915 olayları ile ilişkilendirilip yorumlanmıştır. Buradan hareketle röportaj yaptığımız bazı şahıslar Osmanlı Devleti zamanında Trabzon'da meydana gelen Ermeni olaylarına değinmişlerdir. Örneğin Muharrem Arz, babasından dinlediği iki farklı hadiseyi bizimle paylaşmıştır: “Bir dilsiz Türk korkup saklanmış. Bir Ermeni elinde kılıcıyla bunu görüyor. Türk de konuşmuyor tabii, çığlık atıyor. Ermeni sallıyor [sallıyor] kılıcını öldürüyor adamı.”⁴¹¹

Muharrem Arz'ın babasından dinlediği bir başka yaşanmış hadise, Ermeni zulmünü ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu olayda Ermeni zulmü ortaya konulurken Rus Komutan'ın adaletle hükmetmesi ibretlik bir hadisedir.

Babamlar dedemle beraber muhacir olarak gidiyormuş. Yolda yakalanıp geri gönderilmişler. Bu yolculuk esnasında o kadar acı verici hadiseler görmüşler ki, geri dönünce dayanamamışlar. Babamın amcası muhtarmış. Madem bu zulümden kendimizi kurtaramıyoruz bari bir şeyler yapalım demişler. Babamın amcası aracılığı ile Rus Konsolosluğuna gitmiş, Ermeniler kötülük yapıyor demişler. Bakınız Rus Komutan biri Ermeni diğer Rus olmak üzere iki kişiden oluşan müşterek bir devriye çıkarttırıyor.⁴¹²

Gazeteci Ali Öztürk, 1915 yılında yaşanan hadiseler için “Ermeni katliamı denir ama gerçek Türk katliamıdır.” diyerek, Türk Milleti'ne yapılan zulme dikkat çekmiştir. Ali Öztürk, Osmanlı Devleti zamanında yaşanan kötü hadiselerin ve bilinçaltında kalan kötü anıların günümüze nasıl yansıdığını farklı bir örnekle şu şekilde açıklamıştır:

Sözgelimi bizde ebeveynlerimiz kızıp sinirlendiklerinde Ermeni der. Mesela, “seni ermeni seni” gibi. Biz çok üzülürdük o zaman. Bu çok ağır bir ithamdı bizim için ya da işte, seni Rus seni demezlerdi. Çok az da olsa Rum da Ermeni gibi hakaret olarak kullanılırdı. Ama Ermeni çok daha ağırdı. Hatta “Ermeni dölü” derlerdi. Bu toplumun Ermenilere bakışını gösteren bir şeydir.⁴¹³

Gümüşhane doğumlu Ali Öztürk'ün yanında Trabzon–Akçaabat doğumlu Necati Özlü Trabzon-Vakfikebir doğumlu Hikmet Aksoy ve Trabzon–Arsin doğumlu Zekeriya Şahin aynı hadiseyi nakletmektedirler. Belirtilmelidir ki bu sözler durup dururken ortaya çıkmamıştır. Bir yaşanmışlığın varlığı toplum nezdinde gözler önüne serilmektedir.

⁴¹⁰1952 doğumlu Şevket Arz ile 28 Eylül 2018 tarihinde Ankara Trabzon Vakfı Derneğinde Yapılan Görüşme.

⁴¹¹1940 doğumlu Muharrem Arz ile 29 Eylül 2018 tarihinde Muharrem Arz Yeminli Mali Müşavir Bürosunda Yapılan Görüşme.

⁴¹²1940 doğumlu Muharrem Arz ile 29 Eylül 2018 tarihinde Muharrem Arz Yeminli Mali Müşavir Bürosunda Yapılan Görüşme.

⁴¹³1959 doğumlu Ali Öztürk ile 23 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Günebakış Gazetesinde Yapılan Görüşme.

3.5. ASALA Terör Örgütü'nün Amacı

Trabzon kamuoyu ASALA terör örgütünün amacını farklı açılardan ve farklı şekillerde yorumlamaktadır. Süleyman Erkan ASALA'nın sözde soykırım iddialarının doğru olduğu düşüncesi üzerine kurulduğunu belirtmiştir. ASALA'nın korkutma ve yıldırma yöntemiyle Türkiye'yi soykırım yaptığına ikna etmeye çalıştığını ifade etmiştir.⁴¹⁴

Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, ASALA terör örgütünün amacının sözde Ermeni soykırım iddialarını bütün dünyaya kabul ettirebilmek olduğunu ifade ettikten sonra bu argümanını, ASALA'nın yurt dışında eylem yapmasına bağlamıştır. Bu noktada Ermeni Diasporası'na da değinen Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, şunları belirtmiştir:

ASALA yurtdışında hatta Ermenistan'ın da dışında başka ülkelerde yaşayan Ermeniler tarafından kuruldu. ASALA terör örgütünün arkasında Ermeni Diasporası'nın olduğu o zaman bile biliniyordu. ASALA yurtdışında kuruldu ve yine yurtdışında finanse edildi. Dolayısıyla saldırıları da yurtdışında yoğunlaştı. Çünkü burada iki yönlü bir amaç var: Birincisi, Türkler hedef alınarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti rahatsız edildi. İkincisi ise yurtdışında ses getiren saldırılar sayesinde başka ülkelerin dikkati çekildi.⁴¹⁵

Gazeteci Ali Öztürk ise ASALA terör örgütünün amacını yurtdışında saldırılar yapması bağlamında değerlendirerek şunları ifade etmiştir:

Bütün terör örgütlerinin amacı dikkat çekmektir. Ben buradayım, ben varım, beni de fark edin ve dikkate alın demek isterler. Siz onların varlığını kabul ettiğinizde, öyleyse iki eşit olarak konuşalım derler ve bir terör örgütüyle masaya oturmak zorunda kalırsınız. İşte bütün terör örgütleri gibi ASALA da bunu yapmaya çalıştı. Daha kısa ifade etmem gerekirse, ASALA Türkiye'ye kabul ettirmek istediği hususları dünya kamuoyunda gündeme getirmek istedi. Ayrıca Türkiye dışında saldırılar yapması buna kanıt olarak gösterilebilir.⁴¹⁶

Gazeteci Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu ve Hasan Kurt, "büyük Ermenistan" vurgusu yaparak ASALA terör örgütünün nihai hedefine değinmişlerdir. Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu şunları dile getirmiştir: "ASALA, büyük Ermenistan'ı kurmayı amaçlayan bir terör örgütüdür."⁴¹⁷ Hasan Kurt ise nihai hedefin değişmediğini ve Osmanlı Devleti zamanından beri süregeldiğini belirttikten sonra şunları ifade etmiştir: "ASALA terör örgütünün amacı büyük Ermenistan'ı kurmaktır. Arzu ettikleri sınırlar içerisinde Trabzon bile vardır."⁴¹⁸

Veysel Usta, Necati Özlü ve Selahattin Hamzaoğlu, ASALA terör örgütünün Türkiye'yi pazarlık yapmaya zorladığını belirtmişlerdir. Veysel Usta, ASALA terör örgütünün hedef aldığı

⁴¹⁴1959 doğumlu Süleyman Erkan ile 18 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yapılan Görüşme.

⁴¹⁵1962 doğumlu Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu ile 23 Eylül 2018 Tarihinde ViraTrabzon haber sitesi bürosunda Yapılan Görüşme.

⁴¹⁶1959 doğumlu Ali Öztürk ile 23 Eylül 2018 tarihinde Trabzon-Günebakış Gazetesinde Yapılan Görüşme.

⁴¹⁷1962 doğumlu Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu ile 23 Eylül 2018 Tarihinde ViraTrabzon haber sitesi bürosunda Yapılan Görüşme.

⁴¹⁸1954 doğumlu Hasan Kurt ile 17 Ağustos 2018 tarihinde Trabzon Kuzey Ekspres Gazetesi'nde Yapılan Görüşme.

kitleyi analiz ederek ASALA'nın nihai amacına tümevarım yöntemiyle ulaşmaya çalışmıştır. Bunun yanında ASALA'nın Türkiye Cumhuriyeti Devleti üzerinde meydana getirdiği manevi yıkıma değinerek şunları dile getirmiştir:

ASALA terör örgütü, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlığını, bölünmez bütünlüğünü hedef alan yaptığı terör eylemleriyle Türkiye'yi bir takım konularda pazarlık yapmaya zorlayan bir terör örgütü. Sansasyonel, hedef gözetmeksizin ve kitlesel eylemler yapmışlardır. Saldırıların bir kısmı büyükelçilere yapılmış onlar hedef gözetilerek yani doğrudan yapılan diplomat eylemleridir ve bunlar Türk Devleti'nin manevi şahsını hedef almıştır. Havaalanlarında hedef gözetilmeden yapılan eylemler korku amaçlıdır. Kaos ve korku ikliminden yararlanarak kendilerini ispat etmek istemişlerdir.⁴¹⁹

Ekrem Akgün, Veysel Usta ile aynı paralelde Türkiye'nin “manevi şahsının” hedef alındığını belirtmiştir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yetenekli diplomatları üzerinden Türk Devleti'nin güçsüz bırakılmak istendiğini ifade etmiştir. Ekrem Akgün, Türkiye'nin dış işleri bünyesinde çalışan çok kıymetli vatandaşlarını kaybettiğini ve Türkiye'nin bu açığı kapatmakta çok zorlandığını belirtmektedir.⁴²⁰

Avukat Necati Özlü, “ASALA Büyük Türkiye'nin itibarını zayıflatmak istemiştir” diyerek ASALA terör örgütünün amacına değinmiş ayrıca ASALA'nın ardındaki güçlere de dikkat çekmiştir ve bu konuda şunları dile getirmiştir:

1970'li yıllarda Türkiye'nin itibarını zayıflatmak büyük güçlerin işine gelirdi. Türkiye o dönemde iç politikada zor günler geçirse de Kıbrıs gibi bir meselede tek yürek olmayı başarmıştı. Biliyorsunuz Cumhuriyet tarihinde ilk defa sınır dışı bir operasyonda bulunmuştuk. Türkiye'nin böyle bir müdahalede bulunmasının karşılığı ASALA oldu işte. Piyon olarak Ermeniler seçildi ve onlara da Türkiye'yi zor durumda bırakın, pazarlık yapmaya zorlayın ve isteklerinizi kabul ettirin denildi.⁴²¹

Ekrem Akgün, Selahattin Hamzaoğlu ve Necati Özlü dönemin büyük devletlerinin Türkiye Cumhuriyeti Devleti üzerindeki emellerine değinmişlerdir. Bu emelleri “emperyal oyunlar” olarak nitelmişlerdir. ASALA terör örgütünün bu emperyal oyunları devam ettirmek ve dönemin şartlarına uygun hale getirmek amacıyla kurulduğunu ifade etmişlerdir.

Ekrem Akgün, emperyal oyunlara vurgu yaptıktan sonra ASALA terör örgütünün Ermenilerin Osmanlı Devleti zamanından kalma hayallerini gerçekleştirmek amacıyla kurulduğunu belirtmiştir. Bu konuda şunları dile getirmiştir:

⁴¹⁹1960 doğumlu Veysel Usta ile 2 Mart 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlık Binası'nda Yapılan Görüşme.

⁴²⁰1946 doğumlu Ekrem Akgün ile 9 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Ortahisar, Meydan Parkı'nda Yapılan Görüşme.

⁴²¹1951 doğumlu Necati Özlü ile 14 Mart 2018 tarihinde Trabzon Necati Özlü Hukuk Bürosu'nda Yapılan Görüşme.

ASALA, geçmişten istifade ederek kendini tamamlamak için oluşturulan bunu yaparken de Türkiye üzerinde oynanan oyunların, bunun bir başka adı da emperyal oyunlardır, devam ettirilmesi için kurulan bir terör örgütüdür.⁴²²

Selahattin Hamzaoğlu ise şunları dile getirmiştir:

Aslında saydığımız bütün bu sebepler Türk Devleti üzerinde oynanan emperyal oyunların bir parçasıdır. 1970’li yıllarda bu oyunları daha fazla hissediyorduk. Bu millet bir yandan kızıl Rus tehdidini bertaraf etmeye çalışırken müttefik bildiği Batı Devletleri’nin gizli kötülükleriyle de uğraşıyordu. ASALA terör örgütü, bu kötülüklerin bir parçasıydı. O zaman ASALA’nın amacını da genel olarak ifade etmem gerekirse bu büyük güçlerin çıkarlarına hizmet etmek derim.⁴²³

Selahattin Hamzaoğlu, “O dönemde bunların bilincinde miydiniz?” sorusuna yanıt olarak şunları dile getirmiştir:

Bilincindeydik kızım ama elimizden hiçbir şey gelmiyordu. Mesela biz o dönemde üniversite öğrencisiydik, çok net hatırlıyorum. Ermenilerin tek başlarına dışarıdan yardım almadan böyle büyük saldırılar yapamayacağını biliyorduk. Tarihte bunun örnekleri çoktur. Ermeniler Türklere karşı çok ayaklanmışlar ama kışkırtan ve destekleyen birileri hep var olmuş. Bu örneklerden yola çıkarak Ermenilerin yardım almadan hem de böyle büyük saldırılar yapamayacağını elbette biliyorduk.⁴²⁴

Son olarak Necati Özlü, Selahattin Hamzaoğlu ve Ekrem Akgün gibi büyük devletlerin Türkiye Cumhuriyeti Devleti üzerindeki emellerine değinmiştir. Ona göre bu emellerin temeli Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde yaşanan olaylardır. Buradan hareketle Necati Özlü şunları dile getirmiştir:

Kurtuluş Savaşı bizim lehimize sonuçlanınca Ermeniler arkalarındaki desteği kaybetti. Tek başlarına bir hamle yapamayacaklarını onlar da bildikleri için kaderlerine razı oldular. Ne zaman ki yeni bir dünya düzeni kurulacak bir döneme geldik. Büyük devletler Türkiye’den rahatsız olmaya başladı, işte ASALA ortaya çıktı. Ateş olmayan yerden yangın çıkar mı? Birileri fitili ateşledi Ermeniler de ateşi harladı.⁴²⁵

Gazeteci Hikmet Aksoy, her dönemde Türklerin güçlenmesini istemeyen bir gücün var olduğunu dile getirmiştir. Bu gücü ASALA terör örgütü ile ilişkilendirerek şunları ifade etmiştir:

ASALA, bizce dost bildiğimiz devletler tarafından Türkiye gelişmesin kalkınmasın diye Türkiye’nin başına bela edilen bir terör örgütüdür. Kalkınma ile ne ilgisi olabilir diyebilirsiniz, bunu küçük bir örnekle açıklayabilirim: Birileri bilimle sanatla uğraşırken Türkiye’nin uğraştığı konulara bakınız. Güvenlik, güvenlik, güvenlik... Böyle bir ülkede bilim ve sanat nasıl ilerleyebilir. Devlet kaynaklarının çoğunu askeriye ve güvenliğe harcıyor. Daha da önemlisi gençlerimiz nasıl bir ortamda büyüyor. Bu sorunlar Türkiye’nin gerçeği maalesef.⁴²⁶

⁴²²1946 doğumlu Ekrem Akgün ile 9 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Ortahisar, Meydan Parkı’nda Yapılan Görüşme.

⁴²³1958 doğumlu Selahattin Hamzaoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Yapılan Görüşme.

⁴²⁴1958 doğumlu Selahattin Hamzaoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Yapılan Görüşme.

⁴²⁵1951 doğumlu Necati Özlü ile 14 Mart 2018 tarihinde Trabzon Necati Özlü Hukuk Bürosu’nda Yapılan Görüşme.

⁴²⁶1937 doğumlu Hikmet Aksoy ile 11 Nisan 2018 tarihinde Trabzon Sanat Evi’nde Yapılan Görüşme.

Gazeteci Hasan Kurt, ASALA'nın dış mihraklı bir terör örgütü olduğunu dile getirdikten sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni dış politikada zor durumda bırakmak için kurulduğunu ifade etmiştir. Ona göre ASALA, "Türkiye'yi dışta sıkıştırma hamlesidir." Ayrıca Hasan Kurt, bu amaçla oluşturulan ilk projenin ASALA terör örgütü olmadığını dile getirmiştir. Bu bağlamda Kıbrıs Meselesi'nin Türkiye'yi dışarıda sıkıştırma hamlesi olduğunu ifade etmiştir.⁴²⁷

Arif Melikoğlu, ASALA terör örgütünün 1915 olaylarının intikamını almak ve bu bağlamda büyük Ermenistan'ı kurmak istediğini belirttiikten sonra çeşitli sebeplerle Türkiye dışında yaşayan Türklerin hedef alındığını ifade etmiştir. Ona göre, başka ülkelerde yaşayan Türkleri baskı altına almanın yolu o ülkelerdeki büyükelçilere saldırmaktan geçiyordu. Arif Melikoğlu bu konuda şunları dile getirmiştir:

Yurtdışındaki Türkleri sindirmek amaçlanmıştı. Büyükelçi nedir? Türkiye'yi yurtdışında temsil eden kişi. Büyükelçinin koruması falan Türkiye'den gider. Sen büyükelçini orada koruyamıyorsan yurtdışındaki vatandaşını nasıl koruyacaksın? Yurtdışındaki Türk vatandaşlarımıza bu aşılacak istendi. Oradaki Türklere bu yolla baskı uygulandı. Kızım sana söylüyorum gelinim sen işit hesabıdır bu. Oradaki gençleri sindirmektir. Yurtdışındaki genç Türklerin milliyetçilik duygularını zayıflatmak ve Türkiye olan güvenlerini mümkün mertebe en aza indirmektir.⁴²⁸

3.6. ASALA Terör Örgütü'nün Trabzon Kamuoyunda Yarattığı Tepkiler

Trabzon kamuoyunda, Türk diplomatlarına yapılan saldırılar bir süre tam olarak anlaşılammıştır. Veysel Usta, Zekeriya Şahin ve Salih Tayfun Sezeroğlu bu konuya değinmişlerdir. Örneğin Veysel Usta, ASALA'nın Trabzon kamuoyunda geç tanındığını ve örgütün 1915 olaylarının öcünü almak istediğini sonradan öğrendiklerini belirtmiştir.⁴²⁹ Zekeriya Şahin ise aynı konu bağlamında "Biz bunların ne olduklarını sonradan öğrendik. Ne istediklerini sonradan öğrendik." demektedir.⁴³⁰ Salih Tayfun Sezeroğlu konu ile ilgili şunları ifade etmiştir:

ASALA'nın ne olduğunu kolay kolay şey yapamadık. Anlayamadık. Daha sonradan bunların Ermeni destekli olduklarını öğrendik. Daha sonra Türkiye'ye düşman olan öteki devletlerin bunlara yardım ettiğini anladık. Hatta ASALA'nın içerisinde Türklerin de olduğunu öğrendim. Yalan ese bilmem [Yalan doğru bilmem].⁴³¹

Salih Tayfun Sezeroğlu, Trabzon kamuoyunun önceleri Rumlardan şüphelendiğini şu sözlerle ifade etmektedir:

⁴²⁷ 1954 doğumlu Hasan Kurt ile 17 Ağustos 2018 tarihinde Trabzon Kuzey Ekspres Gazetesi'nde Yapılan Görüşme.

⁴²⁸ 1960 doğumlu Arif Melikoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Yapılan Görüşme.

⁴²⁹ 1960 doğumlu Veysel Usta ile 2 Mart 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlık Binası'nda Yapılan Görüşme.

⁴³⁰ 1935 doğumlu Zekeriya Şahin ile 27 Ocak 2018 tarihinde Trabzon-Arsin'de Yapılan Görüşme.

⁴³¹ 1947 doğumlu Salih Tayfun Sezeroğlu ile 26 Temmuz 2018 tarihinde Trabzon Sezer Kuyumculukta Yapılan Görüşme.

Biz o zaman Rumlardan şüpheleniyorduk. Kıbrıs olayları var ya o yüzden Rumlar aklımıza gelmişti. Kıbrıs'ta Rumların yaptığı da bir çeşit terördü, temsilcilerimizin başına gelen de bir çeşit terördür. Bana kalırsa kim olsa idi aynı düşünürdü. Hatırladığım kadarıyla gazeteler de böyle söylerdi. Biz sonradan öğrendik Ermeni terör örgütü olduğunu.⁴³²

Veysel Usta, Trabzon'da kamuoyunun oluşamaması hususunda farklı bir noktaya dikkat çekmiştir. Ona göre ASALA terör örgütünün Trabzon'da bir gündem meydana getirememesi yurt dışında saldırılar gerçekleştirmesi ile ilgilidir. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarının yetersizliğine değinen Veysel Usta, şunları dile getirmiştir:

Kitle iletişim araçlarının azlığını konu baz alırsak, ASALA'nın halk arasında geniş yankı bulduğunu söylemek zor. Ancak yine de özellikle radyo üzerinden olayları öğrenenler tepkiliydi. Özellikle hedef gözetilmeden yapılan saldırılar bütün insanlığa yapılmış gibidir. Bireysel bir tepkinin olmaması düşünülemez.⁴³³

Kitle iletişim araçlarının yetersizliği ile ilgili gazeteci Hikmet Aksoy önemli açıklamalar yapmıştır. Özellikle Trabzon'da döneme ait yerel basın ile ilgili şunları dile getirmiştir:

Şimdi o dönemde siyah beyaz televizyon var ve onu herkesin alma gücü yok. Ayrıca sadece devlet kanalı var. Yani özel TV'ler yok. Bir tane devlet kanalında da paket yayın var. Her gün belli saatler arasında haber bültenleri var, sadece o kadar. Ayrıca bu yayınlar öyle her yerde de izlenemezdi. Şimdi ki gibi bir teknoloji yoktu ki çeksin. Uydusuyla ayrı uğraş suyuyla buyuyla ayrı uğraş... Ama radyolar daha yaygındı. Hemen her kahvehanede vardı. Haberler oralardan öğrenilir ve mahalleye yayılırdı. Gazetelere gelirse ben mesela İsmail Erez cinayetini hatırlıyorum. O dönemde bir gazetede çalışıyordum. Biz haberleri Anadolu Ajansı'ndan alırdık, sonrada aldığımız haberleri yorumlayıp yazıp gazeteye veriyorduk. En az 2 gün geçiyordu. Bu sürede Türk Devleti'nin haber niteliğinde girişimleri olursa bunları bizim öğrenmemiz ve Trabzon halkına ulaştırabilmemiz için yine 2 gün geçerdi.⁴³⁴

Muharrem Arz, kitle iletişim araçlarının eksikliğine dikkat çektikten sonra o dönemde Trabzon'daki insanların okuma ve araştırma alışkanlıklarının olmadığını belirtmiştir.⁴³⁵ ASALA'nın ortaya çıktığı dönemi genel olarak değerlendiren Arif Melikoğlu, sadece Trabzon halkının değil ülke çapında baktığımızda Türk Milletinin okuma ve araştırma alışkanlığının olmadığını söylemiştir. Arif Melikoğlu, bütün bunlara ek olarak Trabzon'un milli duygularının yoğun olduğunu ve buna bağlı olarak bireysel tepkilerin yoğun olduğunu dile getirmiştir.⁴³⁶ Muharrem Arz, Trabzon halkının duygu ve düşüncelerini ifade etmek adına bizzat yaşadığı olayları şu şekilde dile getirmiştir:

⁴³² 1947 doğumlu Salih Tayfun Sezeroğlu ile 26 Temmuz 2018 tarihinde Trabzon Sezer Kuyumculukta Yapılan Görüşme.

⁴³³ 1960 doğumlu Veysel Usta ile 2 Mart 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlık Binası'nda Yapılan Görüşme.

⁴³⁴ 1937 doğumlu Hikmet Aksoy ile 11 Nisan 2018 tarihinde Trabzon Sanat Evi'nde Yapılan Görüşme.

⁴³⁵ 1940 doğumlu Muharrem Arz ile 29 Eylül 2018 tarihinde Muharrem Arz Yeminli Mali Müşavir Bürosunda Yapılan Görüşme.

⁴³⁶ 1960 doğumlu Arif Melikoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Yapılan Görüşme.

Televizyon nadir evlerde vardı. Ben almıştım bir tane siyah beyaz. Evde misafir odasında duruyordu. Başladı millet her gün gelmeye mecbur kablolarla beraber [kablolar ile birlikte] çıkarıyoruz onu her gün evine önüne, var orada da 100 metrelik bir bahçe. İşler şimdiki gibi değil yani. Ama böyle anlarda halkımızın milli duygularının ne kadar güçlü olduğunu görürdük. Üzüntüyle kederle haberleri dinlerdik. Bir suikast haberi öğrendiysek sonraki gün acaba ne oldu yakalandılar mı diye konuşur eder televizyon karşısına geçerdik.⁴³⁷

Ekrem Akgün ASALA terör örgütünün saldırılarına karşı Trabzon’da toplu bir tepki, eylem ve refleks hatırlamadığını şu sözlerle dile getirmiştir:”Ferdî yorumlar vardı. Trabzon halkı milliyetçidir. Elbette üzülp isyan ediyordu. Ama öfke ve milli tepki bireyseldi. Toplu bir hareket olmadı.”⁴³⁸ ASALA’nın saldırılarına karşılık Trabzon’da toplu bir tepkinin olmadığını dile getiren bir başka isim İsmail Köse’dir. Trabzon halkının milliyetçilik duygularının yoğun olduğunun altını çizen İsmail Köse şunları dile getirmiştir:”Hatta Trabzon’da etkisi lokal kalmıştır diye düşünüyorum. Köylerde ve kasabalarda pek duyulmamıştır.”⁴³⁹

Veysel Usta, ASALA terör örgütü ile ilgili Trabzon’da kamuoyunun oluşmamasını örgütün saldırıları yurtdışında yapmasına bağlamıştır.⁴⁴⁰ Aynı konu bağlamında ASALA’nın yurtdışında saldırılar gerçekleştirmesine değinen Hasan Kurt şunları dile getirmiştir:

...bir de bu taraflara şehit gelmemiştir. Yani yanlış anlaşılmasın Trabzon’a şehit gelsin demiyorum. Ateş düştüğü yeri yakar misali, şehit olan temsilcilerimizden şayet biri Trabzonlu olsaydı burada şuanda çok farklı şeyler konuşuyor olurduk.⁴⁴¹

Gazeteci Ali Öztürk, 1980 yılına kadar Trabzon’da yerel basın çok hassas olmadığını belirtmiştir ve şunları dile getirmiştir: “1980 öncesi döneme baktığımızda dönem şartları içinde yerel basının etkili olduğunu görürüz ama 1980’den sonra hem yerel basının ve hem de devletin üslubu çok daha sertleşmiştir.” Buna bağlı olarak ASALA terör örgütünün halk üzerinde meydana getirdiği olumsuz havanın etkisi de artmış olmalıdır. Ali Öztürk bu konuda Paris Orly Havalimanı Türk Hava Yolları Bürosu’nda meydana gelen saldırıyı örnek vermiştir ve şunları ifade etmiştir:

Orly Havalalanı saldırısı Trabzon’u çok sarsmıştı. Burada Türklerin yanında başka milletlerden insanlarda ölmüş ve yaralanmıştı, ayrıca sivil halka yönelik gerçekleştirilen saldırılar her zaman halkta daha çok üzüntü yaratır. Orly’de bunu yaşamıştık. Bütün bunların haricinde faillerin yakalanamaması Türk Milleti’ndeki öfkeyi artırmıştı.⁴⁴²

⁴³⁷1940 doğumlu Muharrem Arz ile 29 Eylül 2018 tarihinde Muharrem Arz Yeminli Mali Müşavir Bürosunda Yapılan Görüşme.

⁴³⁸1946 doğumlu Ekrem Akgün ile 9 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Ortahisar, Meydan Parkı’nda Yapılan Görüşme.

⁴³⁹1975 doğumlu İsmail Köse ile 19 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Yapılan Görüşme.

⁴⁴⁰1960 doğumlu Veysel Usta ile 2 Mart 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlık Binası’nda Yapılan Görüşme.

⁴⁴¹1954 doğumlu Hasan Kurt ile 17 Ağustos 2018 tarihinde Trabzon Kuzey Ekspres Gazetesi’nde Yapılan Görüşme.

⁴⁴²1959 doğumlu Ali Öztürk ile 23 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Günebakış Gazetesinde Yapılan Görüşme.

Gazeteci Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu kamuoyunun oluşamamasını 1980 öncesinde yaşanan sağ-sol çatışmasına ve 1980 sonrasındaki cunta yönetimine bağlamıştır. Bu konuda şunları ifade etmiştir:

80 öncesinde Türkiye’de zaten bir terör dalgası esiyordu. Sağ – sol çatışması altında yatan şiddet olayları çok gündemdeydi. Ermeni terör örgütünün Türk diplomatlarına yaptıkları saldırılar çok tartışılmıyordu. Türk Milleti yanı başındaki terörden başını kaldıramıyordu ki, yurtdışındaki temsilcilerini düşünebilsin. Tabii burada dönemin şartları da öneme haizdir. 80 sonrasında baktığımızda da askeri bir yönetim var. İnsanlar evlerinden çıkamıyorlar. Gazetelere onlara bunlara süresiz sansür uygulanıyor vs. bunları artırmak mümkün.⁴⁴³

Röportaj yaptığımız kişiler arasında Trabzon’daki bütün imkânsızlıklara rağmen yerel basın güçlü olduğunu söyleyenler vardır. Bu duruma Trabzon halkının milli duygularını ekleyerek ciddi tepkiler ortaya koyulduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda Şevket Arz şunları dile getirmiştir:

Trabzon yerel basını zamanına göre güçlüydü. Dört beş tane yerel gazete çıkıyordu. Trabzonlular yalnızca devlet radyosu değil dünya radyolarını da takip ederdi. Mesela şuanda aklıma Almanya’nın Sesi Radyosu geldi. Bu şekilde isimlendirilen ve Türkçe yayın yapan radyolar vardı. Bunlar o ülkede çıkan haberleri verirlerdi. İnsanlar bu radyoları dinlemeye daha meraklıydılar.⁴⁴⁴

Gazeteci Ali Öztürk, teknolojinin bugünkü kadar iyi olmadığını kabul etmekle birlikte Trabzon insanının meraklı ve araştırmacı olduğunu belirtmiştir. Toplu bir tepkinin meydana gelmediğini ifade ederek bireysel öfke ve üzüntüye dikkat çekerek şunları dile getirmiştir:

Basın araçları sınırlı ama insanlar bugünkü gibi fuzuli işlerle uğraşmıyorlardı. Bugün 15 tane televizyon kanalı 14 tane dizi var. İnsanlar artık günlerini izlediklerini dizilere göre planlıyorlar. Birincisi o zaman böyle bir durum yoktu. Haberleri dinleyebilmek izleyebilmek lükstü. İkincisi bilgiye ulaşmak zordu. Bilgiye ulaşmak zor olduğu için merak ve araştırma güdüsü daha fazlaydı.⁴⁴⁵

Ali Öztürk ayrıca: “...yürüyüş, miting, vs olmadı diyoruz ama atladığımız bir nokta var. Kime karşı yürüyecektik, kimi protesto edecektik?” diye sormaktadır. 1970’li yıllarda meydana gelen Kıbrıs Meselesi’ni, 1990’larda çıkan Azerbaycan ve Ermenistan olaylarındaki yürüyüş ve protestolara değinerek ASALA terör örgütünü değerlendirmiştir. Ali Öztürk, bu konuda şunları ifade etmiştir:

Kıbrıs Meselesi’nde sadece Trabzon’da da değil Türkiye’nin hemen her yerinde yürüyüşler, mitingler yapıldı. Ünlü sloganları bu yürüyüşlerde seslendirmiştik. Bu konulara yabancı olan hemen herkes bu sloganları bir yerlerden duymuştur. Çok ses getirmiştik halen daha bu olaylar zihinlerde tazedir. Peki kime karşı yürürdük? Karşımızda bir muhatap vardı. Ona kızır, ona bağırırdık. 1990’lara gelelim, Ermenistan Azerbaycan’ı işgal ettiğinde yine sokaklara döküldük ama yine karşımızda bir muhatap vardı. Sloganlarla Ermenistan’a ve ona destek verenlere

⁴⁴³1962 doğumlu Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu ile 23 Eylül 2018 Tarihinde ViraTrabzon haber sitesi bürosunda Yapılan Görüşme.

⁴⁴⁴1952 doğumlu Şevket Arz ile 28 Eylül 2018 tarihinde Ankara Trabzon Vakfı Derneğinde Yapılan Görüşme.

⁴⁴⁵1959 doğumlu Ali Öztürk ile 23 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Günebakış Gazetesinde Yapılan Görüşme.

seslenirdik. Hatta tam şimdi adını hatırlayamadım ama o dönemde bir dernek de kurulmuştu. Azerbaycan – Ermenistan olayları üzerine çalışmalar yapmak üzere. Peki ASALA'nın saldırılarında kimi muhatap alacaktık? Sokaklara dökülüp Ermenileri muhatap alsak ülkede bir başka kaos baş gösterirdi. Hani Trabzon'da eylem vs. olmadı diyoruz ama bunu da göz önünde tutmak gerekiyor.⁴⁴⁶

Röportaj yaptığımız kişiler, ASALA terör örgütüne gösterilen tepki ile Kıbrıs olaylarındaki tepkiyi kıyaslamıştılar. Elbette bu kıyasın en önemli sebebi iki olayın da aynı döneme denk gelmesidir. Bu konuda Trabzon'un eski belediye başkanlarından Hasan Melek Trabzon halkının milli duygularının yoğun olduğunu belirterek şunları dile getirmiştir:

ASALA'ya karşı elbette öfkeliydik, biz bunu Kıbrıs olaylarında daha net yaşadık. Bütün basın tek ağızdı. Mitingler yaptık. Bir birlik vardı. Milli duygular çok yüksekti. Dönem şartları açısından baktığımızda sağcısı ve solcusu en ufak bir konuda birbirine düşman kesilirken Kıbrıs Meselesi'nde topyekun *Ordu Kıbrıs'a* naraları atıyordu. Kıyas yaparsak ASALA daha küçük çapta kalıyordu, ama üzülmemek tepkisiz kalmak elbette mümkün değildi.⁴⁴⁷

Ömer Üçüncü ise Ermenistan'ın Azerbaycan'ı işgali sırasında Trabzon'da yürüyüşler ve mitingler yapıldığını söyleyerek ASALA terör örgütüne yönelik miting ve yürüyüş hatırlamadığını dile getirmiştir.⁴⁴⁸ Gazeteci Hasan Kurt, 1963 yılında Kıbrıs için yapılan büyük bir yürüyüş hatırladığını belirterek şunları dile getirmiştir:

Mesela 1963'te ilkokuldaydım. O yıla denk gelen bir yürüyüş oldu. Yaşım epey küçüktü ama çok net hatırlıyorum. Çok etkilemişti beni o görüntüler. 1970'li yıllarda 1980'lerde falan daha büyüğüz mesela ama ASALA için hatırlamıyorum. Öyle sanıyorum ki olmadı bir yürüyüş falan.⁴⁴⁹

ASALA terör örgütünün saldırılarını yürüyüş ve mitinglerle protesto edilmediğini söyleyenler ağırlıklı olmakla birlikte Turgay Beşyıldız, Salih Tayfun Sezeroğlu ve Hikmet Aksoy nümayiş şeklinde tepkiler verildiğini hatırladıklarını belirtmişlerdir. Hikmet Aksoy, üniversitede öğrencilerin sloganlarla yürüdüklerini ifade etmiştir.⁴⁵⁰ Turgay Beşyıldız daha büyük bir çapta yürüyüş hatırladığını şu sözlerle dile getirmiştir:

1983'te ben Kuzey Haber'de çalışıyordum. Baro'nun karşısındaydı ofisimiz [Meydan mevkiinde merkezi bir nokta]. Orada yürüyüşler yapıldığını hatırlıyorum. Yazılı pankartlar ve sloganlarla yürüyerek protesto edilmişti.⁴⁵¹

Salih Tayfun Sezeroğlu ise şunları belirtmiştir:

⁴⁴⁶1959 doğumlu Ali Öztürk ile 23 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Günebakış Gazetesinde Yapılan Görüşme.

⁴⁴⁷1926 doğumlu Hasan Melek ile 14 Nisan 2018 tarihinde Trabzon–Uzunsokak'ta bulunan Vestel Şubesi'nde Yapılan Görüşme.

⁴⁴⁸1960 doğumlu Ömer Üçüncü ile 18 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Uzun Sokak'ta Yapılan Görüşme.

⁴⁴⁹1954 doğumlu Hasan Kurt ile 17 Ağustos 2018 tarihinde Trabzon Kuzey Ekspres Gazetesi'nde Yapılan Görüşme.

⁴⁵⁰1937 doğumlu Hikmet Aksoy ile 11 Nisan 2018 tarihinde Trabzon Sanat Evi'nde Yapılan Görüşme.

⁴⁵¹1962 doğumlu Turgay Beşyıldız ile 14 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Uzun Sokak'da Yapılan Görüşme.

Tabii tabii Trabzon'da yürüyüşler ve mitingler yaptık. Zaten bizim insanımızın milli duyguları güçlüdür. Şimdi o zaman Türkiye'de sağ ve sol partiler vardı. Ortası yoktu. O zamanlar nümayiş yapılacağı zaman bu partiler buluşurdu. Çıkardık biz Atapark'tan Meydan'a yürüyerek gelirdik. Burada konuşma yapardık, tel'in ederdik.⁴⁵²

Röportaj yaptığımız kişilerden Arif Melikoğlu, ASALA'ya karşı en fazla sağ grupların tepki gösterdiğini belirtmiştir. Ayrıca, sadece ASALA terörü değil, Türk Milletinin dirliğini ve birliğini bozacak her türlü harekette sağ grupların tepkisini gördüğünü ifade etmiştir.⁴⁵³ Aynı konu bağlamında Turgay Beşyıldız: “Genelde o dönemdeki Milliyetçi Hareket Partili (MHP’li) arkadaşlar, ülkücü kesim önyak oluyor ve organize ediyordu”, demiştir.⁴⁵⁴ Süleyman Erkan ise ASALA terör örgütüne tepki gösteren grupları daha geniş bir çerçevede değerlendirerek şunları dile getirmiştir:

Tepki gösterenler genel olarak sağ cemaatten geliyordu. Sol içerisinde de tabii ki Ermeni sorununa ulusal çizgiden yaklaşanlar vardı, ama o dönemde daha hassas olan sağ kesimdi. Bunların başında da ülkücü diye bildiğimiz daha aşırı tepkiler gösterdiklerine şahit olduğumuz bir grup vardı.⁴⁵⁵

Zekeriya Şahin, katillerin yakalanmaması ve cezasız kalması dolayısıyla Fransa'ya tepkili olduklarını dile getirmiştir.⁴⁵⁶ Gazeteci Turgay Beşyıldız, o dönemde Fransa'da sözde Ermeni soykırımı ile ilgili Türkiye aleyhine programlar yayınlandığını ve bunları haberlerden öğrendiklerini belirtmiştir.⁴⁵⁷ Salih Tayfun Sezeroğlu ise şunları dile getirmiştir:

En çok temsilcimiz Fransa'da ölmüştü. Fransa'ya çok tepkiliydik. Ve katiller de yakalanmıyordu o zaman. Bir değil iki değil sen olsan ne düşünürsün. Demek ki Fransa teröristlere yardım ediyor diye düşünürsün. Her mantıklı insan da böyle düşünür.⁴⁵⁸

Gazeteci Ali Öztürk, Fransa'ya ek olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD) vurgusu yapmıştır. Süleyman Erkan ise ASALA terör örgütünün arkasındaki güçler ile ilgili Trabzon'daki algıyı genel bir bakış açısı ile değerlendirerek şunları dile getirmiştir:

ASALA ile ilgili kamuoyunda şöyle bir algı vardır ki kanaatimce bu yanlış bir algı değildir. ASALA terör örgütünün kendi başına hareket eden bir örgüt olmadığı özellikle küresel güçlerin

⁴⁵² 1947 doğumlu Salih Tayfun Sezeroğlu ile 26 Temmuz 2018 tarihinde Trabzon Sezer Kuyumculuk'da Yapılan Görüşme.

⁴⁵³ 1960 doğumlu Arif Melikoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Yapılan Görüşme.

⁴⁵⁴ 1962 doğumlu Turgay Beşyıldız ile 14 Eylül 2018 tarihinde Trabzon-Uzun Sokak'da Yapılan Görüşme.

⁴⁵⁵ 1959 doğumlu Süleyman Erkan ile 18 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yapılan Görüşme.

⁴⁵⁶ 1935 doğumlu Zekeriya Şahin ile 27 Ocak 2018 tarihinde Yapılan Görüşme

⁴⁵⁷ 1962 doğumlu Turgay Beşyıldız ile 14 Eylül 2018 tarihinde Trabzon-Uzun Sokak'da Yapılan Görüşme.

⁴⁵⁸ 1947 doğumlu Salih Tayfun Sezeroğlu ile 26 Temmuz 2018 tarihinde Trabzon Sezer Kuyumculuk'da Yapılan Görüşme.

bu terör örgütlerini güçlendirdiği düşünülür. Örneğin en fazla diplomatımızın Fransa’da şehit edilmesi ve faillerin yakalanmaması bu düşüncemizi güçlendirmektedir.⁴⁵⁹

Röportaj yaptığımız kişiler Türk Hükümetine ASALA ile mücadelede farklı açılardan eleştiriler yöneltmişlerdir. Dönemin atmosferini yansıtmaları açısından bu eleştiriler önemlidir. Gazeteci Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, ASALA saldırılarının başladığı dönemde Türk Devleti’ni sözde Ermeni soykırımı üzerinden eleştirerek şunları ifade etmiştir:

İnsanlar bireysel olarak tepkiliydiler ama hükümetin daha aktif olmasını istiyorlardı. Yine de derin bir tartışma ve sorgulama yoktu. Hükümetin bu konuda ciddi bir çalışma yapmadığı kanaati hâkimdi ben de. Meselenin ciddi anlamda resmi makamlarca tartışılmaması; tartışılıyor ise halkın bilgilendirilmiyor oluşu beni ciddi anlamda rahatsız ediyordu. Hatta o dönemde bu düşüncelerimin beni kitapları karıştırmaya Ermeni sorunu ile ilgili araştırma yapmaya teşvik ettiğini söyleyebilirim.⁴⁶⁰

Salih Tayfun Sezeroğlu, Türkiye’nin çok fazla sorunla uğraşmak zorunda kaldığını dile getirerek şunları ifade etmiştir:

O zamanlar ülkede sağ – sol olayları vardı. Ülkede her gün gençler öldürülüyordu. Kan akıyordu. Devlet ikiye bölünmüş gibi bir şeydi. Nereye yetsin ne yapsın? Ülke içindeki sorunlarla mı ilgilensin, Kıbrıs’a mı baksın ASALA ile mi mücadele etsin. Bu yorumları o yıllarda da yapardık kızım ama yine de devletten bir şey beklerdik. Çünkü öfkeliydik. Bir şey yapsın bu teröristleri ortadan kaldırsın isterdik. Bu düşünceler biz de öfkeye sebep olurdu.⁴⁶¹

Ömer Üçüncü, Türk düşmanlığı vurgusu yaparak millet olarak Türk Devleti’nden beklentisini şu sözlerle ifade etmektedir:

Devletten bu teröristlere hak ettikleri cezayı kesmesini isterdik. Düşünsenize beş altı yıldır birileri sizin temsilcilerinize saldırılar düzenliyor. Onları öldürüyor. Ne hikmetse böyle şeyler de hep Türk’ün başına gelir. Siz ne isterdiniz bu durumda? Devletinizden bu işi bitirmesini elbette.⁴⁶²

Arif Melikoğlu, Türkiye’nin o dönemde çok fazla sorunla uğraştığını ve bu yüzden kamuoyunu rahatlatacak hamleler yapmadığını belirtmiştir. Güçlü bir iktidarın olmayışına dikkat çeken Arif Melikoğlu, sağ-sol olaylarının ASALA’ya tepki gösterme hususundaki etkisini ortaya koymuştur. Bundan başka Kıbrıs Meselesi’ne de değinmektedir. Türkiye’nin dış politikada çember içine alındığını belirtmektedir.⁴⁶³

⁴⁵⁹ 1959 doğumlu Süleyman Erkan ile 18 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Yapılan Görüşme.

⁴⁶⁰ 1962 doğumlu Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu ile 23 Eylül 2018 Tarihinde ViraTrabzon haber sitesi bürosunda Yapılan Görüşme.

⁴⁶¹ 1947 doğumlu Salih Tayfun Sezeroğlu ile 26 Temmuz 2018 tarihinde Trabzon Sezer Kuyumculuk’da Yapılan Görüşme.

⁴⁶² 1960 doğumlu Ömer Üçüncü ile 18 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Uzun Sokak’ta Yapılan Görüşme.

⁴⁶³ 1960 doğumlu Arif Melikoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Yapılan Görüşme.

Süleyman Erkan, kamuoyunun her zaman somut adımlar beklediğini ancak Türkiye'nin Soğuk Savaş dönemi şartları altında bu beklentiyi karşılayamadığını şu sözlerle ifade etmektedir:

Türkiye Soğuk Savaş döneminin de etkisiyle mesela Türkiye'nin diplomatik bir elçiliğine yapılan saldırıda hesap soracağız, asacağız, keseceğiz gibi bir tepki veremezdi. Ancak halk bunu bekler. Kamuoyu her zaman daha fazlasını ister. Kısa zamanda etkin sonuç alınması için arzu içerisinde olur. Bu da anlaşılabilir bir şeydir.⁴⁶⁴

İsmail Köse, döneme ve dönemin şartlarına bugünden bakarak bazı çıkarımlarda bulunmaktadır ve konu ile ilgili şunları dile getirmiştir:

Kamuoyu kolay kolay memnun edilemez. Ayrıca devletin diplomatik kanallarla gösterdiği tepki halka yansımayınca halk hiçbir şey yapılmıyor diye düşünür. Eleştiriler de bu bakımdan yoğunlaşır. Türkiye'nin aleyhine olan bir durum da 1980 yılında gerçekleştirilen askeri darbedir. Darbeyle birlikte iki üç yıl sıkı bir sansürün uygulandığı döneme girilmiştir. Bu da Türk halkı üzerinde bir baskı unsuru olmuştur.⁴⁶⁵

Ekrem Akgün, halkın eleştiri ve düşünceleri üzerinde medyanın oldukça etkili olduğunu vurgulayarak şunları dile getirmiştir:

Medyadan takip ettiğimiz kadarıyla devletin hiçbir şey yapmadığını düşünürdük. Bu kanı oldukça yaygındı. Medyaya bakarak bu yorumu yapardık. Ancak şimdi düşününce devlet sırlarını medyaya paylaşır mı? Ayrıca devlet akli farklı işler. Bunu basın yayın organları ile bütün dünya ile paylaşmaz paylaşmaz. Ayrıca şunu da söylemek lazım herkeste görülebilecek tepkiler veriliyordu: Ben olsam şöyle yapardım, diyen arkadaşlarımız çoktu mesela.⁴⁶⁶

Trabzon kamuoyunda, “Ben olsam şöyle yapardım?” düşüncesi yaygındı. Ekrem Akgün dışında gazeteci Hikmet Aksoy, aynı düşünceleri paylaştığını ve yakın arkadaşlarıyla yapmış olduğu muhabbetleri şöyle anlatmıştır:

Yahu devlet bize fırsat verse de gidip onları inlerinde biz öldürsek derdik. Mesela Fransa'da çoğunlukta olduklarını biliyorduk. Benim biraz Fransızcam da vardır. Onlar gibi görünüp gidiyim hepsini öldürüyüm derdik. Gerekirse ben de orda öliyim. Bu şekilde düşünen çok arkadaşımız vardı.⁴⁶⁷

Gazeteci Ali Öztürk, Trabzon gençliğinin ASALA'yı dağıtmak ve bitirmek için eline silah almayı düşündüğünü ancak Soğuk Savaş dönemi şartları içerisinde bunu yapabilmeyin zor olduğunu belirtmektedir. Kendisi de dahil yakın arkadaşları arasında bu konuların konuşulduğunu ifade etmiştir: “Bugünkü şartlar olsa idi inanır mısınız belki de Türkiye’de çeşitli örgütler kurulur ve yurt dışına çıkar ASALA ile mücadele ederdi.”⁴⁶⁸

⁴⁶⁴1959 doğumlu Süleyman Erkan ile 18 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Yapılan Görüşme.

⁴⁶⁵1975 doğumlu İsmail Köse ile 19 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Yapılan Görüşme.

⁴⁶⁶1946 doğumlu Ekrem Akgün ile 9 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Ortahisar, Meydan Parkı’nda Yapılan Görüşme.

⁴⁶⁷1937 doğumlu Hikmet Aksoy ile 11 Nisan 2018 tarihinde Trabzon Sanat Evi’nde Yapılan Görüşme.

⁴⁶⁸1959 doğumlu Ali Öztürk ile 23 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Günebakış Gazetesinde Yapılan Görüşme.

3.7. Esenboğa Havalimanı Baskını'na Bakış

ASALA terör örgütü Türkiye'nin başkenti Ankara Esenboğa Havalimanı'nda bombalı bir saldırı gerçekleştirmiştir. Bu saldırıda 9 kişi ölmüş 72 kişi yaralanmıştır. Esenboğa Havalimanı saldırısını önemli kılan iki önemli özellik vardır. Bunlardan ilki, Türkiye'de askeri bir yönetim mevcutken saldırının gerçekleştirilmesi ve ASALA'nın Türkiye'deki ilk saldırısı olmasıdır. Veysel Usta, bu nitelikler üzerinde durarak ASALA'nın Türkiye'ye gözdağı verdiğini belirtmiştir. Usta konu ile ilgili şunları dile getirmiştir:

Bu ASALA'nın Türkiye'deki ilk saldırısıydı. Özellikle askeri bir darbeden sonra gerçekleştirilmişti. Bu eylemin askeri bir darbeden sonra gerçekleştirilmesi ASALA'nın propaganda gücünü artırmıştır. Henüz askeri vesayet sona ermemişti. Böyle bir ortamda gerçekleştirilen terör eylemi, bakın biz bu şartlarda bile terör eylemi gerçekleştirebiliyoruz demek içindir.⁴⁶⁹

1980 askeri darbesi ve Esenboğa saldırısı arasındaki ilişkiye değinen bir başka isim Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, askeri darbe üzerinden Trabzon halkının Esenboğa saldırısına verdiği tepkiyi değerlendirerek şunları ifade etmiştir: “Türkiye'de askeri rejim vardı. Herkes iç politika ile ilgilenirken ASALA pek dikkat çekmiyordu, ama çok büyük bir şok yaşandığını hatırlıyorum. Türkiye'nin en stratejik yerlerinden biri olan havalimanında böyle bir saldırı yapmıştı.⁴⁷⁰

Trabzon kamuoyunda Esenboğa saldırısı ile ilgili vurgulanan bir başka husus Türkiye'de tartışılmaya başlanan güvenlik zafiyeti ve alınan ciddi güvenlik önlemleridir. Salih Tayfun Sezeroğlu, Türkiye'deki güvenlik zafiyetine dikkat çekerek şunları dile getirmiştir: “İçeriden destek almadan böyle bir saldırıya kimsenin teşebbüs edemeyeceğini herkes biliyordu. Adı TIKKO'cu ya da HIKKO'cu olsun ne fark eder? Hepsini aynı amaca hizmet eden piyonlar.”⁴⁷¹

ASALA terör örgütünün Esenboğa saldırısını Türkiye'deki tedbirsizliğin en büyük örneği olarak niteleyen Muharrem Arz şunları dile getirmiştir:

Maalesef biz başımıza bir musibet gelmeden önlem almayız. Oysa bu konuda ne güzel özlü sözlerimiz vardır değil mi? Mesela eşeği sağlam kazığa bağlayın deriz. Bizim sorunumuz inanıp da yapmamak kızım. İnançla her şeyi çözeriz sanıyoruz. Yanlış hatırlamıyorsam 8 – 10 vatandaşımızı kaybettik o saldırıda. Yine yanlış hatırlamıyorsam 50'den fazla kişi de yaralanmıştı. Yaralanan vatandaşlarımız arasında kalıcı bir hasar meydana geldi mi gelmedi mi bunu bile bilemiyoruz. Bir ülkeye yaşatılanlara bakın. Ama burada sadece saldırıyı gerçekleştirenleri suçlayabilir miyiz? Tamam suçladık bizim hiç günahımız yok mu?

⁴⁶⁹1960 doğumlu Veysel Usta ile 2 Mart 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlık Binası'nda Yapılan Görüşme.

⁴⁷⁰1962 doğumlu Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu ile 23 Eylül 2018 Tarihinde ViraTrabzon haber sitesi bürosunda Yapılan Görüşme.

⁴⁷¹1947 doğumlu Salih Tayfun Sezeroğlu ile 26 Temmuz 2018 tarihinde Trabzon Sezer Kuyumculuk'da Yapılan Görüşme.

Yurtdışında temsilcilerimiz öldürülürken başka ülkeler buna göz yumdu diyoruz, ama kendi ülkemizde sadece seyahat etmek isteyen vatandaşlarımızı koruyamıyoruz.⁴⁷²

Şevket Arz ve Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, Esenboğa saldırısından sonra alınan güvenlik önlemlerine değinerek örneğin Esenboğa Havaalanına giden yol güzergâhında değişiklik yapıldığını belirtmişlerdir. Bu değişikliğin sebebi saldırı haberinin yayılması üzerine havaalanına gitmek isteyen polis aracının kaza yapması ve güvenlik kuvvetlerinin şehit olmasıdır. Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu bu güzergâhın virajlarla dolu olduğunu belirtmiştir.⁴⁷³

Şevket Arz, İstanbul'da üniversite eğitimi sırasında Trabzon talebe yurdunda birlikte kaldıkları bir arkadaşının iki çocuğunun bu saldırıda öldüklerini belirterek şunları dile getirmiştir: “Bir aileden iki cenaze çıkması çok farklı bir durum. Bunu izah edebilecek hiçbir kelime ya da cümle yok maalesef.”⁴⁷⁴

Necati Özlü ve Ekrem Akgün Esenboğa saldırısının Türkiye’de darbe yapanlara meşruluk kazandırdığını iddia etmişlerdir.⁴⁷⁵ Necati Özlü şunları ifade etmiştir: “Ankara Esenboğa saldırısı Türkiye’de darbe gerçekleştirenlere meşru bir zemin hazırlamıştır. bu saldırı darbeyi haklı çıkarmak güzel göstermeye sebebiyet vermiştir. Dikkatinizi çekerim, Türkiye’nin ASALA ile mücadelesi bu yıllara denk gelir.”⁴⁷⁶

Necati Özlü ayrıca “Buradan hareketle Esenboğa saldırısının arkasındaki güce ve 1980 darbesinin fikir babalarına ulaşmak mümkündür.” demektedir.⁴⁷⁷ Ekrem Akgün Esenboğa saldırısı ile ilgili Türkiye’deki Ermenilerin bu terör saldırısına tepki gösterdiklerini dile getirmiştir. Ona göre Türkiye’deki Ermenilerin tepki gösterdiği böyle bir saldırı askeri dönem şartları içerisinde çok büyük tepki meydana getirmişti.⁴⁷⁸

Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, ASALA terör örgütünün Esenboğa saldırısı ve Türk Milleti’nin tepkileri ile şunları dile getirmiştir: “Esenboğa saldırısından sonra Trabzon dahil

⁴⁷²1940 doğumlu Muharrem Arz ile 29 Eylül 2018 tarihinde Muharrem Arz Yeminli Mali Müşavir Bürosunda Yapılan Görüşme.

⁴⁷³1962 doğumlu Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu ile 23 Eylül 2018 Tarihinde ViraTrabzon haber sitesi bürosunda Yapılan Görüşme; 1952 doğumlu Şevket Arz ile 28 Eylül 2018 tarihinde Ankara Trabzon Vakfı Derneğinde Yapılan Görüşme.

⁴⁷⁴1952 doğumlu Şevket Arz ile 28 Eylül 2018 tarihinde Ankara Trabzon Vakfı Derneğinde Yapılan Görüşme.

⁴⁷⁵1951 doğumlu Necati Özlü ile 14 Mart 2018 tarihinde Trabzon Necati Özlü Hukuk Bürosu’nda Yapılan Görüşme; 1946 doğumlu Ekrem Akgün ile 9 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Ortahisar, Meydan Parkı’nda Yapılan Görüşme.

⁴⁷⁶1951 doğumlu Necati Özlü ile 14 Mart 2018 tarihinde Trabzon Necati Özlü Hukuk Bürosu’nda Yapılan Görüşme.

⁴⁷⁷1951 doğumlu Necati Özlü ile 14 Mart 2018 tarihinde Trabzon Necati Özlü Hukuk Bürosu’nda Yapılan Görüşme

⁴⁷⁸1946 doğumlu Ekrem Akgün ile 9 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Ortahisar, Meydan Parkı’nda Yapılan Görüşme.

olmaküzere Türkiye'nin hemen her şehrinde toplu bir refleks beklenilebilirdi. Bu çok olağan bir durumdu ama böyle bir şey olmadı. Bunun sebebi ise 1980 askeri darbesidir.⁴⁷⁹

Esenboğa saldırısının Trabzon halkı üzerinde ne tür etkiler bıraktığını konuştuğumuz Ali Öztürk, "(...)aslına bakarsanız Orly saldırısı ile kıyaslarsak Esenboğa baskını Orly kadar bir etki bırakmamıştır." diyecektir. Orly saldırısında Fransa'nın koruyuculuğuna dikkat çeken Öztürk şunları belirtmiştir:

Ankara Esenboğa saldırısının faileri yakalanmıştı. Oysa Orly saldırısı cezasız kalmıştı. Esenboğa saldırısının faileri yakalandığı için millet de az da olsa soğuma olmuştu. Bu yüzden Orly'nin yarattığı üzüntü daha fazlaydı. Eğer Esenboğa saldırısının faileri yakalanmasaydı darbe ortamını da bir kenara koyarsak bir infial meydana gelmesi işten değildi. Orly çok farklıydı. Orly'yi Fransa korumuştur. O dönemde hiçbir bilgisi ve eğitimi olmayan her vatandaş bunu rahatlıkla söyleyebilirdi. Orly tek başına ASALA'nın bir saldırısı değil, Fransa'nın koruması söz konusuydu.⁴⁸⁰

İsmail Köse ASALA'nın Türkiye içerisinde eylem yapabilme kapasitesinin çok düşük olduğuna dikkat çekerek Esenboğa saldırısı ile ilgili şunları belirtmiştir:

Milletler yanı başlarında meydana gelen olaylara daha fazla ve daha içten tepki gösterirler. Esenboğa saldırısında Türk Milleti bunu canlı canlı yaşamıştır. Askeri bir darbe ortamı içerisinde havaalanında meydana gelen bu olay büyük korku yaratmıştır. Ancak şunu da söylemek lazım, ASALA'nın yurtdışındaki faaliyetleri çok daha komplikedir. Gerek organizasyon, faaliyet ve eylem açısından; hangi açıdan bakarsanız bakın çok komplikedir. Esenboğa saldırısı ile kıyaslarsak bu saldırının küçük çapta kaldığını söylemek mümkündür.⁴⁸¹

Hikmet Aksoy, ASALA'nın Esenboğa saldırısını gazetelerden öğrendiğini vurgulayarak, bir gazetecinin özellikle o dönemde neler hissettiğini dile getirmiştir. Dönemin fikriyatına ışık tutması açısından kendisinin ifadelerini aynen aktaracağız. Hikmet Aksoy konu ile ilgili şunları ifade etmiştir:

Gözümün önüne geliyor da feci bir şeydi. Gazetede okumuştuk. Kendi yuvamızda başkentte ilk kez böyle bir olay oluyordu. O zamanlar güvenlik zafiyetimiz olduğunu düşündüğümüzü hatırlıyorum. Şahsım adına demek ki bu adamlar bir yolunu bulsa ülkemizi başımıza yıkabilirler diye düşünürdüm. Öfkeliydik. Kızgındık. Biz gazeteciler için bu durum çok zordur. Bir vatandaş olarak ne kadar haklı şekilde öfke duysak da yazılarımızı yazarken dikkat etmek zorundaydık. İkili ilişkilerimizde sohbet ederken bile dikkat ederdik, çünkü bizim sözümüz dinlenirdi. Bize değer verilirdi. Bizim sebep olabileceğimiz bir taşkınlığa sebebiyet veremezdik. Öfkeliydik ama içimizde yaşadık.⁴⁸²

⁴⁷⁹ 1962 doğumlu Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu ile 23 Eylül 2018 Tarihinde ViraTrabzon haber sitesi bürosunda Yapılan Görüşme.

⁴⁸⁰ 1959 doğumlu Ali Öztürk ile 23 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Günebakış Gazetesinde Yapılan Görüşme.

⁴⁸¹ 1975 doğumlu İsmail Köse ile 19 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yapılan Görüşme.

⁴⁸² 1937 doğumlu Hikmet Aksoy ile 11 Nisan 2018 tarihinde Trabzon Sanat Evi'nde Yapılan Görüşme.

Selahattin Hamzaoglu, terör olayları karşısında devletlerin takındığı ortak tutuma dikkat çekerek Türk Devleti'nin de aynı tavrı sergilediğini belirtmiştir. Bunları klişe ifadeler olarak niteleyen Hamzaoglu, Türk Milleti'nin her zaman devletine güvendiğini ifade etmiştir. Türkiye'nin ASALA terör örgütü ile olan mücadelesinde geç kaldığını belirten Selahattin Hamzaoglu, geç kalınmış olsa da 1980'den sonra Türkiye'nin ASALA terör örgütü ile mücadelesinde başarılı olduğunu ve bununla her zaman gurur duyduğunu söylemiştir.⁴⁸³

Turgay Beşyıldız, ASALA terör örgütünün Esenboğa saldırısı ile ilgili çok şaşırıldıklarını dile getirmiştir. 1980 darbesi sebebiyle haberleri çok sağlıklı edinemediklerini belirtmiştir. Buna rağmen devletin ASALA'ya karşı daha farklı bir tutum takındığının devlet adamlarının demeçlerinden anlaşıldığına dikkat çekmiştir ve bu konuda şunları ifade etmiştir:

Bu dönemde devletimizin ASALA'ya karşı daha farklı yaklaştığını gözlemleyebiliyorduk. Zaten yıllar sonra anladık ki ASALA ile etkin mücadelemiz bu yıllara denk gelir. Ayrıca şunu belirtmek isterim bu olay büyük bir tepki almıştı. Sivillere yönelik saldırılar her zaman çok tehlikelidir. Sevindirici bir durum, Türkiye'deki gayri Müslimlere karşı bir taşkınlığın olmamasıdır. Tabii bunda 1980 darbesinin de etkisi var. Zaten eğer böyle bir şey olsaydı Türkler Ermenilere saldırıyor derlerdi bütün dünya bizim üstümüze çullanırdı. Bu olaydan sonra Ermeni bir vatandaşımızın protesto amacıyla kendini yaktığını anımsıyorum.⁴⁸⁴

Süleyman Erkan, Esenboğa saldırısı ile ilgili hatırladıklarını şu ifadelerle dile getirmiştir:

ASALA'nın Esenboğa saldırısını çok net hatırlıyorum. ASALA 1982 yılına kadar sadece yurtdışında saldırılar yapıyordu. 1982'de, askeri bir darbe ortamında Türkiye'de bir havalimanına bombalı saldırı gerçekleştirmişti. Bu olayı şöyle yorumladığımızı net bir şekilde hatırlıyorum: O tarihlerde bir gövde gösterisi yani Türkiye'nin başkentinde bir eylem düzenleyecek potansiyelde bir olay olarak değerlendirmiştik.⁴⁸⁵

Süleyman Erkan Paris Orly Havalimanı THY Bürosu saldırısı ile ilgili anılarını da şu ifadelerle dile getirmiştir:

Esenboğa saldırısı, 1994 yılında Paris Havaalanına indiğimde yaşadığım duyguları anımsattı bana. 1994 Paris'e gitmiştik. Havaalanındayken ASALA'nın burada yaptığı saldırı aklıma gelmişti. Bir Türk vatandaşı olarak elbette hassas duygular yaşamıştım.⁴⁸⁶

3.8. ASALA Terör Örgütü'nün Çökertilmesi

ASALA terör örgütünün dağılması ile ilgili devrin şahitleri farklı noktalara temas etmektedirler. Genel olarak bakıldığında bunları ikiye ayırmak mümkündür: İlki Türkiye'nin Milli

⁴⁸³ 1958 doğumlu Selahattin Hamzaoglu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Yapılan Görüşme.

⁴⁸⁴ 1962 doğumlu Turgay Beşyıldız ile 14 Eylül 2018 tarihinde Trabzon-Uzun Sokak'da Yapılan Görüşme.

⁴⁸⁵ 1959 doğumlu Süleyman Erkan ile 18 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yapılan Görüşme.

⁴⁸⁶ 1959 doğumlu Süleyman Erkan ile 18 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yapılan Görüşme.

İstihbarat Teşkilatı bünyesinde gerçekleştirdiği faaliyetleri ve ikincisi ASALA terör örgütünün Paris Orly Havalimanı Türk Hava Yolları Bürosu saldırısına olan uluslararası tepkidir.

Gazeteci Hikmet Aksoy, ASALA terör örgütünün çökertilmesi ile ilgili Türk Devleti'nin istihbari faaliyetlerine vurgu yapmıştır. Türkiye'nin legal yollar tercih etmemesini / edememesini ASALA'nın terörizmine bağlayarak meşrulaştırmış ve bu konuda şunları ifade etmiştir:

Türkiye'nin ASALA'ya karşı istihbarat örgütü aracılığıyla mücadele ettiği ortadaydı. Bizler istihbarat örgütlerinin içinde değildik, buralarda görev almayanlar bu konuları net bir şekilde bilemez. Ancak biz o dönemde gazeteciydik. Gazeteciler farklı düşünmek görünenin ardını görebilmek zorundadır. Türkiye, 1980 askeri darbesi sonrasında farklı bir pozisyon almaya başlamıştı. Bu legal bir süreç değildi, ancak zaten onların yaptıkları da legal değildi. Başlı başına bir terör saldırısıydı. Böyle durumlarda siz refleks göstermezseniz daha da üstünüze gelirler. İşin doğrusu batı böyle bir refleks beklemiyordu. Sağ – sol olaylarından yeni çıkan bir Türkiye darbe olmuş; bu yüzden Türkiye'den bu hamleyi beklemiyorlardı. Dağılmaları kolay oldu.⁴⁸⁷

Salih Tayfun Sezeroğlu, ASALA liderinin öldürülmesi üzerinden örgütün dağılması ile ilgili şunları dile getirmiştir:

ASALA'nın liderinin öldürülmesini hatırlıyorum. Bu olayı gazeteler yazmıştı. Bir trende cesedi bulunmuştu. Ama bu bir örgütü çökmeye yeter mi? Bence yetmez. İyi temeller üzerine kurulmuşsa bir terör örgütü mesela şuanda PKK'yı düşünün, o zaman dağılmaz. ASALA dağıldıysa bunun altında farklı müdahaleler de vardır.⁴⁸⁸

Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, Türkiye'den yurtdışına gönderilen bazı silahlı timlerin ASALA'ya karşı mücadele ettiğini belirtmektedir. Özellikle Fransa'da örgütün önemli yöneticilerine suikastler düzenlendiğini ifade ederek şunları dile getirmiştir: “Takdir edersiniz ki bunları 1980’li yıllarda vatandaş olarak bizlerin bilebilmesi mümkün değildi. Biz bunları daha sonra öğrenebildik.”⁴⁸⁹ Süleyman Erkan, Türkiye'nin özellikle Fransa'da ASALA'ya karşı mücadele ettiğini belirterek şunları dile getirmiştir:

ASALA'ya karşı Türkiye'nin özellikle Fransa'da kontra-eylemler yapıldığına dair bunun da örgütün dağılmasına yönelik yardım ettiğine dair yorumlar vardır. Tabii bunlar devletin resmi kaynakları tarafından teyit edilmemiş açıklamalardır. ASALA'nın dağılmasında ne kadar etkili olduğunu tespit etmek güçtür. Ancak böyle bir durumdan söz edilir.⁴⁹⁰

Turgay Beşyıldız, Türk istihbaratının aktif şekilde ASALA ile mücadele ettiğini belirtmektedir. ASALA terör örgütü ile sahada mücadele eden şahısların ülkücü vatandaşlardan seçildiğini vurgulayarak Agop Agopyan'ı onların öldürmüş olabileceğini ifade etmiştir. Bunların

⁴⁸⁷ 1960 doğumlu Veysel Usta ile 2 Mart 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlık Binası'nda Yapılan Görüşme.

⁴⁸⁸ 1947 doğumlu Salih Tayfun Sezeroğlu ile 26 Temmuz 2018 tarihinde Trabzon Sezer Kuyumculuk'da Yapılan Görüşme.

⁴⁸⁹ 1962 doğumlu Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu ile 23 Eylül 2018 Tarihinde ViraTrabzon haber sitesi bürosunda Yapılan Görüşme.

⁴⁹⁰ 1959 doğumlu Süleyman Erkan ile 18 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yapılan Görüşme.

iddia olarak kaldığının da altını çizerek “kesin deliller olmasa bile sürece baktığımızda bu yorumu çıkartmak hiç de zor değildir. 1980’lerde de bu yorumu yapmak zordu. Biz sadece Agopyan’ın eceli ile ölmediğini öğrenmiştik gazetelerden haberlerden falan.”⁴⁹¹

Ali Öztürk, özellikle genç vatandaşların silahlı bir örgüt kurarak ASALA ile mücadele etmek istediklerini belirterek şunları ifade etmiştir:

Türkiye Cumhuriyeti Devleti yandan bir örgüt kurarak ASALA’yı bitirdi. Zaten Türkiye’de çeşitli gençlik kesimleri örgütler oluşturarak ASALA ile anladıkları dilden mücadele etmek istiyorlardı. Ama Soğuk Savaş döneminde devlet desteği olmadan yurtdışına çıkabilmek çok kolay değildi. Siyasete ilgisi olan biri olarak benim görebildiğim kadarıyla istihbaratın yardımıyla bazı milliyetçi gençlerden onların işbirliği ile ASALA’yı bitirme kararı alındı. Yurtdışına gönderilen bu gençlere her türlü destek sağlandı ve ASALA terör örgütü üyelerinin pek çoğu öldürüldü.⁴⁹²

Ali Öztürk, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ASALA terör örgütü ile mücadelesini 12 Eylül askeri darbesi açısından değerlendirerek şöyle söylemiştir:

O dönemdeki iktidar ülkedeki yapılanmaları tasfiye ettikten sonra ASALA’yı da tasfiye etme gereğine inandı. Şiddetle tepki gösterdi. 12 Eylül askeri cuntası ASALA ile mücadeleyi onursal bir mesele haline getirdi. ASALA’ya karşı daha sert açıklamalar daha sert tavırlar içerisine girdi ama belki daha sonraki ASALA’ya müdahale ve dokunma nüveleri askeri dönemde atılmış olabilir. Biz biliyoruz ki 80’den [1980] sonra müdahale oldu. Bunun içinde askeri istihbaratta vardı. Yani ASALA ile mücadelede askeri istihbaratta yardımcı oldu. 12 Eylül askeri cuntası ASALA’ya karşı onursal bir mücadele ortaya koydu. Çünkü kendi içindeki örgütleri tasfiye etmiş ama ASALA’ya yenilmiş havasına engel olmak istedi. ASALA dışarıda olmasına rağmen ASALA’ya müdahale etti. Bu müdahale aslında uzun bir hazırlık süreci gerektirir kanaatimce. 80 [1980] yılı içerisinden itibaren ciddi bir hazırlık yapılmış olmalı.⁴⁹³

Türk istihbaratı bünyesinde ASALA terör örgütü ile mücadele eden ekibin başında Abdullah Çatlı ismi geçmektedir. Gazeteci Hikmet Aksoy, 1980’li yıllarda Abdullah Çatlı ismini duyduğunu ancak ASALA ile mücadelenin gazetelere, haber bültenlerine vs. yansımadığını zaten yansımasının da beklenemeyeceğini belirterek Çatlı ile ilgili şunları ifade etmiştir:

Abdullah Çatlı benim milli kahramanımdır. Abdullah Çatlı’yı ben severim. O bir görev adamıydı. Ama arkasında sağlam durulmadı. Eğer durulabilseydi Abdullah Öcalan kallesi bugün olmazdı. Ülkemizin yurdunu, toprağını seven insana ihtiyacı var. Türkiye deyince nabzı atan, kalbi hızlanan gözleri ateşlenen ne yaptığını bilen insanlara ihtiyacı var bu ülkenin. Abdullah Çatlı buydu işte. Allah gani gani rahmet eylesin, keşke böyle bir nesil yetiştirebilsek.⁴⁹⁴

Hikmet Aksoy ve Ömer Üçüncü ile farklı tarihlerde farklı mekanlarda röportaj yaptık. Birbirlerini tanımamalarına rağmen Abdullah Çatlı konusunda hemen hemen aynı şeyleri belirtmişlerdir. Ömer Üçüncü, Hikmet Aksoy’un ifadelerine ek olarak şunları dile getirmiştir:

⁴⁹¹ 1962 doğumlu Turgay Beşyıldız ile 14 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Uzun Sokak’da Yapılan Görüşme.

⁴⁹² 1959 doğumlu Ali Öztürk ile 23 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Günebakış Gazetesinde Yapılan Görüşme.

⁴⁹³ 1959 doğumlu Ali Öztürk ile 23 Eylül 2018 tarihinde Trabzon–Günebakış Gazetesinde Yapılan Görüşme.

⁴⁹⁴ 1937 doğumlu Hikmet Aksoy ile 11 Nisan 2018 tarihinde Trabzon Sanat Evi’nde Yapılan Görüşme.

Devlet Abdullah Çatlı'nın arkasında durmadı ya da duramadı. Aslına bakarsanız bunun hiçbir önemi yok. Çünkü Çatlı gibi adamların çoğu devlete ettikleri hizmetin karşılığını beklemezler. Karşılık vermek isteyenleri de ellerinin tersiyle iterler. Ama bence bundan daha önemli bir şey var. Çatlı gibi adamlar bir vatan haini olarak öleceklerini bilseler bile yine devlete hizmet etmek isterler.⁴⁹⁵

Gazeteci Ali Öztürk, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ASALA ile mücadele konusunda Abdullah Çatlı ve arkadaşlarına görev verdiğini ve onların da arkalarında her türlü imkan ile ASALA'yı ortadan kaldırdıklarını belirtmektedir. Abdullah Çatlı'nın vatan ve millet sevgisine vurgu yapan Ali Öztürk şunları dile getirmiştir: "Abdullah Çatlı'nın mücadelesine baktığınız zaman onun ülküsü ve inancı Türkiye davası olarak nitelendirilebilir. O ve arkadaşları, başta ismen ve simge olarak o, bu mücadelenin doğrudan içerisinde yer aldılar."⁴⁹⁶

Salih Tayfun Sezeroğlu, ASALA'nın dağılması konusunda Abdullah Çatlı ve arkadaşlarının konuşulduğunu ama bunun bir iddia olarak kaldığını belirtmektedir. Ona göre bunun sebebi ortada kesin bir delilin olmamasıdır. Sezeroğlu, Abdullah Çatlı ile ilgili şunları dile getirmiştir:

Ben tanımıyorum şahsen. Basından falan gördüğüm kadarıyla ne kadar masum bir yüzü var dersin. Abdullah Çatlı o zamanki sağ kesimin yöneticilerinden biriydi. Yurtdışına giden ekibin başında bu adam var mı yok mu? Devlet buna görev verdi mi bilemeyiz. Ama benim bildiğim bir şey var, sorsan bana ki sen gider miydin? Giderdim. Vatan için ne gerekirse her şeyi yapardım. Abdullah Çatlı'nın hayatına baktığımızda bu şeyi çok net görüyoruz.⁴⁹⁷

Gazeteci Hasan Kurt, Abdullah Çatlı ve bunun gibi nice isimlere devletin görev verebileceğini neticede bunu yaptığını belirtmektedir. Burada devlet aygıtına vurgu yaparak şunları dile getirmiştir: "Her şey devlet kontrolündedir. Başkası da olmaz zaten. En büyük mafya devlettir. Devlet ne kadar yol verirse o kadar gidirsiniz. Yol vermediği anda başınıza her şey gelebilir. Bu dünyanın her yerinde aynıdır."⁴⁹⁸

Ekrem Akgün, Abdullah Çatlı'nın ülkücü kimliğine vurgu yaparak şunları dile getirmiştir:

Abdullah Çatlı, hep iyi, hep müsbet, hep eftar, hep üzüntülü bir şekilde andığımız yiğitler kervanındandır. Abdullah Çatlı'yı yazabilirsiniz amma tam anlamak için o yiğitleri anlamak tanımak için bu konuda ülkücü hareketi anlatan bir çalışma yapmak lazımdır.⁴⁹⁹

⁴⁹⁵ 1960 doğumlu Ömer Üçüncü ile 18 Eylül 2018 tarihinde Trabzon-Uzun Sokak'ta Yapılan Görüşme.

⁴⁹⁶ 1959 doğumlu Ali Öztürk ile 23 Eylül 2018 tarihinde Trabzon-Günebakış Gazetesinde Yapılan Görüşme.

⁴⁹⁷ 1947 doğumlu Salih Tayfun Sezeroğlu ile 26 Temmuz 2018 tarihinde Trabzon Sezer Kuyumculuk'da Yapılan Görüşme.

⁴⁹⁸ 1954 doğumlu Hasan Kurt ile 17 Ağustos 2018 tarihinde Trabzon Kuzey Ekspres Gazetesi'nde Yapılan Görüşme.

⁴⁹⁹ 1946 doğumlu Ekrem Akgün ile 9 Eylül 2018 tarihinde Trabzon-Ortahisar, Meydan Parkı'nda Yapılan Görüşme.

Selahattin Hamzaoglu, Abdullah Çatlı ve arkadaşlarına isnat edilen suçlamaların doğru olmadığını ifade etmektedir. Çatlı ve arkadaşlarının milliyetçi oluşlarının bazı kesimlerin işine gelmediğini belirterek şunları dile getirmiştir:

Kimse kabul etmek istemiyor, 7 TİP'inin [Türkiye İşçi Partisi] öldürülmesi bunlara mal edildiği için yani birisi ölüyor kafayı kaldırıyor beni Ahmet öldürdü diyo ve ölüyo. Bunlardan Çatlı sorumlu tutuluyo. Yani bunlar hikayedir, romandır. Bu insanlar değerli Türk milliyetçileridir. Haluk Kırcı, Abdullah Çatlı ve Yalçın Özbay'ın [Özbey] bu olayla hiçbir ilgisi yoktur. Abdullah Çatlı yurtdışına kaçabildi. Orada devlet görevlileri onu bulup ASALA'ya operasyon yapma teklifinde bulundu. O da cezaevindeki arkadaşlarının çıkması karşılığında bu görevi kabul etti. Çatlı görevini başarıyla yaptı devlete verdiği sözü yerine getirdi.⁵⁰⁰

Arif Melikoğlu, 1980'lerde Abdullah Çatlı gibi resmi devlet görevlisi olmayan şahıslara ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Özellikle Türkiye gibi dışarıda yeterince güçlü olamayan ülkelerin, devleti ve milleti için her türlü zorluğu göze alacak kişilere ihtiyaç duyduğunu ifade ederek şunları dile getirmiştir: "O zamanki şartlarda Yeşil'e ve Çatlı'ya gereksinim vardı. Şartlar bugünkü kadar iyi değildi. Devletlerin insan gücüne çok fazla ihtiyaçları vardı."⁵⁰¹

Muharrem Arz, Abdullah Çatlı gibi şahısların ASALA ile mücadelede görevlendirildiğini ancak bu stratejinin etkili olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir: "Bu isimler Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından görevlendirildi ancak ne kadar etkili olmuştur dersiniz bence hiç. Bence Orly Katliamı dönüm noktasıdır."⁵⁰²

Şevket Arz, devletlerin tehdit algılamaları halinde her türlü olanaktan yararlanabileceklerini ancak yasal çizgiden ayrılmayacaklarını belirtmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ASALA ile mücadelesinde yalnızca iki üç ismin konuşulmasının yanlış olduğunu ifade ederek şunları dile getirmiştir⁵⁰³

Veysel Usta, Abdullah Çatlı ve arkadaşlarının ASALA ile mücadelede görevlendirilmesini doğru bulmamaktadır. Bu konudaki düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

Kişisel kanaatimi söylüyüm bu konuda resmi bir bilgim yok. Devletin de yapmış olduğu resmi bir açıklama hatırlamıyorum. Türkiye Cumhuriyeti Devleti büyük bir devlet. Bu büyük devletin bir takım katliamlarla adı anılan mahkemelerce aranan Abdullah Çatlı'yı kullanmış olmasını kabul edemem. Şayet Türkiye Cumhuriyeti Devleti Abdullah Çatlı ve arkadaşlarına bu konuda bir görev veriyse onun yanlış bir uygulama olduğunu da şuradan anlarım: Daha sonra Abdullah Çatlı ihalelere girdiğini, banka operasyonları yaptığını televizyonlardan duyduk. 80 [1980] öncesi dönemde taraf olan eline silah alan, mahkemelerde yargılanan, sorgulanan yani suçlu birini kullanmış ise ve o kişinin bu suçları işlediği daha sonra ortaya çıkmıştır. Türkiye

⁵⁰⁰ 1958 doğumlu Selahattin Hamzaoglu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Yapılan Görüşme.

⁵⁰¹ 1960 doğumlu Arif Melikoğlu ile 18 Eylül 2018 Tarihinde Yapılan Görüşme.

⁵⁰² 1940 doğumlu Muharrem Arz ile 29 Eylül 2018 tarihinde Muharrem Arz Yeminli Mali Müşavir Bürosunda Yapılan Görüşme.

⁵⁰³ 1952 doğumlu Şevket Arz ile 28 Eylül 2018 tarihinde Ankara Trabzon Vakfı Derneğinde Yapılan Görüşme.

Cumhuriyeti Devleti, resmi görevlileri içerisinde hiçbir suçla karışmamış birini bulamayacak olması benim devlet anlayışım ile bağdaşmaz. Devletler kendisine yönelik terör faaliyetlerine karşı önlemler alır. Bu da devletlere Birleşmiş Milletler tarafından verilen bir haktır. Bu hakta gayri meşru kişilerin kullanılması doğru olmaz.⁵⁰⁴

ASALA terör örgütünün çökmesi ile ilgili bahsedilen bir diğer konu Paris Orly Havalimanı Türk Hava Yolları Bürosu'na yapılan saldırıdır. Süleyman Erkan bu konuda şunları dile getirmiştir: “Orly baskını önemli bir yere sahiptir. Aslında orada da amaç Türk Bürosu'na zarar vermektir. Ancak başka uluslardan insanların da hayatlarını kaybetmesi hassasiyet meydana getirdi. Buna Türkiye'nin yerinde müdahalesi eklenince örgüt dağıldı.”⁵⁰⁵

İsmail Köse, ASALA'nın eylemlerinin dünya çapında sorgulanmaya başladığını ve ASALA'nın meşruiyetini kaybettiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

Paris Orly'deki saldırıda Türk olmayanlar da hayatını kaybedince ASALA meşruiyetini Avrupalıların gözünde kaybetti. Yani ASALA sadece Türk diplomatlarına değil ormanın geri kalanını da yakmaya çalışınca kontrolden çıktı bağımsız bir örgüte dönüştü. Dolayısıyla destek ya da göz yumma durumu hızla azalmaya başladı. ASALA ne kadar bağımsız bir örgüt olma yoluna girmek istese de arkasındaki desteği kaybedince daha fazla ayakta duramadı.⁵⁰⁶

Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, Ermeni davasına sempatiyle bakan devletlerin Orly baskını sonrasında antipatiyle baktıklarını daha diplomatik yollar tercih etmek istediklerini şu sözlerle ifade etmektedir: “Ermeni sorununda Ermeni davasına destek veren ülkeler bile bunun şiddet yoluyla çözülemeyeceğini daha diplomatik kanalların kullanılması gerektiği düşüncesi hakim oldu. Dolayısıyla ASALA'nın artık bir işlevi kalmadı.”⁵⁰⁷

Veysel Usta, Orly saldırısını “çöküşün nirengi noktası” olarak tanımlayarak şunları dile getirmiştir:

Orada Türklerin yanında yabancı uyruklu birçok kişi de ölmüştü. Terörün kendilerine dönük yüzünü Fransa ilk kez orada görmüştü. Avrupa ülkeleri Türkler ölüyorken göz yumdular. Ne zamanki kendi vatandaşları zarar görünce ASALA'ya terör örgütü muamelesi yapmak gerektiği kamuoyunun da baskısıyla zorunlu görüldü.⁵⁰⁸

⁵⁰⁴ 1960 doğumlu Veysel Usta ile 2 Mart 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlık Binası'nda Yapılan Görüşme.

⁵⁰⁵ 1959 doğumlu Süleyman Erkan ile 18 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yapılan Görüşme.

⁵⁰⁶ 1975 doğumlu İsmail Köse ile 19 Eylül 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yapılan Görüşme.

⁵⁰⁷ 1962 doğumlu Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu ile 23 Eylül 2018 Tarihinde ViraTrabzon haber sitesi bürosunda Yapılan Görüşme.

⁵⁰⁸ 1960 doğumlu Veysel Usta ile 2 Mart 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlık Binası'nda Yapılan Görüşme.

SONUÇ VE ÖNERİLER

ASALA terör örgütü, sözde Ermeni soykırımının intikamını almak ve mevcut Ermenistan sınırlarını, Türkiye'den toprak kopararak genişletmek amacıyla kurulmuştur. ASALA, Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde ortaya çıkan Hınçak ve Taşnaksutyun Cemiyetlerinin bir devamıdır. Bu anlamda ASALA terör örgütünün tarihi bağlantıları uzun ve güçlüdür.

Ermeniler, Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde Hınçak ve Taşnaksüutyun Cemiyetleri aracılığı ile terör faaliyetlerine girişmişlerdir. Dönemin büyük devletlerinin desteğini alarak büyük Ermenistan'ı kurmak istemişlerdir. Ancak Türk İstiklal Harbi başarıya ulaşıncaya, büyük devletlerin desteğini kaybetmişlerdir. Hal böyle iken Ermeni soykırım iddiaları günümüze kadar Türk Devleti'nin başını ağrıtmaya devam etmiştir.

1960'lı yıllara gelindiğinde sözde Ermeni soykırımının 50. yılı münasebetiyle bütün dünyada başlatılan Ermeni propagandaları, ASALA terör örgütünün teşekkülüne zemin hazırlamıştır. Bu dönemde Sovyet Rusya dâhil olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinde sözde soykırım anma anıtları inşa edilmiş ve söz konusu ülkeler bu girişimlere sessiz kalmakla yetinmemiş, ön ayak olmuşlardır. 1973 yılında Türkiye'nin Los Angeles Başkonsolosu Mehmet Baydar ve yardımcısının öldürülmeleri Ermeni terörünün fitilini ateşlemiştir.

ASALA terör örgütünün dikkat çeken ilk özelliği yurtdışındaki Türk diplomatlarını hedef almış olmasıdır. ASALA saldırılarında 38 Türk diplomatı hayatını kaybetmiştir. Bu saldırılar Türkiye için büyük kayıptır. Türkiye, aralarında emekli asker de dahil olmak üzere kendilerini son derece iyi yetiştirmiş ve ülkelerine daha birçok hizmet etme arefesinde bulunan değerli vatandaşlarını kaybetmiştir. Bu değerli diplomatların yerlerini doldurmak Türk hariciyesinin yıllarını alacaktır. Özellikle 1980 yılından itibaren saldırılarını sıklaştıran ASALA terör örgütü yine bu tarihten itibaren havaalanları gibi kalabalık mekânlara bombalı saldırılar gerçekleştirmiş ve masum birçok insanın ölümüne sebep olmuştur.

ASALA terör örgütünün saldırıları yaklaşık 10 yıl devam etmiştir. ASALA'nın özellikle son 5 yılda gerçekleştirdiği sivillere yönelik saldırılar, örgüte olan desteği azaltmıştır. Bu saldırılarda yabancı uyruklu insanların da ölmesi, ASALA'yı bitiren en önemli sebeptir. Özellikle Paris – Orly havalimanındaki bombalı saldırı, yukarıda bahsettiğimiz durumun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu terör saldırısında 2'si Türk olmak üzere 8 kişi hayatını kaybetmiştir. ASALA'nın Türk hedeflerine yönelik saldırılarını görmezden gelen Avrupalı devletler, terörün gerçek yüzü ile

karşılaşınca kamuoyunun da baskısıyla ASALA'ya verdikleri desteği geri çekmek zorunda kalmışlardır. 1980'li yıllarda yavaş yavaş istikrarı yakalamaya başlayan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin karşı saldırıları ve buna bağlı olarak ASALA lideri Agopyan'ın 1988 yılında bir trende öldürülmesi ASALA'ya vurulan son darbe olmuştur.

ASALA terör örgütü Soğuk Savaş Dönemi'nin son 15 yılında ortaya çıkmıştır. Aynı dönemde gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en önemli dış politikasını oluşturmaktadır. Türkiye'nin Avrupalı Devletleri yok sayarak Kıbrıs'a bir harekât gerçekleştirmesi, Türkiye'yi dış politikada zor durumda bırakmıştır. Ermeni terörünün aynı yıllara denk gelmesi tesadüf değildir. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile bütün dünyaya ders veren Türkiye, Ermeni terörü ile kısıpaca alınmak istenmiştir.

1970'li yıllarda Türkiye'yi zor durumda bırakan konular sadece Kıbrıs Meselesi ve ASALA terör örgütü değildi. Türkiye'nin iç politikasında yaşanan istikrarsızlıklar ve sağ-sol olayları Türkiye'yi kısıpaca alan sorunlardan biriydi. İç politikada yaşanan bu sıkıntılar, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ASALA terör örgütüne karşı somut adımlar atmasını geciktirmiştir. Türkiye'nin ASALA'ya karşı operasyonlarının 1980 askeri darbesinden sonra gerçekleştirildiği bilinmektedir. Buradan yola çıkarak operasyonların hazırlık aşamasının 1979-1980 yıllarına denk geldiği söylenebilir.

Bu çalışmada Trabzon'da ASALA terör örgütüne gösterilen tepkilerin sınırlı kaldığı anlaşılmıştır. Bunun sebepleri şöyle sıralanabilir: İletişim ve haber kaynaklarının kısıtlılığı nedeniyle ASALA saldırılarının tam olarak öğrenilememesi, 1975-1980 yılları arasında iç politikada yaşanan istikrarsızlıkların ASALA'nın önüne geçmesi, 1980 ve sonrasında askeri darbe yönetiminin baskıcı etkisi. Bu sebepler ASALA terör örgütüne karşı meydana gelebilecek kitlesel eylemlerin önüne geçmiştir. Ancak, Trabzon halkının milliyetçi duygularının yoğun olduğu düşünülürse, insanların öfkelerini içlerinde yaşadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü röportajlardan çıkarılan sonuçlardan biri, fırsatı olanların televizyon ekranlarından olmayanların ise radyolarının başlarında ASALA terör örgütünün saldırılarını öfkeyle öğrendikleridir. Bunun sonucunda özellikle genç kesimler, silahlı örgütler kurmak istemiş, yurtdışına çıkarak ASALA terör örgütü ile mücadele edebilme hayalleri kurmuşlardı.

Çalışmanın bulgularından anlaşıldığına göre Trabzon yerel gazeteleri, ASALA saldırılarını mümkün olan kısa sürede okuyucu ile buluşturmaya çalışmıştır. Trabzon basını olayları Anadolu Ajansı'ndan aktarmıştır. Dolayısı ile haberlerin okuyucuyla buluşması en az iki gün gerektirmiştir. Bu gecikme nedeniyle ASALA saldırıları, genellikle köşe yazıları şeklinde yayınlanmıştır. ASALA'nın bazı saldırıları arasında iki gün gibi çok kısa zaman dilimleri vardı. Bu yüzden iki saldırının aynı köşe yazısında işlendiği durumlara rastlanmıştır.

Trabzon basını özellikle 1975–1979 yılları arasında gerçekleştirilen ASALA saldırılarının failleri olarak, Kıbrıs Meselesi'nin de etkisiyle Rumlardan şüphelenmiştir. Bu nedenle başlangıçta ASALA saldırılarının yer aldığı haber ve köşe yazılarında Kıbrıs Meselesi, Yunanistan ve Rum vurgusu yapılmıştır. ASALA militanlarının yabancı haber ajanslarını arayarak Ermeni olduklarını söylemeleri ve sözde Ermeni soykırımının intikamını almak için saldırdıklarını ifade etmeleri dikkate alınmamıştır ve bu yüzden Rumlar sorumlu tutulmuştur. Bunun yanında ASALA terör örgütü ile bağlantıları olduğu düşünülen ülkeler ve örgütler de eleştirilmiştir.

Trabzon basınında en fazla eleştirilen ülke Fransa olmuştur. Fransa en çok Türk diplomatının öldürüldüğü ülkedir. Ayrıca, saldırıların failleri on yıllar geçse de yakalanamamıştır. Bundan başka Fransa, Ermeni Meselesi'nde Türkiye aleyhine çalışmalar içerisinde yer almıştır. Örneğin, Fransız televizyonlarında gösterilen belgeseller ve programlarda sözde Ermeni soykırım iddialarını onaylayıcı ifadelerin yer alması bunlardan biridir. Bu olaylar köşe yazılarında uzunca yer bulmuş ve eleştirilmiştir.

Trabzon basınında Türk Devleti'ne eleştiriler de göze çarpmıştır. Türk diplomatlarını öldürünlerin bulunup cezalandırılması Türk Devleti'nden istenen yegâne dilektir. Köşe yazılarında, Türk Milleti'nin topyekûn devletinin arkasında olduğu vurgulanmıştır. Türk Devleti'nin, milleti ile birlikte bir bütün olduğu ve Devlet fırsat verirse bu eli kanlı örgüt ile çatışmaktan geri durulmayacağı ifade edilmiştir. Bu yüzden ASALA örgüt üyeleri açık bir dille tehdit edilmiştir.

ASALA'nın bütün saldırıları ölümle sonuçlanmamıştır. Trabzon basını ölümle sonuçlanmayan olaylara yer vermemiştir. Bazen ölümle sonuçlanan bir suikast ya da saldırı haberi verilirken, sadece bir iki cümle ile daha önce gerçekleştirilmiş ve yaralanma ile sonuçlanmış saldırılardan bahsedilmiştir. Ayrıca Trabzon basını ASALA saldırılarına yer verirken, ASALA'yı meydana getiren sebepleri de tartışmıştır. Bu amaçla Ermeni Meselesi ve sözde Ermeni soykırım iddialarına değinilmiştir. Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde başlayan Ermeni olaylarını anlatan ve günlerce devam eden yazı dizilerine rastlanmıştır. Bu yazı dizilerinde tarihi bilgiler verilerek bu bilgiler ASALA terör örgütü ile ilişkilendirilmiştir.

Trabzon'da ASALA terör örgütünü protesto etmek amaçlı yürüyüş, miting vs. yapılmamıştır. Röportaj yaptığımız bazı kişiler, yürüyüş ve miting yapıldığını söylemektedirler. Ancak, çalışmamız neticesinde ulaştığımız verilere göstermektedir ki; Trabzon'da, ASALA terör örgütünü protesto etmek için kitlesel bir eylem gerçekleşmemiştir. Tahminimize göre, Kıbrıs Meselesi'nde yapılan yürüyüşler ve mitingler ASALA terör örgütü ile karıştırılmaktadır. Aynı şekilde, 1990'lı yıllarda başlayan Azerbaycan–Ermenistan bunalımı yine ASALA ile karıştırılmaktadır. Çünkü hem Kıbrıs Meselesi'nde hem de Azerbaycan – Ermenistan bunalımında Türkiye'nin hemen her şehrinde olduğu gibi Trabzon'da da kitlesel eylemler yapılmıştır.

Trabzon kamuoyu ASALA terör örgütünün dağılması ile ilgili genel olarak Türkiye'nin karşı saldırıları üzerinde durmuştur. Paris–Orly Türk Hava Yolları Bürosu'na yapılan saldırının örgüte olan desteği azalttığı kabul görmekle birlikte, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ASALA'ya karşı yurtdışında operasyonlar yaptığı fikri daha ön plandadır. Bu noktada üzerinde en fazla durulan isim Abdullah Çatlı'dır. Bunun da sebebi, devrin kaynaklarında Abdullah Çatlı ve arkadaşlarının ASALA'nın çökertilmesindeki rolü belirsiz olmasına rağmen, 1990'lı yıllarda bu yönde çıkan haber ve bilgiler tüm Türkiye'de olduğu gibi Trabzon kamuoyunu da derinden etkilemiştir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Arşiv Kaynakları

BOA, Y. A. HUS, 259, 53.

BOA, Y. PRK. UM, 28, 61.

BOA, HR. SYS, 654, 78.

b. Diğer Kaynaklar

“Agopyan Öldürüldü” (29. 04. 1988), **Milliyet**, 1.

“Almanya Federal Cumhuriyeti Büyükelçisi Dr. Gustav Adolf Sonnenhol’un Türk Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil’e yolladığı 25 – 10 – 1975 tarihli başsağlığı dileği” (5 Kasım 1975) **İleri**, 1.

“Amerikan Polisi” (4 Şubat 1982), **İleri**, 1.

Akgümüş, Dilek (2011), **Arşiv Belgelerine Göre 1. Dünya Savaşı’nda Van ve Çevresinde Asayiş Problemleri**,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Albayrak, Hüseyin (28 Ekim 1975), “Hristiyan İttifakı Karşındayız”, **Yenigün**, 2.

————— (13 Ağustos 1982), “Yine Ermeni Vahşeti”, **Türksesi**, 2.

Alçitepe, Galip vd. (2003), “İlk Beş Cinayet Karşısında Türk Kamuoyu”, Şenol Kantarcı, İbrahim Kaya (Haz.), **Ermeni Araştırmaları 1.Türkiye Kongresi Bildirileri**,2, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Ankara.

Alkan, Necmettin (2014), **Ve Selanik Düştü**, Timaş Yayınları, İstanbul.

Alpdağ, Özden (23 Temmuz 1983), “Terörle Yanlış Mücadele”, **İleri**, 3.

Alptekin, İsa Yusuf (29 Temmuz 1983), “Ermeni Kınayan Yazılı Bir Açıklama Yaptı Teröristlerin Saldırılarını”, **Türksesi**, 3.

Armaoğlu, Fahri (1985), **20. Y.Y. Siyasi Tarihi**, Ankara.

————— (1992),**19. Y.Y. Siyasi Tarihi (1789–1914)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları
Ankara.

“ASALA Cinayetlerini Türkiye’ye Taşdı” (8 Ağustos 1982), **Milliyet**, 1.

“ASALA’yı Kuru Kafâ Resimleriyle Çözdük” (9 Temmuz 2009), **Sabah**, 1.

Atnur, İbrahim Ethem (1994), “Osmanlı Hükümetleri ve Tehcir Edilen Rum ve Ermenilerin İskânı Meselesi”, **Atatürk Yolu**, 120–140.

“Azdılar, THY Orly Bürosu Bombalandı” (16 Temmuz 1983), **Milliyet**, 1.

Babacan, Hasan (2003), “Talat Paşa ve Ermeni Tehciri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri**, 1, ASAM Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Ankara, 35–48.

Bağlıoğlu, Ahmet (2008), “Lübnan’ın Tarihsel Dokusu ve Yönetim Anlayışındaki Mezhebi Etkiler”, **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 13 (1), 13-36.

Baran, M. Yetkin (11 Haziran 1982), “Ermeni Cinayetlerinin Düşündürdükleri”, **İleri**, 2.

—————(11 Ağustos 1982), “Şu Güzel Dünyayı Yaşanmaz Hale Getirenler”, **İleri**, 2.

“Başkonsolosumuz Şarık Arıyak ve Koruma Polisi Şehit Edildi” (18 Aralık 1980), **İleri**, 1.

Baştürk, Saadettin (2003), “Lozan Barış Konferansı’nda Ermeniler Hakkında”, Şenol Kantarcı, vd. (haz.), **Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri**, 1, ASAM, Ankara, 567-593.

Bayur, Yusuf Hikmet (1963), **Türk İnkilâbı Tarihi**, 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Belen, Fahri (1973), **Türk Kurtuluş Savaşı**, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Beyoğlu, Süleyman (2008), “Sevr ve Lozan’da Ermeni Sorunu”, **Akademik Bakış**, 2 (4), 125-139.

Birinci Dünya Harbi’nde Türk Harbi Kafkas Cephesi 3. Ordu Harekâtı, (1993), Genel Kurmay Başkanlığı, Ankara.

Birol, Nurettin (2014), “1890–1901 Ermeni Olayları ve Halil Rıfat Paşa”, **Yeni Türkiye**, (60), 425-468.

“Bir Konsolosumuzu Daha Katlettiler”, **Türksesi**, 1.

“Bir Türk Diplomatı Daha Öldürüldü” (6 Mayıs 1982), **İleri**, 1.

Cankara, Yavuz vd. (2006), “Ermeni Terörü ve ASALA Terör Örgütü”, (Ed.) İdris Bal, Mustafa Çufalı, 5. Baskı içinde 681- 699, **Dünden Bugüne Türk Ermeni İlişkileri**, Lalezar Kitapevi.

Cemal Paşa (2001), **Hâtıralar, İttihat ve Terakki ve 1. Dünya Savaşı Anıları**,Alpay Kabacalı (haz.), İstanbul.

Cemal, Levent (2 Şubat 1982), “Katliamlara Bir Yenisi Daha Eklendi”, **İleri**, 3.

————— (2 Şubat 1982), “Katliamlara Bir Yenisi Daha Eklendi”, **İleri**, 3.

————— (18 Temmuz 1983), “Bir Şehit Daha”, **İleri**, 3.

“Cenazeler Toprağa Veriliyor” (7 Haziran 1978), **Bayrak**, 1.

“Cumhurbaşkanı Korutürk Başsağlığı Diledi” (4 Haziran 1978), **Türksesi**, 1.

“Cumhurbaşkanı Kenan Evren Mihçioğlu’na Taziye Telgrafı Çekti” (29 Temmuz 1983), **Türksesi**, 1.

Çatlı, Gökçen (2016), **Çatlı Reis**, Panama Yayıncılık.

—————(2018), **Babam Çatlı**, Panama Yayıncılık, 49. Baskı.

Çay, Abdülhaluk Mehmet (2007), “Ermeni Meselesi Üzerine Bazı Notlar”, **Yeni Türkiye Ermeni Sorunu Özel Sayısı**, 1 (37), içinde (15–25).

Çelik, Hacer (2008), “Ermeni Tehciri ve Tehcirden Dönen Ermenilerin İskân Sorunu”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (ÇTTAD)**, 7 (17), 143–163.

“Çılgınlar Çıldırdı” (10 Ağustos 1982), **Türksesi**, 1.

Çiçek, Kemal (2012), **Ermenilerin Zorunlu Göçü (1915–1917)**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Çufalı, Mustafa (2006), “Lozan Konferansı ve Antlaşması’nda Ermeni Sorunu”, İdris Bal ve Mustafa Çufalı (Ed.), **Dünden Bugüne Türk Ermeni İlişkileri**, 5. Baskı içinde 539–550, Lalezar Kitapevi.

“Devletleri Yönetenler Teröre Çare Bulsunlar” (1 Eylül 1982), **İleri**, 2.

“Dış Terör” (25 Aralık 1980), **Türksesi**, 1.

“Dış Temsilcimiz Mehmet Yergüz Ermeni Terörist Tarafından Şehit Edildi” (11 Haziran 1981), **Türksesi**, 1.

Dursun, Temel Ziya (11 Mart 1980), “Ermeniler 1”, **İleri**, 2.

—————(12 Mart 1981), “Ermeniler 2”, **İleri**, 2.

—————(16 Mart 1981), “Ermeniler 3”, **İleri**, 2.

—————(18 Mart 1981), “Ermeniler 5”, **İleri**, 2.

—————(19 Mart 1981), “Ermeniler 6”, **İleri**, 2.

—————(20 Mart 1981), “Ermeniler 7”, **İleri**, 2.

—————(21 Mart 1981), “Ermeniler 8”, **İleri**, 2.

—————(28 Nisan 1984), “Ermeni Sapkınlığı (Delâlet)”, **İleri**, 4.

—————(30 Nisan 1984), “Bir Ermeni’yi Dinlerken”, **İleri**, 3.

“Dünyanın Gözleri Önünde” (10 Mart 1981), **Türksesi**, 1.

“Ermeniler ABD’de Ecevit’e Başvurdu” (5 Haziran 1978), **Bayrak**, 1.

“Ermenilerin Bir Cinayeti Daha...” (11 Haziran 1981), **İleri**, 1.

“Ermeni Cinayetleri” (7 Mayıs 1982), **İleri**, 1.

“Ermeniler İspanya’yı Tehdit Etmeye Başladı” (5 Haziran 1978), **Bayrak**, 1.

“Ermeniler Rum Toplumunun Kötü Niyetli Girişimlerine Alet Oluyor” (6 Haziran 1978), **Bayrak**, 1.

“Ermeni Tedhişçileri CIA Yetiştiriyor” (7 Haziran 1978), **Bayrak**, 1.

“Ermeni Terörünü Bir Kez Daha Nefretle Kınıyoruz” (18 Temmuz 1983), **İleri**, 4.

“Ermeni Terörünün Sonu Gelmeyecek mi?” (10 Mart 1981), **İleri**, 1.

“Ermeni Terörü Durmuyor” (1 Nisan 1981), **İleri**, 1.

“Evren: Ermeni Terörünün İçteki ve Dıştaki Yuvalarını Çökertmeye Kararlıyız” (9 Ağustos 1981), **Milliyet**, 1.

Gökdemir, Ahmet Ender (1989), **Cenûb-i Garbi Kafkas Hükümeti**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Göyünç, Nejat, (2001), “Ermeni Tehciri ve Soykırım İddiaları”, **Yeni Türkiye Ermeni Sorunu Özel Sayısı**, (37), 293-301.

Güler, Ali vd. (2003), **Sorun Olan Ermeniler**, Berikan Yayınları, Ankara.

Gürün, Kamuran (2012), **Ermeni Dosyası**, Bilgi Yayınevi.

Halaçoğlu, Ahmet (2006), XIX. Yüzyılın Sonlarında Ermeni İsyanları–1895 Trabzon Olayları Örneği”, (Ed.) İdris Bal ve Mustafa Çufalı, **Dünden Bugüne Türk Ermeni İlişkileri**, 5. Baskı içinde 265–280, Lalezar Kitapevi.

Halaçoğlu, Yusuf (2001), **Ermeni Tehciri ve Gerçekler (1914–1918)**, Ankara.

Hyland, Francis P. (1991), **Armenian Terrorism: The Past, The Present, The Prospect**, Westview Press, ABD.

“İhtişamlı Bir Tören” (11 Mart 1981), **Türksesi**, 1.

İlter, Erdal (1995), **Türkiye’de Sosyalist Ermeniler ve Silahlanma Faaliyetleri (1890–1923)**, İstanbul.

————— (2007), “Taşnaksutyun”, Hikmet Özdemir (Ed.), **Türk–Ermeni İhtilafı Makaleler**, içinde (78–98) TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu, Nisan.

—————(2007), “Ermenistan Adı, Ermenilerin Menşei ve Türk Ermeni İlişkileri Konusunda Tespitler”, İdris Bal, Mustafa Çufalı (Ed.), **Dünden Bugüne Türk Ermeni İlişkileri**, Genişletilmiş 2. Baskı içinde (3–10), Lalezar Kitap Evi, Ankara.

“İngiltere’yi Resmen Ziyaretinden Sonra Ankara’ya Dönen İlker Türkmen Bir Basın Toplantısı Düzenledi” (29 Temmuz 1983), **İleri**, 4.

İnönü, İsmet (1987), **Hatıralar**, 2, Bilgi Yayınları.

“Kahrolsun Alçaklar” (11 Eylül 1982), **Türksesi**, 1.

- “Kamı Yerde Kalmayacak” (28 Ağustos 1982), **Milliyet**, 1.
- Kaptan, G. (30 Ocak 1982), “Bir Ermeni Kahpeliği Daha”, **Türksesi**, 3.
- Karaağaçlı, Refik (11 Ağustos 1982), “Kahpece Katliam”, **Türksesi**, 2.
- Karabekir, Kazım (1995), **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik (Sarıkaş, Kars ve Ötesi)**, 2. Baskı, Emre Yayınları, İstanbul.
- (1995), **İstiklal Harbimiz**, 3, Emre Yayınları, İstanbul.
- Karakoç, Ercan (2008), **Türk Basınında Ermeni Terörü (1973–1984)**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi – Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Karal, Enver Ziya (1975), **Osmanlı Tarihi: Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876–1907)**, 8, Ankara.
- Karsandık, Özlem (2008), “Ermeni Milliyetçiliğinin Oluşmasında Yasadışı Ermeni Terör Örgütlerinin Rolü”, **Hoşgöründen Yol Ayrımına Ermeniler (İkinci Uluslararası Sosyal Araştırmalar Sempozyumu)**, 3, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri, 460–475.
- Kayacan, İsa (11 Eylül 1982), “Ermeni Olayları”, **Türksesi**, 3.
- Kırcı, Haluk (2012), **Zamanı Süzerken**, Bilge – Oğuz Yayınları.
- “Köpek ASALA Kudurdu” (18 Temmuz 1983), **İleri**, 1.
- Köse, Mehmet (11 Mart 1981), “Ermeni Mezalimi ve Son Olay”, **İleri**, 2.
- “KTU Yönetim Kurulu Ermeni Terörünü Kınadı” (16 Mart 1981), **İleri**, 1.
- Külekcı, Cahit (2010), “Arşiv Vesikalarına Göre Osmanlı Devleti’nde Ermeni Cemiyetleri”, **İstem**, 8 (15), 143–157.
- “Lanet Olsun” (30 Ağustos 1982), **İleri**, 1.
- Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler**, Seha L. Meray (çev.), 2. Baskı, 1, Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Lütem, Ömer Engin (2006), **Avrasya Dosyası-Terör**, ASAM Yayınları, Ankara.
- “Madrid Elçimize Suikast Yapıldı” (3 Haziran 1978), **Bayrak**, 1
- Metin, Halil (1992), **Türkiye’nin Siyasi Tarihinde Ermeniler ve Ermeni Olayları**, İstanbul.
- “Ne Bu Kin Ne Bu Vahşet” (1 Şubat 1982), **İleri**, 1.
- Nemli, Ziyad (13 Haziran 1981), “Ermeni Azınlığı”, **Türksesi**, 1.
- (10 Haziran 1982), “Yetti Artık”, **Türksesi**, 1.
- (11 Ağustos 1982), “İsyandan Öte”, **Türksesi**, 2.
- (15 Ağustos 1982), “İlahi Tesadüf”, **Türksesi**, 1.

- (11 Eylül 1982), “Türkiye Bir Oyunun İçerisine Çekilmek İsteniyor”, **Türksesi**, 1.
- Ocak, Özer (2014), “Diaspora Kavramı ve Ermeni Diasporası”, **Yeni Türkiye Dergisi**,(64), 3483-3493.
- Oktay, Hasan (2001), “Taşnak Partisi Van Şubesi’nin 5. Kongresi (Vasपुरagan Ermeni İhtilal Komitesi Meclis-i Meşveretinin Müzakerat Fezlekesi)”, **Yeni Türkiye Dergisi**, (38), 822–826.
- Okur, Mehmet (2014), “Paris Barış Konferansı’nda Ermeni Yurdu Tartışmaları ve Osmanlı Hükümeti’nin Çözüm Önerileri”, **Yeni Türkiye**, (60), 111–120.
- (2012), “Gümrü, Moskova ve Kars Antlaşmaları Çerçevesinde Ermeni Sorunu Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, **3.Uluslararası Kafkasya Tarih Sempozyumu (Kars Antlaşması ve Bölgesel Etkileri)**, Selçuk Ural, Süleyman Tekir (Ed.), Kars, 87-101.
- Oran, Baskın (2009), **Türk Dış Politikası (Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar)**, 1,15. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Osmanlı Belgelerinde Ermeniler (1915 – 1920)**,(1995), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Nr. 14, Ankara.
- Öke, Mim Kemal (1994), **Ermeni Sorunu 1914 – 1923**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öksüz, Hikmet ve Köse, İsmail (2015), **ABD Yüksek Komiseri Amiral Bristol’un Rapor ve Savaş Günlüklerinde Ermeni Meselesi (1919-1927)**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Osmanpaşaoğlu, Cemal Rıza (24 Ekim 1975), “Viyana Cinayeti”, **İleri**,2.
- (25 Ekim 1975), “İşlenen Cinayet” (25 Ekim 1975), **İleri**, s. 2.
- (28 Ekim 1975), “Büyük Acımız Üzerinde”, **İleri**, 2.
- (30 Ekim 1975), “Kimler Olabilir” **İleri**, 2.
- (11 Haziran 1977), “Vatikan Cinayeti”, **İleri**, 2.
- (22 Aralık 1980), “Ermeni Düşmanlığı 2”, **İleri**, 1.
- (23 Aralık 1980), “Ermeni Düşmanlığı 3”, **İleri**, 1.
- (24 Aralık 1980), “Ermeni Düşmanlığı 4”, **İleri**, 1.
- (15 Ocak 1980), “Ermeni Patrikhanesi Diyet mi Veriyor?”, **İleri**, 2.
- (16 Ocak 1980), “Ermeni Patriği Ne Yumurtladı?”, **İleri**, 2.
- (6 Mart 1981), “Paris Cinayeti”, **İleri**, 2.
- (9 Mart 1981), “Fransa Çehresindeki Akrep Pisliğini Silmelidir”, **İleri**, 2.

- (11 Mart 1981), “Fransa’nın Oyalaması”, **İleri**, 2.
- (16 Mart 1981), “Ermeniler Bizi Yutmak İsterler”, **İleri**, 3.
- (7 Nisan 1981), “Ermeni Haydutluğu”, **İleri**, 2.
- (13 Nisan 1981), “Utanmaz Politikacılar”, **İleri**, 1.
- (14 Nisan 1981), “Besle Kargayı Çıkarsın Gözünü”, **İleri**, 2.
- (28 Nisan 1981), “Ölü Doğurtan Ermeni Yalanı”, **İleri**, 2.
- (6 Mayıs 1981), “Gerçeklerin Mihrabı”, **İleri**, 1.
- (12 Haziran 1981), “Ermeni Feryadı”, **İleri**, 2.
- (29 Haziran 1981), “Amerika ve Ermeni Komitecileri”, **İleri**, 1.
- (8 Temmuz 1981), “Gizli Planların Arkasındaki Zoraki Dostluklar”, **İleri**, 2.
- (28 Eylül 1981), “Terör Olayları”, **İleri**, 2.
- (29 Eylül 1981), “Tedhişçilik Önlenmeli”, **İleri**, 2.
- (30 Eylül 1981), “İki Yüzlü Fransa”, **İleri**, 3.
- (2 Ekim 1981), “Türkiye Ateş Püskürüyor”, **İleri**, 2.

Osmanpaşaoğlu, Faruk (19 Haziran 1981), “Türkler ve Ermeniler”, **İleri**, 3.

(9 Mayıs 1981), “Ayağınız Altındaki Toprağa Basmak”, **Türksesi**, 1.

Özdemir, Hikmet (2006), “Seferberlik İlanından Rus İşgaline Kadar Ermeni Milislerle Çatışmalar”, Hale Şıvgın (Ed.), **Türk Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, 150–170.

“Reagan: Türkiye’nin sağlıklı ekonomiye kavuşması için çaba göstereceğiz” (4 Nisan 1981), **Milliyet**, 1.

Sakarya, İhsan (1984), **Belgelerle Ermeni Sorunu**, Ankara.

Saray, Mehmet (2005), **Ermenistan ve Türk Ermeni İlişkileri**, 2. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Selvi, Haluk (2009), **Bir Ermeni Komitacının İtirafı**, Ankara.

“Seyizci Diyor ki” (7 Haziran 1978), **Bayrak**, 1.

“Sidney Başkonsolosu ve koruma polisi bugün toprağa veriliyor” (26 Aralık 1980), **İleri**, 1.

Sonyel, Salahi R. (1995), **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, 1, Ankara.

- Soysal, İsmail (1985), **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları (1920–1945)**, (1), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Süslü, Azmi (1990), **Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı**, Ankara.
- (2011), **Ermeni Meselesi Üzerine Bazı Notlar**, Wurttemberg Türk Dernekleri Koordinasyon Kurulu, Ankara.
- Şehirli, Atilla (2003), “Ermeni Tehciri”, **Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri**, 2, ASAM Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Ankara, 15–24.
- (2006), “ASALA'nın Ortaya Çıkışı, Eylemleri, İlişkileri ve Sonu”, (ed.) İdris Bal, Mustafa Çufalı, **Dünden Bugüne Türk Ermeni İlişkileri**, 5. Baskı içinde 651–680, Lalezar Kitapevi.
- Şimşir, Bilal (2001), **Ermeni Meselesi (1774–2005)**, 2. Baskı, Bilgi Yayınevi.
- (2015), **Şehit Diplomatlarımız (1973 – 1994) 2. Kitap**, 2. Baskı, Bilgi Yayınevi.
- (2010), “Ermeni Terörü Karşısında Avrupa Devletlerinin Tutumları”, **Ermeni Araştırmaları**, (36), 203-205.
- “Trabzon Barosu da Elçilerimizin Şehit Edilmelerini Kınadı” (29 Ekim 1975), **İleri**, 1.
- “Tunalıgil, Erez ve Yener toprağa veriliyor” (28 Ekim 1975), **Yeniğün**, s. 1.
- Türkdoğan, Berna (2006), **Türk-Ermeni İlişkileri (Tehcirden Günümüze)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Uras, Esat, (1987) **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, Belge Yayınları, İstanbul.
- “Viyana Elçimiz Tunalıgil Öldürüldü” (23 10. 1973), **Milliyet**, 1.
- Yalman, Abdullah (7 Haziran 1978), “Suikastler...”, **Bayrak**, 2.
- Yerasimos, Stefanos (2000), **Kurtuluş Savaşı'nda Türk Sovyet İlişkileri (1917–1923)**, İstanbul.
- Yenidoğan, U. (11 Eylül 1982), “Günün Meselesi”, **İleri**, 2.
- “Yeşilköy ve Sirkeci'de Patlama Oldu” (30 Nisan 1977), **Milliyet**, 1.
- “Yeter Artık” (9 Haziran 1982), **İleri**, 1.
- “Yeter be” (4 Nisan 1981), **Türksesi**, 1.
- “Yeter be” (30 Ocak 1982), **Türksesi**, 1.
- (14 Ağustos 1982), “Alınması gereken ders”, **İleri**, 1.
- (26 Ocak 1982), “Ermeni Baskısında Fransa”, **İleri**, 1.
- (25 Temmuz 1983), “Ermeni Mezalimi”, **İleri**, 1.

EKLER

Ek 1: Röportaj Sorulari

- 1- Kendinizi tanıtır mısınız?
- 2- ASALA denince aklınıza ne geliyor?
- 3- Trabzon halkı ASALA'nın eylemlerini hangi mecralar aracılığı ile öğreniyordu?
- 4- Trabzon halkı ASALA'nın eylemlerini nasıl yorumluyor ve kimleri sorumlu tutuyordu.
- 5- Kıbrıs Meselesi ve ASALA'nın bir ilişkisi var mı? Özellikle o dönemde bu konu ile alakalı neler konuşuluyordu?
- 6- Trabzon'da ASALA'nın eylemlerine nasıl tepkiler verilmiştir? Miting, yürüyüş konferans vs. olmuş muydu?
- 7- Sizce Türk Devleti gereken tepkiyi gösteriyor muydu? Özellikle o dönemde hükümet nezdinde devlete eleştiriler oluyor muydu?
- 8- ASALA'nın eylemlerini özellikle yurtdışında yapıyor olması o dönemde dikkat çeken bir husus muydu? Bu konu ile alakalı neler düşünülüyordu?
- 9- Yedi Ağustos 1982 yılında Ankara – Esenboğa Havalimanı'nda ASALA tarafından gerçekleştirilen saldırıyı hatırlıyor musunuz? Bu saldırı ASALA'nın Türkiye'de gerçekleştirdiği ilk saldırıdır. Bu yüzden öteki saldırılardan farklı bir yanı var mıydı?
- 10- ASALA'nın dağılması ile ilgili o dönemde neler konuşuluyordu?
- 11- Son olarak eklemek istediğiniz şeyler nelerdir?

Ek 2: Necla Kunalalp'in akrabası emekli büyükelçi Beşir Balcıoğlu, araçtan çıkarılırken

Kunalalp'in yakını emekli büyükelçi Balcıoğlu, suikastten sonra arabadan çıkarılırken
SUIKAST YAPAN ERMENİLER BİR TÜRLÜ BULUNAMIYOR

Kaynak: Bayrak Gazetesi, 3 Haziran 1978

Ek 3: Daniş Tunalgil, İsmail Erez ve Talip Yener suikastlerinin haber başlığı

Kaynak: Yeniğün Gazetesi, 28 Ekim 1975

Trabzon Barosu'da Elçilerimizin Şehit edilmelerini kınadı

Trabzon barosu da bir bildiri yayınlayarak Viyana ve Paris büyükelçilerimizin şehit edilmelerini kınamıştır. Bildiri özetle şöyledir,

«Geçen hafta içinde 1 gün arayla ülkemizin Avusturya ve Fransa büyükelçileri ve Fransa büyükelçiliği şoförü insanlık tarihinde ve devletler arası ilişkilerde görülmemiş bir şekilde hunharca katledilmişlerdir.

Çağımızda kan dökerek karanlık emeklerine ulaşmayı planlayanların bulunduğu bilinmekte haklı veya haksız isteklerin gerçekleşmesi için bu isteklerle hiçbir ilgisi bulunmayan masum kişilerin canice ve acımasız bir şekilde öldürüldükleri görülmektedir. Ancak bir devletin en önde gelen temsilci'lerinin böylesine metodlarla hem de ardarda öldürülmesi belki de ilk defa olmaktadır. Bu bakımdan ülkemizin Avusturya B. elçisi sayın Daniş Tunagille Fransız B. elçisi sayın İsmail Erezin öldürülmeleri değişik anlamlar taşımaktadır. Bu eylemle uluslararası hukuk kuralları hiçe sayılarak devletimizin ve halkımızın onurunun küçük çıkar hesaplarına kurban edilmek istendiği anlaşıl

maktadır.

Bu eylemi planlayanların kim olursa olsun; hangi emellere hizmet ederlerse etsinler; kendi aşağılık ruh hallerini Dünya kamu oyuna göstermekten başka bir şey yapmadıkları bellidir. Kişinin temel güvenliği ve devletlerarası hukuka yönetilen bu saldırıların pratikte sürekli yarar sağladığı görülmemiştir. Tarih boyunca var olan ulusumuz. Bu tür alçakça düzenlenen saldırı ve şantajlara boyun eğmez. Halkımız. Yabancı emellerin tezğahladığı olaylara gelmeyecek kadar uyanıktır. Öle yandan uluslararası hukuk kuruluşları

ve dost bildiğimiz ülkelere olaya gereken önemi vermediklerini görmek üzücüdür. Fransız radyo ve Televizyonu olayı haklı gösterir yönde yayın yapma küstahlığını göstermiştir.

Hunharca cinayetleri protesto ederken: Tüm dünya hukukcularının ve devletlerinin dikkatini çekiyoruz: Uluslararası tedhişin önlenmesi için bu cinayetler bir vesile olmalıdır, diyoruz.

Bu alçakça saldırıların failleri ve onların ardında yatanların ortaya çıkması ve cezalandırılmaları için bütün dünya devletleri el ele vermeli dir.

Saygılarımızla

Ermeni teröristlerce Ottova'da şehit edilen askeri ateşemiz Atilla Altıkat'ın kayınpederi : «Devletleri yönetenler, dünyayı yönetenler teröre çare bulsun»

Ermeni teröristlerce Ottova'da şehit edilen askeri Ateşemiz kurmay Albay Atilla Altıkat'ın kayınpederi Mehmet İlgin «Devletleri yönetenler dünyayı yönetenler biraraya gelsinler otursunlar bu teröre bir çare bulsunlar» demiştir.

Anadolu ajansı muhabirinin görüştüğü Mehmet İlgin olayı dikilide televizyon haberlerinde duyduklarını Karşıyakaya geldiklerini 'acılarının çok büyük olduğunu söylemiştir. Şehit Albay Altıkat'ın kayınpederi Mehmet İlgin Albay Atilla Altıkat'ın kayınpederi Mehmet İlgin Albay Atilla Altıkat ile sürekli mektuplaşmalarını belirtmiş şöyle demiştir:

«Geçen hafta telefonla aramıştı. Bir süre görüştük çok iyi olduklarını söylemişti.

Kendisi talip dildiği gibi ölmüştü ama biz bu canların silahlarını bir asker yöneteceklerini ummuşorduk. Taktiri ilahi bu terörün önüne geçilsin! Devletleri yönetenler dünyayı yönetenler biraraya gelsinler otursunlar bu teröre bir çare bulsunlar.

TEK DAMADIMDI

Bu arada ermeni teröristlerce şehit edilen Askeri Ateşe Albay Atilla Altıkat'ın Kayınvalidesi Hatice İlgin da acılarının büyük olduğunu ne söyleyeceklerini bilemediklerini belirtmiş «İlk ve son damadımdı. Tek damadımdı. Yazısı böyleymiş bize takip edildiğini söylerdi böyle bir saldırının olabileceğini ima ediyordu. Şehit oldu ne yapalım elimizden sadece ağlamak gelir. 13 kurşun sakındılar çok geçirmemek mümkün mü? Şeklinde konuşmuştur.» (a.a)

Kaynak: İleri Gazetesi, 1 Eylül 1982

ÖZGEÇMİŞ

Gökçe SEVİM, 19.12.1988 tarihinde Trabzon İl'inde doğdu. 2004 yılında Zehra Kitapçiođlu İlköğretim Okulu'nu; 2007 yılında Affan Kitapçiođlu Lisesi'ni; 2014 yılında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği-İktisadi İdari Bilimler Fakóltesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

SEVİM, bekar olup başlangıç düzeyinde İspanyolca ve orta düzeyde İngilizce bilmektedir.